

דרך תמים

ע"פ ד"ר

היגוי:
הרב שלום דובער הכהן הנדל
הרב אורי למברג

עורך: הרב משה רוזנבלט

משתתפים בעריכה:
הרה"ח יוסף יצחק ריבקין
הרה"ח דניאל סימן טוב
הת' יוסף יצחק גרינברג
הת' מנחם מענדל אורנשטיין

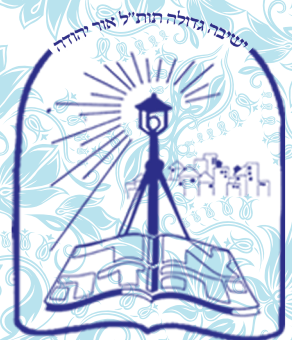
ייעוץ וגרפיקה: מ.מ. שכטר

ציור השער: צויר עבור הגליון -
הרה"ת מנחם מענדל גורליק - תשע"ז

דוא"ל:
derechory@gmail.com

ר' אברהם פאריז
כתבה אודותיו ראה ע' 64.
הכתי"ק הינו מתאריך ט'
שבט תשי"א - ערב 'קבלת
הנשיאות'.

יוצא לאור ע"י
ש"ג תומכי תמימים
לובאוויטש - אור יהודה

תמז

בטאון הדרכה, הגות ומחשבה
לתלמידי התמימים

גליון ד

ה' טבת - יו"ד שבט

ר' אברהם אביהם
3 זריג' ארמ' דר' יינצ'אן
3 ע'א כד'ן. אמוי א'י
13 שווער - ס'י' קאכ
אי, ס'י' פאר א'י' .
און וועי האט ה'א'ה בני' ע'א?

מא. אולין

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

תוכן הענינים

אוצרות הקודש

<< שיחות קודש

5. לכבוש את העולם על ידי לימוד התורה....

<< אגרות קודש

8. רמב"ם לא ידוע.....

<< כתיבי קודש

10. עמדו הכן כולכם.....

<< מראות קודש

12. פארבריינגען – תשרי ה'תשל"ז.....

שערי תורה

<< דרכי נגלה

16. שני-אור – לאורו של אדמו"ר הזקן.....

<< מעייני הסידות

26. סיבת ה'שבירה' ב'עולם התהו'.....

<< מושגים בהסידות

29. בין עשירי לאחד עשר.....

ניצוצי אור

<< שבתי בבית ה'

32. "תמיחה גדולה על שאלתו".....

<< ויהי בשלשים שנה

40. סידור הבעל שם טוב.....

44. 'דאס איז אויכעט פון חרסון'?

<< ספרים ושיטות

47. פרדס רימונים.....

<< התקשרות

56. יחס של תמים לרבי.....

<< א ווארט פון רבין

60. מעשה ש(לא) היה.....

<< לדמותו של חסיד

64. ר' אברהם פארז.....

היכל דעת

<< להיות עם משיח

66. "האומנם ביינקט זיך אייך ניט!?".....

<< התבוננות

68. עבודת התפילה בדור השביעי.....

<< אשאלה

71. 'עבודה' של תמים.....

<< שני צדדים למטבע

78. רך כקנה או קשה כארז?.....

"בשר ודם"?

ימים אלו של יוד"א שבט והסוככים אותם לפנייהם ולאחריהם – ימים של התבוננות הם, בין היתר. ימים בהם תמים מתבוננן לתוך עצמו, ומשם ממנו ולחוץ, במהות הקשר בינו לבין אביו, מורו, נשיאו – הרבי.

צדדים רבים לו לקשר זה. יותר מדויק – לא צדדים אלא פנים. קשר של אהבה, קשר של יראה, קשר של רוממות, קשר של קרבה; וכולם קשורים ומשליבים זרועותיהם אלו אל אלו למהות אחת – התקשרות חסיד ורבי.

ולכשתמצי לומר שכן הוא, הרי שכשם שמהותן של קשרים אלו אחת היא, כן הדרך אליה אחת היא – לפחות בראשיתה. ומה הוא ה'העמידן על אחת' של כל פנים אלו – ה'אוועקלייגן זיך', ההתמסרות והביטול המוחלט מכל צד ופינה לרבי.

ובכאן ישאל השואל – לביטול זה מה עושה? וכי במה יגרעו אותם: אהבה ויראה רוממות וקירבה ומעל הכל התקשרות, באם יגרע מעט מביטול זה?

עם סיומה של ההתוועדות המסעירה (י"ג תשרי תשמ"ג) בה דיבר הרבי בחריפות ו'נתן על הראש' לחסידים על כך שמביטים בו בעת התפילה ("מסתכלים על בשר ודם") במקום להביט בסידור ולחשוב על הקב"ה, ישב ר' מענדל פוטרפס – אביר המשפיעים שברורנו זה האחרון – והתוועד על כך, וכה היו דבריו: חושבים אתם שהרבי מקונן על כך שמסתכלים עליו? לא ולא, אדרבה, הרבי מוכיח על כך שמסתכלים עליו כבשר ודם, זאת במקום להביט עליו כ'עצמות ומהות (כפי שהעמיד עצמו וכו')".

ואנו, כחסידים מן השורה, היודעים חשיבותה של 'התבטלות' חסיד צעיר ל'עלטערע חסידים' ובפרט למשפיע כר' מענדל, עומדים מן הצד ומהרהרים: 'זאת לר' מענדל – מנין לו? ושמה הוצאת הרברים ממשוטן יש כאן?

ביחידות להמשפיע ר' ראובן דונין שאל אותו הרבי מדוע הוא אינו שמח יותר. ר' ראובן כדרכו, ובביטולו כי רב, ענה שהוא פשוט עסוק כרגע ב'להסתכל על הרבי' וצחק, למשמע דברים אלו הגיב הרבי במילים מפתיעות "אם כולם היו מסתכלים עלי כבר מזמן הי' בא משיח".

ובכן אחי ורעיי – שמא תדעו מה הפשט? ומה הקשר לביאת המשיח?

מן הסתם אפשר להתוועד על סיפור זה כמה לילות (ואולי לא רק כמה...), ועם זאת כמדומה שהשערה דלקמן לא רחוקה מן האפשרות שיהי' בה לפחות חלק מן האמת.

והאמת תאמר, שמי שהכיר את 'ראובן' (הפעם בלי "ר" – הרשו נא לנו קצת אוטנטיות) יודע גם יודע ש'ראובן' לא ראה את הרבי כ"בשר ודם"... 'ראובן' ידע על מה הוא מסתכל – 'תכלית הידיעה שלא נרעך'.

ובכן תארו לעצמכם – תמימים וקוראים יקרים – מה הי' קורה אם כולנו היינו מסתכלים ככה על הרבי ...

רבי – "עצמות ומהות כפי שהעמיד עצמו בגוף" – משיח – ויחידה הכללית כולם חד הם. לא פלא הוא שאם אנו כחסידים היינו 'מביטים' על הרבי בעין זאת, מתוך אותו ביטול פנימי ומהותי כמו זה שהכרנו אצל ר' ראובן דונין – היינו כבר היום במקום אחר...

אם תרצו, שמא פנים נוספות וחדשות – להבנת העבודה העכשווית "קבלת פני משיח צדקנו" – באו לכאן.

ובכן, שאלתם 'לביטול זה מה עושה? עושה ועושה. כשחסיד מביט על הרבי מכיוון של 'לאשתאבא ביקרא דמלכא' – הרי לנו רבי – יחידה הכללית – משיח. ואם להיפך 'כמה אני נהנה להביט על הרבי' – בשר ודם בא לכאן. ובשפה פשוטה – ישות כאן או ביטול כאן.

העורך

לכבוש את העולם על ידי לימוד התורה

ביום רביעי של פרשת יתרו, ט"ו שבט תשל"א, נסע הרבי ל'אוהל', ובחזרתו – הודיע בפתאומיות על התוועדות שתתקיים מיד לאחר מנחה.

ההתוועדות ארכה כ-45 דקות, ותוך הרבנים, ביאר הרבי את סיבת קיומה של ההתוועדות: הרבי אמר כי חפץ הוא לעורר ולהכריז שיש "לכבוש את העולם על ידי לימוד התורה". מיני אותה התוועדות חזר הרבי אותה שנה כמה פעמים על אותה הכרזה, והוסיף לעורר על הצורך בהוספה בלימוד התורה.

זמן קצר לאחר מכן, החלה בארה"ב מהומה גדולה בקשר לגיוס בני הישיבות. היתה אמורה לעלות הצעה לבית הנבחרים של ארה"ב לגייס את כל בני הישיבות לצבא. בשיחת קודש זמן קצר לאחר מכן דיבר הרבי באופן המשתמע, שדבריו בהתוועדות של ט"ו שבט היו בקשר והיוו מעין 'הקרמת רפואה למכה' לאותו מאורע.

לאחר זמן, הדבר נודע באופן גלוי עוד יותר, זאת על ידי רבי שמחה בונים אלתר, ה'לב שמחה' מגור, שאותם ימים היה קודם עלותו על כס האדמו"רות: ה'לב שמחה', ביקר אצל הרבי ביחידות ביום ל' שבט תשל"א. כשחזר לארץ הקודש, סיפר לכמה מחסידי חב"ד שביקרוהו, מה שסיפר לו הרבי בהיותו ביחידות. וכך סיפר לו הרבי: "בחמישה עשר בשבט ביקרתי ב'אוהל' והורו לי שם להתוועד. ובכן, חשבתי על מה אפשר לדבר בהתוועדות עם יהודים – אם לא על לימוד תורה. דיברתי על כך, והנה בהשגחה פרטית ימים ספורים לאחר מכן הועלתה הצעה בבית הנבחרים של ארה"ב לגייס בני הישיבות. העניין הזה של כיבוש העולם על ידי לימוד התורה מיד פעל את ביטולה של ההצעה".

להלן מובאת שיחת קודשו של הרבי מההתוועדות האמורה, בלתי מוגה, מתורגמת ללשון הקודש, על אחריות המערכת בלבד. המערכת

התורה. שלכן הגמרא בתענית (ז, א) מפרשת את הפסוק "כי האדם עץ השדה" על אודות סוג היהודים העוסקים בתורה, ועל זה נאמר בתהילים "הזורעים בדמעה ברינה יקצורו, הלך ילך ובכה נשא משך הזרע, בוא יבוא ברינה נושא אלומותיו" – היינו שזה בא על ידי גייעה;

א.

על פי האמור במאמר, והמבואר בחסידות, על הפסוק "כי האדם עץ השדה", נמצא שהחילוק בין "שדה הלבן" (תבואות וירקות) לבין "שדה האילן" (פירות) בעבודת האדם הוא – עבודת התפילה ועבודת

חיים חיותו בעלמא דין נשמה בגוף, מכל מקום ישנם גם פירות בכל יום ויום, שכן כל יום הוא בדוגמת משך כל ימי חייו, שהרי בתחילת היום האדם נולד כברי' חדשה, ובסוף היום אומר הוא "בידך אפקיד רוחי"

– אף על פי שהוא יודע בכל יום ויום שלמחרת הקב"ה ייתן לו בודאי אריכות ימים ושנים טובות, והוא יחיה למחר ולמחרתיים ולכמה וכמה עשירות בשנים – בכל זאת, ביום זה גופא הוא השלים את ה"שבעים שנה" של יום זה –

ובמילא, בסוף היום לאחרי היגיעה במשך כל היום, נהיה גם "ומצאת" – השגות נפלאות, "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך" כפשוטו, שזה הולך על פנימיות התורה, וגם כפי שמשמע בכמה מקומות, שאז גם לימוד הנגלה דתורה הוא באופן נעלה יותר, אפילו כפי שלומדים נגלה דתורה בדרך הנגלה.

הסך הכל והנקודה בכל זה, הוא: מאכן ולהבא כל אחד, אפילו בעל עסק, יוסיף בלימוד התורה שלו, ולא רק להוסיף איכות באותה הכמות שהיתה, אלא גם "לגזול" מהזמנים שעל פי הלכות ת"ת לא שייכים ללימוד התורה אלא לסוג עבודה אחרת, אפילו אם לעבודה של "בכל דרכיך דעהו" – יש "לגזול" מאותם זמנים ולהכניסם לקו התורה, ולהוסיף כך גם בכמות של לימוד התורה.

וזה נאמר לכל אחד, אפילו לבעלי עסק, על אחת כמה וכמה לאלה היושבים באהלה של תורה, ובמיוחד תלמידי הישיבות בכלל, ותלמידי ישיבות תומכי תמימים בפרט, שמהם דורשים הרי שיהיו תמימים לאמיתתם, ושיהיו "נרות להאיר", להראות דוגמא חי' לכל שאר הישיבות כיצד צריך להיראות "ישיבה בחור", וגם לה"בעלי בתים" להראות כיצד צריך להיות הלימוד בקביעות עיתים שלהם, שיוסיפו אפוא הן בכמות והן באיכות, וכמה פעמים ככה. וה' יצליחם, שיקויים בהם ההבטחה ש"הזורעים בדמעה ברינה יקצורו", ו"הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע (ובודאי יהיה) בא יבוא ברינה נושא אלומותיו".

ג.

.. ויהי רצון, שדיבורים אלו יתקבלו על מנת לעשות בפועל, כל אחד ואחד לפום שיעורא דילי, ויתירה מזו: למעלה משיעורא דילי, ולעשות זאת בשמחה ובטוב לבב.

ושיהיה שנת הצלחה החל מ"ראש השנה לאילן" זה, באופן של הולך ומוסיף ואור בלימוד התורה, ובדרך ממילא יבוא מזה גם "בחוקותי תלכו – שתהיו עמלים בתורה", וכן הצלחה ב"במצותי

ולא רק ב"נושא אלומותיו" – היינו בתבואה וירקות – אמור הדבר, אלא גם ב"עבודת האילן", שהוא ענין התורה, ואדרבא: בתבואה – הפירות באים בזמן קצר לפי ערך, משא"כ באילן נדרש זמן ארוך יותר, כפי שהגמרא בכורות (ח, א) מונה את הזמנים לאילנות

אימתי באים הפירות, על אחת כמה וכמה בכדי שיצאו פירות חשובים, על אחת כמה וכמה שיצאו פירות בעבודת האדם, שהיהודים כולם (ועמך כולם צדיקים) הושו לתמר – "צדיק כתמר יפרח", ותמר בא רק לאחר שבעים שנה (וח"ג טז, א).

זאת אומרת, שעיקר הפירות באים רק לאחרי שעוברים "שבעים שנה", כפי שהדבר מתבטא אצל כל אחד: אצל אחד – זה שבעים שנה, ואצל אחר – זה "בגבורות שמונים שנה", עד שאצל אחר ה"שבעים שנה" שלו מתבטא בעבודה של "מאה ועשרים שנה".

על דרך זה, כשם שכך הוא הענין בכללות, כן הוא בפרטיות – שבכל יום, בשעה שאומרים "בידך אפקיד רוחי", זהו בדוגמת כמו לאחרי שבעים שנה, ולאחרי מאה ועשרים שנה.

צריך אם כן במשך היום, בלימוד התורה, שיהיה הסדר באופן של "יגעת ומצאת"; ובפרט קודם שבא לידי התרת כל הספקות שבקושיות והעלמות וההסתרים וכו' – שהרי מזה שאומרים "אין שמחה כהתרת הספיקות" משמע שהספק הוא הקצה ההופכי של השמחה, שאין צער גדול יותר משעה שאדם עומד במצב של ספק. על אחת כמה וכמה בלימוד בזמן הזה, שבכללות הוא ענין של "בבל", שעליו נאמר "במחשכים הושיבני – זה תלמוד בבלי" (סנהדרין כד, א).

ב.

וזה גם אחד מהטעמים של קיום התוועדות זו; לעורר במיוחד, אשר טוב ונכון וישר (עם כל הט"ו עניינים שמונים מיד לאחר ק"ש), לכבוש את העולם עם "שטורעם" על ידי הוספה ביתר שאת וביתר עוז בלימוד התורה, כל אחד ואחד בעניינו – כפי שמוכח בהלכות תלמוד תורה (לאדמו"ר הזקן, פרק ג. וכן מובא הדבר מספר פעמים בתניא, כשמדבר אודות תלמוד תורה), שלכל אחד יש את מה שנקבע עבורו שהוא צריך ללמוד – והיינו שבאותה כמות השעות שהוא צריך ללמוד עפ"י הלכות ת"ת, תהיה גם איכות באופן של יתר שאת ויתר עוז; ושבוזמן מועט יוכל להספיק מה שהיה צריך להספיק בשבעים שנה, ואז יהיו לו מיד פירות חשובים ביותר,

וכנ"ל, שמה שעל דרך הרגיל נאמר "צדיק כתמר יפרח" (ועמך כולם צדיקים) – שזהו דבר הלוקח משך זמן ארוך, זמן שהוא משך כל

הלב שמחה אצל הרבי

תשמרו" – בעבודת המצוות, ועד ב"נתתי גשמיכם בעתם", כפירוש של הבעש"ט, ש"גשמיכם בעתם" הכוונה שהגשמיים תהיה גם היא "בעתם", ולמטה מעשרה טפחים, ובעגלא דידן, ובטוב הנראה והנגלה.

מסתמא ימסרו את מה שדובר עתה לכל מי שאפשר למסור לו זאת – בין אם בשם אומרו, ובין אם לא בשם אומרו, העיקר שיהיה פועל פעולתו – שתיוסוף בענין של "אדם עץ השרה", שזה הולך על תלמיד חכם – שכל אחד ייעשה תלמיד חכם, ובשעה ש"טעמו וראו כי טוב", שיראה את התענוג שבו, הוא בוראי יוסיף בכך מידי יום ביומו; כמו כן יש למסור, שהענין האמור שייך לכל המדינות איו שהם, הן ארה"ק, הן בחוץ לארץ,

ואפילו למדינות ההם, שאין מזכירים בשמם (אבל כל אחד יודע למי מתכוונים) – יש שייכות לענין, וכעת אין ממה להתפעל, וכעת כבר אין שם את כל העניינים (הם עסוקים כעת בדברים אחרים ובדאגות אחרות), ואפשר אפוא לפעול – רק בזהירות...

ומתוך שמחה וטוב לבב, בכוא העת והזמן, יצאו משם שלמים בגופם ובנשמתם, ושלמים עם ילדיהם וילדי ילדיהם, ולא רק שלא יהיה היוק בהישארותם שם כעת, אלא זה רק יועיל ויוסיף להם בשכר, שכרו של הקב"ה, שהוא הרי "נותן" ש"בעין יפה נותן", ונתראה עמם בשמחה וטוב לבב, עד שילכו כולם לקבל פני משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש.

<< המשך מעמוד 9

הרב יוסף קאפה

המשניות* – חלוק בזה מעשר שני שאיסורו מ"לא אכלתי באוני", משא"כ קדשים שאיסורם מ"אכלתי חטאת היום".² ומה שלא מביא חילוק זה בפירוש ביד החזקה – הוא ע"פ כללי הרמב"ם, שלפעמים תכופות אינו כותב דינים חדשים, כיון שלא הובאו בפירוש בש"ס.

בכבוד ובברכה.

(* ולהעיר מפ' הרא"ש

סוף מעשר שני) – אלא ש"ל דס"ל לגמרי כרש"י (גם בקדשים).

מוטל לפניו" – ל"אכלתי באוני", כי אף שביד החזקה מערב בנוגע לאונן, מעשר שני וקדשים ביחד וגם הפסוקים ביחד, לכאורה אין זה מוכרח כלל וכלל – שהרי מעשר שני אינם קדשים, ומה שהרמב"ם מביא כתוב "באוני", הוא כידוע הכלל שמביא הדרשה הפשוטה יותר, ואז יש להתאים להמוכא באחרונים אשר "אונן" ו"אבילות" אין נפגשים יחד, שאבילות מתחילה לאחרי שעברה האנינות, זאת אומרת בקבורה, ועלה בדעתי לאמר, שלדעת גרסתנו בפירוש

2. ביאור הדברים בדרך אפשר, בקיצור נמרץ, בכמה נקודות:

א. הדברים ידועים שמן התורה אונן אסור בשנים: באכילת מעשר שני, ובאכילת קודשים;

מעשר שני נלמד מהפסוק בוידי מעשרות "לא אכלתי באוני" (דברים כו, יד). ואילו אכילת קודשים נלמדת מהפסוק "ואכלתי חטאת היום, הייטב בעיני ה'" (ויקרא י, יט) – שאמר אהרן בתמיהה, לאחר מיתת בניו.

ב. מהפסוק "ואכלתי חטאת היום" משמע שאיסור האונן באכילת קודשים הוא כל יום המיתה, וקשה לכאורה מפסוק זה על הדעות שאונן הוא רק עד הקבורה. ג. בהלכות ביאת מקדש, פ"ב ה"ז, מערבב הרמב"ם לכאורה בין שני המקראות, כשעל איסור אכילת קודשים מביא את הפסוק של מעשר שני, וזה לשונו: "אונן שהוא אסור בקדשים שנאמר לא אכלתי באוני ממנו". וכותב הרבי, שאף שמעשר שני אינם קודשים, ואי אפשר לכאורה ללמוד על קודשים ממעשר שני, בכל זאת מביא הרמב"ם פסוק זה משום שזוהי דרשה פשוטה יותר, שבה מוזכר בפירוש שאיסור האכילה הוא מטעם האנינות (שלא כפסוק "ואכלתי חטאת היום", שלא הוזכר בו בפירוש שזהו מטעם האנינות).

ד. וכאן מחדש הרבי, שניתן לומר שאיסור אכילת מעשר שני ואיסור אכילת קודשים הם שני איסורים שונים; איסור אכילת מעשר שני, שמפורש בפסוק שהוא מדין אנינות, הוא חלק מדיני "מי שמתו מוטל לפניו", והוא רק עד הקבורה. ואילו איסור אכילת קודשים, שלא נאמר בו במפורש שהוא מדין אנינות, אינו קשור רק לזמן ש"מתו מוטל לפניו" אלא לכל יום המיתה, כמפורש בפסוק "ואכלתי חטאת היום".

ה. לפי זה מובנת הגירסא הראשונה בפירוש המשניות לרמב"ם: שמעשר שני, הנלמד מהפסוק ד"לא אכלתי באוני", הוא רק עד הקבורה (משא"כ קודשים,

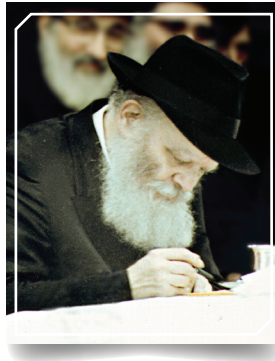
שאיסורם אינו מדין אונן, הוא כל יום המיתה). ומה שהרמב"ם לא הביא חילוק זה בספר היד, הוא לפי הכלל שהרמב"ם לא מביא דינים מחודשים שלא הובאו בש"ס. אך חילוק זה יכול לבאר רק את שיטת הרמב"ם בפיה"מ (ובהערה במכתב לעיל הוסיף הרבי שאולי גם את שיטת הרא"ש). אך אין זה מבאר את שיטת רש"י (זבחים טו, ב, ד"ה אונן), שאמנם גם הוא סובר שאנינות היא עד הקבורה, אך הוא סובר זאת לא רק לגבי מעשר שני אלא גם לגבי אכילת קודשים.

ו. לפי שיטה זו ניתן לבאר שני פרטים נוספים:

הא': מובן החילוק המובא באחרונים בין 'אנינות' ל'אבילות', עפ"י המבואר לגבי הרוגי בית דין ש"אין מתאבלין עליהם אבל אוננין", שזוהו מוכח שהם שני עניינים נפרדים, ועד שאינם נפגשים יחד. והיינו שאבילות מתחילה עם הקבורה, ואנינות היא עד הקבורה.

הב': מובן הטעם שסימן שמה, בחלק יורה דעה בשו"ע, כותרתו היא: "הלכות אנינות", אף שלמעשה מבוארים שם דינים של "מי שמתו מוטל לפניו", שהוא פטור מקריאת שמע תפילה ותפילין וכו'; והיינו משום ש'אנינות' ו'מי שמתו מוטל לפניו' הם היינו הך, ששניהם עד הקבורה.

רמב"ם לא ידוע

בשנת תשכ"ה, בימי ה'שבעה' על אמו – הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה, בין המנחמים הרבים שהגיעו לנחם את הרבי, הגיע גם הגאון הרב יוסף דוב הלוי סולובייצ'יק, אב"ד בוסטון וראש ישיבת 'רבי יצחק אלחנן'.

במשך שעה ארוכה, שוחח הרב סולובייצ'יק עם הרבי בנושאים רבים בהלכה, בעיקר בענייני אבילות. בין השאר, דובר אודות הרעה בהלכה שאנינות מסתיימת בקבורה ולא במוצאי יום המיתה. בתוך הדברים הזכיר הרבי שגם הרמב"ם כותב כך, שהאנינות מסתיימת בקבורה. כאשר שמע זאת הרב סולובייצ'יק, אמר בתמיהה רבה: "ליובאוויטשער רבי, נרמה לי שאין רמב"ם כזה". הרבי ענה: "נכון, אין זה ביד החזקה, כוונתי היא לפירוש המשניות", ותוך כדי דבריו ביקש הרבי לקום ממקומו ולהוציא את הגמרא עם פירוש המשניות, אך הרב סולובייצ'יק עצר בעד הרבי באמרו "חבל על הטרחה, כי בין כך לא ימצא רמב"ם כזה".

כחמישה ימים לאחר פגישתם, בערב חג הסוכות אותה שנה, שיגר הרבי מכתב אל הרב סולובייצ'יק [א], ובשולי המכתב מציין "בהמשך להמדובר" – את הרמב"ם שאליו היה כוונתו "פירוש המשניות לרמאי, פרק א משנה ב". אך עם זאת ציין הרבי, שאכן בפירוש המשניות שבהוצאת הרב קאפה נכתב, שהרמב"ם חזר בו מפירוש זה, כי בכתב היד של המקורי של הרמב"ם נמתח קו מחיקה על המילים הללו.

באותו היום, ערב חג הסוכות, שיגר הרבי מכתב אל הרב זוין [ב], ובו הוא שואלו מפני מה לא צויין בערך "אנינות" שבאנציקלופדיה התלמודית, כשמוזכרת הרעה שאנינות היא רק עד הקבורה, גם לרמב"ם בפירוש המשניות לרמאי (וגם שם ציין את העובדה, שבהוצאת הרב קאפה מילים אלו נמחקו).

כשקיבל הרב זוין את המכתב, שיגר מכתב חזרה אל הרבי ובו התנצל שלא הובא הציון לפירוש המשניות, אלא שהוסיף, שהרי הרבי בעצמו ציין שהרמב"ם העביר קולמוס על זה, כך שככל הנראה חזר בו הרמב"ם מפירוש זה (כפי שהסיק הרב קאפה). ובמכתב מיום י"ד מרחשון תשכ"ה השיב הרבי לרב זוין [ג], שלא שייך לומר שהיתה זו פליטת הקולמוס, אלא מוכרח לומר שהיה הפסק של כמה זמן כנראה בין הכתיבה להעברת הקולמוס, שהרי בכל הרפוסים המצויים של פירוש המשניות נכנסה בהם דווקא הגירסא הא', וכך נלמד פירוש המשניות. (וכנראה כוונתו, שככה"ג אלו הן שתי גירסאות בדברי הרמב"ם, ואם כן יש ללמוד את הגירסא הא' כשיטת הרמב"ם גם היא. ולגבי העברת הקולמוס, נראה שהסתפק הרבי אם אכן העברת הקולמוס היתה ביד הרמב"ם. ואולי זו הכוונה גם במה שהוסיף הרבי במכתב הראשון (לרב סולובייצ'יק) על יד המילים "מחק הרמב"ם" – סימן שאלה. ועצ"ע).

1. וראה ב"שמן ששון מחבריד" ח"ג עמ' 181, מעדותו של אחד מתלמידי הרב סולובייצ'יק, הרב שלום דב קובלסקי (שהתלווה אל הרב סולובייצ'יק גם בפגישה אצל הרבי), שכשקיבל הרב לידי את המכתב, קרא בהתלהבות: "ער איז אמת אליין" [הוא האמת עצמה].

בהמשך המכתב ביאר הרבי, שלפי גירסא זו בפירוש המשניות, נלמדת שיטה מחודשת של הרמב"ם בדיון של אונן, לגבי מעשר שני וקודשים. וכמו כן ביאר הרבי מדוע הרמב"ם בספר הירד (ביאת מקדש ב, ט) סבר אחרת מגירסא זו שבפיה"מ, וכתב שאנינות היא כל יום המיתה (ובהערה לקמן הבאנו ביאור הדברים בתמצית).

להלן שלשת המכתבים הנ"ל. מקורם: אגרות קודש כרך כ"ג, אגרות ח'תתצ, ח'תתצא, ח'תתצט. המערכת

ויהי רצון אשר בקרוב בימינו נזכה, בתוך כלל ישראל, לראות בנחמת ציון וירושלים, ולקיום היעוד בלע גו' ומחה ה"א דמעה מעל כל פנים גו', והקיצו ורננו שוכני עפר שיחיים ה' בטל של אור גדול של מעלה.

לפלא קצת שלא מצאתי ציון לפירוש המשניות (דמאי א, ב) באנציקלופדיה [מסייע לפי' הרא"ש (סוף מעשר שני)] דמותר במעשר שני לאחר הקבורה [אלא שבפירוש המשניות שהוציא לאור הרב קאפח כותב - שהרמב"ם העביר קולמוס על זה].

בברכה לבשורות טובות ולחג שמח.

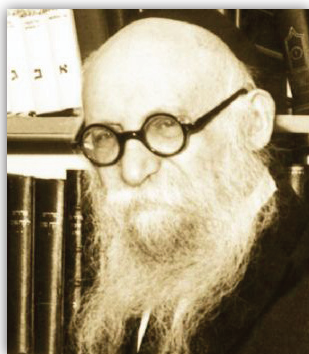

ב"ה, י"ד מ"ח, תשכ"ה
ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ צנמ"ס וכו'
מוהרש"י שי'
שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מו' מ"ח . .

למענתו בנוגע להערתו בפירוש המשניות להרמב"ם דמאי (פ"א מ"ב), שמתרצה בזה, שהרי הרמב"ם העביר קולמוס על זה:

הרב זיוין

הנה לא היתה בזה פליטת הקולמוס וכיו"ב, כ"א הפסק (בין הכתיבה והעברת הקולמוס) של כמה זמן כנראה, שהרי כל דפוס המשניות נכנסה בהם דוקא הגירסא של המשנה הא' ונלמד פירוש המשניות באופן כזה. ולא מצאתי עד עתה מי שיעורר בדבר, זאת אומרת, שלפי גירסא האמורה דעת הרמב"ם בפירוש המשניות שלו כדעת רש"י בזה וכפי שיתורץ אליבא דרש"י מקרא

ד"ואכלתי חטאת היום" - מתורץ ג"כ להרמב"ם.

הענין שהביאני לכל האמור הוא שלא לחלק בין "אונן" ו"מי שמתו

ב"ה, ערב חג הסוכות, בעלות המנחה,
ה'תשכ"ה. ברוקלין, נ.י.

הרה"ג אי"א חו"ב נבון ומסביר
איש האשכולות ורב רבנן וכו'

מהרי"ד הלוי - וכל המשפחה - שליט"א

ת"ח על מכ' הברכה מיום השלישי ערב יוהכ"פ, יום שלימות דוינחם ה', ברצון דווקא, ולא עוד אלא ששכרו הרבה ומעלתו גדולה כו', יום שמחת לבו.

וכבר מילתי דמר אמורה
ואברכה מברכך, בכרכת ה'
שהיא מרובה על העיקר.

. . בהמשך להמדובר
- מצאתי לאח"ז בפירוש
המשניות לדמאי (פ"א, מ"ב)
דלא אכלתי באוני היינו
קודם הקבורה (וכן פירש
הרא"ש סוף מע"ש*).

. . זה עתה ראיתי בפירוש
המשניות שהוציא לאור הרב
קאפח (ירושלים ת"ו, תשכ"ג)
שמעיר המו"ל, שבכת"י

הגרי"ד סולוביצקי

שביד המו"ל מחק הרמב"ם (?) הנוסח שהעתקתו בדפוסים שלנו כנ"ל, וכתב בשוליים נוסח שמעתיקו "ביום המיתה בלבד הוא אונן מה"ת" - כלשונו ביד החזקה.

(* פ"ה מי"ב (ופליג על הרע"ב שם).

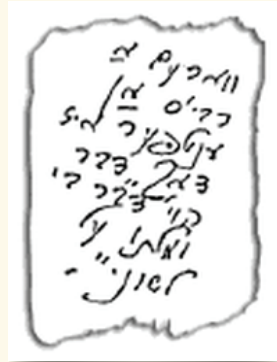
ב"ה, ערב חג הסוכות, בעלות המנחה,
ה'תשכ"ה. ברוקלין, נ.י.

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ צנמ"ס כו'
מו"ה שלמה יוסף שי'

שלום וברכה!

ת"ח בעד דברי הנחומים ששלח כת"ר,

עמדו הכן כולכם

בקשר עם ימי ההכנה ליום הבהיר יו"ד שבט, עת בה כל תמים וחסיד מתכוונן ליום קבלת הנשיאות, מגישים אנו מקבץ מענות הרבי לפעולות הקשורות עם הכנה ליום הגדול והקרוש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א.
 חננו לשאל אם לעשות אסיפה כללית החברים במוצ"ק זארא, לדבר על האסיפה.
 (א) לנצל השבוע די' שבט. לפי צו
 (ב) לעורר אודות נסיעות לעירות לעורר אודות קביעותין ללמוד ברבים, ולחסיץ ספרי קה"ת.
 (ג) כשהולכים ברחוב לחתפלל ביום ש"ק ורואים ילדים ברחוב להתעניין עמהם ולהביאם לביהמ"ס.

צעירי אגודת חב"ד.

ביום שלישי
 יב"ק (א"ת)

לנצל השבוע די'

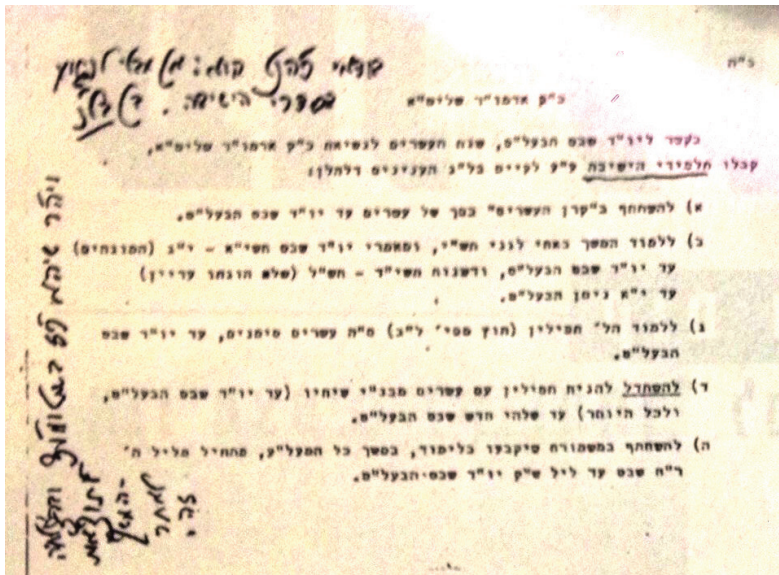
שבט - "נכון במאד"

צעירי אגודת חב"ד ביקשו לכנס אסיפה בימים הסמוכים ליו"ד שבט, ורצו לדבר על כמה נושאים. הם הכניסו פתק לרבי עם רשימת הנושאים לשאל האם נכון הדבר.

על כתבם: לנצל השבוע די' שבט, ענה - נכון במאד.

אודות לעורר אודות נסיעות לעירות לעורר אודות קביעותין ללמוד ברבים, ולחסיץ ספרי קה"ת, ענה - נכון.

על הנושא השלישי, שכשהולכים ברחוב להתפלל ביום ש"ק ורואים ילדים ברחוב להתעניין עמהם ולהביאם לביהמ"ס, ענה הרבי - דורש זהירות ודיפלומטיא.

הכנה ליו"ד שבט "מבלי לנגוע בסדרי הישיבה"

לקראת יו"ד שבט תש"ל, שנת העשרים לנשיאות, התאספו תלמידי הישיבה ד-770, וקיבלו על עצמם הוספה בעניני תורה ומצוות במספר עשרים. לפנינו מכתבם לרבי, ותשובת הרבי אליהם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א

בקשר ליו"ד שבט הבעל"ט, שנת העשרים לנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א, קבלו תלמידי הישיבה ע"ע לקיום בל"ג הענינים דלהלן:

(א) להשתתף ב"קרבן העשרים" בסך של עשרים עד יו"ד שבט הבעל"ט.

(ב) ללמוד המשך באתי לגני תש"י, ומאמרי יו"ד שבט תש"א - י"ג (המוגהים) עד יו"ד שבט הבעל"ט,

ודשנות תש"ד - תש"ל (שלא הוגהו עדיין) עד י"א ניסן הבעל"ט.

(ג) ללמוד הל' תפילין (חוץ מס' ל"ב) ס"ה עשרים סימנים, עד יו"ד שבט הבעל"ט.

(ד) להשתדל להניח תפילין עם עשרים מבנ"י שיחיו (עד יו"ד שבט הבעל"ט, ולכל היותר) עד שלהי חרש שבט הבעל"ט.

ה. להשתתף במשמורת שיקבעו בלימוד, במושך כל המועל"ע, מתחיל מליל ה' ר"ח שבט על ליל ש"ק יו"ד שבט הבעל"ט.

כפי הנראה, הרבי הרגיש בקו את המילים 'תלמידי הישיבה', ו'להשתדל', ובקשר לזה כתב בצירי המכתב:

בודאי בהנ"ל הוא: (א) מבלי לנגוע בסדרי הישיבה. (ב) בל"ג. לאחמ"כ הוסיף:

ויה"ר [=יהי רצון] שיהא כ"ז בשטמוז"צ [=כל זה בשעה טובה ומוצלחת] ובהצלחה לתוצאות - המושך לאחר זה.

ב"ה. ב" שבט תש"ח
ברוקלין. נ.י.

כבוד הנהלת ישיבת תומכי תמימים שיחיו
במאפרעאל.

שלום וברכה!
נא לפרסם להתלמידים שי'
(א) כי בהתאם עם התקנות הקיימות אין רשות לשום תלמיד לנסוע לכ"ק או"ש ליום הילולא שביו"ד שבט הבעל"ט (וכן לשאר זמני התוועדות הבעל"ט) טרם קבל רשות מפורשת מהנהלת הישיבה בה לומד.
(ב) לכל אחד מהנוסעים צריך להיות רשיון כתוב מיוחדת אודותיו.
(ג) הנוסעים צריכים להבחין בהיותם בנויארק בנגלה ובדא"ח.
(ד) תלמידים שרוצים לפנות למזכירות כ"ק אדמו"ר שליט"א בבקשה להכנס ליחידות צריכים להביא כתב אצאא מהמספיע שלהם לבקשתם זו.

בברכה כט"ס
מזכיר

תנאים בכדי לנסוע לרבי ליו"ד שבט

לפנינו מכתב מיוחד מ'המזכירות' הנהלת הישיבה במאנטרעאל, על מנת שיוודיעו תוכנו לתלמידים, אודות התנאים הנדרשים עבור תלמיד המעוניין לסוע לרבי ליו"ד שבט. ממכתב זה רואים עד כמה הענין איננו פשוט כלל ועיקר. (חרגנו במעט מהגדרת מדור

זה והבאנו מכתב זה עם היות שאינו כתב יד קודש רק מכתב מהמזכירות, בהיות כי אלו הוראות אשר באו 'מלמעלה' וחשיבות רבה נודעה להם).

פארבריינגען – תשרי ה'תשל"ז

מקבץ התמונות המיוחד שלפנינו מתפרסם בזאת לראשונה מארכיון הצלם,
דוקטור ר' שלמה הכהן שיחי' נויפילד, ותודתינו הרבה נתונה לו

ר' שלמה התקרב לליובאוויטש בשנות נעורו, והגיע לרבי בשנים תשל"ד-ה. בהיותו חובב צילום אומנותי, צילם את הרבי בשנים תשל"ד-ה. מתחביבו המיוחד הרל, בעקבות מקרה בו פנה הרבי לחברו של ר' שלמה, חובב צילום אף הוא, ושאלו האם למד חת"ת היום. מתוך יראה שמא ישאלהו הרבי גם-כן, הפסיק גם הוא מלצלם... התמונות שלפנינו צולמו ככל הנראה בחודש תשרי תשל"ז, בהן ניתנת ההודמנות להביט בזווית מיוחדות ובלתי שגרתיות של ההתוועדות.

התוועדות.

אלפי לבבות יוקדים לה, משתחווים ביראה ובכבוד; אלפי חיים מורדים לה על החייאתם והתעוררותם מעלפון הקור, ממות העולם.

שעות עומד, ניצב שם החסיד בין שורות החסידים, רק רואה, מתבונן מעט, בוחן, חוקר. מנסה לנחש את פני הרב. את ההבעה, את סגנון הדיבור, מה יטמנו.

קשב רב מאזין, בכל כלי הקיבולת. מטעינם באוצר נעלה, מטעימם מעין לעתיד. וכרגע זורמים מי החכמה. מחלחלים הם, וכמי מרפא משככים כל בצע. מסתירים, מרדימים את צרות הליל לאותה השעה.

והכל טועמיו. אנשי השכל, בעלי הרגש, מארי עובדין טובין. עבורם, עבור כולם, מקום של כבוד שמור בהתוועדות.

ובנפילת החומה פורץ להב הנפש ללא כל מחסום, וליבו כבר צמא. בוער בגעגוע 'מתי יבוא לירי'.

הומה, עולה על גדותיו. עוד רגע וכליון, רגע קט ואברון היש. הנה, כבר הסכם חזק הוא בנפשו, הכל זה הוא לבדו --

'וכל זמן ועת לכל חפץ'.

ומה 'חפץ' אין בזו השעה? כלום חסרה היא אותה העת? ומי ממנו יפקד, לא ישלח ידו לעץ הרעת ויפקח וחי לעולם?

המדור לזכות

הרה"ת דניאל וחי' מושקא שיחיו

מוסטר

שיזכו להקים בית נאמן בישראל על יסודי התורה
והמצוה כפי שמוארים במאור שבתורה,
חדור בהתקשרות לאילנא דחיי

שני-אור לאורו של אדמו"ר הזקן

- על מצוות נר שבת ונר חנוכה בתורתו של אדמו"ר הזקן -

כל אשה ובת תדליק נרות שבת? • ביאור דעת אדמו"ר הזקן בעניין הדלקת נרות לכל כנות הבית, כאשר מתוך הדברים מתבארת שיטתו במצות הדלקת נר שבת ונר חנוכה, ולפיה מתבארת היטב סוגיית הגמרא ומתיישבת תמיהתו של רבי עקיבא איגר על דברי המגן אברהם • בירורי הלכה בענייני הדלקת נרות לשיטת אדמו"ר הזקן: האם הנוסע מארץ הקודש לחצרות קרשינו יוצא ידי חובת נר שבת בהדלקה שמדליקים בביתו, או שהפרשי השעות מעכבים • אור הנר - לאורו של אדמו"ר הזקן

של אדמו"ר הזקן בהגדרת מצות נר שבת ונר חנוכה ונראה כיצד הדברים מתבארים כמין חומר מתוך סוגיית הגמרא.

מהדרין בחנוכה, ולא בשבת

וכך כותב אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך (סי' רסג סט"ו), לגבי אורחת הסמוכה על שולחן בעל הבית:

'במה דברים אמורים (שכמה נשים יכולות לברך על הדלקתן בבית אחד)? בשאוכלת משלה, אבל אם היא סמוכה על שולחן בעל הבית אינה יכולה לברך שם... לפי שהיא בכלל בני ביתו של בעל הבית ונפטרת בנרו.'

ובמקור הדברים מצוין לדברי המגן אברהם בהלכות חנוכה' (בתחילת סי' תרעז), וכאן יש לציין כי הרבה מהלכות נר שבת נלמדות מדברי הראשונים והפוסקים לגבי נרות חנוכה.

וכך כותב המגן אברהם שם: אע"פ שבחורים המתאכסנים מחוץ לביתם צריכים להשתתף עם בעל הבית בנרו, אך אפשר דדוקא בשאוכל בפני עצמו, אבל אם סמוך על שולחן בעל הבית הוא בכלל בני ביתו, ומדינא אינו צריך להדליק.'

ומכאן לומד אדמו"ר הזקן לגבי נר שבת, כי אורחת הסמוכה

מי מדליקה נרות שבת?

האם כל אשה ובת תדליק נרות שבת?

בזמנינו התשובה לשאלה זו כל כך ברורה עד שהשאלה נשמעת מיותרת; וכי מי אינו מכיר את מנהג חב"ד (וקהילות נוספות) שכל בנות הבית מדליקות נרות בברכה? (או לכל הפחות התורע לסיסמא 'כל אשה ובת תדליק נרות שבת'...).

אכן, מעניין הדבר, כי דווקא לשיטת אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך, בניגוד לדעת פוסקים אחרים, אין היתר לכל בני הבית להדליק נרות שבת בברכה! (עכ"פ באותו חדר).

ואמנם, כאשר יצא הרבי לראשונה (בשלהי שנת תשל"ד, ובהמשך לכך בשנת תשל"ה) בקריאה המיוחדת שכל בנות ישראל כולל אלו שאינן נשואות תדלקנה נרות שבת בברכה, התייחס לכך ואמר כי בפועל נהגו ב'בית הרב', החל מראש השושלת כ"ק אדמו"ר הזקן בעצמו, שהנעורות התחילו להדליק משהגיעו לחינוך, וזהו אחד מהדברים שבהם המנהג למעשה אצל אדמו"ר הזקן היה שונה מכפי שפסק בשולחן ערוך, ועל דרך השינויים שיש בהלכות שונות בין השולחן-ערוך לסידור (ראה שיחת ו' תשרי תשל"ה סעיף ב, ושם סעיף ה).

ויש להוסיף ולציין, שהלכה זו בשולחן ערוך (שנביאה ונבארה להלן) הביאה אדמו"ר הזקן בסוגריים, וידועים דבריו של אחיו המהר"ל ('שארית יהודה' או"ח סי' ו) ששמע מפי קרשו של אדמו"ר הזקן שכל ספק העמיד בתוך סוגריים והיה בדעתו לשוב ולשנותו, והדברים עולים בקנה אחד עם האמור שאכן למעשה נקט אדמו"ר הזקן אחרת בהלכה זו.

להלן נעמוד על עיקרי הדברים, ומתוך כך נתורע ליסודו

1. אגב: במקור הדברים בשו"ע אדה"ז צוין בשולי הגיליון למגן אברהם סי' תרעז, ובמהדורה החדשה הוסיפו: 'מגן אברהם סי' תרעז בשם שו"ת מהרש"ל סי' פד', וזו טעות, כי המעיין במקור הדברים יראה שאין זכר לכך בדברי המהרש"ל, ומה שצוין המג"א שם לשו"ת מהרש"ל הוא רק לגבי ארבעת המילים הראשונות: 'שגם הבחורים צריכים להשתתף', ואילו המשך הדברים שאם סמוכים על שולחן בעה"ב אינם צריכים להשתתף אלו הם דברי המגן אברהם בעצמו.

על שולחן בעל הבית (וכל שכן בנות הבית עצמן) יוצאת ידי חובה בהדלקת בעל הבית, ואין עליה חובת הדלקה בפני עצמה.

אך במקור הרברים, בדברי המגן אברהם לגבי חנוכה, יש תוספת של כמה מילים: 'אלא אם רוצה להיות ממהדרין', כלומר: אע"פ שהסמוך על שולחן בעל הבית אינו חייב להדליק, אך אם רוצה להיות ממהדרין ולהדליק בכרחה הרשות בידו, ואם כן איך נלמד מכאן לנר שבת שאינה יכולה לברך?

על כך כותב אדמו"ר הזקן בקונטרס אחרון שם (סק"ה) ו"ל:

'זה פשוט דבני ביתו אינם צריכים נר לכל אחד ואחד, דאפילו בנר חנוכה אמרו איש וביתו, והמהדרין שם היינו משום פרסומי ניסא, ובנר שבת לא אשכחן הידור זה בנמרא, אם בן אין לברך עליו כיון שאינו חיוב בדבר מהמת עצמו.'

ומוסיף שם במוסגר: 'שאם היה חיוב בדבר היאך נפטר הבעל בהדלקת אשתו, הלא היא צריכה נר בפני עצמה, ולא אשכחן חיוב שתי נרות, אלא שיש מכוונים בן בנגד זכור ושמור כמו שכתבו הטור וש"ע, ומשמע שם בהדיא דבלאו הכי סגי בנר אחד לכל בני ביתו.'

להלן נבאר את דברי ארה"ו הללו שהם בבחינת מעט המחזיק את המרובה, אך כהקדמה לכך נציע את סוגיית הגמרא העוסקת במצות נר חנוכה.

'נר איש וביתו' ו'מהדרין'

וכך נאמר בגמרא (שבת כא, ב):

'תנו רבנן: מצות נר חנוכה נר איש וביתו, והמהדרין – נר לכל אחד ואחד' (ובהמשך שם 'המהדרין מן המהדרין מוסיף והולך וכו').

בכדי להגיע לביאור הגדרת דין 'המהדרין' עלינו לבאר תחילה את הדרגה הראשונה – 'נר איש וביתו', דהיינו שמן הדין די בנר אחד לכל אנשי הבית ואין צריך כל אחד מהם להדליק בעצמו, ויש להבין מה טעם הדבר: וכי שאר בני הבית החייבים במצוות אינם מצווים במצות נר חנוכה?

ובפשטות נראה לפרש, כי אף שחל חיוב על כל אחד ואחד לקיים את המצוה אך מן הדין הוא יכול לצאת ידי חובתו בהדלקת חברו, וכמו בשאר מצוות שיכול לצאת ידי חובתו על ידי אחר מדין שליחות.

ואם נאמר כן, הרי כשנבוא לבאר מהו גדר ההידור של 'המהדרין' המדליקים נר לכל אחד ואחד, יש לפרש שההידור הוא בזה גופא שאין יוצאים ידי חובתם על ידי אחר אלא מקיימים את המצוה

בעצמם, והרי זה כעין שמצאנו בשאר המצוות שאפשר לקיימן ע"י שליח שמכל מקום 'מצוה בו יותר מבשלוחו'.

וכדברים אלו אנו מוצאים בתשובות רבי עקיבא איגר (תנינא סי' יג):

בתשובה זו דן הגרעק"א בענין מי ששכח לברך קודם ההדלקה, ונזכר לאחר הדלקת הנר הראשון קודם שסיים להדליק את שאר הנרות – האם יוכל לברך כשנזכר?

ויסוד השאלה הוא, כי הדלקת הנרות הנוספים (מלבד הנר הראשון) הרי היא מדין 'המהדרין' מן המהדרין' שמוסיפים בכל יום נר, ואילו מעיקר הדין די בנר אחד, ולפי זה נשאלה השאלה האם אפשר לברך על פעולה שאינה מעצם המצוה אלא משום הידור בלבד?

וכתב הגרעק"א, שלכאורה יש להוכיח דין זה ממנהגינו שכל בני הבית מדליקים בכרחה, והרי הדלקה זו כל עיקרה אינה אלא הידור שכן מעיקר הדין די בנר לכל הבית, ומוכח מכך שניתן לברך על הידור.

אך כותב הגרעק"א שיש לדהות ראייה זו: 'דשאני התם, כיון דרצונו להיות ממהדרים כוונתו שלא לצאת בשל זה המדליק, וממילא מחויב מדינא, ובמשי"ב המג"א סי' תרע"א סק"ט, כלומר: אינו דומה ההידור של 'המהדרין' לזה של

'המהדרין' מן המהדרין, שכן ההידור של המהדרין הוא בכך שמקיים את המצוה בעצמו ולא על ידי אחר, ולכן מלכתחילה כוונתו שלא לצאת בהדלקת חברו, ומאחר ולא יצא בשעת ההדלקה הרי מעתה חל עליו חיוב גמור ולכן הוא יכול לברך, אך ההידור של 'מוסיף והולך' מתקיים לאחר שכבר יצא ידי חובתו בהדלקת הנר הראשון, ושאר הנרות אינם אלא משום הידור, ועל כך אין ראייה שאפשר לברך.

ונמצאנו למדים מדברי הגרעק"א, שיסוד ההידור של 'המהדרין' הוא בכך שמקיים את המצוה בעצמו ואינו יוצא בהדלקת חברו (והגרעק"א מציין כמקור לכך את דברי המגן אברהם בסי' תרע"א, אך להלן נראה שדברי המג"א אינם אמורים בפירוש לגבי ענין זה ויש לחלק בין הנושאים).

קשיים בשיטת הגרעק"א

אך על הכנה זו יש להעיר מכמה צדדים:

א. מלשון הברייתא משמע שמדובר על הידור פרטי במצות נר חנוכה ('מצות נר חנוכה... והמהדרין נר לכל אחד ואחד'), ואילו לפי האמור הרי זהו דין כללי בכל המצוות ואין טעם לציין זאת ביחוד לגבי חנוכה?

ב. לפי זה, דין 'נר איש וביתו' מיוסד על דין שליחות, ולכאורה

בהידור זה גם בהדלקת נרות שבת, אלא זהו הידור פרטי בנר חנוכה משום פרסומי ניסא, וזה כמובן אינו שייך בשבת.

ועוד זאת מבואר מדבריו שאף אין שייך בלל הידור זה שיכוון שלא לצאת בהדלקת בעל הבית וממילא ידליק בעצמו בברכה, ולכן בנרות שבת אין עצה לאורחת שתוכל להדליק בברכה על ידי שתכוון שלא לצאת, והטעם מבואר מדבריו, כי הן מצות נר שבת והן מצות נר חנוכה אינן מוטלות מלכתחילה על כל אחד מבני הבית אלא הוא חיוב אחד כללי על כל המשפחה, וכולם נפטרים ממילא בהדלקת בעל הבית (ולא משום שהוא משמש כשלוחם).

וביאור הדברים נראה, כי כל מצוה המוטלת על כמה אנשים אך תכליתה מתקיימת במעשה של יחיד, הרי מלכתחילה כך הוא גדר החיוב שיקיים אותה אחד מבין כולם, ואין צריכים בזה לדין שליחות שתייחס המעשה לכל אחד ואחד.

דוגמא לדבר: מצות השבת אברה הרי היא מוטלת על כל מי שרואה את האברה, ואם כמה אנשים ראו ולא השיבו ביטלו כולם מצות עשה ועברו על לא תוכל להתעלם, אך כאשר אחד משיב אותה ממילא נפטרו כולם, ובוודאי אין צריך שיתקיימו כאן דיני שליחות כדי שייצאו ידי חובה במעשה שלו, אלא שמלכתחילה אין החיוב צריך להתקיים על ידי כל אחד ואחד אלא על ידי אחד מבין כולם.

ואדמו"ר הזקן מוכיח סברא זו: 'שאם היה חיוב בדבר היואך נפטר הבעל בהדלקת אשתו, הלא היא צריכה נר בפני עצמה, ולא אשבתן חיוב שתי נרות, אלא שיש מכוונים בן כנגד זכור ושומר כמו שכתבו הטור ושו"ע, ומשמע שם בהדיא דבלאו הכי סגי בנר אחד לכל בני ביתו'.

כלומר: אם נאמר שחל חיוב על כל אחד מבני הבית לא יוכל בעל הבית לצאת בהדלקת אשתו אלא אם כן תדליק נר מיוחד בעבורו, אך אי אפשר שייצא ידי חובתה בנר שבו היא מקיימת חובת עצמה. ומשל למה הדבר דומה: לאדם שימנה את חברו לקיים עבורו מצות נתינת מחצית השקל וכיו"ב, וכי חברו יוכל להוציא ידי חובתו במחצית השקל שנותן עבור עצמו? וכמו כן בנידון דידן, שאם יש חיוב הדלקה פרטי על האשה אין הבעל יכול לצאת ידי חובתו בנר שלה.

ומאחר ואין חיוב פרטי על כל אחד מבני הבית, אם כן דין 'מהדרין' שנאמר בנר חנוכה אין עניינו שיקיים כל אחד את חיובו בעצמו, אלא ענין אחר לגמרי משום פרסומי ניסא, וזה כמובן לא שייך בנר שבת.

ואם תאמר: זאת מנלן? ואולי אדרבה זהו גופא ההידור שיקיים כל אחד את חובתו הפרטית בעצמו ולא ייצא על ידי חברו, וכפי שנקט רבי עקיבא איגרי?

ונראה שהתשובה לכך ברורה, כי פשוט לו לאדמו"ר הזקן שאין זו כוונת הברייתא ב'מהדרין', וזאת מכוח הדיוקים שעמדנו עליהם

תמוה: וכי דיני שליחות באה הברייתא ללמדנו כאן? ומה מקום לתאר את עצם גדר המצוה ('מצות נר חנוכה') באופן של שליחות, מה שלא מצאנו כן בשאר מקומות, שהרי בוודאי דין שליחות הוא ענין נוסף ודין כללי ואינו שייך לתיאור גדר המצוה הפרטית.

ג. צריך ביאור הלשון 'נר איש וביתו' שמשמעותה היא שבעל הבית מדליק עבור שאר בני הבית, ולכאורה אין כאן שייכות מיוחדת לבעל הבית יותר מהאחרים, שהרי כולם חייבים במצוה, ואם מדין שליחות הרי כל אחד מאנשי הבית יכול לשמש שליח עבור האחרים, ואם כן היתה צריכה הברייתא לומר בפשטות: 'מצות נר חנוכה נר אחד לכולם, והמהדרין נר לכל אחד ואחד', ומה עניין בעל הבית לכאן? ודווקא לומר שנקטו כן רק משום אורחא דמילתא שבעל הבית מתכבד בקיום המצוה.

ד. עוד יש לדקדק קצת, שהרי בהמשך לכך אמרו 'והמהדרין מן המהדרין... מוסיף והולך' וכו', ולכאורה מהמשך הדברים נראה שיש קשר ושייכות בין ההידור הראשון להידור השני ('המהדרין' ו'המהדרין מן המהדרין'), שהרי התנא לא בא כאן למנות כרוכלא את כל אפשרויות

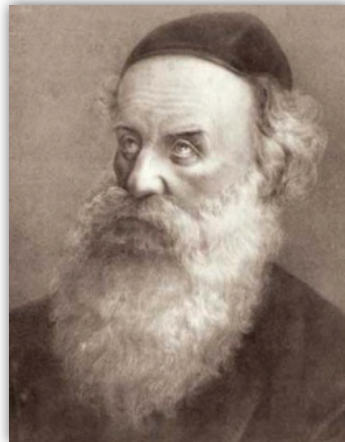
ההידור הקיימות, שאם כן מדוע לא מנה את המבואר בגמרא (שבת כג, א) שכל השמנים כשרים לנר ושמן זית מצוה מן המובחר? אלא בוודאי נקטו כאן שתי דרגות שונות של אותו סוג הידור, אך לפי המבואר הרי באמת אין שייכות כלל בין ה'מהדרין' ל'מהדרין מן המהדרין', כי ענין המהדרין הוא שטורח לקיים המצוה בעצמו ולא על ידי שליח (וזהו כאמור הידור כללי שאינו שייך דוקא לנר חנוכה), ואילו ה'מהדרין מן המהדרין' המוסיפים במספר הנרות כנגד הימים הוא משום פרסומי ניסא להראות את מספר הימים שבהם נמשך הנס, ומה שייכות יש בין שני הידורים אלו?

ומכל זה נראה לכאורה לדייק, ש'נר איש וביתו' אינו מדין שליחות, אלא שבמצוה זו עיקר התקנה היא באופן של 'נר איש וביתו' דוקא, וגם ענין ההידור אינו משום 'מצוה בו יותר מבשלוחו' אלא מטעם אחר וכפי שיתבאר.

אין חובה פרטית

וכאן אנו חוזרים לדברי אדמו"ר הזקן שהובאו לעיל, כאשר הוא מבאר מדוע בנרות שבת אי אפשר שתדליק כל אחת מבנות הבית בברכה, בשונה מנר חנוכה שבו 'המהדרין' מדליקים כל אחד בפני עצמו, ובלשונו: 'זה פשוט דבני ביתו אינם צריכים נר לכל אחד ואחד, דאפילו בנר חנוכה אמרו איש וביתו, והמהדרין שם היינו משום פרסומי ניסא, ובנר שבת לא אשבתן הידור זה בנגמרא, אם כן אין לברך עליו כיון שאינו חיוב בדבר מחמת עצמו'.

וכאן גילה לנו אדמו"ר הזקן במילים ספורות את דעתו בגדר מצות נר חנוכה (שהלכותיה בשולחן ערוך שלו לא הגיעו לדינו), שיסוד דין 'המהדרין' אינו משום שמכוונים שלא לצאת בהדלקת בעל הבית ולקיים את המצוה בעצמם, שאם כן הרי היה אפשר לנהוג

תואר פני אדמו"ר הזקן

לעיל, כי אם חל חיוב פרטי על כל אחד אלא שמקיים זאת בהדלקת בעל הבית מדין שליחות הרי אין מקומו כאן בברייתא העוסקת בדיני נר חנוכה ללמדנו דיני שליחות, וגם ענין 'המהדרין' לפי זה אינו שייך לדיני חנוכה אלא הוא מדין 'מצוה בו יותר ממשלוחו', ולכן יש לפרש שהברייתא באה להגדיר את עצם גדר מצות נר חנוכה, שמלכתחילה אין חל חיוב על כל אחד בפני עצמו אלא נר אחד לכל הבית.

ולפי זה גם ענין 'המהדרין' אינו שיקיים כל אחד את חיובו בעצמו, אלא שמשום פרסומי ניסא יש מעלה בכך שכל אחד מבני הבית מדליק למרות שכבר יצא ידי חובתו בהדלקת בעל הבית, ואם כן הרי 'המהדרין' ו'המהדרין' מן המהדרין' הכל מאותו עניין הוא, שהרי גם 'המהדרין' מן המהדרין' שמוסיפים נר בכל יום הוא משום פרסומי ניסא, להראות את התמשכות הנס על פני שמונה ימים.

ומהות ההידור של 'פרסומי ניסא' בהדלקת כל אחד מבני הבית, נראה שעניינו הוא בכך שנראה כלפי חוץ כי בני אדם רבים משתתפים בקיום מצות ההדלקה, וראה בהערה².

ולפי זה יש לדון בשאלה מצויה בזמנינו: כאשר בני הבית אינם

נמצאים כולם בבית באותו זמן, ומדליקים כל אחד בזמן אחר – האם מתקיים בכך דין 'המהדרין'?

ולכאורה הדבר תלוי במחלוקת אדה"ז והגרעק"א: לדעת הגרעק"א אין ענין שידליקו כולם ביחד, שכן ההידור הוא בכך שמקיים כל אחד את מצוותו בעצמו ולא על ידי שליח, ואין הברל אם מקיימים את המצוה באותו זמן או בזמנים נפרדים, אך לדעת אדמו"ר הזקן יתכן שההידור אינו מתקיים כאשר מדליקים בזמנים שונים, שהרי באופן זה אין כאן תוספת פרסומי ניסא שכן בכל זמן אין נראים אלא נרות של אדם אחד, ויש לעיין בזה לדינא.

'איש וביתו'

ולפי זה נראה שגם לשון הברייתא 'נר איש וביתו' היא בדקדוק, שכן חיוב זה שחל על כלל אנשי הבית מוטל בפועל על בעל הבית.

וזאת אנו למדים מדברי אדמו"ר הזקן באותו סימן (בקונט"א שם סק"ב) שחידש שבהדלקת נרות שבת 'האשה אינה אלא שלוחו של הבעל, וכן בדיון, דעיקר הטלת שלום בית רמיא עליה דידיה שהוא הבעל הבית, ועוד שהיא בכלל בני ביתו'.

ומבואר מדבריו, שהאשה מדליקה בשליחותו של הבעל, אך כאשר הבעל מדליק אין הוא נחשב כשלוחה של האשה, משום שהחיוב מוטל עליו ולא עליה³, וזה להיפך מההבנה השגורה שחיוב נר שבת מוטל על האשה ולא על הבעל מחמת הטעמים שנאמרו לכך (כי הנשים מצויות בבית ועוסקות בצרכי הבית, ושהאשה כיבתה נרו של עולם בכך שגרמה למיתת אדם הראשון – ראה שו"ע אדה"ז שם ס"ה), ולדברי אדה"ז הרי אדרבה החיוב מוטל על הבעל, אלא שמחמת טעמים אלו קבעו שהאשה תקיים את המצוה בפועל בשליחותו של הבעל.

ושני טעמים הוא נותן לכך, המהווים שני יסודות עיקריים בגדר מצות ההדלקה:

א) שהרי הבית הוא של הבעל, ומאחר ומצות נר שבת נתקנה משום שלום בית שלא יכשל בעץ ובאבן הרי האחריות לכך מוטלת עליו כבעל הבית (וראה להלן בביאור יסוד זה).

ב) משום שהאשה היא בכלל בני ביתו של הבעל, ואין חיוב ההדלקה מוטל אלא על ראש הבית ולא על כל אחד מבני הבית (ומטעם זה גם אם מתאכסנים בבית שאינו שלהם החיוב חל על הבעל אע"פ שאין הבית שלו, משום שהוא ראש המשפחה והם בני ביתו).

ונראה בבירור שמקורו של אדה"ז להגדרה זו (בטעם השני) שהחיוב חל על ראש הבית הוא מברייתא דידן לענין נר חנוכה – 'נר איש וביתו', שמלשון זו מבואר כפי שדייקנו לעיל שהחיוב בפועל מוטל על ראש הבית.

2. באמת יש לעיין בביאור דברי אדה"ז שדין 'המהדרין' הוא משום פרסומי ניסא, שהרי ידועה מחלוקת הרמב"ם והרמ"א באופן קיום דין 'המהדרין', שהרמב"ם (הלכות חנוכה פ"ד ה"א) כתב 'והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית נר לכל אחד ואחד, ומבואר מדבריו שהמהדרין אינם מדליקים כל אחד בעצמו אלא אחד מדליק נרות כמנין אנשי הבית, אך הרמ"א (סי' תרעא ס"ב) כתב: 'כל אחד מאנשי הבית ידליק', וכן מנהיגו למעשה.

והנה, לדעת הרמב"ם שכל אחד מדליק עבור כולם, בהכרח שאין ההידור בכך שמקיים את המצוה בעצמו ולא באמצעות שליח, שהרי גם המהדרים אינם מדליקים כל אחד בעצמו, אלא ההידור הוא בעצם ריבוי ותוספת הנרות, אך לדעת הרמ"א שהמהדרין מדליקים כל אחד מאנשי הבית בעצמו לכאורה מוכח מדברי הגרעק"א שההידור הוא בכך שכל אחד מקיים את מצוותו בעצמו, כי אם ההידור הוא בעצם ריבוי הנרות מה הטעם לחלקם בין כולם?

ואף כי הלכות חנוכה בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן לא הגיעו לידינו, אך בוודאי אין מסתבר שחולק על דברי הרמ"א וכל פוסקי אשכנז בעקבותיו שכל אחד מבני הבית מדליק בעצמו, וכפי שאכן מנהיגו למעשה, ומה טעם יש בכך אם כל ענין ההידור הוא משום פרסומי ניסא?

אכן, באמת יש לעיין בעצם הענין, מה תוספת יש ב'פרסומי ניסא' בכך שמדליקים נר לכל אחד ואחד; האם עצם ריבוי הנרות גורמים לפרסום הנס יותר מנר אחד? ואם כן, מה השייכות בין זה למנין אנשי הבית? וכי גודל הפרסום הנדרש נקבע לפי מספר אנשי הבית?

ובספר 'אליא מסכת' (או"ח סי' 1) עמד בזה בשיטת הרמב"ם, וז"ל: 'וכל שהקיבוץ מרובה מההכרח להגדיל עסק הפרסום מה שאדם רוצה לעשות איזה דבר שיהיה ניכר ומפורסם לכלל הקיבוץ הנמצא, כלומר: כגודל הקהל כך גודל הפרסום הנדרש, ולקהל גדול אינו ניכר הפרסום עד שיעשה מעשה גדול יותר.

אך לכאורה גם דברים אלו צ"ע, שהרי בפשוטו יסוד ענין פרסומי ניסא הוא כלפי חוץ לעוברים ושבים, שלכן מדינא דגמרא 'מניחה על פתח ביתו מבחוץ', וזמן ההדלקה הוא 'עד שתכלה רגל מן השוק', ומאחר והפרסום מיועד לקהל שבחוץ מהי השייכות בין גודל הפרסום למספר אנשי הבית?

ולכן יש לומר שבאמת תוספת הפרסום אינה ריבוי הנרות אלא ריבוי בני אדם המשתתפים בהדלקה, ולפי זה מובן מדוע מספר הנרות הוא כמנין אנשי הבית, ושוב יש לומר גם דעת הרמ"א הסובר שכל אחד ואחד מדליק בעצמו שיסוד ההידור הוא משום פרסומי ניסא כדברי אדה"ז (ולא שיקיים כל אחד את מצוותו בעצמו), אלא שהפרסומי ניסא הוא במה שהרבה בני אדם הדליקו, ועיין.

3. ואין סתירה לכך מדברי אדה"ז (שם ס"ה): 'אחד האנשים ואחד הנשים חייבים להיות בתיהם נר דלוק בשבת', והרי כאן כותב שהחיוב הוא על הבעל והאשה משמשת כשלוחו? שכן עיקר החיוב חל על נשים כאנשים, ואשה שאין לה בעל חייבת להדליק בעצמה, ואין הדבר תלוי באיש או אשה אלא במי שהוא בעל הבית.

אכן, רבי עקיבא איגר בעצמו הקשה מתוך כך על סתירת דברי המגן אברהם, וז"ל:

'ומהאי טעמא קשה לי במש"כ הרמ"א (סי' תרעד) ונהגו בנר חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר, ובמגן אברהם שם: דבנר אחד סגי לכך בני הבית, והא מכל מקום כיון דאין רצונו לצאת בהדלקתו של זה המה מחוייבים מדינא בהדלקה, והוי נר חנוכה ממש. וצע"ג.'

וביארור הדברים: בסי' תרעד (ס"א) נפסק שמן הדין מותר להדליק נר חנוכה מנר לנר משום ששניהם נרות של מצוה (ורק לצורך חול אסור להדליק ממנו), אך כתב הרמ"א שמכל מקום נהגו להחמיר בנר חנוכה שלא להדליק מנר לנר, משום 'דעיקר מצותו אינו אלא נר אחד והשאר אינו למצוה כל כך, ולכן אין להדליק זה מזה', וביאר המגן אברהם (שם סק"א): 'כלומר, דבנר אחד סגי לכל אנשי הבית', דהיינו, שמאחר ומעיקר הדין די בנר אחד לכולם נמצא שהנרות הנוספים אינם מעצם המצוה אלא רק להידור, ולכן ראוי שלא להשתמש לשם כך בנר הראשון שהוא עיקר המצוה.

ועל כך מקשה הגרעק"א, שהרי לפי דברי המג"א דלעיל שהמהדרין מתכוונים שלא לצאת ידי חובתם בהדלקת בעל הבית אלא לקיים את המצוה בעצמם, נמצא שהנרות של שאר אנשי הבית הם חיוב גמור, כי מאחר שהתכוונו שלא לצאת בהדלקת בעל הבית הרי הם מחוייבים ועומדים להדליק כדי לקיים את חובתם הפרטית, ומדוע אם כן ייחשב הנר שלהם כנר של רשות? וקושיא זו הניח הגרעק"א ב'צריך עיון גדול'.

בין בני-הבית לבעל-הבית

אכן, עיקר קושייתו של הגרעק"א מבוססת על ההנחה שדין אכסנאי שאשתו מדליקה עליו בכיתו שווה לדין בני הבית שיוצאים ידי חובתם בהדלקת בעל הבית, אך ע"פ אדמו"ר הזקן הרי נמצא ששני דינים אלו חלוקים לגמרי זה מזה, שהרי ביאר שחיוב ההדלקה מוטל על ראש הבית ('איש וביתו') ולכן האשה משמשת בהדלקתה כשלוחו של הבעל, ולפי זה מובן בפשטות החילוק בין שתי ההלכות: לגבי אכסנאי כתב המגן אברהם שיכול להחמיר ולכוון שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו, שהרי החיוב מוטל עליו ומי יכריחו לצאת ידי חובתו בהדלקת אשתו בעל כורחו, אך לענין הדלקת שאר נרות בני הבית מנרו של בעל הבית כתב המגן אברהם שאין לעשות כן, משום שנרותיהם של בני הבית לעולם אינם של חיוב אלא רק של הידור שהרי כבר יצאו בהדלקת בעל הבית, ואף אם יכוונו בפירוש שלא לצאת אין בכך כלום, ולכן אין להדליק את נרותיהם שהם בגדר הידור בלבד מנרו של בעל הבית.

ולאמיתו של דבר יש כאן ענין נוסף, שכן בדברי אדמו"ר הזקן שם (ס"ט) מבואר שאכסנאי היוצא ידי חובה בהדלקה שמדליקים עליו בכיתו אינו מדין 'נר איש וביתו', שהרי אינו נמצא עתה עמם, ולכן בכדי שייצא ידי חובתו נדרש שידליקו בשמן שלו דווקא ובזה

וטעם הדבר נראה לפי מה שהתבאר לעיל שמצות נר חנוכה היא חיוב המוטל על המשפחה כולה כקבוצה, ומאחר ובפועל מעשה המצוה צריך להתקיים על ידי אדם אחד הרי הוא מוטל על ראש המשפחה, דהיינו מי שכל סמוכים על שולחנו.

ומטעם זה מבוארים היטב דברי אדה"ז דלעיל שאין אפשרות לבני הבית (דהיינו כל הסמוכים על שולחן בעל הבית) להדליק בעצמם בברכה על ידי שיכוונו שלא לצאת בהדלקת בעל הבית, כי אם היינו אומרים שמעיקרא חל החיוב על אחד בפני עצמו אלא שהוא ממנה את בעל הבית להוציאו, בוודאי היה מן הדין שיוכל להסתלק ממינוי זה ולהחליט שברצונו לקיים את חיובו בעצמו, ועל דרך שכתב אדמו"ר הזקן בעצמו (סי' ריג ס"ו) לגבי קריאת המגילה ותקיעת שופר, שאם רצו לקיים כל אחד המצוה בפני עצמו ולברך לעצמן הרשות בידם... שאין לחייב אדם שיקיים המצוה המוטלת עליו ע"י שליח כשיכול לקיימה בעצמו, אך במצוה זו הרי הז"ל מינוי מלכתחילה את ראש הבית להדליק ולפטור את שאר אנשי ביתו ואין הדבר נתון לבחירתם של בני הבית⁴.

מעמדו של נר ההידור

אכן, בעיקר מה שנתבאר שאדה"ז חולק על הבנת הגרעק"א ש'המהדרין' היינו שמכוון לא לצאת ידי חובתו על ידי חברו כדי לקיים את המצוה בעצמו, יש לעיין, שהרי הגרעק"א מציין בזה לדברי המגן אברהם שפירש כן ('כמש"כ המג"א סי' תרעז סק"ט): וכי אמנם נחלק בזה אדמו"ר הזקן על המגן אברהם בניגוד לדרך כנודע?

אך כשנעיין במקור הדברים נראה שלא זו בלבד שאין ראייה להבנת הגרעק"א מדברי המגן אברהם, אלא אדרבה, יש להוכיח מדבריו כשיטת אדמו"ר הזקן:

דברי המגן אברהם שם אמורים לענין אכסנאי המתארח מחוץ לביתו, שאע"פ שמצד הדין אם מדליקים עליו בכיתו הוא יוצא בכך ידי חובתו ואין צריך להדליק בעצמו, מכל מקום כתב הרמ"א (סי' תרעז ס"ג) שאם רוצה להחמיר על עצמו ולהדליק בפני עצמו מדליק ומברך עליהם, וביאר המגן אברהם שם (סק"ט): 'ומשום ברכה לבטלה ליכא, כיון שאינו רוצה לצאת בשל אשתו ממילא חל חיובא עליה'.

ולכאורה מבואר להדיא מדבריו, שגדר המהדרין הוא שמכוון שלא לצאת ידי חובתו וממילא חל עליו חיוב בעצמו, וכדברי הגרעק"א.

4. אך רק מי שהוא בכלל 'בני ביתו' של בעל הבית נפטר בהדלקתו, ואילו אדם שאינו מכלל בני הבית חל עליו חיוב בפני עצמו, ולכן אכסנאי שאינו סמוך על שולחן בעל הבית ואינו מכלל בני הבית צריך להשתתף עם בעל הבית בפרוטה כדי לצאת ידי חובתו (ראה שם ס"ט, וראה להלן).

הוא יוצא ידי חובתו (משא"כ ברין 'נר איש וביתו' שנפטרים כל בני הבית בהדלקת בעל הבית אף שאין להם חלק בשמן).

וממילא מבוואר היטב החילוק בין שתי ההלכות, שלגבי הדלקה מנר לנר כתב המגן אברהם שאין להדליק את נרות ההידור של בני הבית מזה של בעל הבית, משום שהמדובר בנר של אחד מבני הבית הנמצא בבית והרי הוא בכלל 'נר איש וביתו', וממילא הוא יוצא ידי חובתו מעיקר הדין והנר שמדליק בעצמו הוא בגדר הידור בלבד, מה שאין כן באכסנאי הנמצא מחוץ לביתו שאינו בכלל 'נר איש וביתו' אלא חל עליו חיוב פרטי בפני עצמו, אלא שחיוב זה מתקיים בכך שמדליקים בשמן שלו, וזה בוודאי אינו מתקיים בעל כורחה, ועל כן כתב המגן אברהם שיכול לכוון שאינו רוצה לצאת בהדלקה שמדליקים עליו בביתו.

דברי המגן אברהם אם כן, לא זו בלבד שאינם בסתירה לשיטת אדמו"ר הזקן, אלא אדרבה מהם ראייה ומקור לשיטתו.

מהדרין או חייבים?

ונמצא שנחלקו אדה"ז ורבי עקיבא איגר בעצם הגדרת חיוב הדלקת נר חנוכה (וכמו כן נר שבת), שלדעת הגרעק"א חל חיוב הדלקה על כל אחד מבני הבית אלא שיוצא ידי חובתו בהדלקת בעל הבית מדין שליחות, ולדעתו 'המהדרין' מכוונים שלא לצאת בהדלקת בעל הבית ואזי מקיים כל אחד את חיובו בעצמו, ואילו לדעת אדה"ז כולם יוצאים ידי חובתם ממילא בהדלקת בעל הבית ואי אפשר שיכוונו שלא לצאת, ורק לגבי נר חנוכה יש הידור משום פרסומי ניסא בריבוי הדלקות על ידי כל אנשי הבית.

ולפי זה יש להוכיח לדעת אדה"ז שמברכים על הידור מצוה, שהרי המנהג הוא שכל בני הבית מדליקים בברכה אע"פ שהדלקתם היא רק משום הידור, ואמנם הגרעק"א רחה ראייה זו משום שמכוונים שלא לצאת בהדלקת בעל הבית וממילא חל עליהם חיוב גמור, אך לדעת אדה"ז שאין שייכת כוונה שלא לצאת מוכח שמברכים אף על הידור.

ועוד כמה נפק"מ יש למצוא בין אדה"ז להגרעק"א, ואחת מהן: כאשר בשעת ההדלקה של בעל הבית התכוונו שאר בני הבית לקיים את דין 'המהדרין' ולהדליק בעצמם כנהוג, אך לאחר מכן מסיבה כלשהיא רוצה אחד מהם לחזור בו ולא לקיים את דין המהדרין – האם הוא רשאי?

ולכאורה, לדעת הגרעק"א אין הוא יכול לחזור בו, כי מאחר ובשעת ההדלקה היה בדעתו לקיים את המצוה בעצמו הרי מסתמא התכוון שלא לצאת ידי חובה בהדלקת בעל הבית, ומעתה יש עליו חיוב גמור להדליק בעצמו ולא רק הידור, ומשל למה הדבר דומה: למי ששמע קידוש מחברו אך התכוון שלא לצאת בזה ידי חובתו אלא לקדש בעצמו, שכמובן אינו יכול לאחר מכן לחזור בו כיון שעתה הוא מחויב ועומד מן הדין.

אך לדעת אדה"ז אי אפשר כלל שיוצא את עצמו מקיום המצוה הנעשית על ידי בעל הבית וכפי שהוכחנו מדבריו, ולכן לעולם הדלקתו תיחשב כהידור אך מעיקר הדין כבר יצא ידי חובתו, ולכן

רשאי לחזור בו גם לאחר ההדלקה ולהחליט שאינו רוצה לקיים את ההידור.

נר לכל אחד?

ויש לנו לברר עוד נקודה במחלוקת אדמו"ר הזקן והגרעק"א, שלכאורה יש בה נפקא מינה לדינא:

לעיל הובאו דברי אדמו"ר הזקן (בקונט"א סק"ה) המוכיח את שיטתו שאין חל חיוב פרטי על כל אחד מבני הבית (ולכן אינם יכולים לברך עליו), כי 'אם היה חיוב בדבר היאך נפטר הבעל בהדלקת אשתו, הלא היא צריכה נר בפני עצמה, ולא אשכחן חיוב שתי נרות'.

וכפי שביארנו כוונתו, כי לא יתכן שהאיש ייצא ידי חובתו הפרטית בנר של האשה שהרי צריכה לצאת בו ידי חובת עצמה, וכשם שאדם אינו יכול להוציא את חברו במחצית השקל שנותן עבור עצמו, ולכן בהכרח לומר שאין עליה חיוב בפני עצמה.

אכן כאמור הרי לדעת הגרעק"א כך הוא באמת ענין 'נר איש וביתו' בחנוכה, שאמנם חל חיוב פרטי על כל אחד מבני הבית אלא שכולם יוצאים ידי חובה בהדלקת בעל הבית, ויש לעיין מה יענה לטענת אדמו"ר הזקן?

אכן, בעצם הענין הרי מצאנו בוודאי מצוות שבהן יוצאים המשלח והשליח ידי חובתם באותו מעשה, וכגון מצות שחיטת הפסח שאחד שוחט לכולם וגם השוחט עצמו יוצא בזה ידי חובתו (ראה קידושין מב, א), וכן קידוש שאחד מקדש לעצמו ומוציא גם אחרים ידי חובתם וכיו"ב, ומדוע לא נוכל לומר זאת גם בנידון דידן?

ויש לומר בדעת אדה"ז, כי אע"פ שבמצוה של מעשה גרידא יכולים כמה בני אדם לצאת ידי חובתם במעשה אחד המתייחס לכולם, אך כאשר נדרש חפץ של מצוה, כגון בהדלקת הנר, אזי צריך נר שלם לכל אחד ואין שניים יוצאים ידי חובתם בנר אחד, ולכן אין המשלח יכול לצאת בנר המיוחד לקיום מצוותו של השליח.

ובדעת הגרעק"א יש לבאר בשני אופנים: או שחולק על עיקר יסוד זה ולדעתו גם במצוות מסוג זה יכולים כמה אנשים לצאת ידי חובה בחפץ אחד, או שנאמר שבנר חנוכה באמת החיוב המוטל על כל אחד אינו ביחס לתוצאה שיהא נר דלוק, אלא רק לעשות פעולת הדלקה, וגם אילו ידליקו כמה אנשים נר אחד ביחד ייצאו בכך ידי חובתם, ומאחר שהחיוב על כל אחד הוא רק בפעולת ההדלקה לפיכך יכולים לצאת כמה בני אדם ידי חובתם במעשה אחד.

אך אדה"ז לא ניחא ליה בזה, כי מאחר ועיקר מצות ההדלקה היא לשם האור (הן לגבי נר שבת והן לגבי נר חנוכה) אם כן פשיטא שאין מקום לחייב במעשה הדלקה בלבד ללא יצירת אור, ולכן אם היינו אומרים שחל חיוב פרטי על כל אחד מבני הבית היה צריך כל אחד נר שלם לעצמו, ומאחר ולא מצאנו חיוב אלא בנר אחד בהכרח שאין כלל חיוב על כל אחד בפני עצמו.

ולפי זה עולה לכאורה נפקא מינה לדינא, בשני בני אדם הדרים בבית אחד ואין אחד מהם סמוך על שולחן חברו (כגון שותפים הגרים יחד ברירה שכורה, או המתארחים בשבת מחוץ לביתם ולנים

מדעתו בשולחן ערוך, שהרי למעשה כאמור מנהג בית הרב היה שידליקו כל בנות הבית בכרחה?

אין בידנינו מקורות לכך, אך מסתבר להניח שלא חזר בו מעצם ההגדרה היסודית המבוארת בדבריו בשולחן ערוך שחיוב ההדלקה מוטל על ראש הבית ושאר בני הבית יוצאים ידי חובתם ממילא,

אלא שמכל מקום נקט למעשה שיכולות להדליק בתורת הידור ואף לברך על כך, ואע"פ שאין שייך כאן ההידור של 'פרסומי ניסא' שעניינו הוא ריבוי אנשים המשתתפים בהדלקה (עי' לעיל הערה 2) וכפי שכתב בשולחן ערוך, מכל מקום יש הידור בעצם ריבוי הנרות משום תוספת שמחה, ולכן יכולות להדליק ולברך על הידור זה בשליחותו של בעל הבית, וכשם שהאשה מדליקה ומברכת בשליחותו של בעל הבית כמבואר לעיל.

נרות חנוכה בביתו של הרבי

ועצם סכרא זו כבר הביא אדה"ז בשולחן ערוך (ס"י), כדי ליישב המנהג שכמה אנשים האוכלים על שולחן אחד מדליקים כל אחד בכרחה ואע"פ שכבר יש אורה מרובה מהנרות שהדליק הראשון, משום 'שכל מה שניתוספה אורה בבית יש שם שלום בית ושמחה יתירה', הרי שאפשר לברך על ההידור של תוספת אורה, אלא ששם מדובר באנשים נפרדים שחל חיוב גברא על כל אחד ואחד מהם, אך כנראה שלמעשה נקט שאפילו בבני ביתו שאין חל עליהם חיוב פרטי מכל מקום יוכלו לברך בשליחותו של בעל הבית על ההידור של תוספת אורה (ועי' היטב בקונטרס אחרון סק"ה, ואכמ"ל).

נר שבת - 'חובת הבית'

ונחזור ליסודו של אדמו"ר הזקן, שחיוב הדלקת הנר מוטל על הבעל, משני טעמים: דעיקר הטלת שלום בית רמזא עליה דירידיה שהוא הבעל הבית, ועוד שהיא בכלל בני ביתו.

ויסוד הרברים הוא, כי מצות נר שבת מצד עצם מהותה אינה כמצוות מצה ולולב וכיו"ב שהן חיוב גברא, אלא היא מחוייבי הבית שיהא בו נר דלוק (ועיי' בשפת אמת בסוגיא בשבת כא, ב ובפני יהושע שם), והרי זה על דרך מצות מעקה, ודוק בלשונו של אדמו"ר הזקן (סי' רסג ס"ה) בהגדרת חיוב נר שבת (שמקורה בדבריו הרמב"ם): 'אחד האנשים ואחד נשים חייבים להיות בבתיהם נר דלוק בשבת'; לא כתב שחייבים להדליק, אלא שחייבים להיות בבתיהם נר דלוק, הווי אומר: החובה היא לדאוג לקיום מצות הבית שיהא בו נר דלוק.

ומטעם זה חל החיוב על הבעל, ומשני טעמים: ראשית, מאחר והוא בעל הבית ולפיכך מוטלים עליו חיובי הבית, ויש להביא דוגמא לכך מדין בדיקת חמץ, המוטלת על בעל הבית דווקא ולא על שאר

יחד בדירה אחת) - האם כל אחד מהם חייב להדליק נר בעצמו, או שיכולים להדליק נר אחד משותף לשניהם?

ולכאורה, לדעת הגרעק"א יוכלו להדליק נר אחד משותף לשניהם, ואע"פ שכל אחד חייב בפני עצמו אין חיסרון בכך שמדליקים נר אחד, שהרי לדעתו כן הוא בכל 'איש וביתו' שיוצאים מעיקר הדין בנר אחד אע"פ שחל חיוב על כל אחד מהם בפני עצמו, ואין הפרש בין זה לשני שותפים בדירה.

אך לדעת אדה"ז כל אדם החייב בהדלקה צריך נר בפני עצמו, שהרי מכוח זה הוכיח שאין כל אחד מבני הבית חייב בנר בפני עצמו כי 'אם היה חיוב בדבר היאך נפטר הבעל בהדלקת אשתו והלא היא צריכה נר בפני עצמה', ואם כן מי שאינו בכלל 'בני ביתו' וחלה עליו חובה בפני עצמו באמת יצטרך נר בפני עצמו, ולכן שני בני אדם

שאינן אחד מהם 'בן ביתו' של חברו יצטרכו כל אחד נר בפני עצמו.⁵ (ועיי' בשו"ע סי' רסג ס"ח ובשו"ע אדה"ז שם ס"י שהובאו שתי דעות אם ככה"ג אם יברך כל אחד או לא, אך עכ"פ לגבי עצם ההדלקה נראה שלדעת אדה"ז יש להחמיר שכל אחד ידליק בעצמו ואינם יכולים לצאת ידי חובה בנר אחד, ועיי' 'חובת הדר' ע' צד הערה מח).

ברכה בשליחות בעל הבית

ולא נותר לנו אלא לברר באיזו נקודה חזר בו אדמו"ר הזקן

5. אך לכאורה יש לעיין בדעת אדה"ז מדין אכסנאי שאין מדליקים עליו בביתו, שיוצא ידי חובתו בכך שמשותף בפרוטה עם בעל הבית (שבת כג, א, שו"ע אדה"ז שם ס"ט), והרי אנו רואים שאע"פ שחל עליו חיוב בפני עצמו, שכן אינו סמוך על שולחנו של בעה"ב ואינו נחשב מבני ביתו (ואם היה בכלל בני ביתו הרי היה יוצא ידי חובה ממילא ואין צורך להשתתף בפרוטה), ובכל זאת יכול לצאת ידי חובתו בהשתתפות בפרוטה עם בעה"ב ואינו צריך נר שלם לעצמו, וקשה אם כן על דברי אדה"ז שהוכיח מכך שאין צריך נר לאיש ולאשה שאין חל חיוב פרטי על כל אחד מהם?

ונראה שאדה"ז ס"ל בדעת הסוברים שדין זה לא נאמר אלא באכסנאי, ולא בשני בני אדם הדדים בחדר אחד ושויים בבעלות על המקום (עיי' ביאור הלכה סי' תרעז ס"א ד"ה עמו שהביא מחלוקת הפוסקים בזה), וטעם הדבר נראה, כי באכסנאי אע"פ שחל עליו חיוב גברא מחמת שאינו בכלל בני ביתו של בעל הבית, אך מאידך גיסא אין עליו חיוב כלפי בית זה משום שאינו ביתו, ולכן קיום החיוב שלו הוא ע"י השתתפות בנרו של בעה"ב ואינו צריך נר לעצמו, אך שני בעלי בתים הדדים בבית חל עליהם חיוב הדלקת נר שלם לכל אחד, ומכך מוכיח אדה"ז שעל בני ביתו אין חל חיוב פרטי על כל אחד, כי אם כן היו זקוקים להדליק נר לכל אחד שהרי הם דדים בדרך קבע בבית.

חי בחיי רב זירא, וכנראה שחולק על דברי הירושלמי הנ"ל, ולפי זה עדיין יש לדון מדוע לא יצא ידי חובתו בהדלקת אביו?

ואכן מדברי כמה מהראשונים נראה להדיא שלמדו מכאן שאין אכסנאי יוצא אלא בהדלקת אשתו, אך בחור אינו יוצא בהדלקת אביו, וכפי שכתב השאילתות (שאילתא כו): 'ואפילו אכסנאי חייב להשתתף בפרוטת בהדי בעל הבית בנר הנוכה, והוא שהיה רווק, אבל יש לו אשה לא צריך, שאנשי ביתו מדליקין בביתו' (והביא על כך את דברי הגמרא לגבי רב זירא), ועד"ז כתבו רבינו ירוחם (נתיב תשיעי ח"א) והמאירי (בשבת שם) ועוד, ומבואר מדבריהם שרווק לעולם חייב להשתתף עם בעה"ב ואין חילוק בין אם יש לו אב או אין לו, שכן אין הוא יוצא בהדלקת אביו אלא רק בהדלקת אשתו, וצריך ביאור מדוע.

החנוכיה של הרבי

ויש שכתבו בטעם הדבר, כי דווקא בהדלקת אשתו יוצא מדין 'אשתו כגופו' (אליה רבה סי' תרעז, ד). אך מלבד מה שעיקר הענין צריך ביאור, שהרי לא מצאנו שאדם יפטר ממצוות על ידי שאשתו מקיימת אותן (אילולא מדין שליחות, וזה אינו שייך לדין 'אשתו כגופו')⁷ ואכמ"ל בזה (ועיין בענין 'אשתו כגופו' באנציקלופדיה תלמודית בערכו), הרי מדברי השאילתות שהבאנו נראה להוכיח לא כן, שהרי כתב בזה"ל: 'אבל יש לו אשה לא צריך, שאנשי ביתו מדליקין בביתו', ולא כתב שאשתו מדליקה בביתו אלא 'אנשי ביתו', ומשמע מכך שאדם נשוי יוצא ידי חובתו גם כאשר שאר אנשי ביתו מדליקים ולא דווקא אשתו, ומוכח שאין זה שייך לדין אשתו כגופו.

ולפי יסודו של אדמו"ר הזקן יש לבאר בפשטות, כי באמת אין אדם נפטר במה שמדליקים אחרים אלא כאשר הנר מודלק במקום החיוב שלו, ואם ידליקו עליו בבית אחר אינו כלום, ובכך יש הבדל בין בעל הבית לשאר בני הבית, ששייכותם של בני הבית לבית היא רק כאשר הם נמצאים בו, אך כשנמצאים במקום אחר שוב אין להם שייכות לבית ולכן לא יועיל מה שמדליקים עליהם בביתם כדי לפוטרים, מה שאין כן בעל הבית שחיוב ההדלקה בבית זה מוטל עליו כראש הבית וכבעל הבית ואף כאשר אינו נמצא בו (וכשם שחיוב עשיית מעקה עד"מ מוטל עליו גם בהיותו מחוץ לבית), ולכן הוא יוצא ידי חובה בהדלקה שמדליקים עליו בביתו.

ולפי האמור תימצא לנו נפקא מינה לדינא בשאלה מעשית,

אנשי הבית, וכפי שכתב אדמו"ר הזקן (סי' תלו ס"ג) שאם בעה"ב יצא מביתו ושכח ולא ציווה לאחד מבני ביתו לבדוק חייבים הם לבדוק את הבית, 'דכיון שבעה"ב נתחייב בבדיקת כל החדרים הצריכין בדיקה חייבים הנשארים בביתו לפוטרו מחיובו, שכל ישראל ערבים זה בזה', הרי להדיא שאין עליהם חיוב מצד עצמם אלא רק מדין ערבות כדי לפטור את בעל הבית מחיובו.

ועוד, כי מאחר ותכלית המצוה היא שיהיה נר דלוק בבית, ואם כן מצד עיקר מהותה אין צורך בהרבה נרות אלא כאחד (ורק יש הירור בזה מחמת פירסומי ניסא או תוספת אורה, אך מעיקר הדין די בנר אחד), ומאחר ובפועל הוא צריך להתקיים על ידי אדם אחד הטילו אותו על ראש החבורה, דהיינו אבי המשפחה (וכאמור לעיל, לפי טעם זה גם כשנמצאים שלא בביתם, שאין הוא בעל הבית, מכל מקום החיוב חל עליו כראש המשפחה).

האחריות על בעל הבית

ולפי יסוד דברים אלו נראה לבאר את סוגיית הגמרא לגבי אכסנאי (שבת כג, א) שהתחבטו בה המפרשים:

'אמר רב ששת: אכסנאי חייב בנר חנוכה. אמר רב זירא: מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא, בתר דנסיבי איתתא אמינא: השתא ודאי לא צריכנא, דקא מדליקי עלי בנו ביתאי.'

כלומר: קודם שנשא אשה, כאשר יצא רב זירא מביתו ללמוד תורה והיה מתאכסן אצל אחרים, היה מקיים את מצות נר חנוכה בכך שהשתתף במעות בנר שהדליק בעל הבית, אך לאחר שנשא אשה, כשיצא מביתו ללמוד תורה והתאכסן אצל אחרים, לא הוצרך להשתתף עמם, משום שיצא ידי חובתו בהדלקה שהדליקו עליו בביתו.

ולכאורה יש להבין: מדוע בתקופת בחרותו היה צריך להשתתף בהדלקת המארח ולא יצא ידי חובתו בנר שהדליק אביו בביתו, כשם שלאחר נישואיו יצא ידי חובה בנר של אשתו?

ויש שרצו לבאר על פי המבואר בירושלמי (קידושין פ"א הלכה ז) שרב זירא היה יתום מלידה מאב ומאם (שאביו מת קודם שנולד ואמו מתה בעת לידתו), ולכן קודם נישואיו לא היה מי שהדליק עליו והוצרך לצאת ידי חובתו על ידי השתתפות בנרו של המארח.

אך כבר העירו על כך, שמדברי התלמוד בבלי (מו"ק כ, ב ללישנא קמא שם, ובתוס' חולין מו, א ד"ה ערוקאי) מבואר שאביו של רב זירא

7. אמנם משום זה אין זו קושיא כל כך, כי יתכן שגם לדעת הבבלי אביו מת עכ"פ קודם שהתחתן רב זירא, ועל תקופה זו שאביו לא היה בחיים אמר רב זירא שהיה משתתף עם מארחו בפרוטתו.

8. והאליה רבה (סי' תרעא, ג) כתב מטעם זה גם לבאר את המנהג שאין האשה מדליקה בעצמה כאשר הבעל מדליק, וכשאר בני הבית המדליקים בעצמם מדין 'מהדרין', משום שהדלקת הבעל מתייחסת ממש לאשה כי אשתו כגופו, וכבר כתב הרבי על כך (ספר המנהגים ע' 69 הע' 2) ש'דוחק גדול הוא', ונראה שהוא מהטעם שכתבנו, ולפי זה לכאורה גם אין לומר להיפך שהאיש יוצא בהדלקת אשתו מדין אשתו כגופו.

6. אמנם לשון אדה"ז כאן לגבי נר שבת היא 'דעיקר הטלת שלום בית רמיא עליה ידיה שהוא הבעל הבית', ויל"ע בדקדוק הלשון אם הכוונה שהחובה חלה רק עליו, או שהחובה עליו יותר מהאשה ולכן מבין שניהם החיוב מוטל עליו, אך מכל מקום יש חיוב גם על האשה.

האוכלים משלו אין חיוב הבריקה עליהם כלל לפי שאין החמין שלהם' עיי"ש).

וכל זה שלא כפי שכתב ב'שמירת שבת כהלכתה' (ח"ב פמ"ה ס"ג), ש'אשה המדליקה נרות שבת בחדר האוכל מוציאה בהדלקתה גם את בני הבית הקבועים שאינם נמצאים בבית בשבת זו', ולפי המבואר מדברי אדמו"ר הזקן אין הדבר כן, כי דין 'נר איש וביתו' אינו שייך כאן משום שאינם נמצאים כעת בבית, ומה שהבעל יוצא גם בהיותו מחוץ לבית הוא משום שהוא בעל הבית והוא הבעלים על השמן, מה שאין כן שאר בני הבית¹⁰.

ונראה פשוט שלדעת אדה"ז גם כאשר הוא נעדר מהבית בשבת זו בלבד שוב אין הוא בכלל 'איש וביתו' לאותה השבת, שהרי כתב שאורחת הסמוכה על שולחן בעל הבית אינה יכולה לברך משום שהיא בכלל בני ביתו של בעל הבית, ולא חילק בין אם מתארחת לשבת זו בלבד או לזמן רב, וצא ולמד מכאן לאידך גיסא, שלגבי אותה השבת שבה נחשב האורח כאחד מבני ביתו של המארח ממילא אינו כבני ביתו של ביתו הקבוע (ודלא כדעת הפרי מגדים באשל אברהם סי' תרעז סק"ב וסי' תרעז סק"ג שרק הסמוך על שולחנו של בעל הבית בקביעות חשוב כבני ביתו).

(ולפי מה שנתבאר יש לדרון יתירה מזו, שאף האשה אינה יוצאת בהדלקת הבעל כאשר היא נמצאת מחוץ לבית, שהרי אין השמן שלה ומה שקנתה אשה קנה בעלה, ורק הבעל יוצא בהדלקת אשתו, וכן באמת כתב בפשיטות בספר 'ברכת הבית' שער מה סקי"ו, אמנם בספר 'שבות יצחק' - עניני נר שבת ע' קסט הביא סברא שמאחר והבעל מחויב בצרכי אשתו הרי שיש לה זכות בנרות, ולכן כשהבעל מדליק בביתם הרי היא יוצאת בזה ידי חובתה¹¹, ועכ"פ לגבי שאר בני הבית בוודאי אינם יוצאים ידי חובה כשהם מחוץ לבית, וא"ש דברי הגמרא לגבי רב זירא שקודם נישואיו הווקק להשתתף בפרוטה ולא יצא בהדלקה שהדליקו בביתו).

למרות הפרשי השעות

ולפי המבואר יש להוסיף לדרון בדינו של אדם הנמצא מחוץ לביתו

באדם הנמצא מחוץ לביתו וגם אשתו אינה שוכנת בבית אלא מתארחת בבית הוריה וכיו"ב, שלפי המבואר נראה שאינו נפטר בהדלקתה, כי אין הוא נפטר אלא כשמדליקים עליו בביתו שלו אך לא בהדלקת אשתו במקום אחר, משום שאין לו כל חיוב כלפי מקום זה, ורק אשתו הנמצאת שם יוצאת ידי חובתה בהדלקה באותו מקום מחמת הימצאותה בו, אך הבעל שאינו נמצא שם וגם אין זה ביתו אינו יוצא בהדלקה זו.

(ומצאנו לפוסקי זמנינו שרנו בשאלה זו: בספר 'חובת הדר' להגרי"י בלויא (הערה כ) כתב שאינו יוצא, וכן כתב ב'הליכות שלמה' ח"ב ע' רסא הע' 21 לגבי נר חנוכה, ומאידך בקובץ 'מבית לוי' - חנוכה ופורים (ע' ז) הובא בשם הגר"ש וואזנר לגבי נר חנוכה שאשה יוצאת בהדלקת בעלה גם אם מדליק מחוץ לביתו, ולפי האמור נראה שאינו יוצא וכפי שנתבאר).

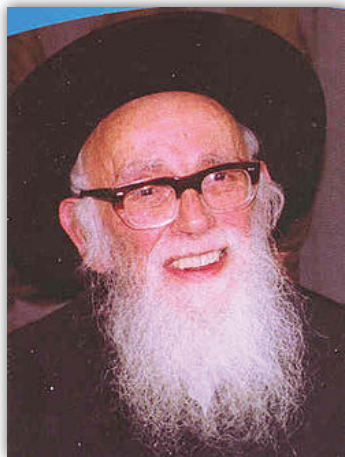
בעלות על השמן

ועוד יש להוסיף בזה ע"פ מה שחידש אדמו"ר הזקן עוד (שם הלכה ט), שאין אכסנאי יוצא ידי חובתו בהדלקה שמדליקים עליו בביתו אלא באשר מדליקים מהשמן שלו, אך אם אין

מדליקים משלו אינו נפטר בהדלקתם, ואף שבני ביתו הנמצאים במקום נפטרים בכל אופן ואין צריך שיהיו שותפים בשמן, אך אכסנאי שאינו נמצא בביתו אין הוא בכלל 'איש וביתו', ואינו יוצא בהדלקה שבביתו אלא כאשר השמן שלו.

ומבואר מכך שבמצות הדלקת נר שבת וחנוכה אין די בעצם מעשה ההדלקה כדי לצאת ידי חובתו אלא מגדר המצוה הוא שיהא הנר שלו דלוק (ויסוד הדברים בדברי הר"ן בפסחים ז, א לגבי נר חנוכה, עיי"ש).

ולפי זה יש לומר עוד בטעם שנקטו פטור דאכסנאי דווקא באדם נשוי, משום שעל דרך הרגיל באדם נשוי שאשתו מדליקה בביתו הרי השמן הוא שלו, משא"כ שאר בני הבית הסמוכים על שולחן בעל הבית אינם בעלים על השמן, ולכן כאשר הם נמצאים מחוץ לבית ואינם בכלל 'נר איש וביתו' אינם יוצאים ידי חובתם בהדלקה שמדליקים בביתם⁹ (ואע"פ שיש לבני הבית זכות השתמשות בממון הבית אך אין להם בעלות בו, וכפי שכתב אדה"ז לגבי בדיקת חמץ (סי' תלב ס"ח) ש'חובת הבריקה היא על בעל הבית, אבל בני ביתו

הרב שלמה זלמן אויערבאך

10. ובשמירת שבת כהלכתה בהערה שם ציין לספר 'חובת הדר' (ע' זג, סוף הערה מה), ושם מבואר כדברינו: 'ומשמע מדברי הפוסקים שלא נקרא מדליקין עליו בביתו כי אם כשאשתו מדליקת, או כששליח מדליק משלו, כדמוכח בשו"ע הרב ס"ט, אבל במה שמדליקין בבית הוריו אין הוא אלא נגרר וטפל לבעל הבית, וכשאינו נמצא שם פסק להיות מאנשי ביתו וחלה עליו חובת הגוף לעצמו'.
11. ועדיין יש לעיין לפי הטעם הקודם שכתבנו שאין שאר בני הבית יוצאים בהדלקה שמדליקים בביתם ורק הבעל יוצא בהדלקת אשתו בביתו משום שהוא בעל הבית, וגם לפי זה יש לדרון שאין זה שייך באשתו שאינה בעלת הבית, שהרי מטעם זה כתב אדה"ז שהחיוב מוטל על הבעל ולא על האשה דעיקר שלום בית עליה ידידיה רמ"א שהוא הבעל הבית, ועיין לעיל הערה 6.

9. ויש להוסיף, שעפ"י יש להוכיח כעצם הבנת אדה"ז בגדר 'נר איש וביתו', שאין בני הבית יוצאים בהדלקת בעל הבית מדין שליחות כסברת הגרעק"א, אלא שמלכתחילה לא חל חיוב עצמי על כל אחד מבני הבית אלא על בעל הבית ובני הבית נפטרים ממילא, שכן אם נאמר שחל חיוב פרטי אין ייצאו בהדלקת בעל הבית? והלא אף אם ייחשב כשלוחם אין די בכך כדי שיצאו ידי חובתם שהרי אין להם חלק בשמן (ומטעם זה גופא אינם יוצאים בהדלקת בעה"ב כאשר הם נמצאים מחוץ לבית), ומוכח מכך שאכן מלכתחילה אין חל חיוב פרטי עליהם, ונמצא שאדה"ז הולך לשיטתו בזה.

כאשר קיימים הפרשי שעות בין מקומו למקום ביתו, והשאלה מצויה אצל הנוסעים מארץ הקודש לחצרות קדשינו, כאשר זמן ההדלקה בארץ ישראל הוא בשעות הבוקר של יום שישי בארה"ב, ויש לרון האם גם באופן זה הוא יוצא בהדלקת אשתו בביתו?

וכבר דנו בשאלה זו פוסקי זמנינו, ויש שנקטו שבמקרה זה אינו יוצא ידי חובתו בהדלקת אשתו מאחר ובזמן ההדלקה שלה עדיין לא הגיע זמן החיוב אצלו, ולכן עליו להשתתף בפרוטה עם בעל הבית שבו הוא מתאכסן (עיין 'אהלך באמיתך' להגר"ב שטערן פל"ט סט"רייז, ועי' מנחת יצחק ח"ז סי' מו, ועוד).

אך לפי המבואר לעיל יש לרון בזה, שהרי עיקר הטעם שהבעל יוצא ידי חובה במה שמדליקים עליו בביתו הוא משום שחובת בית זה מוטלת עליו, וחובה זו חלה עליו בכל מקום שהוא ואף שבמקומו עדיין לא הגיע זמן ההדלקה, שהרי מכל מקום מוטלת עליו החובה לדאוג לקיום מצות נר שבת בביתו כאשר השבת נכנסת שם.

וב'מנחת שלמה' להגרש"ו אויערבאך (ח"ב סי' נו אות ב) דן בזה לגבי נר חנוכה ונקט שיוצא ידי חובתו, אך נימק זאת באופן אחר, וז"ל: 'ומכל מקום בני ביתו של אדם שפיר נפטרים ויוצאין בהדלקת בעל הבית, ולא מפני שליחות אלא רק מפני שמעיקרא החיוב חל רק על אחד מבני הבית והשאר נפטרים ממילא, ולכן חושבני שאפילו אם האשה או האיש שוהים במדינה אחרת בזמן שלא נכנס עדיין חנוכה ג"כ מקיימים את המצוה ויוצאים ידי חובתם בהדלקה של הבית'.

והנה אף שיסוד דבריו הם כמו שביארנו לעיל בהרחבה ביסוד דין 'נר איש וביתו' לשיטת אדה"ז, שאין חל חיוב פרטי על כל אחד מבני הבית, אך בנידון דידן לכאורה אינו נכון לשיטת אדה"ז, שהרי להדיא מבואר בדבריו שהבאנו לעיל שרק כאשר בני הבית נמצאים

בבית הרי הם בכלל נר איש וביתו, ודין אכסנאי הנפטר בהדלקת אשתו אינו מדין נר איש וביתו אלא משום שמדליקים בשמן שלו (ובבית שלו), ולכן כתב שאם אין מדליקים בשמן שלו אינו יוצא ידי חובה אע"פ שאם היה בביתו היה יוצא בזה.

אך כאמור נראה שהדברים נכונים מטעם אחר, משום שהבעל יוצא ידי חובה בהדלקת אשתו משום שעליו מוטלת חובת הבית, ולכן הוא מקיים את המצוה בזמן שחלה חובת הבית במקום הבית¹² (והדברים אמורים כמובן להלכה ולא למעשה, ולפועל יש לשאול מורה הוראה).

12. ואמנם יש לבעל דין מקום לטעון, כי אף אם נאמר שכאשר מדליקים עליו את הנר בביתו הרי הוא מקיים בזה מצוה, מכל מקום כאשר יגיע זמן ההדלקה במקומו יחול עליו חיוב חדש, ואינו יוצא ידי חיוב זה במה שקיים את המצוה מקודם משום שהתקיימה קודם לזמן החיוב הנוכחי, אך בפשטות אין נראה כן, כי מצוות הדלקת הנר מוטלת פעם אחת בכל ערב שבת על כל איש ישראל וכיון שכבר יצא ידי חובת מצוה זו שוב לא יחול עליו חיוב נוסף.

(וכעין זה דנו האחרונים לגבי אדם שקיים את חיובו פעם אחת ועבר את קו התאריך באופן ש'חזר' ליום האתמול – האם יחול עליו חיוב חדש כאשר יתחדש עליו היום במקומו, וכגון מי שקידש לביל שבת ומחמת אונס חצה את קו התאריך למקום שבו זהו יום שישי – האם יצטרך לשוב ולקדש במקומו עתה, ועי' בדברי הגרש"ו א' במנחת שלמה ח"א סי' כג שנקט כדבר פשוט שמתחייב, ולכאורה הדברים מחודשים, ועי' ב'שערי יצחק' – דיני פרוזים ומוקפין ע' ע' (במכתב תשובתו של הגר"י פלקסר להגרש"ו א), וב'שבות יצחק' – פורים ע' לה, ויש להתאריך בזה ואכ"מ).

ומלבד זאת בענייננו יש לומר סברא נוספת, כי הטעם שמצוות הדלקת הנר מתקיימת רק סמוך לשבת (מפלט המנחה) ולא קודם לכן הוא משום שכשמדליק מוקדם אין ניכר שההדלקה היא לצורך השבת, ולפי זה כאשר במקום ההדלקה בפועל היא נעשית סמוך לשבת וניכר בה שהיא לצורך שבת ממילא יכול לצאת בה ידי חובה גם כאשר במקומו עדיין הוא קודם פלט המנחה, ודוק.

סיבת ה'שבירה' ב'עולם התווה'

במאמר שלפנינו נעסוק בענין סיבת שבירתם של הכלים בעולם התווה. כפי הנראה שני סיבות שונות גרמו לשבירה, ולקמן נעסוק בצריכותא ביניהם, וכיצד ילכו יחדיו.

עצמיות ופשוטות "בבחי' תוקף האור", ולכן כל אחת מן הספירות אינן נותנת מקום לחברתה, היות שכח עצמי אינו מתחלק לחלקים.

ב. העדר ההתאחדות והתנגדות ממש

אך הנה, בהמשך הדבר מביא כ"ק אדנ"ע טעם נוסף לזה שהספירות דתוהו מנגדות זו לזו, וז"ל: "מצד תוקף ההתגלות אינו נותן מקום כלל למדת הגבורה והן סותרים ומנגדים זל"ז בתכלית כו', וזהו סיבת השבירה מצד תוקף ההתגלות שהיו מנגדים זל"ז כו'".

היינו, דנוסף ע"ז שהאורות דתוהו הם "בתוקף האור ביותר", שמצד זה אין התכללות בין הספירות, נוסף לזה ה"ה ב'תוקף ההתגלות"³, וזהו סיבת השבירה.

ולחסביר הדבר, מהו הסיבה לשבירת הכלים, אם "תוקף האור", או "תוקף ההתגלות", מוסיף בחצאי עיגול, וז"ל: "באמת, גם מצד תוקף האור לבר הן סותרים ומנגדים כו', והיינו לפי שהאורות דתוהו כאו בהתגלות הרי תוקף האור הוא בגילוי כו'. אמנם בד"כ תוקף האור הוא סיבה להעדר ההתאחדות, ותוקף ההתגלות סיבה להתנגדות ממש כו', ויש אופן בתוקף האור שגם שהוא הפכי בעצמם מ"מ לא יהי' מנגד מצד הביטול כו'".

היינו, דישנם ב' דרגות בסתירתם של הספירות דתוהו זל"ז: הא' – מה שאינן מתאחדים, וסיבת הדבר הוא תוקף האור: "תוקף האור הוא סיבה להעדר ההתאחדות"; והב' – מה שהם מנגדים זל"ז, וסיבת דבר זה הוא תוקף ההתגלות: "תוקף ההתגלות סיבה להתנגדות ממש כו'".

וצריך להבין: מהו "תוקף האור" ומהו "תוקף ההתגלות"; ומדוע

3. דבר זה, שבאורות דתוהו ישנו גם "תוקף האור" וגם "תוקף ההתגלות", מוזכר עוד קודם לכן במאמר (ע' ק): "והוא בבחי' תוקף האור ותוקף ההתגלות בבחי' בל"ג".

א. תוקף האור באורות דתוהו

במאמר ד"ה 'ויגדלו הנערים' תרס"ה מבאר כ"ק אדמו"ר הרש"ב ענין אורות דתוהו, אשר עולם התווה הוא עולם ה'נקודים', הנמשך ומתגלה מבחי' 'עקודים'. דבעולם ה'עקודים', האורות "אינן בגדר הע"ס הגלויות כלל", ש"היו כלולים בנקודה א" (כמבואר שם בארוכה), והאורות דתוהו "נמשכו... יצאו ונתגלו להתלבש בכלים... כמו שהן בעצמיותן ופשיטותן".

ומבואר שם, דזהו סיבת שבירת הכלים² שהיתה בעולם התווה, וז"ל: "בספי' זאת לא יש התכללות כלל מהמדה ההפכית, דמאחר שהוא כח עצמי אינו מתחלק לחלקים להיות בו התכללות המדה ההפכית כו'".

ומביא משל ע"ז: "אנו רואין בחוש... מי שהוא רחמני ביותר, ה"ה מתרחם גם על שונאו ומי שעשה לו רעה בחיי נפשו מ"מ נמשך ברחמים עליו, ואין בו חילוקים מן הראוי לשאינו ראוי, כי אינו יכול להיות באופן אחר ואינו יכול לסבול כלל הנהגה אחרת כו' ואפי' במקום שהנהגת הגבורה והאכזריות הוא רחמים וכמו ואוהבו שחרו מוסר כו' כי הוא רק רחמים ואין בו התכללות המדה ההפכית כלל כו'. וכמו"כ יובן באורות דתוהו, דבמדת החסד לא ה' התכללות כלל ממדת הגבורה".

היינו, דהאורות דתוהו "אינן בגדר הע"ס הגלויות כלל", אלא הן

1. ספר המאמרים תרס"ה ע' צה ואילך. הציטוטים דלקמן ע' ק-קא. וראה בענינים דלקמן גם: תו"א ד"ה ויאמר ה' הן עם אחד י, ב ואילך), ד"ה וישלח (כד, א ואילך) (ובתו"ח ובאוה"ת ריש פ' וישלח), תו"ח ד"ה ויהי כל הארץ (באריכות גדולה), אור התורה שמות ב'תצביג, דרך מצוותיך מצות קרבן פסח פ"א (עו, ב).
2. בהמשך המאמר ('ויגדלו הנערים') שם, ג' סיבות נוספות לשבירה: א) אור עצמי ופשוט שאינו מתחלק לחלקים – אינו יכול להתלבש בכלי; ב) הביטול שבהם הוא בבחי' התפעלות ומורגש, ולכן נתן מקום ל"שלטה עין הרע"; ג) הכלים קטנים – מקבלים כל דבר בכללות.

מצד תוקף האור הספירות אינן מתאחדים אך ייתכן ש"לא יהי' מנגד", משא"כ מצד תוקף ההתגלות הספירות הן מנגדות ממש. גם צריך לבאר:

לכאורה, "תוקף האור" פי' (ראה במאמר שם) הוא מה שהכח פשוט ללא ציור מוגבל ("דמה שהם בכחי' התחלקות בציור מוגבל זהו בהכחות הגלויים, להיות שהן התפשטות הארה"), היינו, שהציור שבהם הוא ציור נעלה ומופשט מאוד, ו"תוקף ההתגלות" פי' שהוא מצוייר, שהרי דבר מצוייר, מוקטן ומצומצם – ניתן לתפיסה ולהתגלות, ודבר שהוא מופשט – הוא נעלה מתפיסה. אשר לפ"ז, "תוקף האור" – שהוא "כח פשוט", שהוא בציור נעלה מאוד ומופשט מאוד, סותר לכאורה ל"תוקף ההתגלות" – ציור מוקטן ומצומצם?

ג. אפשרות למציאות הכוחות

להבין זה, צריך להקדים ולבאר בטוב תחילה, את אי הפתירה בין הפכים, כב' האפשרויות דלקמן: הכוחות כפי שהן כלולות בנפש, והפרטים כפי שהם כלולים בכלל.

דהנה, כוחות הנפש (שכל, מידות, ראייה, שמיעה וכו') מחולקים בתכונותיהם, בפעולתם, ובאבר בו הם נמצאים. ולא רק שהם שונים ומחולקים אחד מן השני – כ"א גם הפכים זמ"ז (ראה במאמר הנ"ל בארוכה). ואעפ"כ, בהכרח שאותם הכוחות ישנם גם בעצם הנפש, שהרי כל הכוחות הגלויים כולם באו ונמשכו מן הנפש.

סיבת מה שהכוחות כפי שהם בעצם הנפש אינם סותרים זל"ז, הוא כיון שה'כח העצמי', ה'כח ההיולי', שהוא המקור לכח הגלוי, הוא "פשוט ומושלל לגמרי מנגד מציאות ה... כחות הגלויים". היינו, דלא רק שהוא אינו מצוייר באותו הציור הפרטי, כ"א שהוא (א) מושלל; (ב) לגמרי (ג) מנגד מציאות הכח הגלוי.

ומבואר מהות הדבר, אשר כח היולי הוא – אפשרות הדבר להיות. כ"כ החכמה היולי" אין מציאות מושג חכמה, רק אפשרות שדבר כזה יוכל להיות.

הדבר שישנו הוא אחד ויחיד – נפש האדם. הכוחות אינם שם במציאות, כ"א רק ישנה האפשרות שלהם להיות. שלכן, כל כח גלוי, גם הנעלה והמופשט ביותר, אינו קרוב יותר למקורו ה'היולי' מכח נמוך ממנו, שהרי גם הפשטת הדבר לגמרי אינה קיימת במקור ה'היולי'. וכשם שציור פרטי של חכמה רחוק באין ערוך מן הנפש, שהרי הם מהות אחרת (זה כח וזה נפש) – אותה הדבר בנוגע לציור נעלה ומופשט יותר, עד ל'כלל' של חכמה, שהוא מהות אחרת מן הנפש.

לפ"ז, כל ההבדל בין הכוחות ה'היוליים' השונים שישנם בנפש, הוא רק במטרה והתכלית שלהם, אבל לא במהותם. "היולי לחכמה" פי': "היולי" – החומר היסודי, מהותו של הדבר (הנפש); "לחכמה" – ענינו, תכליתו ומטרתו, מה ייעשה ממנו (חכמה).

ובזה מובן, מה שהכוחות ההיוליים השונים (חכמה, בינה וכו') אינם סותרים זל"ז, אף שעומדים כולם בעצם הנפש. כיון שכל הסתירה ביניהם היא מה יבוא מהם, אך במהותם – הם דבר אחד. ה'חומר' של כל הכוחות ההיוליים הוא "הנפש", ורק ענינם ומטרתם שונה מאחד לשני.

ד. כלל ופרט

באופן נמוך יותר, נמצא הדבר בכלל ופרט: הכלל כולל בתוכו כל הפרטים כולם, אף שיכול להיות שישנם בין הפרטים איזה פרטים שסותרים זל"ז (וכמו שהגוון השחור והגוון הלבן נכללים בכלל: "גוון").

וטעם הדבר הוא: דהנה, כל 'כלל', אינו רק גדול ורחב מן הפרט, שמקיף פרטים נוספים; כ"א, הכלל הוא היסוד, המכנה המשותף והצד השווה של כל הפרטים.

שלכן, אם הכלל הוא צירוף של פרטים רבים, אכן לא יכל לשאת בתוכו פרטים מנוגדים זל"ז. אלא שהכלל הוא 'הפשטה' של הפרטים עצמם, שכאשר 'מפשיטים' מן הפרטים את ציורם הפרטי – נשאר בהם הכלל, היסוד שלהם.

אך זהו אופן נמוך יותר בו אין סתירה בין דברים סותרים, שהרי לפ"ז יוצא, שהכלל הוא מאותה מהות של הפרט, רק באופן נעלה ומופשט יותר. שלכן, ככל שהפרט נעלה יותר, אפילו שהוא פרט – קרוב הוא יותר אל הכלל מן הפרט הנמוך יותר; כיון שפרט זה הנעלה, הוא פחות מצוייר, הוא 'מופשט' יותר מצויור פרטי וניכר בו יותר היסוד שלו.

ה. האורות דתוהו – ספירות מצויירים

לעומת זאת באורות דתוהו, אין בהם ב' הסיבות דלעיל שלא לסתור זל"ז:

האורות דתוהו הם במהות ספירות ממש (שלא כמו האורות דתוהו, שמהותם היא הנפש), והם מצויירים בציור הספירה (שלא כמו הכלל שהוא מופשט).

אמנם לגבי הספירות אי"ז נחשב ציור, כיון שהוא מופשט מהן ואין להן תפיסה בציור שכזה, אך רק מהן הוא מופשט, משא"כ

4. דוגמא לדבר: האדם והבעל-חי שניהם פרטים באותו הכלל (שהרי אדם הוא גם בעל-חי – יש להם יסוד משותף), אך אעפ"כ, האדם קרוב יותר אל הכלל מן הבעל-חי, כיון שהציור הפרטי שלו (מה שיש לו טבע: רחמים, אכזריות וכדו') אינו תופס מקום כלי-כך כמו בעל-חי, שהרי האדם יכול לשנות את ציורו. משא"כ הבעל-חי, כיון שהוא פחות 'מופשט' מצויור פרטי (שהרי בעל-חי אינו יכול לשנות את טבעו) – רחוק הוא יותר מן הכלל; דוגמא נוספת: ב' מיני חכמות הן: חכמת ההגיון וההבנה (החכמה איך עובד השכל וההגיון) וחכמת אומנות יצירת כלי. מובן, שחכמת ההגיון קרובה יותר ליסודה – אל ה'כלל': "חכמה", כיון שהיא פחות מצויירת כיון שהיא עוסקת ביסוד ועדיין מושללת מפרטים.

הנקודה בציור זה ולאן זה שואף. אשר לכן, מצד "תוקף האור", אף שמציאותם סותרת אחת לשנייה – הרי שמציאותם זו אינה ניכרת (נוסף על שאינה מורגשת) מצד מטרתם.

"תוקף ההתגלות" פי' להיפך, שהעיקר בספירה זה הציור שלה, מה שהיא עושה בפועל, ללא הרגשת התכלית שבה.

ז. ביאור ענין האורות דתוהו

ע"פ כהנ"ל, יש לגשת לבאר ענין אורות דתוהו:

הספירות דתוהו הם במהותם מצויירים בציור הספירה הפרטית. ויתירה מזו, שהספירות הן "עצמיות", שלכן הציור שלהן סותר זל"ז.

ודישנו אופן (כ"ה באורות דתיקון), דהשלימות של כל ספירה בשלעצמה – היא רק כאשר היא מתאחדת עם חברתה (כמו שגם מצד מידת החסד (השפעה), ישנו אופן של מניעת דבר סכנה; וגם מצד מידת הגבורה (צמצום ומניעה), ישנו אופן של נתינת מזון לפיטום, כהכנה לשחיטה). וכזה הם נעשים דבר אחר. משא"כ בעולם התוהו, שהספירות הן "עצמיות", הרי כל ספירה אינה חסירה, כ"א 'מליאה', יש בה את הכל והיא לא צריכה את חברתה.

אך אף שציורם סותר זל"ז, הרי ב' דרגות בסתירתם, כיון שבאורות דתוהו ישנם שני העניינים: בתחילתם הם בתוקף האור, ואח"כ ישנו גם ההתגלות.

מצד תוקף האור – כל ספירה וספירה רק לא מתאחדת עם חברתה; כי מצד תוקף האור, אף שלכל ספירה יש רצון וציור אחר, אך הציור שבהם אינו ניכר. דכיון שהעיקר אצלה הוא הכוונה והתכלית, הרי מצד זה אין סתירה בין הספירות כי לכולן יש כוונה אחת. אלא שעדיין אינן בהתאחדות, מצד ציורן.

אבל מצד תוקף ההתגלות – הן גם סותרות. כיון שמצד ההתגלות – היא מונחת בציור שלה, היינו שכוונת הספירות לגלות את עצמן, שיש בהן ענין לעצמן, ואשר תכליתם אינו לגלות את הקב"ה, כ"א את עצמן – הרי שמציאותם ניכרת.

וכיון שמציאותם של הספירות בעולם התוהו הרי אינן מתאחדות זו עם זו ויתר על כן – סותרת זו לזו, לכן עולם התוהו לא יכל להתקיים ונעשה שבירת הכלים.

נמצא לסיכום:

בעולם ה'נקודים' – תוהו – ישנם שתי חסרונות: אם הי' בו "תוקף ההתגלות" – שכוונת הספירות לגלות את עצמן, אבל לא היו אלו ספירות "עצמיות", שכל ספירה היתה צריכה את חברתה (כבעולם ה'ברורים' – תיקון) – לא היתה שבירה. ואם היו אלו "כוונות עצמיים", אבל לא "תוקף ההתגלות", כ"א הרגשת תכליתן לגלות את הקב"ה ("תוקף האור") – ג"כ לא הי' שבירה. וכן אך בהצטרף ב' אלו יחדיו – נעשתה השבירה.

במקומו – הוא מצוייר. וכיון שזהו ציור כפי שהוא במקורו – הרי וודאי ששם ציור ה'חכמה' וציור ה'בינה', סותרים זל"ז יתר מכפי שסותרים ציורים אלו בע"ס הגלויות⁵.

[כדוגמא לזה, ניתן למצוא את הכתוב גבי ר' מאיר, ש"אין ברורו של רבי מאיר כמותו, ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו, שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו". שלכאורה אינו מובן, כיון שחכמים הכירו בזה ש"אין ברורו כמותו", מדוע "לא קבעו הלכה כמותו", ומה בכך שלא יררו לסוף דעתו? אלא שהתורה ניתנה לפסוק ע"פ שכלם של הדיינים, וכיון שלגביהם הי' זה בבחי' אמונה, כיון שהם לא הבינו זאת – הרי לא יכלו לפסוק עפ"ז. אבל זה וודאי שדברי ר' מאיר היו דברי הבנה ושכל ולא אמונה, שהרי גם הוא הי' דיין שדיבר בתורה ע"פ שכלו, אלא שמה שלגביו הי' שכל, אצל חכמים הי' זה בבחי' אמונה. כיון שהוא בציור שכל שמופשט מהם].

ו. תוקף האור ותוקף ההתגלות

כמבואר לעיל, האורות דתוהו מצויירים בציור, וזוהי מהותם, מהות פרטית של ספירה פרטית. רק שצירום הוא אינו ציור 'נמוך' הניתן לתפיסה במקומן של הע"ס הגלויות. וכיון שכן – הרי וודאי שהאורות דתוהו אכן סותרים זל"ז.

אך עם כל זה גם בספירה מצויירת, יש בה את ה"חומר" שלה וה"צורה" שלה: הסתירה של הספירות זל"ז, זהו כפי שהם מצד עצמם, מהותם ומציאותם, שזהו ה"חומר" של הספירה. אך הרי המטרה והתכלית שבספירות – הוא לא הספירה, כ"א הקב"ה, מטרתה לגלות את הקב"ה, שזהו ה"צורה" של הספירה, ענינה. וזהו הפי' "תוקף האור":

"תוקף האור" אין פי' שהספירה אינה מצויירת (שהרי אדרבה, היא מצויירת בציור חזק יותר, אף שהוא מופשט מציור ע"ס הגלויות), אלא שהעיקר בספירה הוא הכוונה והתכלית שבה. מה

5. לפ"ז נשאלת השאלה: הרי ע"ס דתוהו הן אותן אורות כמו עולם ה'עקודים' "רק שנמשכו להתגלות", ואם הע"ס דתוהו מצויירים בציור פרטי וסותרים זל"ז – כן הוא הדבר גם בספירות ד'עקודים', ואיך הם אינם סותרים זל"ז וישבו יחד? אך זה מבואר במאמר שם, דהספירות ד'עקודים' הם בטלים ונכללים בנפש, עד שהם "כמו העצם", אך זהו דבר נוסף על מציאותם, מצד הביטול שלהם, שאין הם ענין לעצמם, והדבר היחיד שניכר בכל הספירות הוא מה שהם מגלים ומבטאים את הקב"ה (וזהו מה שהם "עשר ספירות (ספירות ממש, מצוירות), עקודים בכלי אחד (בטילות לקב"ה)).

[אע"פ שהספירות ד'עקודים' הם מצויירים ואעפ"כ אינם סותרים, אי"ז כמו היחס בין 'כלל' ל'פרט'. כיון שהכלל הוא 'קרב' אל הפרט, שעניינו ומטרתו שיבואו ממנו פרטים (וכן) באים ממנו; משא"כ הספירות ד'עקודים' הם 'דחוקים' מע"ס הגלויות, יש בהם ענין – לגלות את הקב"ה, והם כמו 'סותרות' לע"ס הגלויות].

6. עירובין יג, ב.

בין עשירי לאחד עשר

מדוע יש צורך להרגיש כל כך שיש 'עשר ספירות' ולא 'אחד עשר'? במה נחלקו המקובלים הראשונים בהגדרת בחינת ה'כתר'? מה חידש האריז"ל בעניין הצמצום ומהי השייכות המיוחדת לדור השביעי?
סקירה תמציתית על אחד המושגים המרכזיים בתורת הקבלה והחסידות. מוגש בקשר עם יום קבלת הנשיאות, אחד עשר שבאחד עשר, י"א שבט.

מן הכתר, והוא עלת העלות והוא דבר נעלם, אין לומר עליו לא יש ולא אין, וזהו לשון "עשר ספירות בלי מה", י' ספירות של בלי מה, כלומר נאצלות מבלי מה".

רבינו בחיי מציין גם נפקא-מינא הלכתית: "ומזה הצריכו חכמי האמת קוצו של יו"ד שהוא רמז לעלת העלות" – הקוץ שעל היו"ד בכתב סת"ם מכוונת כנגד מקור הספירות – עילת העילות (ראה מסגרת אודות הנהגת כ"ק אדמו"ר הריי"ץ נ"ע בחתימתו בשנה האחרונה).

הריקאנטי: בחינת אחד עשר – אין סוף יתעלה

אך יש החולקים על פירוש זה ב'ספר יצירה'. רבי מנחם מריקאנטי, מגדולי המקובלים באיטליה בתקופה מאוחרת יותר, פירש את המובא במשנת ספר יצירה דווקא על חלקה התחתון של קומת הספירות:

"אמר י' ולא תשע כי היא [המלכות] מחוברת בבנין ומשלמת הכל" – ההרגשה 'עשר ולא תשע' מתייחסת לספירת המלכות. היא שונה משאר הספירות, אין בה גילוי של תוכן נוסף ("לית לה מגרמה כלום"). כל עניינה הוא ליצור מרחב של 'זולת', 'שטח המקבל'. לכן מרגיש בספר יצירה שאף היא במנין הספירות.

הבחינה ששולל הר"מ ריקאנטי ממנין הספירות הוא ה'אין סוף': "ועוד אמר עשר ולא אחת עשרה, כי אע"פ שאצילותן מאין סוף יתעלה, אינו נגדר במנין מצד עצמו".

האם ה'כתר' הוא 'אין סוף'?

במה אכן נחלקו השיטות? מדובר במחלוקת יסודית בתורת הקבלה: האם הכתר נכלל במנין עשר הספירות או אינו נכלל. מקובלים רבים מנו את עשרת הספירות החל מספירת החכמה: חב"ד

"כל השביעין חביבין", זכה דור השביעי ושייכות מיוחדת נודעה לו למספר אחד-עשר. הן בנוגע ליום הולדת נשיא הדור, שהוא 'יום לידת עם ישראל', לידת בחינת אחד עשר. ועד להתחלת הנשיאות ביום אחד עשר שבחודש אחד עשר, "שלימות הגילוי של אחד עשר באופן של נשיאות בגלוי". מן הראוי איפה להתעכב מעט בביאור בחינת אחד עשר על פי הקבלה כפי שנתבאר ונתגלה בתורת חסידות חב"ד:

מבואר בתורת הסוד שעשר – הוא המספר הקבוע והנצחי של הספירות העליונות. הדגשה זו ניתן למצוא כבר בחיבור הקבלה הקדמון, שחיבר אברהם אבינו ע"ה – ספר יצירה: "עשר ספירות בלי מה, עשר ולא תשע, עשר ולא אחת עשרה".

רבינו בחיי: אחד עשר – הכתר

סביב מאמר תמציתי זה נחלקו רבים מהמקובלים במשך הדורות: מה בא ספר יצירה לשלול מהספירות ומה בא לכלול במניינן? כך מפרש רבנו בחיי, את המאמר:

"פירוש 'עשר ולא תשע' – שהרי הכתר יש לחשוב מן הכלל, לפי שכל שאר הספירות נמשכות ממנו כי הוא מקור נובע שהכל תלויין בו. 'עשר ולא אחת עשרה', לפי שאין לחשוב מן הכלל מה למעלה

1. ראה שיחת ערב י"א ניסן תשמ"ט.

2. קונטרס בן יברך ישראל תשנ"ב.

3. לקו"ש חל"ט אגה"ת ד' הע' 8. וראה הקדמת הרס"ג לפירושו על ספר יצירה.

4. בנוגע לאפשרויות של חילוקי שיטות בפנימיות התורה (אף שבכללות 'לית תמן לא קושיא וכו' (רע"מ ח"ג קכד, ב. נת' באגה"ק סכ"ו)).

מכל מקום: א. בפנימיות התורה גופא יש כמה מדרגות (ד"ה קטנתי תשל"ז);

ב. לצורך הפעולה בנה"ב נעשה בחסידות ירידה וצמצום (ליל שמח"ת תשכ"ב

סכ"ב); ג. מצד גודל העילוי שבהשגה ע"י שקו"ט והעלם (ע"ד המעלה של 'אור

חזור') יש גם בפנימיות התורה שקו"ט (ד"ה וישלח יעקב תשמ"ג. סה"ש תש"נ

ע' 357. ושם, שמצד ביאור זה, מובן שגם לעתיד לבוא, נוסף על הלימוד באופן

של ראייה – יהיה גם לימוד באופן של שקו"ט).

5. רבינו בחיי עה"ת בראשית א, ב.

6. בפירושו לתורה בראשית ו, ו.

מציין כי "רבים מהמתקבלים בבני עמנו נבוכו במבוכה רבה ונפלו בשוחת הטעות וחשבו כי הכתר עליון הוא הא"ס". הרמ"ק מקשה על הבנה זו ומוכיח שהאי"ן סוף, כלומר, מהותו של הקב"ה, נבדל מהכתר.

מן ההוכחות: דברי רשב"י בזהר שהוא יתברך "עילת כל העילות דלית עילאה מיניה", מורים על כך שהכתר (שהוא עילת הספירות) גם הוא עלול מעילת האי"ן סוף. כך גם מובן מדברי התקוניזוהר שהכתר "אוכס הוא קדם [חשוך הוא לפני] עילת העילות". מכיון שהכתר אינו 'אי"ן סוף' – מסיק הרמ"ק בהמשך דבריו – יש למנותו במנין עשרת הספירות.

עומק שיטות המקובלים והרמ"ק

בתורת החסידות, מתבארת מחלוקת זו בעומק רב: התהוות היש מהאי"ן, ובפרט התהוות הגשמי מהרוחני – מוכרחת לבוא מבחינה שאינה מוגדרת בגדר הרוחניות. כיון שכל בחינה המתוארת באיזה תואר וגדר, יש לה יכולת רק בתחום הגדרתה. וכיון שכל בחינה עליונה המוגדרת באיזה גדר, אינה מוגדרת כגשמית – לא יכול להתהוות ממנה נברא גשמי. וכפי שמדגיש רבינו הזקן באגרת הקודש המפורסמת "שהוא לבדו בכוחו ויכלתו להוות יש מאין" – רק מעצמותו יתברך – שאינו מוגדר בשום גדר, ורוחניות וגשמיות שווים לפניו – יכולה לבוא התהוות היש.

מאידך, יסוד ברור הוא אשר "אני ה' לא שנית" – התהוות העולמות לא פועלת שום שינוי אצל הקב"ה. אם כך, שוב לא ניתן לומר שפעולת וחיודושהתהוות היא מעצמותו. סתירה זו היא שהכריחה את המקובלים לומר שהכתר הוא 'אי"ן סוף'. כלומר, ישנה בחינה שאינה עצמותו ית', אני הוי', אך בכל זאת הקב"ה נתן בה את כח האי"ן סוף להוות יש מאין.

הרמ"ק לעומת זאת שולל דעה זו: כלל יסודי הוא "כל שיש לו תחילה יש לו תכלה" – כל דבר שיש לו סיבה מסוימת מוכרח להיות מוגדר בגדר כלשהו. וכיון שרק עצמותו ית' הוא קדמון, וכל דבר אחר מסובב ממנו – לא ייתכן 'אי"ן סוף' חוץ להעצמות. אך עדיין לפי שיטת הרמ"ק קשה: כיצד התהוות העולם באה מהעצמות שאינו משתנה?

קבלת האריז"ל: צמצום בדרך סילוק

קושי זה מתיישב בתורת החסידות על יסוד קבלת האריז"ל. ובהקדים:

בתורת הקבלה מבואר שהתהוות העולם מעצמותו נעשית על ידי צמצומים רבים. אך צמצומים אלו הם באופן של 'מיעוט' האור.

7. בהבא לקמן ראה ד"ה ויולך תרס"ו, ספר הערכים חב"ד ע' אוא"ס (א) ס"ו, ס"ב ובמילואים שם להע' 518.
8. כיון שעצם העובדה שאינו קדמון ומחודש מגדירה אותו בכך שהוא בסוג מציאות של 'מציאות נמצא'. ובכך יש ערך וצד השווה כלשהו בינו לבין כל עניין אחר שהוא בסוג מציאות זה. (ומה שהעצמות הוא 'בלתי מציאות נמצא' אין זה תואר מסויים אלא העדר ההגדרה של 'מציאות נמצא').

חג"ת נה"ם. לעומת זאת רבים אחרים סברו שהכתר הוא הספירה הראשונה.

למעשה, מחלוקת זו מסתעפת ממחלוקת אחרת סביב בחינת הכתר: מקובלים רבים כתבו שהכתר הוא בחינת 'אי"ן סוף'. זאת למרות שלדברי הכל הכתר אינו עצמותו יתברך.

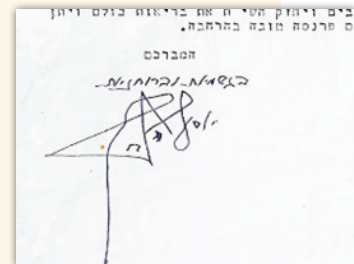
רבי משה קורדוברו (הרמ"ק), רבו של האריז"ל ומגדולי המקובלים בצפת, הקדיש את השער השלישי של חיבורו 'פרדס רימונים' לביור מקומה של ספירת הכתר. בראשית דבריו הוא

❧ ומלתו על לשוני ❧

קוצו של יו"ד

כשנה לערך לפני ההסתלקות החל כ"ק אדמו"ר הריי"ץ נ"ע לחתום את היו"ד השנייה של שמו הק' בכתב אשורי. בשעת מעשה, אף אחד לא הבין את פשר הדברים. אך לקראת סיום שנת ההסתלקות, בהתוועדות שבת מברכים חודש שבט¹, ביאר הרבי בהרחבה את המשמעות הפנימית של חתימה מיוחדת זו:

האות יו"ד מורכבת מנקודה במרכז, עם קוץ למעלה וקוץ למטה, קוצו של יו"ד בנפש היא בחינת יחידה. בחתימת אות יו"ד של שמו התקשר הרבי בבחינת היחידה שלו [אחד עשר] עם בחינת היחידה של כל אחד ואחד.

אחד עשר (שבהיום) יום

כידוע בין חסידים, בספר היום יום יש דיוק רב בהתאמה של כל פתגם ליום בו נקבע. וחיבה יתרה גילה הרבי למדקדקים שמצאו דיוקים ורמזים שונים בספר.

בהיום יום לי"א תשרי מופיע מאמר אדמו"ר הזקן ש"אליו ולא למידותיו" הכוונה לעצמות א"ס שישנו אצל כל יהודי פשוט בידיעה עצמית על ידי אמונה פשוטה.

גם בתאריכים אחרים במספר י"א ניתן לראות שייכות לתוכן העניין של 'אחד עשר': י"א חשון – הגהה בר"ה פתח אליהו אודות 'המאור הוא בהתגלות'. י"א כסלו – הגהה בסידור אודות 'בחינת רדל"א'. י"א טבת – טהרת האויר ע"י אותיות התורה דווקא. י"א שבט – כל הטומאות שבעולם אינן מטמאות את ה'מורה אני' של יהודי. י"א אדר – כוונה כללית בתפילה. י"א סיון – תחיית המתים ברוחניות. ועוד.

1. נדפס בלקו"ש ח"ב ע' 509, תו"מ ח"ב ע' 191.

כלומר: יש איזה יחס בין המדרגה העליונה לתחתונה. ומכך עולה, שהבחינה שפעלה את ההתהוות יש לה איזה ערך ויחס לנבראים.

אך האריז"ל גילה וחדש את מושג הצמצום הראשון. צמצום זה הוא בדרך 'סילוק' האור. הוא יצר נתק בין המהווה למתהווה ולכן אור-איך סוף הוא ב'אין ערוך' לעולמות. כלומר, כל מה שנתחדש אחר הצמצום הוא סוג מציאות אחר לגמרי מקודם הצמצום.

מכך מובן שההתהוות אכן מתייחסת רק לכח העצמות. שכן רק בו יש את אמיתת ענין האין-סוף⁹. ומאידך, פעולת ההתהוות – היא על ידי האור: האור מכיל בתוכו שני ניגודים. מצד אחד הוא מציאות של אור, בעל הגדרה. אך יחד עם זאת הוא דבק וכלול בעצמות ולכן משתקפים בו 'תכונות' העצמות, כולל ענין ה'אין סוף' שבעצמות. אף שמצד עצמו אינו אמיתת האין סוף.

ולכן: מצד אחד – האור רבוק במאור ומשתקף בו ענין ה'אין סוף' וה'אין ערוך' כפי שהוא בעצמות. אך מאידך גיסא – האור אינו עצמות, ולכן נעשית על ידו פעולת ההתהוות.

לאחר חירושה של תורת החסידות מובן, שבעומקן של דברים, בבחינת עשר נכלל כל ענין שיש לו ערך להשתלשלות. משא"כ

9. בשטחיות ניתן לחשוב שקבלת האר"י חידשה את ההבדלה בין הבורא לנבראים. אך לפי ביאור החסידות נמצא שדווקא ביאור זה של אוא"ס מגלה שענין ה'אין סוף' אינו מובדל מהנבראים אלא חודר גם בגדי מציאותם מצד חיבור התכונות שבאור.

10. ובפרטיות יותר: התהוות היש הגשמי דווקא היא דווקא מהעצמות. כיון שהמקור היחיד ליש הגשמי הוא מהיש האמיתי.

בחי' אחד עשר – זהו מה שאינו בגדר ההשתלשלות כלל. שווה הסיבה לכך שבחינת אחד עשר לא נמנית במנין הספירות – כיון שאינה רק נעלית ומרוממת מהם, אלא היא אינה בגדרם כלל. זוהי כוונת מאמר אליהו "אנת הוא חד ולא בחושבן". הכוונה 'לא בחושבן' היא – למעלה מגדר הספירות לגמרי¹¹.

דור השביעי – בחי' אחד עשר

בשיחות הסמוכות ליו"ד שבט ה'תשנ"ב¹², שזכינו לשמוע בפעם האחרונה – נתבאר שכללות דור השביעי, ביחס לדור השישי – שייך לבחינת אחד עשר. וזהו שיום ההולדת ויום קבלת הנשיאות של נשיא דורינו הם ביום אחד עשר.

ובפרטיות: עניינה של התקופה האחרונה – החל מכ"ב שבט תשמ"ח – הוא שלימות החיבור של בחינת עשר (מצד עניינם הם) עם בחינת אחד עשר (מצד ענייניו הוא): שהתחוננים מצד עניינם נעשים דירה לעצמותו יתברך.

ובעבורה בנפש האדם: אחד עשר היא בחינת היחידה – המובדלת מכל הכוחות, ועשר הם עשר כוחות הנפש הפנימיים. תכלית הכוונה היא בחיבור¹³ בחינת היחידה עם הכוחות הגלויים¹⁴.

11. סה"מ עטר"ת ע' תקפ"ז. וראה ד"ה תפילה למשה תשכ"ט ס"ב ובנסמן שם שהכוונה בבחינת אחד עשר היא לעצמות אוא"ס.
12. ש"פ בשלה ס"ג, ח. ש"פ יתרו ס"ז-ח.
13. ע' ד"ה ואתה תצוה תשמ"א.
14. ש"פ תצווה תשנ"ב.

<< המשך מעמוד 70

אבל אין הכוונה שהוא ישאר במצב של לב נשבר, אלא הכוונה היא שמכך יהיה זבחי אלוקים, שתבוא מזה מעלת התשובה, באופן של כפליים לתושיה, שזהו ענינה של לאתבא צדיקא בתיובתא תפילה באריכות.

ועל ידי זה נעשה תפילה עושה מחצה, ועד לתפילה עושה כולה, שמ"מן המיצר קראתי י"ה", נעשה "ענני במרחב י"ה", באופן של מרחב העצמים.

כשחסיד מבין שעל מנת שהוא יזכה לכוון באמת למה שרוצים ממנו, במחשבה, בדיבור ובמעשה, בלימוד התורה ובשליחותו בכל מקום בעולם, הוא זקוק לשם כך לחסד בלתי מוגבל של הקב"ה. כשהוא מבין עד כדי כמה, מצד עצמו, אינו ראוי לחסד הזה, ועד כדי כמה הוא עלול לפספס, אזי היהרה שלו קצת מתפוגגת והוא ניגש בלב נשבר מעט לעבודת התפילה.

הרבי כותב לאדם שעוסק בצרכי ציבור: "בטח למותר לעורר את כת"ר על הכתוב ומבשרך לא תתעלם, וכוונתי שאף שהעוסק בצרכי ציבור פטור מן הכל, הרי לעסק זה גופא שנצרך לסייעתא דשמיא ביותר וביותר...ומהעניינים העיקריים המובא בכמה ספרים ונמסרים גם כן בעל פה הם... בהקו דעבודה, שמשחרב ביהמ"ק תפילות במקום קרבנות תקנום – היינו תפילה" (אג"ק חלק ט' ע' רנט)

הסייעתא דשמיא שנדרשת על מנת להצליח 'על אמת' – ולא רק בדמיונות – שבכאו"א – מציאותו וכל עניניו, בכל מכל כל, נעשים קודש לנשיא הדור, עי"ז שמלאים וחדורים בקיום שליחותו של נשיא הדור – משה רבינו שברור, גואל ראשון הוא גואל אחרון – שעניניו העיקרי "להביא לימות המשיח" בפועל ממש.

"תמיהה גדולה על שאלתו"

'קבוצה' – זו מילה שמספיק להזכירה בקרבתו של חסיד בכרי להציף אותו ברגשות גואים ובגעגועים אל רגעי העבר. 'קבוצה' זו היא פסגת שנותיו של תמים בתומכי תמימים ו'נקודת' חיי החסיד – שנה שכולה רבי. עם מלאת חמישים שנה לשנת ה'קבוצה' ה'תשכ"ז – ערכנו ראיון עם הרב דוד מאיר שיחי' דרוקמן, רב קהילת חב"ד בקריות ורבה של קרית-מוצקין, שסיפר לנו על ימי שהותו במחיצת הרבי, בשנת ה'קבוצה' שלו, לפניו ולאחריה. סיפורה של שנת 'קבוצה' כפי שנשמעת מפי הרב דרוקמן מיוחדת במינה היא. החיות, הלחלוחית, הניצוץ המיוחד והתמונה החי' אותה יוצר הרב דרוקמן הם אלו שיוצרים את התמונה השלימה והנושמת כפי שעיני הקורא תחזינה מישרים. המערכת

הרשינו לעצמו ליהנות, אפי' העפת מבט בחלון המטוס לנוף הנשקף מן החלון – הי' זה מחוץ לתחום, כל הראש הי' שקוע בספרים שלקחנו איתנו. משך כל הטיסה, בראש עמדה מחשבה אחת – אנחנו נוסעים לרבי.

למה הרבי מוציא את המפתח קודם סיום התפילה... הגעתם ל-770. ואז?

הפעם הראשונה שראינו את הרבי, הי' כשהרבי יצא לתפילת מנחה בזאל למעלה. אין אותיות לתאר את ההרגשה כאשר הסתכלתי על הרבי בפעם הראשונה. כזו התרגשות, אין לתאר... מיד כמוכן בירכתי ברכת "שהחינו" בשם ומלכות (היו כאלו שחיכו עם הברכה ליחידות, אבל אני לא יכולתי להתאפק...).

וכך נצרב המראה הזה בעיניי: הרבי נכנס לתפילה עם הגארטל ביד, נעמד על יד ראשו של השולחן הראשון בזאל – הי' זה שולחן רגיל, כמו כל השולחנות האחרים, ללא עיטורים כלשהם (מה שהי' בשנים מאוחרות יותר). גם הספסל שעליו הרבי ישב הי' רגיל לחלוטין. הרבי לא רצה שיחי' משהו מיוחד – זרק את הגארטל על השולחן, הסתובב למזרח, לקח את הגארטל אל מול פניו הק', וסובב אותו אל אחורי גבו. תוך כדי כך, הרים את פניו והסתכל על השעון לראות את השעה. לאחר מכן דחף באצבעותיו את כפתורי הסירטוק מאחורה, כך שיהיו מתחת לגארטל, סובב קדימה וקשר.

חלון המטוס – מחוץ לתחום!

תוכל לספר קצת על ההכנות לקבוצה?

בכל התקופה קודם הנסיעה, המשפיע בשיבה, ר' שלמה-חיים, התוועד איתנו על הצורך בהכנה רוחנית מתאימה לנסיעה. והשתדלנו אכן להתכונן. להתפלל יותר, ללמוד יותר וכו' וכו'.

זה הי' דבר ברור, שלפני שבחור

נוסע לרבי הוא צריך הכנה רבה. אני זוכר את המשפיע ר' חיים אשכנזי ז"ל, שהי' חברותא שלי – היינו ממש ידידי נפש – אף שהוא בא מבית אמיד, והיתה לו האפשרות ליסוע לרבי, יתירה מזו, גם אביו דחק בו ליסוע, אך הוא סירב משך שנים רבות, מכיון שהוא הרגיש שהוא עדיין לא מוכן לנסיעה.

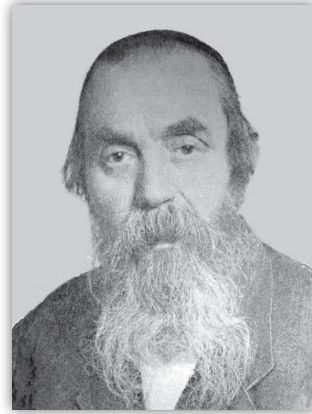
היתה כמוכן גם הכנה גשמית. נסענו כל חברי הקבוצה, לקונסול' האמריקאית, ע"מ לקבל וויזה. הנסיעה היתה יחד עם ר' שאול ברוק שליווה אותנו, נפגשנו כולנו עם הקונסול, והוויזות אושרו.

כך, בזמן הסמוך לפסח של שנת תשכ"ו, יצאנו כ-2015 בחורים, לשנת ה'קבוצה' שלנו, שהתעדרה להיות עד סמוך לפסח של השנה הבאה – תשכ"ח. כאשר עלינו למטוס – הסתכלו עלינו במבט מוזר: אנשים שעולים למטוס ללא עניבות (!). לנסיעה במטוס היו כולם באים בלבוש חשוב, ואנחנו היינו יוצאי-דופן.

אחר ההכנה הרוחנית, הרי שכל הנסיעה לרבי היתה כולה באווירה מיוחדת. לא היתה זו נסיעה במטוס גרידא, מהטיסה לא

בכל מהלך כניסתו של הרבי לזאל, הרבי הסתכל וחיפש, ממש חיפש, אם אין ספרים הפוכים וכדו' על השולחנות. הי' ניכר בזה כמו "זהירטפי" של הרבי.

לקראת סיום התפילה, כאשר אמרו ה"קדיש רבננו", הרבי הסתובב, הביט לאחור וסקר את הקהל. תוך כרי, הרבי הוציא את המפתח של חדרו הק' מהכיס האחורי, שמע את הקדיש תוך כדי שמחזיק במפתח, ואח"כ הלך לחדרו. כך נוכחנו, אשר אצל הרבי כל רקה מחושבת, ובכדי לחסוך את הזמן של הוצאת המפתח מן הכיס – עשה זאת קודם לכן.

המשיע ר' חיים שאול ברוק

לאחר מכן נוכחנו, אשר סדר פעולות אלו, הינם קבועים בכל יום בכניסתו לתפילה וביציאתו ממנה. אשר עליכן, התלמידים ידעו מראש, שקודם כניסתו של הרבי לתפילה, צריך לסדר את כל הספרים שיהיו מונחים בצורה מסודרת. אחרת – הי' זה מטריח את הרבי ללכת, ולסדר אותם.

קיבלתם יחס מיוחד מהרבי לבהורי הקבוצה' בהגעתכם?

יחס פומבי לא הי'. אבל סמוך לבואנו, נקראנו להיכנס כל בחורי ה'קבוצה' לחדרו של הרבי – גן עדן העליון, למה שמכונה "יחידות כללית". לאחר מכן נקראנו גם כן באופן אישי כל אחד ל"יחידות פרטית" בהמשך. הדבר חזר על עצמו ביציאתנו, מה שגרם, שלכל א' מהבחורים הי' ג' יחידויות פרטיות: כבואנו, ביום-ההולדת וביציאתנו; נוסף על היחידות הכללית.

מענה הרבי: "תמיהה גדולה על שאלתו"

נו, אז מתחילים להתאקלם, מה קורה אז?

החיים ב'70 הם חיים בישיבה. בעיקר יושבים ולומדים. כך זה נקבע מצד הרבי והרבי הבהיר זאת פעמים רבות, אשר זהו ההיתר היחיד לבואם של ה'קבוצה' ל-70 – לשבת וללמוד.

יתירה מזו, הי' סיפור שאירע איתי ועם ידידי וחברי לקבוצה, ר' יחזקאל סופר, אשר הוכיח שרצונו של הרבי הוא שהבחורים ילמדו דווקא בסדרי הישיבה ואת החומר שהישיבה קובעת.

ומעשה שהיה כך היה:

בתקופת שהותנו ב'70, לא לאחר כל התוועדות של הרבי היתה 'חזרה', וגם כאשר הייתה – לפעמים ה'חזרה' נפסקה באמצעה. מתוך

(* בשנת תשי"א היה עיקר הדגש מצד החסידים על קבלת הנשיאות כרבי, אבל הרבי מצידו דיבר במאמר באתי לגני ברור על התפקיד אותו הוא נושא – הורדת השכינה למטה בארץ בתור שביעי וכו'. וכבר נודעים דבריו של אחד מגדולי מנהיגי יהדות אמריקה לאחר ששמע את תוכן המאמר 'באתי לגני' תשי"א ש'נראה שהוא מתכוון לעצמו'.

ה'חזרה' אם היתה, היתה נרשמת 'הנחה', בעותקים בודדים, ורק 'יחידי סגולה' קיבלו עותק מ'הנחה' זו.

צריכים להבין שבאותם זמנים שכפול לא הי' דבר נפוץ וקל כלי-כך כמו היום. בשביל לשכפל עותק אחד הי' צריך ללכת לספרייה שעל איסטרן פארקווי בכיוון יוטיקה. אם היו צריכים יותר מכמה עותקים בודדים – היו צריכים ליסוע למנהטן בשביל זה...

הרב חיים אשכנזי

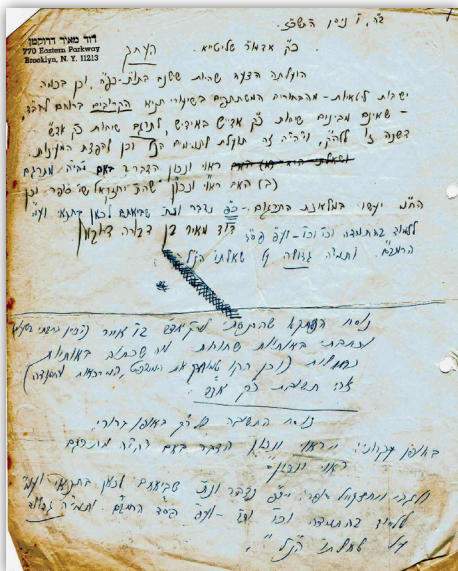
אנו, תלמידי ה'קבוצה', בכל פעם שלחנו עותק של ה'הנחה' לארץ-הקודש. השליחה כמוכונ לא היתה ב'פאקס' – לא הי' אז כזה דבר; שלחנו בדואר, או אם מישוהו שטס לארץ. אך אליה וקוץ בה. ה'הנחה' היתה נרשמת באידיש, ובארץ הקודש – לא כולם דיברו אידיש והי' ביקוש גדול ל'הנחות' בעברית.

עליכן, אנו, ר' יחזקאל סופר ואני, ביקשנו את רשות ההנהלה, להקדיש זמן מזמני הסדרים, לכתוב נקודות מתוך התוועדות של הרבי בעברית, ע"מ לשלוח לאה"ק. ואכן, קיבלנו את רשות ההנהלה, אשר בכל יום ראשון שלאחר שבת שיש בה התוועדות (הרבי התוועד בשבתות מברכים, או בחגים ותאריכים מיוחדים), לא נגיע לסדרים ביום ראשון ותחת זאת נשב ונכתוב. היינו יושבים ב"בית-כנסת

ק ע ר ע ס ט י ר ע ר " (ק ע ר ע ס ט י ר ע ר שול" – הי' זה בית כנסת שאנ"ש היו מתפללים שם (כפינת הרחובות ברוקלין ואיסטערן פארקווי), ושם, בחדר שני, היינו יושבים וכותבים.

אנחנו היינו כותבים מלכתחילה יתור מעותק אחד. אשר לכן, וזורני, ר' זלמן דוכמאן הזקן, בכל פעם שהיינו כותבים, הי' מאיץ בנו לסיים את הכתיבה. כאשר סיימנו, הי' לוקח

מאינתו עותק ונוסע לאוהל לקרוא את השיחה. הנסיעה אז לאוהל היתה קשה, כיון שרכבים לא הי' דבר זמין כלי-כך, אבל הוא לא

המענה אודות תרגום השיחות

גם נזק. עד היום אני סובל מן הרגליים, מהעמידות הללו. אבל לא הי' אצלנו מושג "לתפוס מקום נוח" להתוועדות. הרגישו את הזכות שבזה, בכל שני' שנמצאים בהתוועדות של הרבי. שעות קודם להתוועדות, כבר הבחורים עמדו הכן במקומם, ע"מ לשריין מקום לזמן ההתוועדות. אותו יחס הי' גם בנוגע לתפילות: לא הי' שייך אצלנו לפסס תפילה עם הרבי. זה הי' מופרך...

פחד בל יתואר...

משהו מיוחד מההתוועדויות ב'קבוצה' שלכם?

התוועדות שזכורה לי היטב, היא ההתוועדות של שמחת-בית השואבה. בתשרי של ה'קבוצה' שלנו, תשרי תשכ"ח, עדיין הי' התוועדות של שמחת-בית השואבה (הפעם האחרונה היתה בתשרי אחרינו, בתשכ"ט). ההתוועדות היתה בסוכה שמאחורי 770, בליל ב' של חג הסוכות, והי' דוחק גדול. אני זוכר את כניסתו של הרבי להתוועדות, עשו עירוב, כך שיהי' אפשר לטלטל מ-770 לסוכה, והרבי נכנס כאשר המעיל העליון מונח על כתפיו (- הידיים אינם בתוך השרוולים). היתה התוועדות מאוד מיוחדת, כל ההתוועדות היתה בהתרוממות רוח גדולה.

התוועדויות בשבתות היו שונות בתכלית מהתוועדויות גדולות. בהתוועדויות הגדולות, בנוכחות אנשים מכל החוגים, הרבי דיבר 'יפה', הרבי דיבר ענינים כלליים ודברי תורה ולא מעבר לזה. בהתוועדויות בשבתות, כאשר הציבור הי' אנ"ש בלבד, הרבי גם צעק על אנשים פרטיים (בלא להזכיר את שמש), הוכיח וטבע.

מאורע אישי שאירע לי באחת ההתוועדויות: בעבר הי' סדר, שבין השיחות אנשים היו ניגשים לרבי לבקש ברכות עבור ענינים שונים. כיון שכן, כאשר היו לנו בעיות עם הצבא, שאישרו לנו את השהות ב'קבוצה' למשך שנה מדוייקת בלבד, היינו, שנחזור קודם פסח תשכ"ח, ואנו רצינו להישאר גם לפסח תשכ"ח - חבריי בחרו בין להיות שליחים ושלחו אותי לבקש ברכה מהרבי שנצליח לסדר זאת.

ניגשתי לרבי לומר את אשר נתבקשתי, אך מחמת הפחד הגדול בעמידה מול הרבי - הדברים יצאו מפי מגומגמים. הרבי הסתכל עלי, ושאל: "אה???". הפחד לא רק שלא התמוגג אלא התחזק עוד יותר, וכיון שכן - גימגמתי עוד יותר והדברים יצאו בלתי מובנים בעליל. והרבי שואל שוב: "אה???", ואני מגמגם יותר, וכך גם פעם שלישית... הי' זה פחד בל יתואר...

אך סוכ"ס, ברכתו של הרבי פעלה את פעולתה, וקיבלנו אישור להישאר עד אחרי פסח תשכ"ח.

כשהרב חנזין יושב על הרצפה...

סיפור מעניין נוסף מתוך התוועדות: בהתוועדויות של הרבי הי' מקום מוכן מאחורי הרבי לוקנים וחשובים. אלא שגם שם היתה צפיפות והי' צריך להגיע מוקדם בכדי "לשריין"

הרב דוד חנזין

התפעל, ולמרות גילו - עשה זאת בכל פעם בה היתה התוועדות של הרבי.

לאחר מכן חשבנו, שעדיף שנשב עם ה'הנחה' שנכתבת באידיש ונתרגם אותה לעברית. כתבנו לרבי על כך, ושאלנו האם נכון הרבר לתרגם את ה'הנחה' מאידיש לעברית. מענה הרבי הי' שזהו דבר נכון, אבל בנוגע לזה שאנחנו נעשה את זה, הרבי כתב שאין זה מתפקידנו ושבאנו לכאן אך ורק ללמוד (מצו"ב תצלום של המענה המדויק כפי שרשמתי אותו מיד לאחר קבלתו): "ראוי ונכון הרבר באם יהיה מתרגם ראוי ונכון. כמה פעמים נדבר ונתבאר שביאתם לכאן בתנאי ועל מנת ללמוד בהתמדה ושקידה וכו' וכו' - ועל פי פסק הרמב"ם ותמיה גדולה על שאלתו הנ"ל"

בכך ראינו, שגם דבר שכזה - תרגום השיחות לעברית - שוודאי בכלל לימוד הוא כפשוט, אין רצונו של הרבי שתלמידי ה'קבוצה' יעסקו בזה, כ"א בחומר הלימוד של הישיבה.

פתאום, כל הזאל מתרומם...

טוב. אז אחרי כזה מענה בטח ישתתם ולמדתם בישיבה מהבוקר עד הערב כמו ויותר מכפי שהי' קודם בואכם ל-770. היכן הרגישו את הרבי בכל מהלך הזמן?

קודם כל - היו זמנים קבועים בהם נפגשנו עם הרבי: כל יום בתפילות מנחה וערבית. בימים שני וחמישי - גם בתפילת שחרית, כאשר הרבי יצא לקריאת התורה. ובשבתות - כל התפילות כולם.

אבל מעבר לזמנים הקבועים שהיינו רואים את הרבי, הרגשנו את הרבי בכל מהלך היום כולו. לא לשכוח שבזמננו היינו לומדים בואל הקטן הסמוך לחדרו של הרבי והמוזכרים, כך שכל מה ש'מסתובב' ב-770 נמצא מטרים ספורים ממקום הלימודים שלנו. ראינו את הרבי כשהרבי נכנס לחדר ויצא ממנו: בבוקר, בצהריים ובערב. הרבי הגיע ל-770 מהבית כל יום בסביבות השעה 12, חוץ מימי שני וחמישי שהגיע בסביבות 10. בצהריים לפעמים הי' "קופץ" הביתה, ולפעמים נשאר. ובערב, בחזרתו, אם בלילה רגיל, או בלילה של יחידות - שהי' נמשך עד הבוקר.

היו זמנים, שהבחורים יושבים בואל, ופתאום כל הזאל מתרומם. מישוה ראה את הרבי נכנס לחדרו, הסב את תשומת ליבו של חבריו, וכן הלאה, ופתאום כולם נעמדו ממקומם.

מקום בפארבריינגען?

לרגל אחת בלבד...

נוסף לזה, היו ההתוועדויות של הרבי בשבתות מברכים ובתאריכים מיוחדים. המקום שלי בהתוועדויות הי' קרוב למקום של הרבי. ירשתי אותו מדוד קרץ שחזר אז לארץ. הי' זה מקום רק לרגל אחת, כך שהיו צריכים לעמוד כמה שניות על רגל אחת, וכמה שניות על הרגל השניה.

מבחי' גשמית - הי' זה סבל, ולא רק כאב כ"א

הרבי משליך לולב(ים) למדורה

הגעתם ל-770 בימים שקודם פסח תשכ"ז, תוכל לתאר לנו ממאורעות אותם הימים?

מאורעות הפסח, הם שליוו את תחילת בואנו לשנת ה'קבוצה'. ה"מאורע" הראשון בו השתתפנו, הי' שאיבת "מים שלנו". בתשכ"ז, זאת היתה הפעם הראשונה שהרבי לקח מים שלנו מול 770. לפני פסח קדחו באדמת החצר של 770, עד שהגיעו למי התהום, ומוזה הרבי לקח ל'מים שלנו'. מאותם המים שהפיקו או, משכו צינור ועשו מאחורה בריכה ל"תשליך", כך שבתשרי תשכ"ח, כבר לא הי' נצרך ללכת ל"פראספקט פארק", בשביל בריכת דגים.

אח"כ הי' בערב פסח ה"שריפת חמץ" של הרבי. הי' זה בקומת המרתף של 770. היום המקום סגור, אך בעבר, ליד המעלית, הי' שביל שמוביל לחרר ההסקה של הבנין – ה"סְטִים". שם, בתנור זה, זרק הרבי את החמץ שנועד לשריפה.

דבר מעניין שיש לציין בקשר לזה, שזהו מנהג שרבים בחב"ד אינם יודעים כיצד לנהוג בו. אני ראיתי במפורש את הרבי משליך למדרות שריפת החמץ גם לולב (או לולבים). זאת איני זוכר. כלומר, שהרבי שמר את הלולב מסוכות, ושרף אותו בשריפת חמץ.

"סדר" אצל הרבי

אלו הם ההכנות לפסח. מזה הי' בפסח עצמו, בליל הסדר? את ה"סדר" הרבי ערך בדירה של הרבי הריי"ץ, בקומה השני' של 770, יחד עם הרבנית נחמה דינה, הרש"ג, ועוד כמה מזומנים מהמקורבים ל'בית רבי'.

יחד עם זאת ניתנה הרשות למי שרוצה לבוא ולעמוד בחדר האוכל, לצפות ב'סדר' של הרבי. כך שכל הבחורים עשו את כל ה'סדר' שלהם במהירות שיא, בכדי להגיע כמה שיותר מוקדם ל'סדר' של הרבי. זכורני, שבאחת הפעמים, מרוב מהירות, רק אחרי ברכת המזון שמת לי לב שלא אכלתי עדיין אפיקומן... הייתי צריך לישול ידיים שוב, לאכול אפיקומן ולברך שוב ברכת המזון.

חדר האוכל בביתו של הרבי הריי"ץ לא הי' גדול, אבל הציבור שבא ג"כ לא הי' ממש גדול, הבחורים היו מגיעים ומעט מאנ"ש, כך שהי' מקום לכולם, אמנם בצפיפות מה, אך הי' מקום. מתוך הצפיפות והדחק, היו דחיפות רבות, אך אני עמדתי במקום כזה, שבו לא היו דחיפות.

בשתי לילות החג, הי' לי מקום ממנו יכולתי לעקוב אחרי הרבי בצורה טובה. בסדר הראשון, עמדתי ממש מאחורי הרבי, בסמיכות מקום, ובסדר השני עמדתי בצד השני של השולחן, מול הרבי (מאחורי הרש"ג).

מקום. באחת הפעמים הרב דוד חנוזין הגיע באיחור מה, ולא הי' לו מקום לשבת שם. בלא להתבלבל, התיישב הרב חנוזין יחד עם הילדים על הרצפה למרגלותיו של הרבי. כל מי שראה ציפה לראות מה תהי' תגובתו של הרבי לדבר. בין השיחות, הרבי אמר "לחיים" עם אנשים שונים, עד שהביט לעברו של הרב חנוזין. כאשר הרבי ראה אותו – הרבי חיך חיוך גדול ואמר לו "לחיים".

'התקשרות' של דור השביעי

אם אפשר לשאול: האם תוכל להצביע על דבר מה שמשנתנה אצל תמים בקבוצה, משהו שאפשר להצביע ולומר "לפני ואחרי זה לא אותו דבר"?

אני חושב שמה שהתחדש בעיקר אצל הבחורים בקבוצה' זהו ענין ה'התקשרות'. ה'התקשרות' ברור

השביעי היא משהו אחר לגמרי מההתקשרות ברורות קודם לכן. ואת ההתקשרות הזו – קיבלנו רק ב'770. זה בא לידי ביטוי בכל מיני ענינים.

דוגמא מוחשית לדבר, ניתן למצוא בלימוד שיחותיו של הרבי: בתור בחורים בישיבות בארץ – כמעט ולא הי' לימוד בשיחות של הרבי. דכן הי' ב"שנים קדמוניות", שלא למדו כל-כך את הדברים שהרבי דיבר שלא ב"מאמר". אמת הדבר שהי' בזה גם שינויים טכניים, שהרי כל התפתחות הרפוס למינוי, נתן את האפשרות לקבל דברי דפוס בצורה רחבה וקלה יותר; אך נוסף לזה משהו נוסף – הרבי דיבר בהתוועדויות הרבה יותר מאשר הרביים הקודמים. אשר לכן, אלו שהיו קרובים ל'מאור', חשו בזה, ועסקו ב'קאך' גדול בתורתו של הרבי (מה גם, שאצלם הרבנים המתפרסמים היו "ישר מהתנור"). את זה קיבלנו בשנת הקבוצה.

היו עוד ענינים רבים של 'התקשרות', שהיום נראים פשוטים לכל 'בר בי רב', אך אז לא היתה מודעות לכך. לדוגמא, יום ההולדת של הרבי – י"א ניסן אותה חגגו בזמננו בעיקר אצל הרבי. כשהיינו בארץ, לא הי' עסק גדול מי"א ניסן. אני זוכר פעם אחת שהגעתי לביתו של ראובן דונין בי"א ניסן, פתחה לי אישתו תוך כרי ההכנות לפסח, וביקשתי, אם אפשר לערוך התוועדות לכבוד יום ההולדת של הרבי. היא הסכימה בתנאי שאח"כ אני אעזור לה לנקות את הבית לפסח...

מי שהנחיל את ההתקשרות של דור השביעי, זה הי' ר' יואל. הוא הי' הנחשון הראשון שעסק ב'קאך' ובלהט בתורתו של הרבי. למרות שלא הי' משפיע בישיבה (הוא הי' משפיע בישיבה בבעדפארד), הוא הי' מגיע, יושב עם בחורים למחרת ההתוועדות של הרבי ומדבר איתם על הנושא של המאמר. וכן בשאר הענינים.

חוצפה דקדושה ו... "אשאל את בעלי"

בסדר השני, במשך רוב ה'סדר', היינו קבוצה קטנה של בחורים שהשתתפה, וזה דבר המעשה:

בלילה הראשון, היו כליכך הרבה דחיפות ובלגן, עד שלאחר שהציבור עזב, השולחן התמוטט... לכן הודיעו, שלמחרת בלילה השני, אין להגיע עד לאחר ברכת המזון קודם 'שפוך חמתך'. מחמת כך, כל הבחורים עשו את הסדר שלהם בניחותא בלי למהר.

אני ועוד שני בחורים, החלטנו לנסות בכליזאת להיכנס לסדר גם בלילה הזה. סיימנו מהר את הסדר שלנו והגענו ל-770. עלינו לקומה השני' ונעמדנו ליד הדלת, לא הי' שם איש. הסדר אצל הרבי לא התחיל עדיין, הי' לוקח זמן עד שהרבי התחיל את הסדר, קודם לכן הרבי הי' בחדרו שעה ארוכה.

כשעמדנו שם, הרבנית חי' מושקא עברה שם וראתה אותנו. היא פנתה אלינו בשאלה: "הרי אמרו שהיום לא יגיעו?". באותה שעה התעוררה בי "חוצפה דקדושה" ועניתי: "אמרו שאחרי ברכת המזון אפשר לבוא..." כששמעה את זה, הרבנית אמרה: "אשאל את בעלי", וירדה למטה לחדרו של הרבי.

כשהיא חזרה היא לא אמרה לנו דבר, אבל כאשר נכנסה לדירתו של הרבי הריי"ץ, השאירה את הדלת פתוחה מעט. הרמז הי' ברור: אתם יכולים להיכנס. כך יצא שבסדר השני, משך כל הסדר עד 'שפוך חמתך', היינו מעט מאוד אנשים בחדר.

לעשות סדר ב'סדר'

איזה דברים מיוחדים תוכל לספר לנו מליל הסדר אצל הרבי?

כל מהלך הסדר כפי שהתנהל, ואת הנהגות הרבי בו, אלו דברים שהתפרסמו כ"כ פעמים, הן עליידי והן ע"י אחרים, ואין כאן המקום לחזור עליהם בפרטיות. על כן, כאן רק אתקן איאלו פרטים לא נכונים שנשתרבו בסיפור הרבנים, ואוסיף פרטים מיוחדים שהיו בסדרים שאני זכיתי להיות:

קודם הקידוש, הרבנית נחמה דינה יצאה מהחדר הסמוך בו ישבו הנשים, ופנתה אל הרבי בשאלה הלכתית (זה מעניין, שכאשר היתה לה שאלה הלכתית, היא פנתה אל הרבי ולא אל הרש"ג): "מארגן איז דער יארצייט פון דער זיידע, דער נייע זיידע רעבע, ווען צינדן דער יארצייט ליכט, פאר הברלה אדער נאך הברלה" ומחר הוא היארצייט של הסבא הרבי מניעז'ין (ר' אברהם, הי' הבן של המהרי"ן, בנו של הצ"צ), מתי להדליק את הנר של היארצייט, לפני הברלה או לאחר? הרבי בתשובה, סימן בידו תנועה שמשמעותה להדליק אחרי (הברלה).

את הקידוש עשה הרבי בשקט, שהרי כל אחד מקדש לעצמו, אך אעפ"כ, לקידושו של הרבי פתחו את הדלת המפרידה בין חדר האוכל לחדר הסמוך בו ישבו הנשים. מי הי' שם - אינני יודע, אך אמרו שגם בערי גורארי' הי' שם.

הרבי השתמש במשך הסדר ב"הגדה של פסח עם ליקוטי טעמים ומנהגים" שלו, אך לצידו החזיק ג"כ את סידור האריז"ל. כאשר הלכו הכל ליטול ידיים, ניצלתי את ההזדמנות ופתחתי את סידור האריז"ל שהרבי החזיק, וראיתי בעמוד השער שישנה שם הקדשה

לרבי. כלומר, הרבי קיבל סידור זה במתנה ממאן-דהוא שכתב לרבי גם הקדשה. מי הי' המקריש ומה היתה ההקדשה - אינני זוכר.

דבר שהתפרסם אמנם, אך ישנם טעויות בפרטי הדברים הוא בנוגע למפיות שהרבי השתמש בהם. במהלך הסדר הרבי השתמש בהרבה מפיות, לנגב את פיו. לאחר שהרבי השתמש במפית, הרבי הניח אותה על רהיט שעמד בצד (ישנם שמספרים שהרבי זרק על הרצפה - ולא היא, הרבי הניח על רהיט, וגם אי"ו מתאים לגינוני המלכות של הרבי, לזרוק על הרצפה). הי' שם בחור, קראו לו בן-ציון שפרן, שכאשר הרבי הניח המפית על הרהיט הוא לקח והכניס לכיס. כאשר הרבי שם לב לכך, הוא פנה אליו ואמר: "ס'איז געבראגט" (ישנם שמספרים שהרבי אמר לו: "ס'איז חמץ", ולא היא. וגם בזה אין מתאים שהרבי יוציא המילה "חמץ" מפיו בפסח, ובפרט שידועה ההקפדה בזה אצל חסידים).

דבר נוסף מעניין שהי' ב'סדר': ר' יענקל כץ הי' מקריא ההגדה, הוא קרא את כל ההגדה בקול רם. כאשר הגיע לסיום ההגדה, שם מברכים ברכה אחרונה, הוא אמר את ברכת "עליהגפן" ואגב שיטפיה המשיך ובירך גם "בורא נפשות" המופיעה שם, אף שאי"צ בברכה זו, שהרי הדבר היחיד ששותים אחרי האפיקומן הוא יין (הסיבה להכנסת הברכה בהגדה היא כיוון שפעמים שלא הי' יין והשתמשו ב"חמר מדינה"). הרבי עצר אותו, והורה לו לומר "ברוך שם".

להיכן הרעבעצן מתקשרת...

תאר לנו בבקשה, מהו '770' של אותם ימים?

ה'זאל-הגרול' הי' משמש ביום-יום לתפילות של אנ"ש, שחרית-מנחה-מעריב, וזהו זה. בשאר הזמן - אפילו תאורה לא הי' שם. השימוש העיקרי שלו הי' רק בשבתות ויו"ט, כאשר הרבי ירד לתפילות והתוודעויות. תוך כדי ה'קבוצה' שלנו, הרחיבו את ה'זאל-הגרול', ההתחלה של זה היתה בתשרי תשכ"ו, אז שברו את הקירות של הזאל לכיוון קינגסטון. אני זוכר שאנו, הבחורים, ראינו זכות גדולה להשתתף בעבודות ההרחבה, כך הי' נפוץ מראה של בחור סוחב מריצה מלאה בפסולת בנין מחוץ ל-770.

עיקר ה'פעילות' של 770 באותם ימים היתה למעלה. שם היתה הישיבה והאנשים העסקנים. בסוף המסדרון, ליד הכיור לנטילת ידיים הי' טלפון ציבורי. באותם זמנים, שטלפון בבית הי' דבר שאינו נפוץ כל-כך, הרי שטלפון ציבורי זה הי' משמש רבים מעסקני אנ"ש לפעילותם. הי' לטלפון זה שפופרת עם חוט ארוך, כך אני זוכר את ר' אברהם'ל שטוב, מסתובב במסדרון לאורכו מצד לצד, ומנהל את כל העסקנות שלו... גם כאשר הרבנית רצתה לברר מה קורה עם הרבי, היתה מתקשרת לטלפון הזה לברר...

החדר שבסוף המסדרון ממול, שימש כמשרדו של הרב חודקוב, הי' זה חדר קטן אמנם, אך תמיד הכל הי' נקי ומסודר, לא הי' אפשר למצוא פירור של לכלוך. משמאל, הי' חדר המזכירות של הרבי הקודם, הי' יושב שם המזכיר ר' משה לייב רודשטיין. ומימין, הי' חדרו של ר' שמואל לויטין, שם הי' מתגורר. אמרו, שהרבי הקודם רצה שר' שמואל לויטין יישן שם, בכדי שיראו שיהודי יכול לישון בלילה בלי פיג'מה...

דבר מעניין לציין: באותם זמנים, בכל שבת בזמן רעוא דרעוין הי' באופן קבוע "סעודה שלישית" בואל למעלה, הי' זה אוסף של אנשים - לאו דווקא מאנ"ש - שהיו יושבים לסעודה שלישית. הרש"ג הי' יושב שם, בלי שנטל את ידיו, ובהוראה של הרבי הריי"ץ - חוזר מאמר. הוא הי' יושב רגל על רגל, בעינים פקוחות.

מתי הרבי מסדר את העניבה...

יש איזה הנהגות מיוחדות של הרבי שראית?

היו כמה הנהגות קבועות של הרבי, שראית בהם את ה"ראות-שמים" המופלגה של הרבי. אחת מהן היתה בשעת הגבהת הס"ת ונשיאתו מן הארון ובחזרה. כל הזמן שהס"ת הי' מחוץ לארון - הרבי הביט בו, חוץ מזמן קריאת התורה. אפשר לראות גם בויראו שהרבי עוקב במבטו אחרי הס"ת כל משך זמן העברתו מן הארון לבימה. המעניין הוא, אשר בשעה שהרבי הביט בספר תורה, הי' אפשר לראות שהרבי ממצמץ בעיניו, בעינים של הרבי הי' כמין פחד ויראה כזאת שאי אפשר להסביר.

הנהגה נוספת קבועה בהקשר לזה, הי' בתפילת ערבית קודם שמו"ע, אשר בכל פעם בזמן זה הרבי סידר את עניבתו. אמרו אז שזהו משום: "היכון לקראת אלוקי ישראל".

נוסף להנהגות הקבועות בזה, ראינו פעמים מיוחדות בהם ניכר ענין זה:

בשבת בבוקר, כשהרבי ירד לתפילה - הוא ירד דרך המדרגות הפנימיות של 770, משא"כ כאשר עלה - הרבי עלה במדרגות החיצוניות, בהם כולם עולים מלמטה למעלה. כאשר עולים מן המדרגות החיצוניות - עוברים על יד הדלת של הזאל הקטן. באחת הפעמים, כאשר הרבי עבר שם, הדלת היתה פתוחה והמנין שהי' שם (הי' שם מנין קבוע בבוקר יום שבת, המתקיים עד היום) היו באמצע קריאת התורה. הרבי עצר שם וחיכה עד לסיום קריאת התורה, רק אז המשיך בדרך. הנהגה זאת לכאורה בגדר הידור שכן על פי הלכה לכאורה רק הנמצא בתוך חדר הקריאה מחויב לחכות במקום עד סיום הקריאה, וכאן הרבי בסך הכל עבר ליד הדלת הפתוחה ועם כל זאת חיכה עד הסוף.

מקרה דומה קרה כאשר איזה חסיד ברסלב התפלל מנחה ב-770. הוא נעמד לתפילת שמו"ע מהצד השני של השולחן עליו הרבי התפלל. הוא האריך בתפילתו, עד שכאשר הש"ץ סיים אמירת הקדושה, עדיין הי' באמצע התפילה. הרבי התכונן לשבת, אך בשעה ששם לב שישנו מי שמתפלל שמו"ע לידו (והי' זה בהפסק של שולחן וספסל (1)), הרבי החזיק את עצמו במצב של "חצי עומד חצי יושב", עד שאותו חסיד סיים את תפילתו, ורק אז הרבי התיישב.

דבר נוסף בו בא דבר זה לידי ביטוי, הי' שדעתו של הרבי לא היתה נוחה כאשר בחורים רקדו בואל למעלה. הסיבה לדבר היתה, כיון שהארון של הס"ת הי' בנוי באופן כזה, שכאשר רקדו שם - הארון הי' רועד...

היכן הציציות של הרבי...

שלא בהקשר זה, היו עוד הנהגות רבות ששמנו לב אליהם. חלקם כבר התפרסמו בעבר, אבל אוכל לציין כמה מן המעניינים שבהם:

כאשר הרבי הוציא את מפתחות חדרו מן הכיס האחורי - הרבי הסיט את הסירטוק, או ניתן הי' לראות שהרבי לא הלך עם ציציות בחוץ, הציציות של הרבי היו בתוך המכנסיים. דבר זה נעשה, כיון שהרבי סבר ש"פ קבלה הציציות צריכות להיות בפנים. הזמן היחיד בו הרבי הוציא את הציציות החוצה - הי' זה בקירוש לבנה.

דבר נוסף שראינו הי' שהרבי הקפיד להשאיר פאות, על אף הזקן. אמנם, הפאות היו קצרות והיו מוסטות כלפי מעלה, כך שלא נגעו באוזן. הי' נראה שהרבי הקפיד על זה, שלא ייגעו באוזן.

בכל ערב ר"ח וט"ו בחודש - הרבי נסע לאוהל. כאשר הרבי חזר מהאוהל, הי' נכנס ל-770 וקודם שנכנס לחדרו - הי' נוטל את ידיו בכיור שבסוף המסדרון למעלה. זה שונה מהנהגתו של הרבי כאשר חזר מהלווי' (ב'קבוצה' שלנו, הרבי נסע להלווייתו של רמ"ל ראדשטיין. בעבר - גם נסע להלווייתו של המלמד שלו - ר' זלמן ווילענקין). כאשר הרבי חזר מהלווי', הרבי לא נכנס ל-770 קודם לנטילת ידיים, וע"כ נטל את ידיו בחוץ.

כאשר הרבי חזר מהלווי', הרבי נכנס לזאל הקטן לומר "ויהי נועם", הרבי ישב על הספסל הקבוע שלו, ואמר את "ויהי נועם" מאוד במהירות, לאחמ"כ נכנס לחדרו.

עוד הנהגה מעניינת: בשעת מנחה של שבת (של יום שבת - בזמן רעוא דרעוין), באופן קבוע הי' ניתן לראות את הרבי מנמנם מעט. אך זה הי' רק כאשר מנחה היתה בואל למעלה - בשבתות בהם לא היתה התוועדות. כאשר היתה התוועדות ומנחה הי' בואל למטה - לא ראו אצל הרבי דבר זה.

"פארוואס דאווענט זאך נישט?!"

היו לך איזה דברים אישיים, שלך עם הרבי? כן, היו כמה כאלו:

פעם קיבלתי נזיפה מהרבי. הי' זה בקיץ תשכ"ז, ה'שכונה' התרוקנה כיון שכל הבעלי-בתים נסעו ל'הרים' לנופש, כך שהי' יותר מרווח בזמן התפילות. בדרך-כלל, כאשר הרבי יצא לקריאת התורה,

תמונה מהפאראד תשכ"ז

"אינו מובן כלל . . לשאול מעבר לים"

בזמנים אחרים, לא במהלך הקבוצה, היו עוד מקרים של יחס מיוחד בינך ובין הרבי?

אספר על שתי דברים. האחד הוא המכתב הראשון שקיבלתי מהרבי. הייתי אז בגיל 15, והי' זה עוד קודם שעברתי ללמוד בישיבת תו"ת, למדתי אז ב"כפר-הרואה", אך הי' לי קשר חזק לליובאוויטש. באותו זמן, מצאתי שני ספרים מיוחדים בספרייתו של סבי (ר' יצחק דרוקמן מירושלים), הי' זה תניא הוצאה שניה (רפוס סלאוויטא), וספר "אור הגדול" לר' יהודה לייב הכהן (תלמידו של הרב המגיד).

כיון שכן, שלחתי את הספרים – עם ר' יוסל אייזנבך – לספרייתו של הרבי, וכיון ששאלתי כמה אנשים מבינים מה זה הספר "אור הגדול" ולא ידעו לענות לי, שאלתי על זה את הרבי. במענה, קיבלתי מכתב (מצו"ב צילום): "אינו מובן כלל האם בענינים כאלו יש לכתוב מעבר לים, תמורת להודיע על דבר הוספה בתורתנו הקדושה".

"הכל מסודר..."

הדבר השני, הוא סיפור לידתם של בניי. אחרי חתונתי, עברו חמש שנים שלא היו לנו ילדים. הסתובבנו אצל כל גדולי הרופאים, אישתי טופלה אצל א' הרופאים הגדולים בעולם, והרופא הגדול ביותר במזרח התיכון בנושא – אך ללא הועיל. אותו רופא אמר לנו: "כשיגדלו לי שערות ביד, יהי' לכם ילד".

כאשר הייתי ביחידות אצל הרבי, ביקשתי בדף שכתבתי ברכה עבור ילדים. הרבי קרא את המכתב, וכירך בשקט, כאשר הוא מביט על הדף. אני לא הבנתי את מה שהרבי אמר, ומחמת הלחץ, העזתי, וביקשתי מהרבי הבטחה שיהיו לי ילדים. הרבי ענה: "כבר אמרתי לך, שתגדלו אותם לתורה, לחופה ולמעשים טובים".

יצאתי מהיחידות בהתרגשות גדולה, מיד תפסתי בחוץ טלפון, התקשרתי לאישתי, וצעקתי לה ש"הכל מסודר".

שנה אח"כ, בי"א ניסן, נולדה לנו הבת הראשונה... היום יש לנו עשרה ילדים 'קייני' עין-הרע', נכדים וננינה.

היתה אישה אחת שהגיעה לאותו רופא שטיפל באישתי, והוא שאל אותה "מדוע דרוקמן הפסיקה לבוא", כשהיא ענתה שאישתי כבר ילדה, הוא אמר: "אינני יכול להבין זאת..."

נוסעים ובוכים...

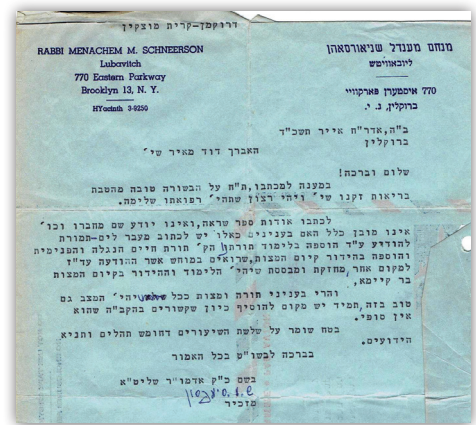
לסיום?

בסיום הקבוצה' שלנו, כאשר יצאנו לכיוון שדה התעופה, הרבי יצא לפתח של 770 ללוות אותנו ביציאתנו. אני זוכר שבאותה נסיעה פשוט בכינו. ההתרחקות מהרבי, אחרי השנה המופלאה הזו, היתה פשוט קשה...

בזמן שהציבור אמר "אשרי" ו"ובא לציון" הרבי אמר את פרקי התהילים שלו ושל הרבנית, חיכה עד שהחזירו את הספר-תורה לארון ויצא. באותו יום – הרבי אמר קדיש על מאן דהוא מבני משפחתו, וכיון שכן – הרבי נשאר לקדישים שבסיום התפילה. כיון שהי'

מרווח, היינו קבוצה של כמה בחורים שעמדנו יחסית קרוב לרבי, באופן שיכולנו לראות, והבטנו על הרבי.

לפתע, הרבי הסתובב, פנה אלינו ואמר: "מ'שטייט דאך מיט תפילין, פאר וואס דאווענט דאך נישט?"
[עומדים הרי עם תפילין, מדוע לא מתפללים].

מכתב מהרבי בקשר לספרים

באותו לילה, ר' דוד רסקין, שהי' המשפיע שלנו ב'קבוצה', התוודע איתנו ועשה ענין שלם מהמשפט הזה. הוא הסביר את התוכן הפנימי של תפילין ותפילה, ועפ"ז ביאר את המשפט של הרבי: "מ'שטייט דאך מיט תפילין, פאר וואס דאווענט דאך נישט..."

מקרה נוסף הי' לי, בו הלכתי לתומי במבואה של 770, ופתאום הרבי הגיע למולי. ברחתי כל עוד נפשי בי, היתה זו הפתעה מפתיעה, הפחד מהרבי הי' פחד אימים. מהפחד, נהייתי כלי-כך לבן, עד שהחברים שלי, שראו אותי אח"כ, חשבו שאני הולך למות...

נוסף לזה היו רגעים, שהם לא היו יחס פרטי מהרבי אלי, אבל הם היו 'רגעים אישיים'. אחד מרגעים אלו הי' בזמן "ברכת הבנים" בערב יו"כ. אצלינו הברכה היתה בגן-עדן התחתון. הי' לחץ עצום כאשר כל הבחורים ניסו להיכנס שם, כך שעמדנו ממש צמוד לרבי, כמעט מתחת לטלית. בזמן זה שהרבי בירך אותנו, הרגשתי קשר אישי עם הרבי ממש כאב לבן.

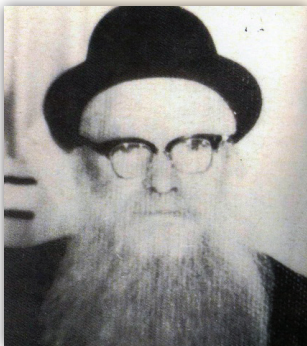
דבר מעניין נוסף: בכל יום היו מביאים לרבי מהבית טרמוס עם תה. הרבנית היתה מניחה את הטרמוס בין הדלת לסורגים בבית, ור' מאיר הארליג הי' אחראי לקחת את זה לרבי ולהחזיר את הטרמוס הקודם שהי' נמצא אצל הרבי. פעם אחת הוא נסע להרים וביקש ממני להחליף אותו, לקחת את הטרמוס מ-770, ללכת לביתו של הרבי להניח את הישן ולקחת את החדש. בשעה שהלכתי, הסתקרנתי לברוק, כמה הרבי שתה מתוך התה שנשלח, וגיליתי שהטרמוס הי' מלא כמעט לגמרי, מה שאומר שהרבי כמעט ולא שתה מזה כלום...

דמויות

ר' מוטל גרונר

ר' יוחנן גורדון

ר' זלמן טייבל

ועשה הגבהה לספר-תורה כמו ה'עולם', ר' יוחנן הגיב ואמר: ויתערבו בגויים וילמדו מעשיהם.

ד"ר זעליגסאהן

עוד ציור, הרופא ד"ר זעליגסאהן. ר' לייבל ביסטריצקי אמר עליו שהוא התפלל עם כוונות האריז"ל. ה' מתפלל כל יום כמה שעות, ה' מתפלל בגן-עדן התחתון. כשה' לי בעי' ברגל, ניגשתי אליו, הוא אמר לי להוריד את הנעל אבל לא רציתי, כי הרבי יכל לצאת בכל רגע. ה' בעל-מדרגה גדול. היחיד שהרבי הסכים לסדר לו חופה, למרות שה' אז עדיין בלי זקן.

הרב מענטליק

ציור של מקושר גדול. הרב פיקארסקי ה' אומר את השיעור כללי, אבל הוא ה' ר"י. ה' לו לב טוב, לא היו לו ילדים, הוא אהב את התמימים, הוא דאג לכולם.

כשהרבי יצא מהתוועדות בשבת, הרחוב ה' מלא יהודים חרדים, והיתה כמות גדולה של אנשים שחיכו ליציאתו של הרבי, אנשים נשים וטף, אשתו של הרב מענטליק היתה עומדת, וכמעט משתחוה לפני הרבי.

ר' אברהם בליזובסקי

הוא חסיד קרלין במקורו, היתה תקופה שהוא ה' אצל המלאכים (קבוצת חסידים מזמן הרבי הרש"ב, בראשם ר' אברהם רב לוין, ש'פרשו' מליובאוויטש. ה' להם ביכ"נ בווייליאמסבורג), אח"כ הוא נה' ליובאוויטשער. ה' חזן קבוע כל שבת 770, וה' מתפלל עם המנגינה של קרלין, עם קול חזק. הרבי התבטא עליו, שבתפילה שלו ניכר פירוש המילות.

ר' זלמן טייבל

יהודי עירי, א חסידישער איד, לא היו צריכים לומר לו לא להירדם בהתוועדויות של הרבי. ה' סופר את הקושיות ברש"י. הוא הביא את הניגון "אנא אנא עבדא". אגעשמאקער איד.

אצל הרב דרוקמן המקדש וכהניו חד הם. הדמויות, האוירה, וכל מה שמסביב הכל חי ונושם משל תמונה חי' לכגד עיניו. משך לא יכולנו שלא להביא בפניכם שביבי הוד על דמויות כאלה ואחרות אשר מהוות בשבילו את ה'תמונה השלימה' של 'שנת הקבוצה' 770. הניצוץ אשר ניצת בעיניו של הרב דרוקמן כאשר הוא מזכיר דמות אשר צדה את עיניו או שבתה בקסמה את ליבו בהיותו בשנת הקבוצה, מלמד אותנו רבות על מקומם של אישים אלו בחייהם של התמימים דאז ב770.

בחרנו בזאת להעלות על הכתב אי אלו תיאורים על דמויות מ770 דאז כפי ששמענו מהרב דרוקמן בעת שיחתנו עמו (מטבע הרברים לא כל הנאמר בראיון נכנס בגוף הכתבה ומוגש בזאת בכמעין השלמה).

ר' דוד רסקין

ה' המשפיע שלנו רוב השנה, הוא התוועד איתנו. ה' שותה ומתוועד עם הבחורים לילות שלמים. הוא עבר הרבה ייסורים מבית ומחוץ, ואף-פעם לא שמעו ממנו ביטוי של צער, גניחה או משהו. ממש מקושר. א געהויבענער איד.

ר' בומי פרינדלנד

ישנתי חצי שנה על המיטה שלו, הוא ישן על ספסלים. הוא ה' מתמיד גדול, יושב בלילות ולומד. בשביל שלא יירדם, ה' נושך את היד שלו. כשהוא לא יכל יותר להיות ער - אפי' ה' זה באמצע הבוקר - ה' נשכב על הספסל וישן. למד ימים ולילות. כל דבר עשה עד הסוף: למד עד הסוף, התוועד עד הסוף, מבצעים עד הסוף. כאשר הביאו אז ילדים ל770, הוא צעק עם הילדים 'אמן', דבר שלא ה' מקובל בעליל. כאשר יצא ב'שליחות' של הרבי, למרכז שליחות, לבש בגדים מכובסים ועניבה.

ר' מוטל גרונר, ר' ישראל מאיר בוניץ

בבית-כנסת קערעסטיר ה' מחזה יפה, כל בוקר אחרי התפילה ישבו שם כמו שני מלאכים, שני יהודים, ר' מוטל גרונר (אבא של לייבל גרונר), ה' יהודי מורם מעם, ור' ישראל מאיר בוניץ, ישבו ביחד בטו"ת ולמדו עד חצות היום, למדו גמרא אני חושב.

הרב חודוקוב

ה' נקי ומסודר. הוא הלך עם חליפה ישנה מאוד, אבל נקי בלי רבב. תמיד ה' רץ. במקווה - ה' מקפיד שאף אחד לא יה' במים בשעה שהוא טובל. לפני שהכניס את הראש למים - רעד משך כמה דקות. רק פעם א' ראינו אותו מאחר, בערב פסח אחר כמה דקות לתפילה. ה' לו קול מוזיקלי נעים, לפני קרישמ'ע ה' מנגן בקול, עם סידור קטן ביד, והקול ה' משתפך במסדרון.

ר' יוחנן גורדון

יהודי חריף מאוד. בערל בוימגארטן הגיע פעם מארגנטינה,

סידור הבעל שם טוב

- פרסום ראשון -

מארכיון הרב משה אורנשטיין, ר”י תות”ל נתניה
בעריכת הרב אהרן לייב ראסקין, קראון הייטס, ניו יורק

בקשר עם ה’ טבת – שלושים שנה, מוגשת בזאת אגרת מרתקת של מזכירו של הרבי הרי”צ, הרב משה לייב ראדשטיין, בפרסום ראשון.

קשר מיוחד לה לאגרת זו עם ה’ טבת שכן באגרת זו מספר הרמ”ל אודות סידורו של הבעש”ט אשר הי’ בידי הרבי הרי”צ ומעיד הוא ”שלא זו מתוך ידו של כ”ק אדמו”ר שליט”א.”

המכתב מוגש בזאת ערוך ומפוענח ובסוף הדברים הבאנו גם את שיחת הרבי אודות סידור הבעל שם טוב, אשר במשפט הספרים יחס לו הרבי ’משקל’ מיוחד. המערכת

במכתב שלפנינו מבקש הרמ”ל את רח”ה הבלין להשתדל אצל הרב הראשי, עבורו ועבור התלמידים פליטי ישיבת ”תומכי תמימים”. אח”כ נתברר שדרך זו לא הועילה.

לאחר זאת התחילה השתדלות להשיג רשיונות כניסה לארצות הברית עבור הרמ”ל, יחד עם המזכיר הר”י פייגין וראש הישיבה הר”י עבדן והמזכיר ר’ חיים ליברמן.

לפועל נשאר הרמ”ל בליטא עד שלהי שנת ת”ש, שאז נסע לארצות הברית דרך רוסיה ויפן יחד עם הרב שמואל זלמנוב והרב יצחק דוב אושפאל³.

כשהגיע לארצות הברית נתמנה הרמ”ל למנהל אגודת חסידי חב”ד בשיקגו והגליל⁴. בשנת תש”ו חזר לעבוד כמזכירו של כ”ק אדמו”ר מהוריי”צ. ואחרי יו”ד שבט ה’שית – כמזכירו של כ”ק אדמו”ר מלך המשיח.

הרב משה לייב ראדשטיין
(זושא שיפריץ)

ר’ זוסיא ב”ר מרדכי שיפריץ נולד ברוסיה בשנת תר”ס, ולמד בישיבת ”תומכי תמימים” בליובאוויטש.

אחרי מלחמת עולם הראשונה והמהפכה ברוסיה, הוא ברח לפולין, והשיג דרכון מזוייף על שם ”משה לייב ראדשטיין”, וחי כל חייו בשם זה.

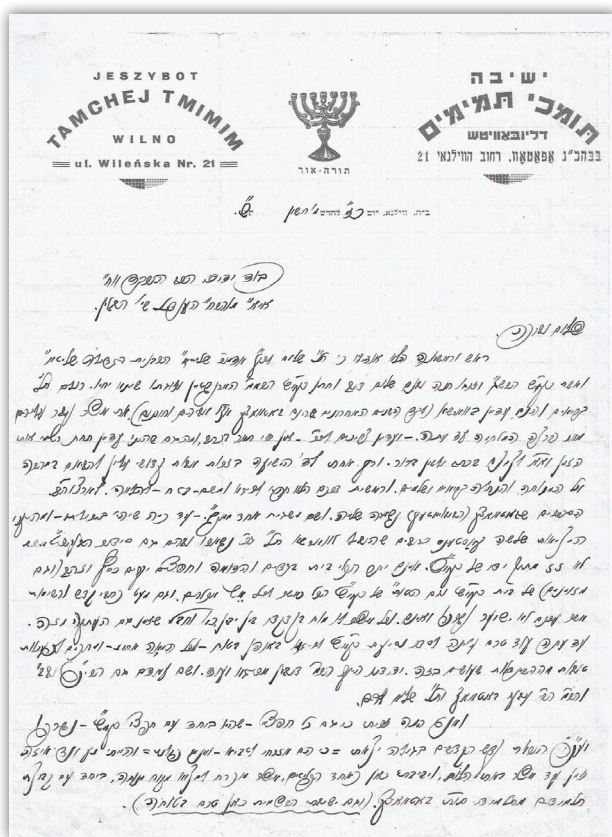
בשנת תרפ”ד נשא הרמ”ל את מרת קיילא בת ה”ר ישראל חנוביץ שו”ב דגלובאקא. בשנת תרצ”ב מינהו כ”ק אדמו”ר מהוריי”צ בתור מזכירו.

בתחילת מלחמת עולם השניה, שבוע קודם ר”ה שנת ת”ש, ברח עם אשתו מווארשא, והגיע לווילנא.

באותה זמן השתדלו כו”כ אצל הרב הראשי של ארץ ארץ ישראל ה”ר יצחק אייזיק הלוי הרצוג להקציב ויזות לאה”ק עבור רבנים, ראשי ישיבות ותלמידי הישיבות! גם כ”ק אדמו”ר מהוריי”צ השתדל אצל הרב הרצוג בעניין זה?²

הפסח ת”ש (אגרות קודש חי”ד ע’ שג ואילך). מכתבי בד”ח אייר ת”ש (אגרות קודש שלו ח”ה ע’ סו ואילך).
3. ראה ”תולדות חב”ד” הנ”ל ע’ שגו ואילך.
4. ראה אגרות קודש אדמו”ר מהוריי”צ ח”ה ע’ ריג ואילך.

1. ראה ”גיבורי החי”ל” (בני ברק, תש”ע) ע’ 125 ואילך. ”תולדות חב”ד בפולין, ליטא ולטביא” ע’ רפה.
2. ראה מכתב כ”א טבת ת”ש (אגרות קודש חי”ב ע’ א ואילך). מכתב אסרו חג

הרמ"ל נפטר ט' מרחשוון תשכ"ח, ומנוחתו כבוד בבית החיים של אגודת חסידי חב"ד בניו יארק ליד האוהל. על מצבתו חרוט ש"הקדיש כל ימיו לבית חיינו". תנצב"ה.

המכתב שלפנינו נכתב לאחר שפרצה מלחמת עולם השנייה, בתקופה שכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ עם בני ביתו היו בווארשא תחת מטר הפצצות של הגרמנים.⁵

במסמך היסטורי זה מספר ע"ד ימי שהותו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ וב"ב בווארשא בתקופה זו; ע"ד הספריה שנשארה באטוואצק וע"ד סידור הבעש"ט "שלא זו מתוך ידו של כ"ק אדמו"ר שליט"א".

ב"ה ווילנא, יום כ"ז לחודש מ' חשוון ת"ש.

כבוד ידידי הרב הנכבד ור"ח אי"א מוהר"ח הענדל שי' הבלין.

שלום וברכה.

ראש וראשונה הלא אודיעו כי ת"ל שלום לכ"ק אדמו"ר שליט"א, הרבנית הגדולה שליט"א ואשת כקא"ש, הרש"ג ווג' חנה ובנם שלום רוב, וחתן כקא"ש הרמ"מ הארנשטיין וזוגתו שיינא יחייו. כולם ת"ל בריאים⁶ והנם עדיין בוורשא⁷ (לכד השנים האחרונים שהנם באטוואצק אצל אביהם והותנם¹⁰), את אשר עבר עליהם מאז פרצה המלחמה עד עתה. – ועדיין צריכים וכו' – אין די באר בכתב, ומה גם שהגני עדיין תחת רשמי אותו הזמן וא"א לצמצם בכתב ולשוך ברור. ורק אחת לד' הישועה, בזכות אבות קדושי עליון להביאם במהרה אל המנוחה והנחלה בריאים ושלמים. וראשית דרכם הלא תהי' לריגא ומשם – בטח – והלאה, לארצוה"ב.

הספרים שבאטוואצק (הביבליאטעק) נשארה שלמה¹¹. ושם

5. עדכ"ז – ראה בפרטיות ובארוכה – רשימת הר"ר יוסף הלוי וויינבערג (בעל "שיעורים בספר התניא") ב"שמעות וסיפורים" ח"ג ע' 119 ואילך.
6. הרבנית שטערנא שרה.
7. ואשת כקא"ש [=כ"ק אדמו"ר שליט"א]: הרבנית נחמה דינה.
8. במכתב כ"ק אדמו"ר מלך המשיח אל הר"ר דזייקאבסאן מיום ה' כסלו ת"ש (אגרות-קודש ח"א ע' לה – תרגום מצרפתית): "הבית של שמוטקין בוורשא, שבו גרו אבי עם המשפחה, נהרס לגמרי ע"י שרפה גדולה. ברוך השם שהם כולם בריאים ושלמים. בשריפה נאבדו כל חפציהם, כך, שכנראה אין להם עתה כסות בקרה. (הי' להם אומץ הלב להציל את הכתבים. הספריה נשארה באטוואצק)."
9. ביי"ו באלול תרצ"ט פרצה מלחמת עולם השנייה, כעבור ימים אחדים עזב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ עם בני ביתו את אטוואצק ונסע לווארשא. ושהה שם משך ארבע חדשים. ביום ב' טבת ת"ש עזב את ווארשא והגיע לריגא ה' טבת ת"ש (אגרות-קודש אדמו"ר מהוריי"צ חט"ז ע' שסא).
10. אביהם וחותנם: הרה"ח ר' משה הכהן הארענשטיין חתן כ"ק אדמו"ר מהר"ש.
11. ראה הערה 8. באגרת המוכיח רח"ל להר"ר דזייקאבסאן בין יוהכ"פ לסוכות ת"ש: כשעזבנו את אטוואצק ועברנו לווארשא עלתה בידינו להוציא רק את הכתבים, אבל הספרים, כל הביבליאטיקה, נשארה באטוואצק, וגם הרבה חפצים ובלי בית שעולים לסכום גדול (הביבליאטיקה בלבד עולה אפשר לשלשים אלפים שקל, וכפי הידיעות בעתונים הנה אטוואצק תעלה לחלקה של ארץ מולדתנו [= שאחר חלוקת פולין בין גרמניה לבין רוסיה, תעלה אטוואצק לרוסיה]), ואז הלא

משגיח אחד מאנ"ש. – עד כמה שיהי' ביכולתו – ומה יקרו המציאות שלשה קאסטענס¹² כתבים שהובא לוורשא ת"ל ג"כ נשארו ובהם גם סידור הבעש"ט¹³ אשר לא זו מתוך ידו של כקא"ש. אמנם יתר הכלי בית בגדים והדומה וחפצים יקרים כסף וזהב (וגם מזומנים) של בית כקא"ש וגם הטו"ת של כקא"ש¹⁴ הכל כאשר לכל אֶש אכלתם. וגם מעט כתבי קדש ורשימות אשר ערכם לא ישוער נשרפו ואינם¹⁵. וכל אשר לו מוח בקדקרו בין יבין כו' וחבל שאין גם העתקה מזה.

12. קאסטענס: ארגונים.
13. תיאור סידור הבעש"ט וסדר השתלשלותו, ואיך שהסידור הגיע לידי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ – ראה רשימותיו של הר"ר מונדשיין ע"ה בכפ"ח גל' 906-910. וש"נ.
14. וגם הטו"ת של כקא"ש: ברשימת הר"ר הלוי וויינבערג (הנ"ל הערה 5): "י"ב תשרי [ת"ש] . . . ביום ההוא נאבד גם הטו"ת של כ"ק, אחד הת' נשא את המזווה, ושכחה באיזה שער, ובשום אופן לא מצאוה, דבר שהיסיב לכ"ק עגמת נפש רבה".
15. ראה אגרת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מיום י"ד טבת ת"ש (אגרות-קודש ח"ה ע' 1): "בטח אקבל א"יה ימים אלו מכתב מפורט מכל הנעשת על דבר הצלת הביבליאטיקה שלי והוצאתה משם, לערך מאה ועשרים תיבות ספרים ושלש תיבות כתבי יד קדש הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נגמ'ם זי"ו, ולהביאם למדינתם הט', כן יתר החפצים שלנו שנשארו אחרי השריפה –

לטביא – ואני פולני = והייתי נע ונד איזה זמן עד אשר באתי הלום, וישיבתי כאן כאחד הפליטים, אשר מוכרח למצוא מקום מנוחה, ביחד עם קבוצת תלמידים מתלמידי תו"ת באטוואצק. (וגם ישיבתי הרשמית כאן טרם במוחה).

בזוה הנני לכבוד ידידי בבקשתי להשתדל להשיג סערטיפיקאט עבורי וב"ב ועבור התלמידים פליטי ישיבת תו"ת. ונא להשתדל בזוה בהקדם האפשרי כי כל יום קשה מחבירו. ומה גם שהמצב הכללי בכאן כו'.

נא ונא להמליץ טובתי לפני הרה"ג המפורסם הרב הראשי שליט"א ותבקש טובתו כי תיקר נא נפשי בעיניו להצילני מכאן ושאבוא לשם. ועד כמה שידעתי עדינת לבבו ויחוסו הטוב הנה למען כקא"ש יעשה זאת. והלא הרבר דורש הוצאה הנה חוסו נא ולו עלי, ואני בבואי צלחה פורע הנני מאת אשר אתי באה"ב.

ידידי הרב הנכבד, ידעתי כי הרבה הם המשתדלים. אבל הלא ידעת כי אני בתור מעריצי כקא"ש, אין לי יחס לא בין המזמינים ולא בין המשמאילים. ורק הרב הראשי שליט"א הוא היודע להבחין ועליו בעזה"י הנה אשא עיני כי בעזה"י יבוא עזרי. ועזר התלמידים יחיו.

והנני רושם בזוה השמות למטה.

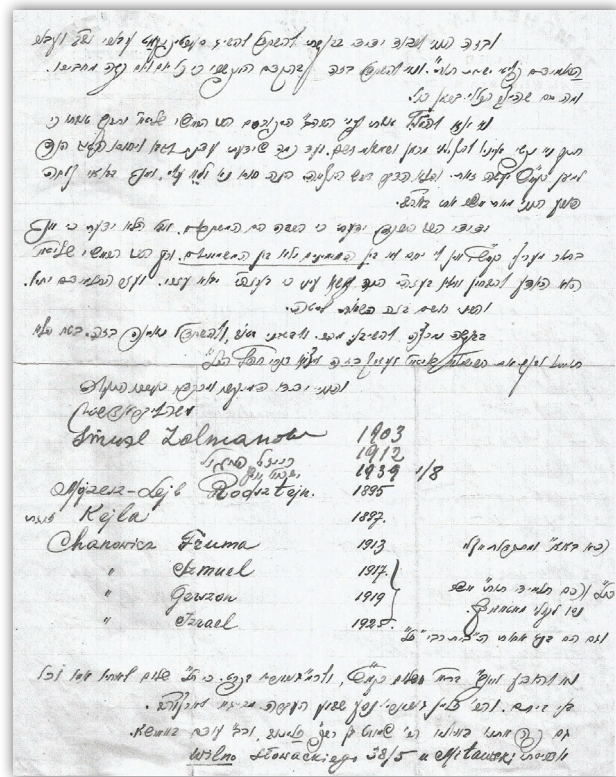
בבקשה נמרצה להשיבני מהר. ולבשרני בטוב, ולהשתדל נאמנה בזוה. בטח הלא תואיל לבקש לבקש את הרשיל"א שליט"א לעסוק בזוה למצוא למצוא דברי הפץ הנ"ל.

והנני ידידו המוקירו ומכברו כערכו הנעלה משה ליב ראדשטיין

Smuel Zalmanow	1903
רייזל פייגל	1912
ישראל יוסף	1939 1/8
Mozes Leib Rodsztejn	1895
זוגתי Keila	1897
Chanowicz Fruma	1913
[היא בא"א = בת אחות אשתי ומתגדלת אצלי	
" Shmuel	1917
" Gershon	1919
" Israel	1925
וגם הם בני אחות הבית רבי ז"ל	

נא להודיע לאנ"ש בריאו' ושלום כקא"ש, ולר"מ גורארי' בפרט. כי ת"ל שלום לאחיו וכל בני ביתם. והר' זלמן גורארי' נסע שבוע העברה מריגא לארצוה"ב.

גם פה אתנו בוויילנא הר' שמואל בן רש"פ זלמנוב, וב"ב עודם בוורשא.

עד עתה עוד טרם עלתה לסדר נסיעת כקא"ש לריגא באופן בטוח – לכל המאָה אחוז – ומחכים לפעולות טובות מההשתדלות שעושים בזוה. ידידנו היקר הר"מ דובין מריגא ועוד. ושם עמדם גם הרי"פ וב"ב והר"מ הר"י עבד באטוואצק ות"ל שלום להם.

ואני הנה זכיתי כי גם כל חפציי – שהיו ביחד עם חפצי כקא"ש – נשרפו, וע"פ הוראת קדש הקרשים בגולה יצאתי = כי הם אזרחי

ל"ע – כפי אשר כתב ידידי הרי"פ שי, כן התכשיתי וכו' שנשאר כפי האמור בהעתק המכתב המוסק"פ, והנני מבקשו לעשות כל האפשרי לכתוב – טוב יותר בתלגרמה – להקונסול האמריקני בברלין אשר יודיע להקונסול בווארשא שיקח את הביביליותיקה של אגודת חב"ד ושל הרב שניאורסאהן – כי אמרתי אשר חלק מהביביליותיקה היא רכוש של אגודת חב"ד בניוארק וחלק היא שלי, ונמצאת באטוואצק אצל ווארשא ברחוב פרוססא 6, ומעט בווארשא ברחוב נאלעוואק 7 מעון 16. כן שלש תיבות כתיביי קדש שהן רכוש של אגו"ח וישלחו הכל ישר לנויארק."

באגרת י' כסלו ת"ש כותב רח"ל: "החפצים שלקחו עמהם מאטוואצק נשרפו כולם, וביניהם גם כל החפצים שלי ושל ר' משה ליב שי' [ראדשטיין], (של הרי"פ) [הרי"פ פייגין] איני יודע אם הציל או נשרפו ג"כ, ובדרך נס ניצולו התיבות עם הכתבים.

ובאגרת המזכיר הרי"פ פייגין מיום י' טבת ת"ש: "אין ביכולת אנושי לתאר בכתב או בדבור כל העבר עלינו במשך קרוב לארבעה חדשים האלו. כחדש ימים היינו תחת מבול החצים, ובין מאכולת אש אשר נאחזו בה בתי העיר, ועם זה מצוקת המעב והפחד. לא פעם עלה לטלטל עצמנו ממקום למקום מחמת כי אחז האור במקום שהיינו בו. כל נכסי כ"ק הבגדים ושאר חפצי הבית היו למאכולת אש, ורק בחסד השם ובמסירות נפש עלה להציל את הכתיביי קדשם של רבותינו הקדושים."

16. החסיד ר' שלמה יהודה ליב אליעזרוב.

סידור הבעש"ט אשר לא זז מתוך ידו של כ"ק אדמו"ר שליט"א

סידור הבעש"ט נזכר בקשר לפרשת הספרים בשיחת ש"פ בלק תשמ"ה:

נוסף על האמור לעיל בנוגע לכל הספרים השייכים לספריית ליובאוויטש של כ"ק מו"ח אדמו"ר – ניתוסף הדגשה יתירה בנוגע לספרים יקרי ערך, כולל ובמיוחד סידורו של הבעש"ט, אשר, גם על סידור זה שמו עין למצוא דרכים ותחבולות כיצד להוציא ולקחתו, ח"ו, מרשותו של כ"ק מו"ח אדמו"ר!

כ"ק מו"ח אדמו"ר לא הי' נותן לאף א' להתקרב ולגעת בסידור קדוש זה, ורק במקרים נדירים הי' נותן לגשת ולנשק את הסידור, וזאת לאחר הכנה הראוי', טבילה במקוה וכו' וכו'. ואעפ"כ ישנו מי שעולה על דעתו להוציא ולקחת, ח"ו, סידור זה מרשותו של כ"ק מו"ח אדמו"ר!

זה שעולה על דעתו מחשבה כזו – אין לו שום שייכות למושג של טבילה במקוה, ענין של טהרה, אותיות ביטול וכו'. ומה גם שאפילו אילו הי' טובל במקוה תחילה – אסור לו להכנס מעצמו לרשותו של כ"ק מו"ח אדמו"ר אפילו כדי לגעת בסידור זה, ועאכ"כ להוציא מרשותו של כ"ק מו"ח אדמו"ר!

מדוע מדגיש אנכי ע"ד סידורו של הבעש"ט – לא מפני שרצוני לזכות בו. אדרבא: ירא ומפחד אנכי מסידורו של הבעש"ט... תהי' הסיבה לדבר איזו שתהי', אבל המציאות היא – שיש לי מורא ופחד מפני סידורו של הבעש"ט, וכל זה – אפילו כדי לשמרו בתורת פקדון!

הסיבה לדיבור אודות סידורו של הבעש"ט היא, איפוא, להראות את גודל ההעזה של פלוני, שלא נרתע לחשוב על אפשרות כזו, ומטכס עצות ותחבולות כיצד להשיג את סידורו של הבעש"ט! ובכל אופן, להוי ידוע לו שבקשר לסידורו של הבעש"ט – הקדים כ"ק מו"ח אדמו"ר רפואה למכה:

כפי הנראה, חשש כ"ק מו"ח אדמו"ר מפני אפשרות של גניבה כו', ולכן ציזה עלי לעשות צילומים ("פאטאסטאט'ס") מכל דף ודף של הסידור, ולהניחם במקום משומר ביותר ("כספת" של "בנק"), כך שגם במקרה של גניבת הסידור, לא יוכלו למכור אפילו רפים בודדים (מתוך הנחה שבנוגע לרפים בודדים לא יהיו הוכחות מניין גנבים), מכיון שישנו צילום מכל דף ודף בפ"ע!

<< המשך מעמוד 46

מומחה, שכנראה היה גם סוחר עתיקות, אמר שניתן לקבל על כך מאה אלף דולר (!). הוא התקשה להאמין שאין לנו כל עניין מסחרי בדבר...

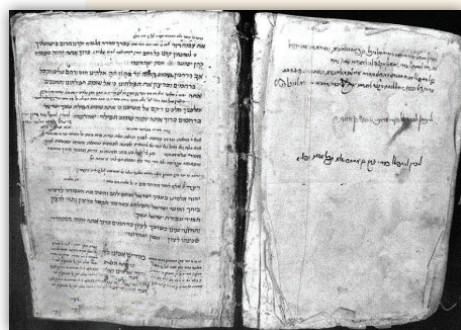
כשנודע לנו על זהות הכותב, העברנו תכף את כתב היד לרבי, תוך שציינו כמובן את זהות הכותב.

הרבי מבקש לשאול..

חזרנו לספסל הלימודים. וזכרני גם היכן ישבתי אז ב'770, על בימת ההתוועדות. לפתע ניגש אליי הספרן הרה"ח ר' שלום בער לוינ, מניח את ידו על גבי ומבקש לשוחח עימי בשקט.

"הרבי מבקש לשאול אותך ואת מאיר אם ניתן להדפיס את הכתב יד בקה"ת?". לא הייתי מוכן לשאלה שכזו.. "למה דעתי חשובה?", שאלתי. "נתנו את זה לרבי שיעשה בו כרצונו..", השבתי ספונטאנית. בתגובה לחש לי באוזני, הרב לוינ, משפט מדהים: "לא הבנת.. זו לא שאלה.. זה הדרך של הרבי להעלות חשש שיש כאן בעיה, כך שלא ניתן להדפיס". הרב לוינ הציע שנעשה בדיקה מעמיקה מהיכן הגיעה המחברת.

מיד נרתמנו כמובן לפעולה. כאמור, לא היה לנו מושג כיצד התגלגלה המחברת להיכן שהתגלגלה. אדיר היה חפצנו לאשר כי

תצלום אחד מהדפים מסידור הבעש"ט

ניתן להדפיס זאת. אך בסייעתא דשמיא הגענו תוך פרק זמן קצר למידע לא נעים שחשף כי המחברת נלקחה במרמה מרב מורה הוראה גדול, ועברה גלגולים רבים, עד שהגיעה למקום שממנו לקחנו אותה.

התברר שכוחות משטרה חשאים היו כבר עמוק בתמונה.. לנו, שוב, לא היה כל מושג על הדבר הנורא הזה של גניבת המחברת.

תכף התיישבנו וכתבנו לרבי את כל הממצאים החדשים, והרבי, כמוכן, החזיר זאת לידינו (דרך המזכירות), כדי שנשיב אבידה לבעליה. בעל האבידה, ששמע על השתלשלות האירועים, היה אסיר תודה לנו ולרבי.

האפיזודה הזו עולה בעיניי על כל האפיזודות האחרות. אם הייתי נדרש להעריך את תגובת הרבי לאירוע כזה (לפני שאירע), אני יכול לדמיין פתק חריף, או לכל הפחות 'צונן'..

לא הייתי מתפלא אם הרבי היה מביע תרעומת (מדוע לא נבדקו הדברים היטב בטרם הבאתם), או במקרה יותר טוב, לכתוב 'שר' כי נראה שישנה כאן בעיה, נא לברוק וכדומה, אך לפועל הגה הרבי דרך ייחודית להעביר את המסר, בדרך הכי עדינה שניתן להעלות על הדעת, כדי לא לפגוע בשני בחורים צעירים.. ובמקביל מנע כמובן הסתבכות בפרשייה לא נעימה.

'דאס איז אויכעט פון חרסון'?

בקשר עם ה טבת, 30 שנה, התוועד הרב משה אורנשטיין עם קבוצה מתלמידיו התוועדות רבת תוכן בבית היינר-770, ובה סיפר הרב אורנשטיין מספר אנקדוטות מרתקות, אשר המשותף ביניהם הינו יחס מיוחד אשר קיבל ביחס להתעסקותו כבחור להבאת ספרים וכתבי קודש לספרייתו של הרבי.

המיוחד שבדבר הוא, אשר עם היות שעל פני הדברים הרי שבשנות הנוני"ם לכאורה לא הי' שום קשר ישיר וגלוי של חיבה או קירבה בין תמים לרבי, הרי שבסיפורים שלקמן יתברר שלא היא... אם מפני חשיבות הספרים אם מפני חשיבות התמימים או שמא – מזה ומזה אל תנח ירך.

*

לידי 'דרך תמים' הגיעה הקלטה מההתוועדות. המערכת ליקטה מספר אפיזודות שסופרו במהלך ההתוועדות, שיש להן קשר ישיר לחג הספרים מחד, ומאידך קשורים לעולמו של תמים. המערכת

שהיה חסון וגבוה, שירים אותי לרגע כדי לשאוף אויר. כנראה שהייתי נראה גרוע. הלה היה נראה מבוהל, ותכף מילא את בקשתי. נשמתי לרווחה. המזגנים אמנם עברו 'במלוא הקיסור', אך שם למטה, בינות לרגלי האנשים, לא הייתה להם השפעה. עתה ראיתי את כל 770 'מלמעלה'. היה זה כבר בשעת קריאת התורה, בין גברא לגברא, כולם היו נראים טרודים בשיפור עמדותיהם לקראת התקיעות.

ואז צדה עיני את המגיד שיעור שלי בישיבה, הרב מרדכי (מוניע) שניאור ז"ל. מאד כיבדנו והערכנו אותו. הוא היה גאון גדול ומתמיד עצום, חסיד פנימי ופיקח. בעינינו, הילדים, הוא היה נראה אז זקן בא בימים, אך למעשה אף לא הגיע עדיין לגיל שבעים אז. הוא נתלה וכרך את עצמו סביב אחד העמודים ש-770 'התברכה' בהם, גבוה מעל ראשי האנשים.

זה מחזה שניתן לראות רק בין חסידים: יהודי תלמיד חכם מופלג, זקן לבן צחור יורד על פי מידותיו, מטפס על עמוד בבית מדרשו של הרבי ומחבק אותו..

ר' מוניע נתן לי השראה.. נדלקתי על הרעיון. ראיתי לפניי, משמאל, על בימת ההתוועדות, עמוד פנוי לתלייה.. ממש במקביל לבימת קריאת התורה.. התחלתי להפעיל את מרפקיי הקטנים.. כבר אמרתי שהייתי קטנטן וצנום הקשתה אמנם על ההתאקלמות שלי, אך מאד הקלה על היכולת הלוליינית שלי לפלס דרך ממקום למקום. פתגם חכם אומר שהצלחה מורכבת מאחוז אחד של השראה ותשעים ותשעה אחוזים של זיעה.. בדרך לא דרך המשימה הוכתרה בהצלחה.

גם ביחס למעמדי התקיעות בשנים הבאות, בהן מידות גופי ב"ה

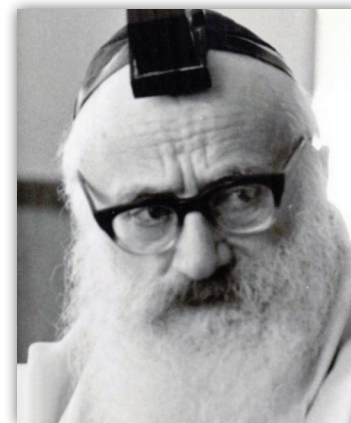
ר"ה תשד"מ

זה היה צונאמי. חשבתי את עצמי לגיבור גדול ולא שיערתי לאיזו מערבולת נכנסתי. היה זה התשרי הראשון שלי, תשרי תשד"מ. הייתי בחור צעיר בן ארבע עשרה, נמוך קומה, עם רצון עז לא לפסס אף תנועה של הרבי. כשהובהר לי שהמעמד הנשגב של תקיעת השופר מתקיים על בימת קריאת התורה, השתלבתי בין השורות הראשונות לפני הבימה. כבר אז, שעות לפני התקיעות (בתא"ו רפויה בלה"ק), היו השורות הללו עמוסות ודחוסות. הייתי אז נמוך וקטנצ'יק. ב-770 זה היה לפעמים יתרון. אתה יכול להשתחל לכל מקום, ואנשים בסביבתך אינם חשים מאוימים.

הרוחק גבר מרגע לרגע. גלים של מאות אנשים נעו מצד לצד, קדימה ואחורה וחוזר חלילה, ואני הקטן עמהם. נלחמתי בגבורה, אך מרגע לרגע נהיה לי יותר ויותר ברור שסיכויי לראות תקיעות נמוכים עד אפסיים.

ר' מוניע

ואז הגיע רגע שהרגשתי שאין לי אויר. אני לא יכול לנשום. תוך כדי נוע עם הגל, ביקשתי מהבחור שלידי,

ר' מוניע שניאור

השתנו באורח משמעותי לגובה ולרוחב, אלו, התקיעות על העמוד, היו התקיעות הברורות ביותר שראיתי. ראיתי כל תזווה. כל נייע.

סידור מקומות

הרבה נכתב על המעמד הנשגב של תקיעות אצל הרבי. על שקי הפני"ם עם הגיע הרבי לתקיעות, על הרגעים של הרבי עם הפני"ם שעה שמכסה את עצמו עם כחול הוא רכון על הבימה, על הפסוקים הנאמרים בניגון דביקות המרטיט גם בעל לב של אבן, אך אולי מעט מידי נכתב על ההיבט של יחס הרבי אל השופרות.

הייתי אמנם ילד בן ארבע עשרה בלבד, אך עבודת הקודש של הרבי לפני התקיעות, חדרת הקודש בה 'סידר' את השופרות הקדושים של רבותינו נשיאנו, עשתה עליי רושם אדיר. בין השופרות, היה שופר של הרבי הצמח צדק ושופרו של ר' ליו"ק, אביו של הרבי. היה שופר נוסף, אולי של הרבי המהר"ש. היו שאמרו שהוא של הרבי הריי"צ.

הרבי התייחס לשופרות כאל אנשים חיים! קשה לתאר זאת עלי כתב. הרבי התייחס ברצינות תהומית בולטת למיקום של כל שופר על המטפחת האדומה שפרס. הרבי הניח אותם בתוקף, בסדר מוקפד, דווקאי. את השופר השחור בצד ימין ואת השופר האחר בצד שמאל. השלישי באמצע כמין סג"ל. לאחר רגע שוב פירק את הסדר וחזר לסדרם בסדר חדש על המטפחת. הפעם זה בימין וזה למטה מתחתיו. הדבר חזר ונשנה מספר פעמים. היה ניכר בעליל שלמיקומם של השופרות יש משמעות והשלכות מרחיקות לכת על המשכת המלכות. התחושה הייתה כאילו הרבי מעמיד את הרבי הצמח צדק בצד זה ואילו את אביו, ר' ליו"ק, בצד האחר. זה היה מאד מוחשי.

הרביים כאן!

מתחת למטפחת האדומה, פרס הרבי מטפחת לבנה. המבוגרים ידעו להמתיק סוד שהמטפחת הינה של אדמו"ר הוקן. גם פריסת המטפחות לוותה במוקפדות בולטת. סדר העבודה הזה כולו אמר כבוד והדרת קודש לרביים בעלי חפצי הקודש. הייתי כזכור נער מאד צעיר, אך עבודה קרושה זו של הרבי העבירה את התחושה שאם השופרות והמטפחות כאן, גם הרביים שהשתמשו בהם, גם הם כאן.

היו אז ברשותי כמה וכמה ניקל'ס ודיימ'ס שזכיתי לקבל באותם ימים מידו הק' של הרבי. היה זה 'קירוב' מיוחד לבחור בישיבה (בשונה מילדים קודם גיל מצוות). הרבי נתן לי שליחות מצווה (ניקל או דייים) כל אימת שפגשתי. בפעם הראשונה אף חיפש שקל ישראלי חדש. היה זה כרוך במאמץ קל מצידו של הרבי, שהיה ניכר היטב על פניו הק', שעה שחיפש עמוק יותר בכיס הפנימי של הסירטוק. בשבוע שלפני ראש השנה, היו כבר ברשותי כשמונה מטבעות של ניקל'ס ודיימ'ס של הרבי.

זכורני כיצד, לאחר מראות ראש השנה הללו, חששתי כבר לגעת בהן.. קודם לכן, הייתי מונה אותן כמה פעמים ביום, אך עתה נכנסה בליבי יראה של ממש. לא משנה שלאחר מספר ימים כבר חזרתי לסודי.. אני מספר זאת כדי שתבינו עד כמה הייתה השפעת הרב.

כאשר קרוב לשנתיים מאוחר יותר, בי"ב תמוז תשמ"ה, שמענו מהרבי כיצד מדבר לראשונה ברבים, בכאב לב בלתי רגיל, על ספרי

רבותינו נשיאנו שנגנבו, המחשבה הראשונה שנפלה במוחי הייתה הזיכרון המיוחד מתקיעות תשד"מ. הרגשתי שאני כביכול מבין וחש את הכאב של הרבי.

(זהו בעיניי סיפורו של ה' טבת. חג שכל כולו אמונה. אמונה פשוטה שאם זה חפץ או כתב יד של צדיק, הרי זה כאילו הצדיק נמצא כאן, בבחינת 'אנא נפשית כתבית יבית').

שליחות נמשכת

מראות ראש השנה תשד"מ ואירועי דירן נצה נטעו בי היות מיוחדת בהבאת ספרים וכתבי יד לרבי. עד עצם היום הזה. הרב התחיל בימי בחרותי בשבת תחכמוני. הייתה לי 'חברותא' טובה מאד לכך: הרב מאיר אשכנזי (כיום רבו של כפר חב"ד). זכינו כמה פעמים להתייחסויות מעניינות מהרבי. אספר על כמה מהן.

הרב מאיר אשכנזי רבו של כפר חב"ד

בחורף תש"א שלח הרבי קבוצה של עשרים תמימים מבוגרים (אחרי קבוצה) לרוסיה. זה היה זמן קצר לאחר פתיחת השערים ודומני שזו הייתה הקבוצה הישראלית הראשונה שנסעה אל 'מעבר למסך הברזל', כפי שמדינה זו נקראה עד לתקופה הקצרה שקדמה לשליחות זו. על ארגון השליחות פיקד הרה"ח ר' משה סלונים ע"ה, מטעם 'עזרת אחים'. הייתה אז התרגשות גדולה. הרבי חילק משקה, גם בחלוקת דולרים הייתה התייחסות מיוחדת, יצא אף פתק מיוחד מהרבי.. התקיים מעמד מכובד של 'צאתכם לשלום' ב'770, ואוטובוס יצא מקראון הייטס ללוות את הקבוצה אל שדה התעופה.

אני והרב אשכנזי נבחרנו לשמש כשלוחים בעיר חרסון. הרבה יש לספר על שלושה חודשי השליחות שם. גם מופתים ראינו לרוב. אבל אספר על דבר אחד, שהיה נראה כאילו עומד בשולי השליחות, לא שייך לכאורה לשליחות לשמה נשלחנו. בסופו של דבר התברר שדווקא סיפור זה קושר אותנו לעיר השליחות, לחרסון, יותר מכל. כך לפחות לפי הרגשתנו.

זיעה בבית הנתיבות

במהלך תקופת שהותנו בשליחות, נסענו פעמים רבות לערים אחרות. פעמים על מנת לבקר את מצב היהדות באותם ערים, ופעמים על מנת לבקר את חברינו השלוחים. פעמים נסענו אף עם מקורבים למפגשים וכינוסים. גם עבורנו, השלוחים, אורגנו כינוסים ואסיפות בערים שונות. כזכור, היינו שנינו, חדרים מאד בהכרה שיש להביא ספרים וכתבי יד לרבי. בכל מקום אליו הגענו, פתחנו תכף בחשיבה ובבדיקה מה ניתן לעשות כדי להרחיב את אוצר המלך. עשינו מאמצים רבים, ובדרכים - לא דרכים, הצלחנו לקבץ כמות נכבדה של ספרים וכתבי יד עתיקים.

השאלה המרכזית הייתה כיצד ניתן להעביר את האוצר היקר, אל

"על פניי", המשיך ר' יוד'ל, "היה ברור שלא הבנתי את השאלה, ואמרתי שזה הגיע על ידך (רש"ב קרינסקי), הרבי מצידו המשיך והסביר את שאלתו. הרבי אמר לי בדרך סיפור, שהיו שני חברה ("חרסונער'ס") שהגיעו משליחות והביאו עמם הרבה ספרים. הרבי סיפר זאת בהנאה..".

"אחרי האוהל"

אפיזודה שמיימית נוספת:

אני וידידי הרב אשכנזי רקחנו יחד תוכנית להשבת ספרים וכתבי יד מסויימים. ה'מרקחת' הייתה מורכבת ולא פשוטה, ועמלנו זמן רב להכינה. עניין של הרבה תחקיר. כאשר סוף סוף חשנו מוכנים, החלטנו להביא את העניין בפני הרבי.

שטחנו במכתב את הרעיון ודרכי הפעולה. זו הייתה תוכנית הרפתקנית משהו. כשאני מהרהר על כך היום, אינני מבין כיצד זכינו בכלל להתייחסות מהרבי. אך המציאות עלתה על כל דימוין. פנינו עם העניין דרך המזכיר ר' בנימין קליין. לאחר מספר שעות זימן אותנו הרב קליין לחדר המזכירות ואמר לנו: "הרבי ביקש למסור לכם שהוא יענה על המכתב שהכנסתם אחרי האוהל..".

דל העט מלתאר את הרגשתנו. חשנו שהרבי מרומם אותנו. הרגשנו שהרבי נותן לכל העניין מימד שמיימי שלא ציפינו לו.

דומני שהרבי נסע אכן באותו יום לאוהל. אכן 'אחרי האוהל', עוד באותו לילה, למרות ששב מאוחר מאד מהאוהל, העביר הרבי את תשובתו. מאחר שהקוראים אינם יודעים את תוכן השאלה, אין טעם גם לחזור על מענה הרבי. אך הרב המיוחד ביותר (זו הייתה התחושה אז, ועוד יותר היום), הוא הרצון של הרבי לשתף אותנו. הרי הרבי יכול היה להעביר את תשובתו אחרי האוהל, ללא לשתפנו בעובדה של 'אוהל' יש חלק בתשובה.. נראה (ועוד יותר מרגיש) שהרבי רצה לטעת בנו את התחושה שאנו מתעסקים בעניינים שהם ברומו של עולם.

מעניין לציין שלאחר כשנה, חזר על עצמו אותו מענה. הפעם כתבתי לבדי. הצגתי לרבי תוכנית נוספת שבמרכזה היה השבת ספרים וכתבי יד, ושוב ביקש הרבי למסור, דרך המזכיר הרב קליין, שהוא ישיב לי על שאלתי אחרי האוהל.. גם בפעם זו, מענה הרבי הגיע תכף לאחר חזרתו מהאוהל.

מציאה גדולה

הנה אפיזודה מעניינת נוספת:

אירע פעם שבמהלך חיפוש אחר ספרים וכתבי יד, הנחנו את ידינו על כתב יד מיוחד. זו הייתה מחברת גדולה ומרשימה, כתב יד צפוף ומאד קריא ומסודר. לא היה לנו מושג כיצד התגלגל להיכן שהתגלגל.

ערכנו בדיקה יסודית על זהות הכותב. הגענו למומחה גדול בתחום, פוילישער חסיד. הצגנו זאת בפניו. הוא היה נרגש מאד. התברר כי המחברת נכתבה על ידי אחר מגדולי ישראל המיוחדים שברורות הקודמים. ברור שאדיר היה הפצנו להביא זאת לרבי. אותו

מחוץ לגבולות המדינה. מקומיים הזהירו אותנו שהרב הוא בלתי אפשרי וכי אנו מסכנים את כל הקבוצה חלילה. אך שנינו היינו נחושים להביא את הספרים לרבי.

כאשר הגענו אל שדה התעופה, היה זה מראה לא נעים בעליל; התאורה הייתה חלשה מאד, האולם היה חשוך, דממה לא נעימה אפפה את כל בית הנתיבות. לנגדנו השתרך תור ארוך. מאד ארוך. התברר שהתור מתקדם בעצתיים משום שפקידי בית הנתיבות בודקים כל מזוודה, בחורים ובסדקים.

התחלנו להזיע.. היו לנו שתי מזוודות. אחת שימשה לבגדים שלנו. האחרת שימשה לספרים. הספרים היו כל תכולתה של המזוודה. לא היו זקוקים לכישוריהם המוכחים של הפקידים כדי להיווכח בתכולת המזוודה שלנו.. ללכת אחורה כבר לא יכולנו. שלחתי לרבי פ"נ במחשבה. ביקשתי שנעבור זאת בשלום.

לאחר שעה ארוכה הגיע תורנו. העלנו את המזוודה הראשונה, זו שהכילה את הבגדים. שני פקידים עם כובע 'מצחייה' לראשיהם, חמורי סבר, הפכו את המזוודה על כל תכולתה, גילו מבואות ותאים שגם אנו לא ידענו עליהם.. מיששו כל שרוול, כל גרב. אינני יודע כמה זמן ארך הרב. בעינינו זה היה נראה נצח.

תוך כדי שהללו סוגרים את המזוודה הראשונה, אחד מהם צועק במין 'קפידא' ובחוסר סבלנות: 'לשע' (=הלאה).. נשמענו.. המשכנו הלאה עם המזוודה. עם שתיהן. זו, מזוודת הספרים, הייתה כנראה המזוודה היחידה בטרימנל באותו ערב שלא חוותה את החיפוש הדקדקני והפולשני של החברה הנחמדים הללו.

שיעור בהתקשרות

כאשר הגענו השתדלנו לעמוד על טיבם של הספרים ובייחוד על זהותם של כותבי הכתבי יד. הרב ארך כשבועיים ימים. בערב חג השבועות, נכנסנו עם הספרים והכתבי יד למזכיר הרה"ח ר' בנימין קליין ע"ה. הוא מאד אהב להכניס לרבי ספרים וכתבי יד. גם הוא בעצמו היה מביא לרבי ספרים מפעם לפעם (דומני בכל משלוח מנות). הוא פעם אמר לי "כשמגיע כתב יד, אצל הרבי זהו יו"ט..". הוא התלהב מאד. בירר פרטים וחקר, אך לפתע התכווצו פניו. "אני לא אכנס שוב לרבי לפני יו"ט", אמר. "חבל שהרבי לא יקבל את החבילה הזו לפני יו"ט. תעבירו זאת דרך המזכיר הרה"ח ר' לייבל גרונר..". זה היה שיעור מאלף בהתקשרות, באהבה ובהתמסרות לרבי..

אכן כך נהגנו. העברנו את כל חבילת הספרים לר' לייבל והלה אכן הכניס זאת לרבי לפני יו"ט.

"חרסונער'ס"

חלפה תקופה לא ארוכה. אולי מספר שבועות, אולי מספר חודשים, וידידי השליח לוינא, הרב שלום בער קרינסקי, חזר גם הוא משליחות, וגם הוא תלמודו בידו. גם הוא הביא שני ספרים עתיקים לרבי. הוא בחר להעביר את הספרים דרך דודו המזכיר הרה"ח ר' יהודה קרינסקי.

לאחר מכן שיתף אותנו דודו ר' יוד'ל במה שאירע: "כאשר נכנסתי לרבי והגשתי לו את הספרים, שאל אותי הרבי 'ראס איז אויכעט פון חרסונער'..?".

פרדס רימונים

במאמרנו זה נסקור את ספר היסוד "פרדס רימונים" לרבי משה קורדובירו. ספר זה הינו ספר יסוד עבור לומד החסידות ומוזכר אלפי פעמים בתורת החסידות. מוגשת בזאת סקירה קצרה אודות הספר, מחברו, והספר במשנת חב"ד.

חיבורו הראשון "אור יקר" על הזוהר – חיבור גדול מימדים ורחב היקף בן כ-23 כרכים (בדפוסים האחרונים)). בהקדמתו השניה לספר מוסיף המחבר ומגדיר את הספר זה "נשא ונתן בדברי הרשב"י ע"ה, מהזוהר, מהתיקונים, מרעיא מהימנא וינוקא וסבא ופקודין ואדרא ושאר דבריו הנעימים הנמצאים ממנו, וגם בדברי ספר הבהיר וספר יצירה וספרי שאר המפרשים".

יחודיות הספר

בספר זה עוסק המחבר בין היתר בהכרעה ופסיקה בין מחלוקות ושיטות שונות בקבלה של קודמיו המקובלים (לדוגמא: המחלוקת המפורסמת בענין 'פשיטות' האורות' בהם מביא מ'הרקנטי' 'מגן דוד' ועוד, וכנהגה רבות), ומהווה מעין שולחן ערוך ומשנה אחרונה לתפיסה הקבלית בכל הנושאים העיקריים בהם עוסקת תורת הקבלה כפי שהיא מאז ועד ימינו.

סגנון הכתיבה ומהלך הדברים הוא בדרך הפלפול משל ה' איזה 'תוספות' מפולפל, ואחרית דבר ופועל יוצא של כל זה היא הברעה חד משמעית בין שיטות המקובלים ומסלול חד ובהיר בהבנת דברי הזוהר על פשטם (זאת אף אם בתחילת נראים דבריהם כסותרים זה את זה או בלתי בהירים בעליל). לכשתמצי לומר: הפשר, המבנה ונטילת עול ההכרעה – כשל שולחן ערוך; הדרך והתפיסה – כשל ראש ישיבה הצולל בעומקה של סוגיה בגמ', מביא את השיטות, מפרק ובונה, מוכיח ומכריח, עד שתהא הסוגיה בהירה מכל צדדיה.

בהתייחס לתכונות ומאפיינים אלו של הספר – ספר זה הינו מיוחד במינו אשר לפניו לא היה כמוהו ואחריו לא יהי' כן.

המקובל היחד אשר תיקן והבהיר אחריו, ומהווה משנה אחרונה וסופית בתורת הקבלה, הינו תלמידו-חברו – האריז"ל – לאורו אנו הולכים בדרך כלל בתורת החסידות² – אשר חותם את השתלשות הקבלה ומהווה משנה אחרונה גם ביחס לתורתו של הרמ"ק. מני אז

"פרדס רימונים" לרבי משה קורדובירו – ספר יסוד מקיף בתורת הקבלה (המובא פעמים רבות בתורת החסידות) אשר בו מבאר המחבר את עיקרי תורת הקבלה לפי שיטתו, ופורס את משנתו הקבלית באופן מסודר ומנומק דבר דבור על אופניו, בל"ב שערים, אשר נחלקים לפרקים בסדר מופתי ולפי נושאים. מוכר גם בכינויו המקוצר "הפרדס".

כתיבת הספר

המחבר – מגדולי המקובלים אשר היו מאז ומקדם ועד עתה – בהקדמתו לספר יבאר וינמק את מניעיו לכתיבת הספר. מטרה אחת עמדה לנגד עיניו – השכנת סדר בשיטת הקבלה על פי דברי הזוהר¹, אשר לולי הסדר בהם ניתן "להתבלבל בעמקי הדרושים הרבים". שכן המחבר, עם התוודעותו לתורת הקבלה בכלל (ע"י גיסו ר"ש אלקבץ – ראה לקמן) ולדברי הזוהר בפרט – ערך 'מעין נדר' עם עצמו 'לשקוע' בתורה זו, וכאשר בא להביא הדברים לידי פועל שם על ליבו אשר יש לערוך אחת ולתמיד סדר בדברים וז"ל שם:

"ואשמע קול מדבר עיר וקדיש מן שמיא נחית מורי ורבי המקובל האלה החכם ה"ר שלמה אלקבץ הלוי . . ויצייבני על דלתי החכמה והתבונה . . ויהי בפי כרבש . . ואשתומם ואומר מה טוב ומה נעים להיות עסקי זה . . אהיה לבן לחכמה הזאת באהבתה אשגה תמיד דריה ירווני בכל עת.

"וכאשר באתי לשלם נדרי ערכתי לפני את כל ספרי האלוהי הרשב"י ואתבונן בהם, ויהי לבבי כחולך בלב ים וכשוכב בראש חיבל, נבוך ומתבלבל בעמקי הדרושים הרבים. ואומרה אקח קסת הסופר אשר במותני ואערוך כל הדרושים עדר עדר לברו עד אשימ ריחוד לשבלי בין עדר ובין עדר".

(כפי הנראה משיטין אלו יש מקום להניח שצורך זה לעשות סדר בתורת הקבלה ובדברי הזוהר התחדד אצלו תוך כדי כתיבתו את

2. ראה 'שערי לימוד החסידות' ע' קד אשר במקום שהאריז"ל מפרש באופן אחר מהרמ"ק סומכים יותר על פירוש האריז"ל, ובהנסמן שם. ראה גם שיחת 'שבת תשכ"ג לקמן.

1. ובספר סו"מ ועש"ט סק"י (להרה"ק רצ"א מדינוב) "ובפרט הקדוש הרמ"ק אשר יגע בעצמו בספר הזוהר לפרשו ממש בכל רמיותיו ודקדק בו ממש כמו בספר תורה".

הן בנגלה דתורה הן בחקירה אלוקית⁴ והן בנסתר שבתורה הלא היא תורת הקבלה. בכל אחד מתחומים אלה רב הי' כוחו כאשר מחד שימש כדיין בעיר צפת ומאידך עסק בחקירה באופן יסודי ולאחר מכן התמסר כל כולו לתורת הקבלה כאשר הוא משקיע מרץ רב בכתיבת פירוש ארוך לספר הזוהר ולאחר מכן בכתיבת ספר הפרדס ושאר ספרים.

עם הגעתו של האר"י לצפת הפך הרמ"ק לרבו עד לפטירתו של הרמ"ק בכ"ג תמוז ה'ש"ל. עם פטירתו, ירש האר"י את מקומו בהוראות והפצת הקבלה ובכך המשיך את דרכו, אם כי שיטתם בקבלה אינה דומה. אדמו"ר הזקן מסביר (במאמר ד"ה לכה דודי. מאמרי ארה"ו על מארז"ל ע' תנו. ומיוסד על דברי כמה מתלמידי הרמ"ק וגורי האר"י - ראה לקמון), כי למעשה אין כל מחלוקת ביניהם אליבא דאמת ורק שהרמ"ק דיבר ב'עולם התורה' והאר"י ב'עולם התקון' - ראה לקמון באריכות בענין זה.

לידתו ונשמתו

הרמ"ק נולד בשנת רפ"ב לאביו רבי יעקב⁵, מקום לידתו אינו ידוע, אך שם משפחתו מעיד על כך שמוצא משפחתו מהעיר קורדובה בספרד. בשנת ש"ל בהיותו בן מ"ח (!) החזיר את נשמתו ליצירה ומנוחתו כבוד בעיה"ק צפת סמוך לקברי מורו ותלמידו-חברו ר"ש אלקבץ והאר"י⁶.

אודות שורש נשמתו מצינו כמה פנים (ואפשר שזוהו וזוהו אל תנח ידך): לדברי רבי חיים ויטאל בספר הגלגולים (כליקוטים שם) "מוהר"ר משה קורדובירו זצ"ל והר"ר אליהו די ויראש (- תלמידו) נפש רוחו של זכריהו בן יהוידע, ולכן היו אוהבים זה את זה". עוד כותב שם "הר"ר משה קורדוארו פעל ספר הפרדס הוא משורש אליעזר עבד אברהם והוא מבחינת רוח והוא מן שמעיה".

לפי המסופר באי אלו ספרים (ראה בהערה) - שורש נשמתו של ה"אורי' החיים" היא מנשמתו של הרמ"ק אשר נשמתו מנשמת רבי עקיבא⁷.

ועד היום הרמ"ק, ובפרט האר"י (ראה לקמון בענין תיווך שיטותיהם ושליבא דאמת אין מחלוקת ביניהם) - הם מוסרי המסורה ועל פיהם ישק כל דבר ב'פרדס התורה', היא תורת הסוד.

שם הספר

לא בכדי נקרא הספר "פרדס רימונים". המחבר ברר את שם זה הרק היטב בהתאם לתוכנו של הספר וזה לשונו בהקדמה: "קראתים פרדס רימונים לסיבות ידועות.

"ראשונה: להיות שהחכמה הזאת חכמה הקבלה מכנים אותה בלשון "פרדס" כנודע (ראה גמרא חגיגה יד, ב' ארבעה נכנסו לפרדס וכו'". הכותב).

"שנית: להיות שהמגילה הזאת תהי' לי למשיב נפש להתעורר בה בעוה"ז ולעוה"ב ולכל בה כל שנתי והוא פרדס שנטעתי להשתעשע בו.

"והיא של רימונים: להיות ששעריו הם נטיעותיו, ורימוניו פרקיו.

"ובם מסודרים חדושים זה בצד זה וזה בצד זה לא אחד ולא שנים אלא מלאים ברימון לכן יחסנוהו בשם פרדס רימונים". עכ"ל.

בנוסף לכך יש שמצאו רמז לשמו של המחבר בכל מילה בנפרד של שם הספר אשר מהווה גימטריא של שמו "משה" (עם ה'כולל' של שם הספר או של שמו)³.

המחבר

משום מה בשונה מקורות חייו ופועלו של גדול ואחרון המקובלים - האר"י⁸, אשר ידועים בדרך כלל לרבים ונתפרסמו רבות גם בספרות המיועדת לעמא דבר ולצעירי הצאן, קורות חייו ופועלו של הרמ"ק קיבלו פחות מקום בספרות הידועה (ולמיטב ידיעת כותב השורות) לא יצאו ספרים המרכזים את גדולתו ופועלו באופן המונגש לעם או לצאן קדשים.

כל זאת כנראה לא מסיבה מיוחדת, שכן מקומו המרכזי (כמעט: ביותר) בהשתלשלות פנימיות התורה אינו שנוי במחלוקת וגם קורות חייו גרושים ומרתקים במעשים ובתוכן, אך בפועל נלקטו והובאו רק זעיר פה זעיר שם בספרי מלקטים ומחברי ספרות על תורת הקבלה למיניהם.

כענקי הרוח וגדולי התורה שבדורות ראשונים, גדול הי' כוחו של הרמ"ק ביותר מתחום אחר בתורה. הוא לן בעומקה של תורה

3. מקובל הי' בין רבים מרבנותו הראשונים לרמוז שםם בשם חיבוריהם (אם בנימטריא אם בשאר חילופים ותמורות) על מנת שכאשר יזכירו דבר מן הספר בלא להזכיר שם המחבר יזכו המזכירים לקיים את מאמרו"ל "כל האומר דבר בשם אומרו (- שם המחבר) מביא גאולה לעולם". מובא בשם ר"א וקח.

שער הפנימי של 'פרדס רימונים' במהדורה האחרונה

4. ראה 'שיעור קומה' להרמ"ק ל"ד.

5. ראה הקדמתו לספר.

6. ביומן המתאר את ביקורו של הרבי הרי"צ בארץ הקודש מתאר את ביקורו בקברים אלו כאשר בתחילה התפלל במיוחד ליד קברו של האר"י ולאחר מכן קרא את ה'פדינות' שהביא עמו והקיף סביב כל שלושת הקברים יחידי והתפלל (ראה 'מסע הרבי בארץ הקודש', רבותנו נשיאנו ח"ב ע' 153).

7. כה הי' המעשה. באחת השבתות לאחר שהבעש"ט נטל ידיו לסעודה שלישית נראה כמהרהר וכאילו נתעצב אל לבו. כששאלוהו מה ארע אמר שנסתלקה נשמת האור החיים לגנוי מרומים אשר שכנה בה נשמת הרמ"ק אשר בו שכנה נשמת רבי עקיבא, וכשנשאל היאך ידע, ביאר כי הי' סוד בענין נטילת ידיים אשר נמסר רק אחד בדרא, ובדורם - ל'אור החיים' אשר בו נתעברה נשמתו של הרמ"ק, ובהיות שבעת נטילת ידיים לסעודת שבת נתגלה ונמסר לו סוד זה, הבין שהאור החיים כבר אינו בין החיים (סיפורי מופת להרה"ח זלמן רודרמן).

פטירתו

לאחר הלווייתו העיד האריז"ל אשר הפסיקו בין מיטתו לבין מלוויו שני עמודים של אש, דבר המורה על גדולתו העצומה אשר דבר זה אינו בכל צדיק אלא אצל אחר או שנים ברור (הקדמת הרמ"ע מפאנו ל'פלא הרמון'. וראה לקמן בשיחותיו של הרבי).

כן ספרו לו במיוחד האריז"ל ורבו רבי יוסף קארו כאשר האריז"ל בתוך דבריו מגלה כי בנשמתו לא הי' שום פגם וחטא אשר יכלו לגרום למיתתו, ואין זאת אלא שגזירת הקב"ה בהטא עץ הרעת אשר האדם לא יחי' לנצח היא הסיבה היחידה אשר הביאה להתסלקותו מן העולם (ראה לקמן שיחה של הרבי המבארת את מעלה זו על פני ד' הצדיקים אשר הגמרא מעידה גם עליהם שלא מתו אלא בעטיו של נחש). רבי יוסף קארו כאב מאוד את פטירתו ובין היתר בתוך הספרו על קברו קרא ואמר "כאן נגנו ארון התורה"⁸.

רבותיו

רבו של הרמ"ק בנגלה דתורה הי' בעל השו"ע המחבר - רבי יוסף קארו, אשר הרמ"ק הי' תלמידו המובהק ויחס מיוחד שרר ביניהם. עם היות אשר רבי יוסף קארו הי' בעצמו מקובל - בתקופת לימוד עימו עדיין לא קיבל ממנו הרמ"ק בענין זה (לימים כאשר כבר עסק בתורת הקבלה, נתן שוב אל לבו את אשר שמע מרבו רבי יוסף קארו גם בענין הקבלה ומוכיר ממנו (פרדס שער ה' פ"ג) "קבלת מורי ורבי החסיד כמהר"ר יוסף קארו").

כבר בהיותו בן י"ח (!) הוסמך לריינות בין ארבעת הדיינים גדולי עולם (ביניהם רבו - רבי יוסף קארו) אשר נבחרו בקפידא ואותם הסמיך מהר"י בירב כריינים 'סמוכים' אשר יוכלו לדון כ'סנהדרין' ויוכלו אף להלקות ל"ט מלקות כדין תורה (כך רצה לפטור את אנוסי ספרד מאסורי חיובי כריתות אשר עברו באונס בהיותם אנוסים בספרד) כידוע.

בהיותו בן כ' ולאחר נישואיו עם אחותו של המקובל האלוקי רבי שלמה אלקבץ (בין היתר חיבר את הפיוט המפורסם 'לכה דודי') החל להתעניין בתורת הקבלה ועד מהרה הפך לתלמידו המובהק של גיסו - רבי שלמה אלקבץ. מענין לציין שברבות הימים ועם הזמן הפך גם רבי שלמה אלקבץ ל'מקבל' מהרמ"ק, כאשר אנו מוצאים כי את הפיוט 'לכה דודי' כתב ובנה בהתאם לשיטתו של גיסו - תלמידו לשעבר - הרמ"ק.

(בהיות שלע"ע לא מצאתי מקור בר סמכה למעשה זה בנוסחה כפי הנכתב שם, אשמח אם אי מי מקוראי שורות אלו אשר יודע בענין זה יפנה את תשומת ליבי לכך. (כתב השורות).
8. הקדמת הרמ"ע ל'פלא הרמון'.
9. ראה ד"ה לכה דודי הנ"ל בפנים (וראה גם לקמן).

תלמידיו

בין תלמידיו נמנו רבי חיים ויטאל - אשר לימים ערך את כתבי האר"י; רבי אליהו די ויראש, מחבר הספר "ראשית חכמה"; רבי שמואל גאליקו, מחבר הספר 'עסיס רימונים' על 'פרדס רימונים'; וכן רבי מנחם עזריה (הרמ"ע) מפאנו (אשר אם כי לא למד ממנו ישירות אך הי' מגדולי תלמידיו דרך ספריו ומכנה אותו כרבו) - מחבר 'פלא הרמון' על 'פרדס רימונים'. כן מפורסמים תלמידיו רבי אברהם גלאנטי, רבי מרדכי דאטו ועוד.

ציון הרמ"ק

גישתו ללימוד הקבלה

מעניינת ביותר גישתו של הרמ"ק ללימוד הקבלה. הוא רואה בלימוד הקבלה חובה נעימה לכל השייך לענין זה, וכתב ספר מיוחד בשם 'אור נערב' העוסק בהסברת רעיון זה כאשר ספר זה על שבעת חלקיו בא לקעקע את ההנחה אשר יש לחשוש ולהתרחק מלימוד קבלה, והמחבר שלב אחר שלב לוקח את המעיין משלב הבנת מעלת לימוד הקבלה אל שלב ההדרכה למתחילים לעלות במעלות קודש אלו.

כן מאריך הרמ"ק בספר זה באופן לימוד הקבלה, אשר בניגוד לדעות קודמות אשר חכמת הקבלה כלשונה יש לקבלה בלא לפלפל ולחקור בהבנה, טעות הדבר והטוענים כי "אין החכמה הזאת צריכה פלפול וקושיות וכו'" סוגרו בעדם שער ההבנה והלכו בחושך (אור נערב ח"א פ"ו). ואכן את סגנון הפלפול זוכים אנו לראות היטב בספר פרדס רימונים¹⁰.

יש להעיר שיתכן שאין כוונת אדה"ז שם לומר כפנים שהי' 'מקבל' מהרמ"ק רק רצונו לומר אשר הפיוט לכה דודי נכתב אליבא דשיטת הקבלה המפורסמת כשיטת הרמ"ק (אותה קיבל מרבו זה) ולא כפי שיטת האריז"ל אשר חלוקה עליו. 10. יש לציין כי הקבלה לרעיונות אלו מוצאים אנו בתורת רבותנו נשיאנו בקשר ללימוד החסידות, אשר חובה כזכות יש ללומד בה וכן אשר עם היותה תורת הסוד יש לפלפל בהבנתה כדרך שלומדים נגלה דתורה (קונטרס עץ-החיים, והדברים מפורסמים ואינם צריכים ראייה).

מעניין יהי' להקביל נקודה נוספת שהרמ"ק שם עליה דגש מיוחד בדומה לתפיסתה של תורת החסידות ובפרט לזו של הרבי, אשר יש לקרב כל יהודי באשר הוא (מובא בקונטרס 'אהבת ישראל ע' 7 וז"ל שם: ולהעיר גם מתומר דבורה (להרמ"ק) ירגיל עצמו להכניס אהבת בני אדם בלבו, ואפילו הרשעים, כאילו היו אחיו ויותר מזה. . ואפילו הרשעים יאהב אותם בלבו, ויאמר, מי יתן ויהיו אלו צדיקים וכו'").

מבחינה זו מוצאים אנו הקבלה נדירה בין רעיון זה אשר הוא די נדיר בתורתם של ראשונים לבין תפיסתה של תורת החסידות ובפרט בדורנו זה האחרון ע"י נשיא דורנו - אביהם כרבן של ישראל - הרבי.

כך גם יתכן להקביל בין הרעיון הכללי של תורת החסידות אשר מפשיטה ענינים קבליים על מנת להפכם לחלק מ'עבודת ה'" של יהודי, לבין הספר 'תומר דבורה' אשר מלביש מושגים קבליים בענינים פרטיים של עבודת ה' ע"י המדות שלב וכיו"ב. ותן לחכם ויחכם עוד.

ספריו

כמות הספרים אותם כתב הרמ"ק הינה כמעט בלתי נתפסת ביחס לשנות חייו – כאמור סך הכל מ"ח שנה.

נכון להיום באים בדפוס ומוצגים למכירה חלק (תשעה) מתוך יותר משלושים חיבוריו¹¹ (לפי המובא לקמן ניתן למנות ל"ב חיבורים הידועים לנו) כאשר רק הספרים שבידינו מונים אלפים רבים של דפים מלאים בתורתו אותה כתב בעצמו. צא ולמד על איוו כמות עצומה של תורה מדובר בסך הכל בכל ספריו – אותם כתב בעצמו. דומה כי לא בכדי ספד לו רבו רבי יוסף קארו בעת פטירתו "כאן נגנו ארון התורה".

יותר מעשרים חיבורים הידועים לנו אינם מוצגים למכירה. כאשר חלקם – לא באו לדפוס ואינם תחת ידינו (אך המחבר מזכירם בספריו ומכאן לנו על מציאותם), חלקם – נדפסו בעבר וחלקם – עדיין בכתבי יד.

ספריו הקיימים על מדרג הספרים:

אור יקר – פירוש מקיף בכמות ואיכות על ספר הזוהר ומונה כ-23 כרכים בהוצאות החדשות.

פרדס רימונים – בו אנו עוסקים במאמרנו זה.

תומר דבורה – ספר מוסר (מפליא, מעניין ומרתק) העוסק כל כולו בהוראת 'עבודת המידות' על פי הקבלה והספירות.

שיעור קומה – בביאור הכינויים להקב"ה אשר יובאו באדרא רבה ואדרא זוטא, והוא מבוא אליהם.

אילימה – ספר המסביר ענינים כלליים באמונה ובקבלה ומחולק לשנים עשר מעיינות ושבעים תמרים¹². לידינו לא הגיע אלא חלקו של החיבור הכולל ארבעה מעיינות, אולם במקומות שונים הוא מציין ומפנה למעיינות אשר לא באו לידינו, והרי לנו עדות ברורה על כתיבתם.

פירוש לספר יצירה – פירוש על ספר יצירה הכולל 178 עמודים בהוצאה החדשה (הוצאת אלבוים).

אור נערב – מבאר את החובה והזכות שבלימוד הקבלה. מעורר ומנחה צעד אחר צעד את הרוצים ליכנס בפרדס זה.

גירושין – החל מיום יו"ד שבט¹³ ה'ש"ח הי' יוצא לקברי הצדיקים שבצפת וסביבותיה עם רבו ר"ש אלקבץ ושם היו מתגלים להם ענינים חדשים וסודות על פי קבלה. את שנתחדש להם בהודמנויות אלו כתב בספרו 'גירושין', אשר כלשון המחבר נקרא כן משום

11. הרמ"ק מפאנו בהקדמתו לספר פלח הרימון כותב על 'פרדס רימונים' ותורת הרמ"ק כך "וכבר היית מסתכל שאין הפרדס (רימונים) אלא פחות הרבה מאחד ושלושים חלקים בחבורים הללו. ועל כל אלה נוספות מהדורות וקונטרסים, ספרים גדולים וקטנים, הרבה עד אין קץ".

12. מתאים לפסוק "ויבואו אלימה ושם שתים עשרה עינות מים ושבעים תמרים וגו'" (שמות טו, כז).

13. זרקור מיוחד בקשר לתחילת ה'גירושין' בתאריך זה הפנה הרבי בשיחת יו"ד שבט תשכ"ג ראה הערה הבאה.

"שהיינו מתגרשים השדה עם האלוקי כמהר"ר שלמה אלקבץ . . . לעסוק בפסוקי התורה בלי עיון, והיו הדברים מתחדשים וכו"¹⁴.

תפילה למושה – פירושים לתפילות ימות השנה.

תפילה למושה – פירושים לתפילות ימים נוראים.

שאר חיבוריו (בהם גם חיבורים ארוכים מאוד אשר עלולים לבוא בדפוס בכמה כרכים), כאמור, בחלקם אינם נמצאים, בחלקם הודפסו פעם אחת לפני רבות בשנים ואינם ניתנים להשגה (אך קיימים בספריות) ובחלקם פוזרים בכתבי יד אורגינליים בכתב יד המחבר או העתקה בספריות לאומיות ברחבי העולם (להלן עניני הספרים בקצרה – ליתר פרטים ראה סקירת הרב משה יאיר ווינשטוק בסוף "תומר דבורה", הוצאת תומר תשמ"ח, וסקירת הרב משה צוריאלי בפתיחה לספר 'פרדס רימונים' בהוצאת יריד הספרים, ירושלים, תש"ס – ואלה הם: א. ספר טעמי המצוות, ב. פירוש על התורה בדרך הסוד, ג. פירוש על התורה בדרך הפשט, ד. פירוש על ספר הבהיר, ה. פירוש על ברייתא דר"ע ורבי ישמעאל במעשה בראשית ומעשה מרכבה, ו. שער הכוונות, ז. חכמת הניתוח, ח. פעולות, ט. מעשה החסידים, י. אילימה זוטרת (קיצור של ספרו אלימה), יא. הנצו הרימונים (קיצור של ספרו פרדס רימונים), יב. כללי הגמרא, יג. כבוד מלכים, יד. מנהגי מוסר, טו. מבקש ה', טז. פירוש על הירושלמי, יז. שו"ת, יח. שמועה בענין הגלגול, יט. תיקון ק"ש שעל המיטה, כ. תיקון ליל שבועות והושענא רבה, כא. קובץ דרשות הרמ"ק אשר נשא בעיה"ק צפת, כב. סדר עבודה).

הספר

הספר 'פרדס רימונים' בא בדפוס לראשונה בשנת ה'שמ"ד כ-14 שנה לאחר פטירתו של המחבר, כאשר עד להדפסתו הי' ניתן להשיגו רק בכתב יד ועל ידי העתקה אישית.

מהדורה האחרונה והניתנת להשגה בדרך כלל כיום בחנויות

14. בענין ספר זה יש לברר דבר מענין בענין המצאותם של ציטוטים ממנו בספרי חסידות – כי הנה בשיחת 'שבת תשכ"ג (בלתי מוגה) משמע מלשונו שספר ה'גירושין' אינו מוזכר בדא"ח, וזה לכאורה לא יצדק כי באוה"ת על נ"ך כרך ב' ע' תנת מביא "בספר גירושין לרמ"ק סי' נ"א פי' הפסוק את תתענג, אז מורה כו". ומאריך שם.

וז"ל השיחה שם (תורת מנחם לו ע' 141) "והנה מספרי הרמ"ק שהובאו בתורת החסידות בכ"מ, העיקר הוא ספר הפרדס, אבל ישנם עוד ספרי הרמ"ק שלא נזכרו בחסידות, ואין אנו יודעים מדוע – אם משום שלא היו מצויים בימיהם, או משום שנכללו הדברים בספרים שהובאו בחסידות, אבל בכל אופן, יודעים בבירור שהם מדברי הרמ"ק, שאודותיו מעיד הארי ז"ל שהי' חד בדרא או תרי בדרא. "וא' מספרי הרמ"ק הוא: ספר גירושין, וכפי שמבאר החיד"א בספרו שם הגדולים ש"נקרא הספר כן, לפי שהי' מתגרש לכבוד השכינה ע"ד רשב"י וחבריו, ומה שהי' מחדש בדרך, העלה על ספר".

"ספר זה נחלק לאותיות ויש בו כו"כ אותיות, ונתחלתו, באות א', כותב מה שחידש ב"חודש שבט יום שישי עשרה לחודש". ע"כ מהשיחה.

ואמנם יכול אי מי לבוא ולבאר שספר זה של אור התורה נדפס לראשונה רק לאחר אמירת שיחה זו, אבל יותר נראה לומר שהמניחים לא דקו כ"כ בלשון השיחה ויתכן שאמר "שלא ראינו שזכרו בחסידות" וכיו"ב. ולא באתי אלא להעיר.

פלה הרימון כספר עצמאי
באחד מדפוסיו הראשונים

ספר עיסים רימונים כספר עצמאי
באחד מדפוסיו הראשונים

משפטים את הנושאים והדילמות בהם יעסוק בפרק זה (וזאת מלבד הצגת שם השער ותמצות תוכן הפרקים אותם ערך כהקדמה לחיבור כדלעיל). פה ושם ישרט המחבר בעצמו ציור הממחיש את התוכן הנכתב וישנם מספר שרטוטים מפורסמים ביותר אשר מקורם מתוך ספר זה.

בכללות, ציטוטים וענינים מן הספר כולו מובאים בחסידות פעמים רבות מאוד, אולם ניתן בהחלט לומר כי מבין שערי הספר ידועים ביותר מספר שערים העוסקים בסוגיות מסוימות אשר נידונות בחסידות בהרחבה של ממש.

ניקח לדוגמא את שער ג' הנושא אחר כבוד את השם 'אם הא"ס הוא הכתר' – העוסק במהות הכתר, האם הא"ס הוא הכתר, וכן האם הכתר הוא ממנין הספירות. יהי מדויק יותר אם נצטט את משפטי הפתיחה של המחבר לשער זה "לדעת אם א"ס הוא הכתר. הנרצה בשער הזה הוא לשאת ולתת בענין המבוכה [ש¹⁷] נפלה בין המקובלים לדעת אם א"ס הוא הכתר עצמו או זולתו. וזה שמו אשר יקראו לו אם הא"ס הוא הכתר."

נושא זה נדון בארוכה במאמר המפורסם "יולך ה' את הים וגו'" תרס"ז (ובעוד מאמרים) ומוכר בדרך כלל לחסיד מן השורה, בהיותו נלמד בדרך כלל בהיכלי הישיבות ובדרך פרט ע"י תלמידים בשנת ה'קבוצה'.

כן השער הבא אחריו, שער ד' הנושא את השם "עצמות וכלים"¹⁸

יעקב, מיעוט הירח, שם בן ד', שער השמות, פרטי השמות, שער הכינויים, ערכי הכינויים, היכלות, שער התמורות, היכלי התמורות, שער אותיות, שער הנקודות, שער הטעמים, הצירוף, שער הנשמה, שער הכוונה.

17. הוספת כותב השורות בדא"פ.
18. המחבר אינו משתמש במילים אורות וכלים כמדובר בחסידות, זאת לשיטתו אשר האורות פשוטים והם עצמות הבורא ואין להם שורש אחר, וראה לקמן בהרחבה יחסית.

הספרים הינה בהוצאת "יריד הספרים", ירושלים, תש"ס. הספר בא בפורמט גדול כשל גמרא ישיבתית ומונה קרוב ל-500 עמודים מלאים באותיות קטנות בשני טורים בכל עמוד. כל זאת ללא תוספות החיבורים 'עיסים רימונים' ו'פלה הרימון' המודפסים בסופו אשר גם הם משתרעים יחדיו על פני קרוב ל-200 עמודים, בסך הכל קרוב ל-700 עמודים. פלטפורמה זו של הספר אשר הוא בא בתוספת החיבורים הנ"ל הייתה קיימת גם בהוצאות שקדמו להוצאה אחרונה זו. החיבורים פלה הרימון (להרמ"ע מפאנו) ועיסים רימונים (לרבי שמואל גאליקו¹⁵ – חיברו עוד בחייו), המודפסים בסוף הספר, לא בכדי לחסוך בהוצאות הרפוס באו בתוך ספר זה, כי אם זהו מקומם הטבעי. מהות חיבורים אלו הוא – קיצור ותמצות של ספר 'פרדס רימונים', אשר נכתבו כל אחד בנפרד ובלא ידיעת המחברים איש על מלאכת רעהו, ע"י שני גדולים אלו אשר היו תלמידיו של הרמ"ק.

סקירת הספר

הקדמות הספר

שני הקדמות כתב המחבר לספר זה.

הראשונה קצרה יותר (ואת עיקרה הבאנו לעיל בפתיחה) ובה מבאר את נימוקו לכתיבת הספר ומה טעם בחר בשם זה לספר.

ההקדמה השנייה כבר מהווה ממש פתיח לתוכן הספר ובסיומה בא "תוכן ומפתח" מפורט משוכלל ומודרני לשערי ופרקי הספר – דבר שבדרך כלל לא קיים בספרי גדולים מתקופה יחסית מוקדמת זו. בהקדמה זו יופיע תחת הכותרת של שם השער תקציר של הנושאים המדוברים באותו שער לפי חלוקת הפרקים, כל זאת מעשה ידיו של המחבר – הוא ולא אחר.

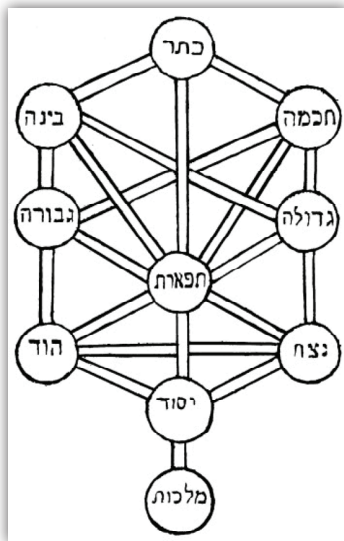
לפי הנאמר בהקדמה זו, כל דבר בספר מדויק. גם המניין הכולל של השערים עם הפרקים אשר עולים למספר רפ"ו אף הוא מכוון ובעל משמעות רבה. הנה לשונו "סימנם פזר נתן לאביונים כי הם מפזרים מעיינותם להשביע תאב לשתות מימי הדרושים והיודע ובקי בהם כראוי הוא עובר את ה' בכל לב ועליו נאמר יש מפזר ונוסף עוד".

לב שערים . . .

כאמור, הספר מחולק לל"ב שערים (לשמות השערים – ראה הערה)¹⁶ המחולקים לפרקים ובראשית כל שער כותב המחבר בכמה

15. באוה"ת פרשת יתרו ע' תשעב: "וזה לשון הפרדס בחיבורו עיסים רימונים", ולכאורה תמוה. ויש לבאר בשני אופנים: א. מתייחסים לחיבורים הנדפסים על הספר פרדס, אשר הם ספרי קיצור, כאל ספריו הוא (ראה שיחת ש"פ בשלח תשט"ז – הנחה בלתי מוגה, תורת מנחם ח"ג ע' 257); ב. כן ה' בדפוס אמסטרדם אשר לא נדפס שם שם המחבר והרבנים המסכימים להדפסת הספר מייחסים ספר זה לרמ"ק. ויתכן שזה ההעתיק שבא לידי הצ"צ (כן כתב הרב אלי' מטוסוב בקובץ העו"ב אהלי תורה תתיב ע' 55).

16. שמות השערים: עשר ולא תשע, טעם האצילות, אם הא"ס הוא הכתר, עצמות וכלים, סדר האצילות, סדר עמידתן, צנורות, מהות והנהגה, שער המכריעים, שער הגוונים, צחצחות, נתיבות, שערים, שער המציאות, ממטה למעלה, אבי"ע, ירך

צינורות עשר הספירות

מהנצח, א' אל ההוד, וא' אל היסוד ולדעת קצת א' אל המלכות. עוד צנור א' נמשך מהוד אל היסוד ולדעת קצת א' אל המלכות. עוד א' נמשך מהיסוד אל המלכות. נמצאו כללם כ"ב כמספר ב"ד יברך ישראל לאמר ורצוננו לצייר צורתם הנה. כדי שיקל הבנתם בעיני המשכיל וזהו צורתם:

עיקרי שיטת קבלת הרמ"ק כפי שמוצאת ב'פרדס' הרמ"ק והאריז"ל

– בעלי המשנה האחרונה בהשתלשלות הקבלה – שיטה שונה להם בקבלה ובתפיסתם הכללית לכל ה'קורה' בסדר ההשתלשלות. זאת מלבד ריבוי פרטים ופירושים נקודתיים לשלל ענינים אשר מקבלים פירושים שונים על פי תורתו של כל אחד מהם.

לקמן נערוך מעין סקירה לשיטתו הכללית של הרמ"ק בפרדס ביחס לשיטת האריז"ל ושיטת החסידות בעיקרי הענינים אשר בהם נחלק הרמ"ק ב'פרדס' עם האריז"ל, כאשר באופן כללי ה'העמידן על אחת' של הרמ"ק הוא אשר הבורא הוא אשר מתלבש בכלים בעשר הספירות – ללא תהליך של צמצום (ברוך סילוק) באמצע, ותפיסה זו היא הגורמת לשלל מחלוקות עם האריז"ל (ועוד מקובלים שלפניו ובתקופתו) לכל אורך סדר ההשתלשלות. נביאם כאן בקצרה לפי סדר 'מלמטה למעלה' – מהספירות דאצילות, ועד שורשם 'לפני הצמצום'¹⁹.

מהות הספירות:

בכללות הן להפרדס והן להאריז"ל הכוונה בפירוש 'ספירות' הוא הן להאורות והן להכלים (ודלא כשיטת הרקאנטי, המערכת והמגן דוד) אך לדעת הפרדס האורות הם פשוטים והכלים הם בריאה יש מאין ומשכך אין האורות יכולים להתלבש בכלים באופן פנימי. משא"כ להאריז"ל אשר גם באורות יש ספירות וגם הכלים הם אלוקות האורות יכולים להתלבש ומתלבשים בכלים באופן פנימי.

19. בכל הבא לקמן (למעט ב' המושגים 'בפירוש בחי' א"ס' ו'אם הא"ס' הוא הכתר') ראה באורך ספר הערכים חב"ד ח"ד ערך 'אורות דספירות פשיטותם וציורם' ובח"ג ערך 'אוא"ס' – ספירות שבו' ומה שכתבנו הוא מעט שבמעט וגם בגלל הקיצור לא ניתן הי' לדייק, כי יש עוד פרטי שיטות בתוך דברים אלו כפי שיראה המעיין שם, אך טוב מעט מלא כלום.

העוסק במהותם של האורות וכלים' ובשאלות היסוד האם האורות הם 'פשוטים' והאם הכלים הם 'נבראים' – אף הוא מובא בחסידות פעמים רבות ונידון לעומקו ממש בסדרת מאמרי יסוד בחסידות, כמו למשל מצוות 'האמנת אלוקות' בדרך מצוותיך, מאמר פתח אליהו בתורה אור ובאריכות בהגהות של הרבי הרש"ב למאמר זה – תרנ"ח (הנלמדים אף הם דרך כלל בהיכלי ישיבות תומכי תמימים) ובריבוי מקומות בחסידות ואף בתורתו של הרבי.

על בסיסו של שער זה ומאמרי החסידות המצטטים אותו ומבארים את דבריו – ועל גביו את שיטת האריז"ל בנושא זה – נכתב ה'ערך' ה'מכובד' ב'ספר הערכים חב"ד' הלא הוא ערך "אורות דספירות – פשיטותם וציורם" בספר הערכים חב"ד חלק ד אשר בהוצאת קה"ת.

מלבד זאת, כמוכּוּן שריבוי מונחים בקבלה אשר מדוברים רבות בחסידות ולא מתבארים, מקומם המקורי הוא בין היתר ב'פרדס' בו מבוארים הם בשלמות. לדוגמא אם ירצה הלומד לראות לנגד עיניו ממש את שם ע"ב על כל ע"ב צירופיו ע"פ הפסוקים 'ויסע, ויבוא, ויט' יוכל לראות זאת בשער 'פרטי השמות'. כן הרוצה להבין את פרטי המושג "ב"ב גבולי אלכסון" יוכל אף הוא לקבל פירוט מלא בשער זה. המונח "רל"א שערים פנים ואחור" המוזכר רבות בחסידות אף הוא מקבל הסבר ותמונה ויוזאלית בשער הצירוף, ועוד כהנה רבות.

טעימה...

להלן קטע קטן מן הספר ככתבו בלשונו למען יוכל הקורא בשורותנו אלה לטעם מעט מסגנון כתיבתו של המחבר ללא אמצעי.

הנה קטע משער הצינורות בו מתאר המחבר את עמידת הספירות בג' קווין ואת צינורות השפע המקשרים ביניהם, נבחר בקטע זה בין היתר מפני שהמחבר עצמו ערך שרטוט וצייר את המתבאר בפרק זה. (יש לציין כי השרטוט המופיע בספר אינו תואם את גוף דבריו בפרדס כאן ועל כך מופיע בספר: אמר המגיה ציירנו הצורה הזאת המוסכמת לדעת המחבר דהיינו ד' מחכמה וג' מבינה כי כך צייר וביאר בספר אור נערב שלו בחלק ו' בפרק ב'. אבל בחבור הזה כתב דעת המפרשים וחסר ב' צינורות א' מחכמה אל הגבורה וא' מבינה אל גדולה והוסיף ב' צינורות א' מנצח אל המלכות וא' מהוד אל המלכות. ואינה מוסכמת כמו שביאר בפ"ג והכריח מהזהר פ' נח).

"שער השביעי הוא שער הצנורות: הכוונה בשער הזה לבאר ענין הצנורות שהסכימו בהם המפרשים שהן בין כל ספירה וספירה שעל ידם שואבות הספירות שפעם זו מזו. וכן נבאר מה עניינם והכוונה בהם וצורתם ומספרם:

"...ואחר שנתבאר מהות הצנור והנרצה בו. נבאר עוד מנין הצינורות אשר הסכימו בהם המפרשים. ומנין הצינורות הם ג' נמשכים מהכתר, אחד אל החכמה, ואחד אל הבינה, ואחד אל הת"ת. עוד ג' נמשכים מהחכמה, אחד אל הבינה, וא' אל החסד וא' אל הת"ת. עוד ב' נמשכים מהבינה, א' אל הגבורה, וא' אל הת"ת. עוד ג' מהגדולה, א' אל הגבורה, א' אל הת"ת, א' אל הנצח. עוד שנים נמשכים מהגבורה, א' אל התפארת, ואחד אל ההוד. עוד שלשה נמשכים מן הת"ת, א' אל הנצח, וא' אל ההוד, וא' אל היסוד. עוד שנים נמשכים

פשיטות האורות (טרם התלבשותם בכלים):

לשיטת הרמ"ק בפרדס (שער עצמות וכלים פרק ד) – האורות מצד עצמם (טרם התלבשותם בכלים) הם פשוטים לגמרי, וענין הספירות נתחדש בהם מצד הכלים.

לשיטת האריז"ל – גם האורות מצד

עצמם יש בהם ספירות (ישנה שיטה שגם להאריז"ל האורות פשוטים, ואכ"מ) אלא שהם בבחי' פשיטות ביחס לכלים, וע"י שהאורות מתלבשים בכלים נקנה בהם הציוור של ספירות מצד הכלים ואז מתגלה ענין הספירות שבהם מצד עצמם.

וממילא: לשיטת הפרדס ציור

הספירות שנעשה באורות הוא רק בנוגע לפעולתם והמשכתם, ולשיטת האריז"ל הציוור הספירות מתייחס לאורות עצמם.

אופן הגבול של הכלים:

להפרדס (שער מהות והנהגה פ"ב) –

הגבול של הכלים אינו גבול בפועל אלא כח הגבול, ולהאריז"ל – הגבול דכלים הוא גבול בפועל (עם היות שכמובן אינו כהגבול דנבראים).

אם הא"ס הוא הכתר:

הפרדס (בשער מיוחד אשר יחד בספרו

לנושא זה (כדלעיל) אשר נקרא שמו "שער שלישי – אם הא"ס הוא הכתר) ס"ל

שהכתר הוא מכלל הע"ס אלא שאינו כשאר ספירות אשר מאירים בגילוי אך הכתר הוא בהעלם, זאת בניגוד למקובלים הראשונים אשר סוברים שהכתר הוא א"ס.

בהיות שישנם צדדים והכרחים לכל אחד מהצדדים החולקים, מסבירים בחסידות (ד"ה ויולך ה' את הים תרס"ו, ובכ"מ) אשר זהו הטעם להכרעתו של האריז"ל אשר אומר כי בהיות שבכתר ישנם ב' בחי' – אריך ועתיק (ראה לקמן), אשר בפרדס לא מוזכר ענין אריך ועתיק, וממילא מובן הטעם מה שהרמ"ק לא ביאר כהאריז"ל) הרי שבחי' העליונה שבכתר – עתיק – היא א"ס, ובחי' התחתונה שבו – אריך – היא ספ' הכתר אשר נמנית במנין הספירות.

בפירושו בחינת אין סוף:

הרמ"ק בפרדס ס"ל (שער עצמות וכלים פ"ד) שאין סוף קאי על עצמות הבורא, אך הרמ"ק חלק עליו (שם בפלח הרמון על הפרדס) וסבירא ליה שקאי על בחינת הרצון, וגם בזה האריז"ל מכריע שהא"ס אינו עצמות הבורא, אך הוא גם למעלה מהרצון, ובכללות הוא ענין האור שהוא מעין המאור (מאמר ד"ה ויולך וגו' שם).

צמצום:

הרמ"ק לא ידע מענין הצמצום ולכן ס"ל שהאורות פשוטים, שהרי אין הפסק ביניהם לאוא"ס, ולאריז"ל נתחדש ונתגלה ענין הצמצום, אשר מחמת זה אינו מוכרח לומר שהאורות הם פשוטים, ובחסידיות מבואר (הגהות לפתח אליהו תרנ"ח, דרוש ג' שיטות,

קרוב ה' תרס"ח) ומתחדש שלכל השיטות בקבלה (גם לפי הרמ"ק) הנה הסיבה לענין הספירות באורות היא מצד ענין הצמצום, אם כי לא באותו אופן כבשיטת האריז"ל (כמובן שענין זה דורש ביאור רחב, ואכ"מ).

שורש האורות הספירות באוא"ס:

הפרדס (בשער הצהצחות פ"ו) כתב,

שהאורות אינם צריכים "לא לשורש ולא למקור", וזהו לפי דעתו שהאורות הם פשוטים והם התגלות העצמות, משא"כ להאריז"ל, שכיון שיש ספירות באורות – הם צריכים לרש. ובחסידיות נתחדש (קרוב ה' הנ"ל), אשר גם להפרדס בהכרח שלאורות יש איזה מציאות וממילא הם מוכרחים לשורש, רק שזה באופן אחר מלהאריז"ל. ואכ"מ.

ע"ם הגנוזות (שלפני הצמצום):

הפרדס (שער סדר האצילות פ"ד)

כתב, שמה שכתוב בספר יצירה שיש עשר ספירות הגנוזות במאצילן הוא שרשי הכלים לבד, והמשל לזה הוא מהאש הטמונה בצור החלמיש, והאריז"ל סובר שמשל זה אינו צורך כי סו"ס יש איזה שייכות בין צור החלמיש לאש, משא"כ בהתייחסות הספירות לאוא"ס, ולכן מסביר זה ע"פ ענין השמות'.

הקדמת המחבר

נאום הצעיר משה בן לא"א ב"ר יעקב קורדיארו בריאתי מי הללות ה' עברו לכו בדיפי כל תאה וכלו באפס תקח. ויהי בהגיעני קני אל שנת העשרים ושטר צדוק צמח ויערני קני כאיש אשר יער משנתו. ואמרה אל נפשי עד מתי תחמיקי הכח השוכנה עד מתי תחמיקי הסדר את ייגן מעליך עד מתי ילין כספר מחשבת אונן ותשכה ה' עשן ויצרך מבטן ותפה קמי קרא אל אלהיך ותשקד על ולתותי יום יום ופא את מנח ה' הירוס. ויהי כשענה את קול הקריאה הכה תאמר אקומה נא ואסוכבה בעיר בשוקים וברחובות לבקש לי מנח אשר יטיב לי ואשטע קול סוכר עיר וקדיש מן שמיא נדת מורי ורבי המבול האלתי הובס ה'יר שלמה אלקבץ הלוי סרי"ז וביאנו אל הכלי שרתינו וורנו ואמר לי בני תיבד דברי לבך הט אונן השטע דברי המכס ויצבני על דלת הכמה התנונה מתק דובש ונפת צופים הדגים והמצפצים בעמקי סמרי התורה ויהי כפי כדבש לתיק ואשטע על דלתי מדרשו ואשטע נאפו ויערני ללמד דרכי הוהר ומפתחות לפתח שעריו ותחוק בי ואחי עסק ימים ואשתומם ואטרס מה טוב ומה נעים לדלות עסקי זה כמה ימים אודה לבן לכמה הואת באהבתך אשנה תמיד דדיה ירדתי ככל עת ובכל רגע עד אשר לא תשכח ספי וכאשר פאיו לשלם נדרי טרתי לפני כל ספי האלוהי דרשני. ע"ה ואתבונן ברכי יידי לבבי בתוך כלב ים וכושב כראש חבל יבדו ומתבלבל בעמקי הדרושים ברכי. ואמרו: אף קטת המפר אשר בתינו: ואצריך כל הדרושים עד עדר לבדו עד אשר ירוח לשכלי בן עדו ובן עזר וכאשר יתחוק לבבי בדרוש הזה אפנה אל זולתי. ואראה ונהנ עמך נבונה ומישרת אה אה כן השכים ואמחט מגילת ספר לפי לבבעבור חזרי לי למצותה. ולדודת על ענייניה וסודיה קראתי מרדס רשעים למסות ידועת. ראשונה לזיות שהתבה האת הכתה הקבלה מניחם אהה בלישן מרד"ס בנוד. שנית לזיות שהתגלה האת חזרי לי לשיב נפש לתעור בה כהנה"ו ולש"ח וכלכלי בה כל שניתו וזה מרדס שנתתי להתעטט בו. ודאי של רשעים לזיות ששערו הם נשעיתו. ורמזינו מריקו. ובס מסודים חדשים הו בעד זה הו בעד זה לא אחז ולא שנים אלא מלאים כרימון לבן הכתוב בשם מרדס רשעים. ראוני לחלק התגלה ללשונם ונחיתו חלוקים וחמסים בעם שערים לזיות שרם שערים ליכנס אל פנימות התורה ומסותיה ועדי חלקנו השערים לשיקים מהם עשרים מהם ארופים לפי מדת הדרוש שבכל ספר ופיק ואנו חלוקים לפי המנין לכל כנס בשערינו אלה אם לא נבחרו לו הפתחות ודרכי השערים כי חזי ישיבה הוק ולא תעתה. ופי שמכסרו בודו פתחות שיערי שיעלי לפתח שערינו אנן מביטתם שפתחו לו בשערינו אלה כמה וכמה פתחות באמה האת ואל יקה מננו המנין בביאור הענינים שתי פנים כי יצריך לו המלאכה לכן לא יסב מחפיק עד שיערתי כי מה שיערתי ממני להשכלתי לא נחזור אל אפס על פי סבכר כתבנו מפרק הקודם ולכן לא יעקר רגליו משרה זה אל זולתו עד שיסכלו כראוי ואז ילך לבטח ודרכי ולא יעדר ונכחו לא נאספו ידיו למחוב כמו שכתבנו במקום סלוני אי כדכ שנבאר במקום סלוני.

תורת הרמ"ק והפרדס במשנת חב"ד

"לא ידע מענין הצמצום"

ענין מהותי ביותר ביחס החסידות לאופן בריאת והתהוות העולמות הרוחניים והגשמית הינו – ה"צמצום" או בהרחבה יותר – "צמצום הראשון". ענין זה מיוסד על קבלת האריז"ל אשר זכה וגילו לו מן השמים ענין זה, מה שלא קיבלו קודמיו המקובלים – כולל הרמ"ק, אף שגם הם קיבלו תורתם מן השמים ע"י גילוי אליהו ועוד.

את ענין זה מוצאים אנו בחסידות בכמה מקומות, הנה דוגמא מדבריו של הרבי הצ"צ (אור התורה, ענינים קיט): הרמ"ק ז"ל בפרדס לא ידע מענין צמצום ומקום פנוי הנזכר בע"ח והי' מבאר המשכת הע"ס מא"ס ע"ד השתלשלות עלה ועלול, ועכ"ז אין ר"ל שהתהוות הכתר מא"ס ב"ה רק ע"ד שאר עלול מהעילה שלו שהרי כתב הרמ"ק בספר פלח הרמון שער ג' שהרמ"ק ז"ל עצמו כתב שרחוק מה שהי' בין הכתר לא"ס הרבה יותר ממה שהי' נמצא בינינו הנמצאים השפלים לבין הכתר העליון. עכ"ל.

הנה כי כן, אמנם הרמ"ק לא ידע מענין הצמצום וסילוק ומקום פנוי, אבל בהכרח שגם לשיטתו יש איזה ענין של צמצום בסדר השלשלות (מקורות דומים: הגהות לפתח אליהו תרנ"ח. אל מי תדמיוני ואשוה תרס"ה).

התלבשות ותפיסת הקב"ה בפעולות (חכמה, ידיעה וכו')

ענין זה שהרמ"ק לא ידע מענין הצמצום משא"כ האריז"ל, משפיע אף על אופן יחס תכונות של חכמה וכדו' להקב"ה.

והדברים מפורשים בהגהה בפ"ב בתניא על מה שכתוב שם בתניא ש"הוא היודע והוא המדע" . . . כמ"ש בפרדס מהרמ"ק וגם לפי קבלת האריז"ל יציבא מילתא וכו'.

לפי הרמ"ק שלא ידע מענין הצמצום, וההשתלשלות היא בדרך עילה ועלול - ברור שהקב"ה מתלבש בחכמה וכו' שהרי אין הפסק ביניהם; אבל לפי האריז"ל, שהי' צמצום, הי' מקום לומר שכיוון שהוא צמצום בדרך סילוק - אין הקב"ה מתלבש בספירות. ובזה מחדש אדמו"ר הזקן, ש"אף לפי קבלת האריז"ל יציבא מילתא" שאו"ס מתלבש בספירות.

באגרת קודש של הרבי (חי"ט אגרת ז'קט) מבאר, שעל פי שיטתו של הרמ"ק, פשיטא דלית אתר פנוי מינה וישנה השגחה פרטית גם בדברים הנמוכים, שהרי לא הי' הצמצום. ורק להאריז"ל, שחידש ענין הצמצום, צריך לבאר הענין ד"לית אתר פנוי מיני" ושמצמצום לא כפשוטו וכו'.

הרמ"ק והאריז"ל לא נחלקו...

שיטותיהם השונות ומחלוקותיהם היסודיות והרות הגורל בין הרמ"ק לאריז"ל מקבלות יחס מעניין בין תלמידי הרמ"ק וגורי האריז"ל. דומה שכולם פה אחד אינם מקבלים בשום אופן אשר תהום אמיתית של תפיסה קבלית פעורה בין שיטותיהם, אלא אדרבה משלימות זו את זו, כאשר כל אחת מהשיטות עוסקת בקבלה מעמדת תפיסה שונה התלויה בזוית הראיה של כל אחד מהם בעקבות ה'עולם' השונה בו הוא עוסק ותופס את הדברים. לקמן נביא את הדברים בשלל צורות כפי שנאמרו ע"י תלמידיהם ולאחר מכן כפי שהובאו במשנת חב"ד.

סוד ספירות וסוד פרצוף

רבי חיים ויטאל מגדיר אשר הרמ"ק דיבר בספירות (כלומר י' ללבד) משא"כ האריז"ל דיבר בכחי' פרצופים (כלומר י' כלול מי').

הנה דבריו בסוף ספר עץ חיים: מתחילה . . . לא היו משיגים אלא עשר ספירות . . . ובענין הפרצופים לא נגלה אליהם כלל.

ובשבחי האריז"ל (מהדורת חברת שלום ע' יא) מביא מדברי הרמ"ק לפני הסתלקותו "אחרי מותי יתגלו יותר הצנורות ויפרש האיש (- האריז"ל) בבחינת פרצוף".

והוא מפורש במאמר אדח"ו (ד"ה 'לכה דודי' הנ"ל) וז"ל: והנה נוסח הקבלת שבת (שיסדו הר"ש אלקביץ עפ"י קבלת הרמ"ק ז"ל ואין

הפרש בינו לקבלת האריז"ל אלא שזהו בסוד נקודות לבד דהיינו רק יו"ד ספירות ולא שתתחלק הנקודה ל"ס כמו כתר שבחכמה וחסד שבחכמה וכו' שאז נקראים ספירות, וכשכלולים מבי"ע נקראים פרצוף חכ' שזהו קבלת האריז"ל אבל בכלל מאתיים מנה דממילא יש בו כוונות האריז"ל²⁰ וד"ל. עכ"ל (וכן הוא בסה"מ תרמ"ו - תר"ן ע' שלד).

תוהו ותיקון

את אותו רעיון ממש רק בשפה אחרת מוצאים אנו בהקדמת עמק המלך (שאף הוא מתלמיד האריז"ל²¹) ע' ו: "הפירושים שחבר הרב משה קורדאברו על הזוהר הם אמת כי משה אמת ותורתו אמת בעולם תוהו . . . והאר"י ע"ה הוא מדבר כולו בעולם התיקון".

הרמ"ק מפאנו אף הוא, בהקדמתו לפלח הראשון, אומר רעיון דומה, אם כי במילים אחרות: הרמ"ק דיבר בעולם הבלימה (תוהו) והאריז"ל דיבר במתקלא (תיקון).

בשיחת ש"פ שמיני תשמ"א (כן הוא ב"ט כסלו תשח"י. תר"מ כ"א ע' 235) הרבי מדייק את הדברים יותר ומבאר אשר שני השיטות עוסקות בעולם התיקון, אך הרמ"ק ב"תוהו שבתיקון" והאריז"ל ב"תיקון שבתיקון".

כפי הנראה, ביאורו זה של הרבי מוכרח הוא בכדי לבאר את דברי העמק המלך, שכן הרבי המהר"ש אומר שהרמ"ק לא ידע מענין תוהו²² וכל מה שסביב ענין זה, וא"כ מוכרחים לומר שמה שאמרו שהרמ"ק דיבר בתוהו, רצונם לומר: בענין תוהו שבתיקון - והם הם הדברים האמורים - הספירות כפי שהם בבחינת 'נקודות' שזהו בחי' תוהו שבתיקון (שכן חסרה התכללות בין הספירות כאשר הם בבחינת 'נקודות').

ממלא וסובב

הגדרה מעניינת לחילוק בין קבלת הרמ"ק לזו של האריז"ל מצינו בשם ר"ה מפאריטש (לקוטי רשימות ומעשיות אות קלב) - "מקובלים הראשונים . . . והרמ"ק השיגו בממלא, האריז"ל בסובב . . . תורת הבעש"ט עד היום גם באתה הוא הוי' לברך"²³.

*

*

שער הספר באחת מהוצאותיו הראשונות - שנת ה'שנ"ב

20. הלשון לא ברורה כל כך, ורצונו לומר אשר בקבלת האריז"ל נכלל גם קבלת הרמ"ק כי בכלל מאתיים מנה (ראה שיחת יוד שבט תשכ"ג - בלתי מוגה, תורת מנחם חל"ו ע' 141).

21. ראה בספר 'שערי לימוד החסידות' אודות ענין זה.

22. וז"ל (אג"ק אדמו"ר מהר"ש ע' צד): "שהפרדס לא ידע כלל מתוהו", ובעמוד צו מוסיף "מתהו ומשביית הכלים, ומענין הבידורים וכו'". ובשוה"ג שם מביא מאג"ק אדמו"ר הזקן אגרת לד: עיקר העלאת מ"ן זה של העלאת ניצוצין לא נוכר אלא בקבלת האריז"ל לבדה ולא במקובלים שלפניו.

23. לא ברור אם דבריו של ר"ה מפאריטש נאמרו בהקשר של תיוון השיטות. יראה הקורא בעיניו וישפוט.

הכרעת החסידות במקום שיש מחלוקת הרמ"ק והאר"ל

חשוב לציין, שלמרות הביאור אשר בעצם ב' שיטות אלו של הרמ"ק והאר"ל אינם חלוקות באמת, עם כל זה כאשר נדרשת הכרעה בין ב' השיטות – או אז תבכר חסידות את שיטת האר"ל על פני שיטת הרמ"ק.

ובשיחת ש"פ בשלח תשט"ו (תו"מ חי"ג ע' 260) מבאר הטעם בזה, אשר אף ששיטת הרמ"ק היא "אמת", מכל מקום שיטת האר"ל היא "אמת לאמת". וראה שם אריכות ההסבר בזה. ובשיחת י' שבט תשכ"ג (תו"מ חל"ו ע' 140): "בנוגע למקובלים, הרי ידוע שהמסקנא היא כפי קבלת האר"ל ורלא כהמקובלים שלפנ"ו. "ואע"פ ש'אלו ואלו דברי אלקים חיים", ועאכו"כ בחכמת הקבלה שנקראת "חכמת האמת" – הרי בחכמת הקבלה גופא ישנו הענין ד"אמת לאמת" שווה קבלת האר"ל".

גדולת הרמ"ק והייחס לספריו

וממשיך שם בענין גדולת הרמ"ק (אף שבחסידות מקבלים הכרעת האר"ל כסופית): "והנה, בנוגע לקבלת הרמ"ק שהי' לפני האר"ל"

מצינו ספרי מקובלים האחרונים שממעטים במעלתו שלא בערך למה שאחזו ממנו בימיו, קודם גילוי קבלת האר"ל, אבל רבנו הזקן מביא את דברי הפרד"ס – שווה קבלת הרמ"ק – בכמה וכמה מקומות, וכידוע גם המבואר במ"א, שקבלת הרמ"ק נכללת בקבלת האר"ל ע"ד ש"יש בכלל מאתיים מנה" ולא ח"ו כדברי האחרונים הנ"ל.

"וענין זה מוכרח גם ע"פ הידוע מדברי האר"ל, שהי' נוכח בהלווייתו של הרמ"ק שאמר "שליווהו תרין עמודי דנורא וגמירי דלא אתחזי אלא לחד בדרא או לתרין בדרא" והרי נתבאר בסעיף יג של המשך ההילולא (השייך לשנת אמירת השיחה תשכ"ג. הכותב) ש"חד בדרא הם נשמות דאצילות". ע"כ.

מספרי הרמ"ק "העיקר הוא ספר הפרדס"

בשיחת י' שבט תשכ"ג מתייחס לטעם שהספר העיקרי של הרמ"ק אשר מוזכר בחסידות הינו 'הפרדס', וז"ל השיחה שם (תורת מנחם לו ע' 141): "והנה מספרי הרמ"ק שהובאו בתורת החסידות בכ"מ, העיקר הוא ספר הפרדס, אבל ישנם עוד ספרי הרמ"ק שלא

נזכרו בחסידות, ואין אנו יודעים מדוע – אם משום שלא היו מצויים בימים ההם, או משום שנכללו הדברים בספרים שהובאו בחסידות, אבל בכל אופן, יודעים בבירור שהם מדברי הרמ"ק, שאודותיו מעיד האר"ל שהי' חד בדרא או תרי בדרא". בהמשך דבריו שם מתייחס לספר הגירושין – ראה לעיל אודות ספריו ובהערות שם.

הגהות על הפרדס

מעניין לציין כי בספריה של הרבי יש טופס א' של ספר הפרדס מעוטר בהגהות אדמו"ר הרש"ב בגוכתי"ק (על פי מה שכתב הרב אלי' מטוסוב העו"ב תתיב ע' 56).

השגות על הפרדס בדברי הצ"צ

עוד זאת מעניין לציין כי מצינו בב' מקומות אשר הצ"צ משיג באופן בלתי מתפשר על דברי ה'פרדס' ודוחה דבריו.

האחד – באוה"ת תשא (ע' א'תתקלה): "ומה שכתב הפרדס שם דרך ספק שמא המים האלו מי גשמים, במחב"ת אשתמיטתיה המשנה ספ"ד רסוכה נשפכה או נתגלתה הי' ממלא מן הכיור וכו'".

והשני – באוה"ת שה"ש (ח"ב ע' תי"ט): "ותמיהני שלא זכר מאמר דס"פ משפטים דקכ"ג ע"א דמשמע שהר המור הוא יסוד".

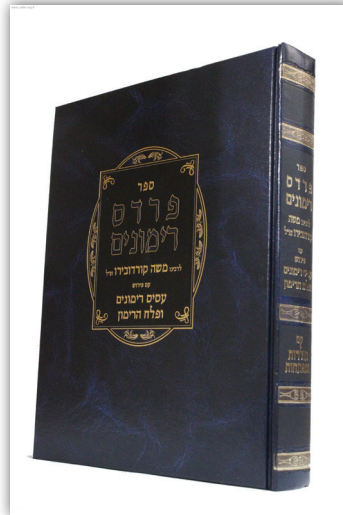
פטירת הרמ"ק – על העץ . . .

שיחה שלמה מייחד הרבי להסברת הספרו של האר"ל לרמ"ק, אשר הרמ"ק לא הי' צריך ליפטר מן העולם משום סיבה, למעט סיבת הגזירה בחטא עץ הדעת אשר האדם לא יחי' לעולם. וכפי שדרש זאת על הפסוק "וכי יהי' באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ", כלומר שפעמים שאדם מת ואין לנו לתלות מיתתו אלא מחמת חטא עץ הדעת.

בלקו"ש חכ"ד תצא (ע' 132), מייחד על כך הרבי שיחה מיוחדת, שענין זה הוא אף למעלה מ"ד' מתו בעטיו של נחש", שכן אצלם הי' שייך – על כל פנים – איזה וזהמא מעטיו של נחש, משא"כ הרמ"ק שלא הייתה בו שום נגיעה של עטיו של נחש, היות שנשמתו הייתה מאירה בגילוי וכל ענינו הי' עסק בפנימיות התורה.

*

יהי רצון שע"י העיסוק בפנימיות התורה, ובכללה כפי שמופיעה בתורת חב"ד, נזכה לגאולה אמיתית ושלמה תיכף ומיד ממש.

הספר 'פרדס רמון' במהדורה הנפוצה כיום

יהם של תמים לרבי

מוגשת בזאת התוועדות מרתקת ומיוחדת במינה עם הרב מנחם מענדל שיחי' גרונר משלוחי הרבי לארה"ק ומשגיח וחבר הנהלת הישיבה ישי"ג תות"ל קרית גת.

הרב גרונר התוועד בישיבה גדולה תות"ל אור יהודה אשתקד טרם נסיעת התמימים לרבי ליו"ד די"א שבת, וברבריו בנה שלב אחר שלב מעשה ידי אמן, הדרכה מתובלת בלחלוחית מיוחדת הנותנת את תחושת ההתבטלות של בחורים לרבי, כאשר מתוך הדברים מתברר 'מיט קלארע ווערטער' בבהירות יוצאת דופן, האופן כפי שכיום (ובפרט כיום) נדרש מתמים להתכונן לנסיעה לרבי. טעמו וראו כי טוב ה'. המערכת

התבטלות מוחלטת

כשמדברים על הרבי ועל היחס של הבחורים אל הרבי, צריכים להכיר היטב שמאז ומעולם כאשר חסיד עמד מול הרבי הוא הרגיש אימה, פחד ורעדה. הרבי פשוט 'הטיל אימה' על סביבותיו. לא באופן פעיל, כ"א בדרך-ממילא – כאשר הרבי נמצא באיזה מקום, כל החסידים במקום קיבלו חיל ורעדה.

זוהי הרי מצוה בתורה: "שום תשים עליך מלך", מפרש רש"י: "שתהא אימתו עליך". זוהי 'יראת הרוממות' אמיתית. אי"ז פחד מהכאת השבט וכדו', זו יראה שנובעת מהכרה במציאותו של משהו אדיר. כאשר חסיד מכיר מעט בגדולתו של הרבי – הרי ליד הרבי הוא מתבטל בתכלית ואינו במציאות כלל. זוהי התחושה המדוייקת יותר – התבטלות.

ניתן למצוא ביטויים רבים באפיוורות וסיפורים שונים להרגשה ותחושה זו בקרב החסידים כלפי הרבי, כאשר הרבי נמצא בקירוב מקום.

לדוגמא ניתן לקחת את המצב בו הרבי נכנס להתוועדות (בעיקר בשנות הכ"פים והלמ"דים, אח"כ נהגו לנגן כאשר הרבי נכנס להתוועדות). כל מי שהי' איפעם בהתוועדות של הרבי ציין לעצמו (ולאחרים) את הרגע הזה. כאשר הרבי נכנס – שקט מוחלט משתרר ברחבי האולם, גם אם ישנם שם אלפי אנשים. כך זיהו את הרגע בו הרבי נכנס, זהו כאשר בכל הקהל עוברת תחושה של אימה ורעדה, שמתבטאת בשתיקה רועמת.

דבר נוסף בו נקודה זו באה לידי ביטוי, זהו מה שמול הרבי לא פתחו את הפה. חסידים פשוט לא יכלו לאפשר לעצמם לדבר ליד

הרבי. ר' נפתלי אסטולין עבר פעם לפני הרבי בשעה שהוא הי' חולה, והרבי שאל אותו על מצב בריאותו, אבל מול הרבי הוא פשוט לא הצליח לפצות את פיו, ושאלתו של הרבי נשארה ללא מענה. הרבי הגיב: "כשתהי' לך תשובה – תכתוב לי...".

הי' לי מקרה אישי פעם, זה הי' בן' כסלו תשמ"ו, הגעתי אז מקרית גת לרבי, וביקשו ממני להכניס בקבוק משקה למזכירות לפני שבת, בכדי שהרבי ייתן את הבקבוק בהתוועדות עבור "כינוס-הקהל" שנעשה אז בקרית גת. הסכמתי וכך הוה. כאשר בסיום ההתוועדות הרבי חילק את הבקבוקים, הי' הסדר, שמי שמארגן את אותה הפעולה – נעמד ומכריז על מה שעתידים לעשות (שלוה מקבלים בקבוק משקה).

כאשר הגיע הזמן שהרבי נתן משקה עבור ה"כינוס-הקהל" בקרית גת, פונה אלי אבי: "נו... תאמר על מה המשקה...". בלית-ברירה הייתי צריך לעמוד ולהכריז בפני הרבי על ה"כינוס". אי אפשר לתאר איזה ייסורי תופת זה לעבור

הרב מנחם מענדל גרונר

דבר שכזה...

מנערים את הפתק

ואם כך זה אצל חסידים בכלל, אצל בחורי התמימים על אחת כמה וכמה. אני זוכר כאשר הייתי ילד, בל"ג בעומר תש"ל, אחרי הפאראד הילדים נסעו לפארק והבחורים המדריכים איתם. אחדים מן הבחורים היו מחופשים לליצנים בכדי לשמח את הילדים. הרבי נסע לאוהל אחרי הפאראד, וברכרו – עצר בפארק אצל הילדים.

כאשר נשמעה הקריאה – "הרבי מגיע...", נראו הבחורים, המחופשים לליצנים תרים בעיניהם ומחפשים בגופם מקום מחסה,

הרב נפתלי אסטולין

כשבחור 'התרומם' על זרועו של הרבי

חקוקים בזכרוני שני סיפורים לא שגרתיים, שבהם האימה הכפילה את עצמה פי כמה ברגע אחר, מה שגרם זעזוע עמוק לבחור:

לקראת י"א ניסן תשל"ה היתה התרגשות גדולה בקרב אנ"ש והתמימים. האהבה לרבי הרי היתה עצומה, ויום זה - הוא יום ההולדת השבעים של הרבי. אין זה דבר של מה בכך. באותה שנה

י"א ניסן חל ביום ראשון. כבר במוצ"ש, מיד אחרי תפילת ערבית, נעמד ר' בומי פרידלנדר (שהגיע מהארץ לרבי לכבוד המאורע) ובירך ברכת "שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" בשם ומלכות.

כל הלילה ה'שכונה' התוערה. היתה אווירה של שמח"ת. בכל מקום אליו פנית יכולת למצוא בחורים ואנ"ש שמחים, רוקדים ומתועדים. השמחה פרצה כל גבול...

למחרת בלילה - היתה התועדות של הרבי. התועדות מיוחדת מאוד, שבמהלכה השמחה הרקיעה שחקים, עם הניגון החדש על הפרק של הרבי. הרבי קם בא' הניגונים ועודד בתנועות נמרצות בשתי ידיו הק', ממש נפלא! כל הרוצה - יכול לראות את הוידאו מן ההתועדות.

בכל פעם בה הרבי יצא מהתועדות, הרבי עבר בשביל ליד הפירמידה המזרחית (הפירמידה עמדה היכן שהיום עומדת עזרת נשים יוניון). באותה התועדות, כאשר הרבי יצא, כל מאות הבחורים שהיו על הפירמידה התכופפו בכדי לזכות לראות את הרבי כאשר הוא עובר. מה שקרה, זה שנעשתה מפולת של בחורים שנפלו מן הפירמידה לתוך השביל של הרבי.

הרבי יוצא, וכמו שאינו מבחין במתרחש, הרבי ממשיך ללכת אל 'עין הסערה', ומתקדם בדרך. הבחורים שנפלו, כאשר הם קלטו שהרבי מתקרב לעברם, ניסו להתרומם במהירות הגדולה ביותר.

א' הבחורים, ברצונו לקום במהירות אחז בזרועו של הראשון שעלה בידו, מבלי להבחין שתופס הוא בזרועו של... הרבי!!

כאשר הבחור קלט מה שקרה, הוא נכנס להלם עמוק, הוא הפסיק להגיב וכאילו שותק בגופו, ללא יכולת תזווה. נהיה אפאתי לחלוטין. והדבר הי' לא לרגעים ספורים, כ"א גם בימים שאח"כ. הבחור לא אכל, לא שתה ולא ישן. רק בהה בחוסר-אכפתיות ובהלם מוחלט!

ההנהלה פנתה לרבי וסיפרה את סיפורו של הבחור. הרבי הורה לענות לבחור בשמו: א. אשר הוא מבין את 'רגשותיו-החסידים' של הבחור, ב. שהוא מורה לו, שעליו לאכול ולשתות.

תשובה זו של הרבי הוציאה את הבחור מקפאונו.

המקרה השני, קרה עם בחור שחזר מ'מבצעים' ביום שישי בשעה

בו יוכלו להתחבאות בפארק הפתוח, בכדי שהרבי לא יראה אותם... (גם בזה ניתן לראות שינוי בשנים שאח"כ. בפאראד בתש"נ, בחורים יצאו ורקדו מחופשים לליצינים מול הרבי...).

סיפר לי ר' מענדל פוטרפאס, שהפעם האחרונה שראה את הרבי הריי"ץ הי' בתרפ"ז, מאז לא ראה את הרבי עד שיצא מרוסיה והגיע לרבי בשנת תשכ"ד. כאשר הוא נכנס ל-770 - כך בלשונו - הוא "הרגיש שהרבי נמצא פה". וזה כיצד? לפי "הנחישות והנחישות של הבחורים", שהתהלכו ברחבי בית-המדרש בתחושה של אימה ויראה.

בכל פעם בה עמדו מול הרבי - לבחורים היתה הרגשה שכוו של יראה ואימה. אבל באופן יוצא מן הכלל, הי' זה בשעת יחידות - "השיא" של להיות אצל הרבי. כאשר בחור הי' אמור להיכנס ליחידות, אף שהי' זה למשך דקה-שתיים לכל היותר, הרי הוא התכונן קודם לכן כראוי. כל אותו היום הבחור לא אכל ולא שתה (אף אם נכנס ליחידות בשעה מאוחרת בלילה), אמר תהילים ולמד. לאחר הכנה מדוקדקת זו, הנה כאשר עמד הוא רגע קודם הכניסה ליחידות - כבר הי' ניכר לעין כל כי פחד ואימה שולטים בגופו.

א' הפעמים שנכנסתי ליחידות, הי' זה בתור 'תלמיד-שליח' בישיבה בכפ"ח, כאשר בפסח הייתי בבית, ולאחמ"כ - קודם הנסיעה חזרה לארץ - נכנסו ליחידות, א' אחרי השני. באותה הזמנות עמדה בגן-ערך-התחנות משפחה מסורתית שחיכתה גם היא להיכנס ליחידות בקשר לענין רפואי כלשהוא.

כאשר עמדתי שם, שמעתי את הילד הקטן של אותה משפחה פונה לאביו ושואל: "אבא, למה הבחורים נוהגים לנער את הפתק (שעליו כותבים את השאלות לרבי) לפני שהם נכנסים לרבי?". שמעתי את השאלה ותמהתי: איזה מן מנהג מוזר ראה אותו ילד? הבטתי בבחור שעמד ליכנס באותו רגע ואז קלטתי: מרוב פחד, הבחור רעד ממש בידיו, והפתק התנער על-ידו באופן בלתי-שלט... התחושה הזו של ה"אימה ופחד" ביחידות, לא באה רק כתוצאה מן ההכנה המדוקדקת של הבחורים קודם היחידות, וההתכוננות במהותו של הרבי ומהותו של הרגע אליו הם מגיעים: 'יחידה ביחידה'. הי' זה עצם המציאות של להיות עם הרבי לבר שפעל את הענין.

הי' אצלנו בחור לא כל-כך חסיד, שהגיע ליחידות בלי הכנה מינימלית אפילו. הוא נכנס, וכעבור שניות ספורות הפעמון אצל המזכירים מזמזם,

[הי' אצל הרבי כפתור שמיועד לפתיחת נעילת הדלת וכפתור דומה במזכירות. בכפתור זה השתמשו המזכירים לסמן לאנשים שעליהם להזדרז לצאת מן החדר, באמרם מראש, שכאשר יישמע הזמזום - זהו סימן לאיחור השהייה בפנים. הרבי מצידו לחץ ג"כ לפעמים על הכפתור, רק שאנשים לא ידעו שהרבי לוחץ וחשבו שזה סימן מן המזכירים]

המזכירים נכנסו לחדר ומצאו את הבחור שוכב מעולף על רצפת החדר... כאשר הוא עמד מול הרבי, הוא קלט ברגע אחד את משמעות הדבר, ונפלה עליו אימה גדולה כזו עד שהוא התעלף במקום (ע"ד המסופר על ר' אהרן מקרלין - ר' אהרן הגדול, שהתעלף באמירת "המלך בר"ה).

אין ספק אצלו שמול הרבי ישנה רק האמת. אי אפשר לשקר לרבי. התבטא פעם א' החסידים שה'ד' אמות" הכי אמיתיות בעולם זה החרד של הרבי. מול הרבי אין "סודות", ואי אפשר 'לעבוד' על הרבי במצב הרוחני של העומד מולו.

הי' פעם איזה בחור 'ליטאי' שהגיע לתפילת מנחה עם הרבי. בשונה מכל הבחורים החב"דיים שהקפידו 'לשמור-מרחק' מהמקום של הרבי, הוא נעמד לתפילת שמו"ע דוקא סמוך למקומו של הרבי, וכדרכם של הליטאים - האריך מאוד בתפילת שמו"ע בעינים עצומות, כך שכאשר הרבי סיים התפילה, הש"ץ התחיל חזרת הש"ץ וכבר עברו קדושה - הוא עדיין הי' באמצע תפילתו. אנחנו הסתכלנו עליו כל משך הזמן, והבחנו שמירי פעם הוא פותח את עיניו ומביט לראות אם

הרבי רואה עד כמה הוא 'צדיק' ומתפלל באריכות...

אצל חסיד זה ברור מאליו שדברים כאלו לא שייכים כלפי הרבי. הרבי רואה את מצבו הרוחני של האדם, כולל מחשבתו דיבורו ומעשיו כאילו הי' "שקוף", ולא ניתן להסתיר מהרבי את המצב האמיתי. הי' פעם איזה בחור שלא 'עבד' על עצמו בשום ענין, וכאשר הגיע הזמן שהי' צריך להיכנס ליחידות וצריך לרשום בפתק איזה ענין בעבודת ה' ש'קשה' לו - חיפש ומצא שהוא "עצלן" וצריך עצה לזה. כאשר נכנס ליחידות - הרבי לא התייחס למה שכתב בכלל. הרבי יודע אם כותבים באמת או רק בשביל לשאול...

בשעה שיודעים שהרבי יודע הכל, עד שגם מחשבתנו גלויה לפניו - ההרגשה בעומדנו מולו אחרת. אברך אחד נכנס ליחידות והרבי נתן לו דולר עבורו ואח"כ הרבי נתן לו דולר נוסף עבורו אשתו. האברך שם את ליבו, להבחין איזה דולר הרבי נתן עבורו ואיזה עבור אשתו, ותוך כדי כך הוא שומע את הרבי אומר לו: "זה לא משנה איזה דולר למי..."

סיפור נוסף בהקשר זה, סיפר ר' מענדל פוטרפאס, שבאחת היחידות שלו, מחמת לחץ קהל האלפים שחיכה להיכנס ליחידות - הגבילו את מספר השאלות שניתן לכתוב בפתק ביחידות לשתיהן שאלות בלבד אך לר' מענדל היו אז עשר שאלות. ר' מענדל כתב את כל שאלותיו בביתו במכתב שתכנן לתת לרבי דרך המזכירות (שלא ביחידות), ומתוכם בחר בשתי שאלות שהיו בעיניו החשובות ביותר, וכתב אותם בפתק על-מנת לתיתו לרבי ביחידות.

כאשר נכנס ליחידות ונתן לרבי את הפתק שלו, ענה לו הרבי: "אתה הרי יודע שאני יכול לקרוא 'בין-השורות'. נראה לי שלא אלו השאלות שבאמת חשובות...", וכאן בחר הרבי מתוך עשר השאלות

מאוחרת, ומיהר בריצה להיכנס ל-770. כאשר הוא נכנס בפתח הראשי של 770, הוא לא שם ליבו לכך שהרבי, הי' בדרכו לצאת החוצה, והלך מולו. הבחור שבא בריצה, נפגש בעוצמה ברבי, ועוד קודם ששם לב מי הוא זה הבא מולו, בכדי לא ליפול אחז בעומד מולו בכעין חיבוק.

רגע אח"כ, הבחור הבחין במי מדובר והתעלף במקום...

אצל אנשים מבחוץ

רגש היראה והאימה, ההתבטלות המוחלטת לפני הרבי, הי' בעיקר אצל אנ"ש והתמימים. אצל אנשים שהגיעו מהעולם הרחב, שאינו חב"די, אף שההרגשה מול הרבי היתה מיוחדת במינה, אך הי' בה יותר קירוב והרגשת אהבה, מהרגשת התבטלות ואימה.

סיפר ר' יהודה ברקן, שהי' שחקן בידור בעולם הלא-רדי

והזור בתשובה: במהלך נסיעותיו בעולם, הוא הזדמן פעם לניו-יורק. א' ממכריו פנה אליו והציע לו לבוא לחלוקת דולרים לרבי. בתחילה הוא סירב, הוא לא ראה את עצמו משתייך לאיזה רב שלא יהי', ולא ראה צורך לבוא לקחת דולר מאיזה אדם אורטודוקסי. רק לאחר לחצים מרובים - נכנע והצטרף לחלוקה.

כאשר הוא עמד מול הרבי, ברגע האחר והמיוחד הזה שהרבי הביט בו ונתן לו דולר - הוא 'נרלק', ההרגשה המיוחדת שהרבי נתן היתה, שעל אף שישנם בתור אלפי יהודים, והרבי עומד ומחלק במשך שעות על גבי שעות - הרי הרגע הזה בו היהודי עומד מול הרבי, זהו רגע שלו עם הרבי לבד, כאשר הרבי כליכולו נמצא איתו, ללא הסחת דעת כלל. ר' יהודה עמד שם והביט במשך שעות על הרבי כאשר הוא מחלק את הדולרים ולא שבע מראות.

סיפור דומה שמעתי מיהודי שנראה רחוק מאוד מיהדות, שקם בסיום התוועדות אחת שהתוועדתי, וסיפר, שכאשר הוא ביקר בניו-יורק, בחנוכה תשנ"ב, הגיע לחלוקת דולרים בעל-כרחו, לאחר לחץ ממושך מר' אברהם ליסון, שהי' מבקר במפעל להתפלת מים בו עבד בכדי להניח לעובדים תפילין. גם כאשר הגיע - חרה לו התור הארוך, ואפילו במהלך התור הוא הרגיש חוסר שייכות אל החסידים 'השחורים' שעמדו שם.

כל זה הי' עד שהוא הגיע לרבי. כאשר הרבי הביט בו - הוא התהפך מן הקצה אל הקצה. דבר ראשון שעשה הי' לדחות את הטיסה שהיתה לו לאותו היום, על-מנת להספיק לחזות ברבי פעמים נוספות...

כספר פתוח

הסיבה לחילוק הזה בין אנ"ש החסידים והתמימים לאנשים מבחוץ, פשוטה למדי. כאשר חסיד יודע מעט ממהותו של הרבי -

התמימים ה'ליצנים' לבגד פני הרבי תש"נ

שבמכתב שבביתו של ר' מענדל שתי שאלות אחרות והחל לענות עליהן...

לכן חסיד מרגיש אימה ופחד בפני הרבי. כאשר מכיר בגדלותו של הרבי, באפסותו שלו עצמו ובכך שהרבי מכיר מי שהוא באמת – גורם זה לבושה עצומה והתבטלות מוחלטת (כמובן שהתוצאה הסופית היא לא הפחד, אלא העבודה שמגיעה בעקבותיו...).

גם היום - להיות עם הרבי

לכאורה נראה שכל זה הי' שייך רק פעם, כאשר ראו ושמעו את הרבי בגשמיות, אבל האמת היא שלמרות שהיום לא רואים ולא שומעים את הרבי, אבל לנסוע לרבי, להיות אצל הרבי, עם הרבי, ואפילו להיכנס ליחידות - זה אפשרי.

החילוק הוא רק שפעם, כאשר ראו ושמעו את הרבי, היתה ההתבטלות, הבושה והאימה מעצם הראיה והשמיעה. כאשר בחור השתתף בהתוועדות של הרבי, שמע וראה את הרבי - הפחד מהרבי הגיע בדרך-ממילא.

היום הענינים הללו של נסיעה לרבי וכניסה ליחידות הם יותר פנימיים ועצמיים ובאים מהתבוננות ועבודה עצמית ופנימית. היום להיות עם הרבי ולהיכנס ליחידות דורש יותר הכנה מאשר פעם. כיום לפני שבחור 'נכנס' ליחידות עליו להתעצם עם העניין ולהתכונן כמו שצריך להיות יחד עם הרבי ביחידות.

לכן גם לפני שבחור נכנס 'לאוהל' - עליו להתכונן לכך בכל הרצינות ואז נמצא הוא עם הרבי.

ישנו סיפור, שדרכו ניתן להבין, מה הפירוש שגם היום, בחור - עם הכנה מתאימה - יכול להימצא עם הרבי:

זה הי' בפורים תשכ"ו. בכלל, התוועדויות של פורים בשנים ההם היו משהו מיוחד. הרבי קיים את ציווי השו"ע על שתית יין כבר בסעודה בבית והגיע להתוועדות "אחרי-משקה". בהתוועדויות הללו הרבי הרבה למוזג לחיים ולדאוג שכולם יגידו לחיים כמו שצריך. אבל ההתוועדות של פורים תשכ"ו היתה התוועדות מיוחדת גם בין התוועדויות הפורים האלו.

כבר במהלך ההתוועדות היו 'גילויים' מיוחדים. הרבי חילק משקה של 96 אחוז אלכוהול והיה 'שמח'.

הי' שם ר' חיים אשר כהנוב, שסבל מאולקוס (פצע בקיבה), וכל דבר חומצתי הי' אסור לו לאכול, כ"ש וק"ו אלכוהולי וכן בנו של ק"ו

משקה כמו זה שהרבי מזג, שע"פ טבע ה"ז כמו רעל ממש עבור אדם כזה. הרבי מזג לו שתי כוסות משקה והורה לו לשתות. כאשר הוא סיים לשתות הוא התעלף. אבל אחרי פורים כאשר הוא הלך לרופא ועשו לו צילום - גילו שהאולקוס נעלם!

לקראת סיום ההתוועדות, אני זוכר איך שמענו ברמקול את הרבי מכריז בקול גדול ובנעימה מיוחדת: "כל הפושט יד נותנים לו", כאשר הכוונה היתה ברורה, שכולם יכולים לקבל משקה מהרבי. את מה שהלך שם קשה לתאר. כל האנשים כולם ניסו להתקרב למקומו של הרבי ללא סדר ונהיה לחץ עצום. מרוב הרחיפות הכיסא של הרבי התרסק, כוסות התפרקו (הכוסות היו עשויים באופן כזה שהרפנות מורבקות לתחתית - והם פשוט התפרקו בלחץ), ולאחמ"כ

הרבי מדבר ב'פאראד' תש"נ

כשהיתה חלוקה בחוץ - גם הרכב של הרבי נמערך ויצא מכלל שימוש מלחץ הרחיפות. היו צריכים מסירות-נפש והרבה כח פיזי בשביל להגיע לרבי ולקבל משקה.

א' הבחורים, שלא הי' בעל כח פיזי רב, נמערך בין הרחיפות והחלץ, אבל לא הספיק לקבל מהרבי משקה. כאב לו הרבר מאוד והוא החל לבכות. ראה אותו ר' בומי פרידלנדר (אז - בחור ב"770) ואמר לו: שמע, קח שיחה של הרבי, תשב תלמד עד הבוקר, תמשיך את ההתוועדות של הרבי, ומחר בבוקר תבקש מהרבי שיתן לך משקה, כיון שאתה עדיין בהתוועדות של פורים ו"כל הפושט יד נותנים לו".

וכך הווה. הבחור למד עד הבוקר, אז, כאשר הרבי יצא לקריאת התורה הוא פנה לרבי וביקש להשלים את יום האתמול שהוא לא קיבל. הרבי הסכים והורה לו לבוא אליו לחדר לקבל.

המעניין הוא, שלבחורים אחרים שביקשו מהרבי שגם הם לא קיבלו ביום האתמול - הרבי לא הסכים לתת, בטענה שזה הי' מיוחד להתוועדות פורים, וזה לא שייך לעכשיו. רק אותו בחור, שהמשיך את התוועדות הפורים של הרבי - קיבל.

זה הפי' להיות עם הרבי בהתוועדות. להיכנס פיזית ל-770 ולהסתובב שם חסר מעש - זה לא להיות עם הרבי. אם בחור לומד את התורה של הרבי ומונח בזה, מונח ברבי - הרבי מונח איתו. כך אותו בחור: אף שפיזית הרבי הי' בביתו, אבל ברוחו - הרבי המשיך את ההתוועדות עם אותו בחור.

יה"ר, שנזכה שוב לראות ולשמע את הרבי, בקרוב ממש!

מעשה ש(לא) היה

שמעתי פעם בשם אחד החוקרים, שאבן הבוחן היתה לו לברוק אמינותו של סופר האם מדויק הוא בשמועותיו; אם היה הסופר פותח את סיפורו "ביום בהיר אחר" מיד היה יודע שאין לסמוך את דיוקו, שכן מנין היה לו לדעת אם אותו יום בהיר היה או אפרורי...

המעשיות והסיפורים הם חלק מחיינו. רגילים אנו לשמוע סיפורים ומיד להעבירם הלאה ולגלגלם, ולא פעם, גם לא פעמיים, אנו עדים להתרחבותו של סיפור, שלא לומר סילופו, כתוצאה מהצינורות הרבים שדרכם עבר. כך גם האמרה העממית "א קשיא אויף א מעשה", הפכה את עולם המעשיות והסיפורים לדברים שאין הדיוק חל בהם, וממילא אין אפשרות להתייחס אליהם ברצינות הראויה.

פעמים רבות נשמעת גם האמרה "ייתכן והסיפור אינו אמת, אך הוא יכול היה להיות אמת"; אך אצל הרבי אין הדבר כך. אצל הרבי – סיפור הוא הלכה, ואם יש ללמוד ממנו, הרי שהוא מוכרח להיות מדויק. פעמים רבות עורר הרבי על הצורך לדייק בסיפורים, שכן אפילו פרט אחד קטן שאינו נכון עלול להפוך את משמעותו של הסיפור, ולהורות חלילה שלא כדין. ואולי יש בזה גם מן קיום מאמר החכם – אהוב את החכמה, אך אהוב את האמת יותר מכל. להלן שלוש אנקדוטות קצרות, העוסקות ביחס של הרבי לדיוק בסיפורים.

מיד לאחר מכן הביא הרבי שתי דוגמאות מתוך הספר, בהן יש צורך להניח שלא דייוקו בפרטי הסיפור.

דוגמא הא':

בסיפור 301, בפרשת בחוקותי, מספר הרב זוין כך (בקיצור):

הרה"צ רבי אלימלך מליז'נסק אמר בכמה הזדמנויות על הרה"צ רבי אהרן לייב מפרימישלאן, שהוא בעל גאוה גדול. ופעם אחת כשהיה ר' אהרן לייב אצל ר' אלימלך, אחרי השתדלות גדולה של ר' אלימלך שהוא יבוא אליו, שאל ר' אהרן לייב את ר' אלימלך מה הגאוה הגדולה שהוא רואה בו. אמר ר' אלימלך, שאליהו הנביא בא אליו הרבה פעמים ומתאוונן על כבודו מדוע ר' אהרן לייב לא רוצה ללמוד ממנו תורה. "אליהו הנביא רוצה ללמד אותך תורה, ואתה מסרבו" אמר לו ר' אלימלך. ענה לו ר' אהרן לייב, שרצונו הוא לעמול בעצמו בתורה, ועל כן לא למד וגם לא ילמד מאליהו הנביא תורה.

על סיפור זה העיר הרבי: "סיפור זה הוא בסתירה לכל ענין של המגידים², ובמילא כמה באים למסקנא שאלו שהשתמשו במגידים וכיו"ב לא שמו לב ולא רצו להדרר להיות עמלים בתורה וכולי –

האמת אודה, שגם אני נתקשיתי זה מזמן בענין זה, עד ששמעתי סיפור מכ"ק מו"ח אדמו"ר בשם הצמח צדק, שאמר אשר בנערותו

1.

הרב שלמה יוסף זוין ע"ה, ידוע כאביהם ומקורם של הרבה סיפורי חסידים, אשר אספם וקיבצם לספריו הידועים "סיפורי חסידים" על התורה ומועדים. ידוע היה הרב זוין כמקור מהימן, אשר כל ענין היה סדור אצלו עם כל פרטיו ומקוריו.

אך עם זאת קצת לאחר צאת ספריו, כשקיבל הרבי לידיו את הספרים, שיגר מכתב לרב זוין ובו הוא מעיר לו כמה הערות על הצורך בדיוק בסיפורים (אג"ק חי"א, עמ' רסז).¹ וכך כותב לו הרבי:

"בכלל ישנם סיפורי חסידים המעוררים תמהון, ומסקנת חלק מהשומעים הוא, שבוראי איש פלוני – שאודותו הסיפור – עשה היפך הדין או עכ"פ היפך הלפנים משורת הדין. וזה פועל גם על יחסם לנושאי תורת החסידות ולתורת חסידות עצמה, בה בשעה שע"י שינוי קטן באיזה ביטויים אשר בהסיפור, סרה כל התמי'. וכיון דרובא רובא של הסיפורים עברו דרך כמה צנורות, ודאי הוא אשר הביטויים אינם מדויקים כ"כ, ובפרט בהעתק מלשון ללשון".

1. באותו מכתב, מבקש ממנו הרבי גם להדפיס קובץ נפרד ובו המראי-מקומות לכל הסיפורים (שכן משום מה לא הכניס הרב זוין בספר את המקורות לסיפורים). ומעניין לשונו של הרבי: "וביודעי אהבת הסדר של כת"ר ש' – נרשם אצלו מקור כל סיפור וסיפור אשר בספרו, כדאי שעכ"פ ידפיס עתה מראה-מקום מקור כל סיפור...".

2. הכוונה למגידים מעולם האמת, שהיו באים ללמד תורה, כפי שמסופר על כמה צדיקים.

רצה אדמו"ר הזקן ליתן לו במתנה ידיעות בתורה, וענה בסגנון הסיפור הנ"ל שתורה צריכה לבוא ע"י יגיעה ולכן רוצה ללמוד בעצמו ולהתייגע, אבל כעבור זמן נתחרט על שלא קבל המתנה, ומילתא בטעמא, שהרי הי' יכול לעמול ולהתעמק בלימוד התורה גם לאחר שידע כבר מה שנתנו לו במתנה, כי הרי התורה ארוכה מארץ מדה והי' בידו הא והא, ידיעה יותר רחבה וגם העמל שבתורה".

דוגמא הב':

בסיפור 80, בפרשת ויצא (בהוצאות החדשות. בהוצאות הישנות מופיע במקום אחר) מספר הרב זוין כך (גם כאן, בקיצור):

איש אחד חלם חלום, שאביו, שנפטר לא מכבר, מצווה לו בחלום שימיר את דתו, ונשנה החלום כמה פעמים, ולא ידע האיש מה לעשות. בא הסיפור לפני ר' הרה"צ ר' משולם זוסיא מאניפולי, וציוה שיחפרו בקברו של האבא, כי בודאי ימצאו שם שתי וערב או דבר מה של עבודה זרה. וכך אכן היה, חפרו בקבר ומצאו מטבעות שעליהם חקוק שתי וערב. לאחר מכן נתגלגל סיפור זה לפני הגר"א מוילנא, ואמר שאין זה מופת כי זהו ירושלמי מפורש.

העיר על כך הרבי: "הסיפור אשר הרה"צ ר' משולם זוסיא ציוה לחפור הקבר ולחפש שם כו', קשה להצדיק הוראה זו ע"פ שו"ע, משא"כ בשינוי קטן – שהדברים לאו דוקא בהקבר אלא בסביבות שלו או בד' אמות שלו – סרה כל התמי'. ובודאי בהשתלשלות כל הסיפורים לא דייקו כל כך שזה הקבר ממש".⁴

2.

מידי שנה, במוצאי שבת פרשת משפטים, היה נערך בקראון הייטס ה"מלווה מלכה" השנתי של הגמ"ח בנייהולו של הרב שמעון גולדמן. ובכל שנה, בהתוועדות של שבת, היה הרבי נותן בקבוק משקה לרב שמעון גולדמן עבור ה"מלווה מלכה", ומצווה לו לחבוש שטריימל ולומר דברי תורה.

בהתוועדות של שבת פרשת משפטים תשמ"ז, כשהורה לו הרבי לומר דברי תורה, סיפר הרב גולדמן בפני הקהל ובנוכחות הרבי, את הסיפור הבא:

3. ולכאורה יש לומר, שלא היתה כוונת הרבי בהערה זו לומר שהסיפור אינו נכון, שהרי מהסיפור אודות הצ"צ משמע שגם לצ"צ היו צריכים לחדש את הסברא שאין פגם בלקבל תורה שלא על ידי יגיעה, ומה התימה על רבי אהרן לייב מפורימישלאן שהיתה לו סברא כזו (אלא אם נאמר, שמה שהיתה סברתו של הצמח צדק כשהיה בנערותו, אינה יכולה לתרץ את סברתו של רבי אהרן לייב כשהיה כבר רבם של ישראל, כמו גם אינה יכולה לתרץ את הסכמתו של רבי אלימלך לסברא זו. אך קשה לומר כך).

ואולי יש לומר, שכוונת הרבי שאין לספר סיפור כזה אשר משמע ממנו שאכן ישנה מעלה שלא לקבל תורה מאלהו. או מאידך לציין במפורש, שלמרות הסיפור אין באמת סתירה בין קבלת תורה מאלהו לעמל ויגיעה בתורה.

4. מעניין לציין שבהמשך שם כותב לו הרבי: "דרך אגב, מובא בסיפור זה כי הדבר מפורש בירושלמי, ואתענין לדעת אם ידוע לו גם מקומו".

הרה"צ ר' נחום מצ'רנוביל, בבואו לעיירה מסוימת, מזה שנים רבות היה נוהג להתארח בביתו של אחד מחסידיו. פעם אחת, שלח ר' נחום להודיע לאותו חסיד, שאם לא ייתן לו אלפיים רובל הוא לא יתאכסן השנה בביתו, ולא עוד אלא שלא יניחו לבקרו באכסנייתו האחרת, ואפילו לא לראותו בתפילותיו ועריכת ה"שולחנות". החסיד הנ"ל שכל רכושו לא הגיע אפילו כרי מחצית הסכום, לא היה מסוגל להשיג סכום גדול כזה, ואכן למרות גודל צערו של החסיד הנ"ל, לא התאכסן אצלו ר' נחום, וגם לא הרשה לו לבוא לתפילות, ואפילו לא ללוותו בצאתו מהעיירה.

כעבור משך זמן, נקלע לעיירה זו אחד הפריצים בלוויית חייליו ששמרו על האוצר שהיה נושא עמו. אותם החיילים נושאי האוצר, משום מה בחרו להתאכסן בביתו של החסיד הנ"ל, ובלכתם, שכחו הם את האוצר בביתו. כשחזרו לעיירה חיפשו בבתים סביב ביתו של החסיד, אך בדרך נס פסחו על ביתו וכעבור זמן התייאשו ועזבו את העיירה. פתח החסיד את האוצר והסכום הראשון שראה היה בדיוק כפי שביקש ר' נחום – אלפיים רובל.

ובל. נטל החסיד את האלפיים רובל והביאם לר' נחום. אמר לו ר' נחום, עכשיו אבאר לך את פשר הדברים. מן השמים רצו לתת לך עשירות, אלא שרצו שתבקש על זה, ולכן הוכרחת לגרום לך צער וכו' כדי שתצטער באמת שאין לך אלפיים רובל ותבקש באמת, ועל ידי זה תזכה לעשירות.

ע"כ תוכן הסיפור שסיפר הרב גולדמן.

לאחר שסיים הרב גולדמן לספר את הסיפור בנוכחות הרבי, חייד הרבי ואמר בפני הקהל:

בסיפור הנ"ל יש "קלאץ קושיא", אשר התירוץ היחיד שמצאתי לע"ע אינו אלא העדר הדיוק בפרטי הסיפור, ובהקדמה:

ירוע ומפורסם שכ"ק מו"ח אדמו"ר הי' נוהג לספר סיפור בתכלית הדיוק בנוגע לכל פרט ופרט, שכן מלבד מעלת הדיוק בפרטים כשלעצמה, אפילו בפרטים שאינם נוגעים לתוכן הסיפור, הרי ישנם פרטים רבים שלא שמים לב עד כמה נוגעים הם לתוכן הסיפור, כמורגש בנדון דידן, שבגלל העדר הדיוק (ובמילא – השינוי) בפרטים, מתעוררת "קלאץ קושיא" בתוכן הסיפור, עד כדי הטלת ספק באמיתותו של הסיפור.

ובנוגע לעניינינו:

תוכן הסיפור הוא – שכדי שיזכה בעשירות הי' צורך לעורר אצלו רגש של צער אמיתי על העדר העשירות, שאז יבקש באמת על זה, והרי משום הא אין צורך לצערו ביותר משך זמן רב, שכל משך זמן שבתו של ר' נחום בעיירה זו, לא זו בלבד שר' נחום לא יתאכסן בביתו, אלא שלא יוכל לבקרו באכסניה אחרת, וגם לא לשמוע את תפילותיו, ולבוא ל"שולחנות" וכו'.

והגע עצמך:

חסיד של ר' נחום, שיקר לו ביותר שמיעת תפילה אחת של רבו,

הלל, כפי שמבאר רבינו הזקן בסידורו, ש"מצוות נטילתו בסוכה היא מצוה מן המובחר", וביאר הרבי שם, אשר עם היות שזהו מנהג שמקורו לכאורה בקבלה ובכתבי הארז"ל, הרי שיש לו גם מקור וטעם על פי נגלה.

באחת ההודמנויות שנכנסתי אל הרבי, סיפרתי לרבי בהקשר לשיחה, סיפור שמופיע באחד מספריו של סבי בנידון זה על אודות הגאון הרוגאטשובי. וכך מספר שם סבי ("אישים ושיטות", עמ' פג, במהדורה החדשה):

"אותם המנהגים שהגאון לא היה מוצא להם מקור תלמודי, לא היה חושש להם ולא היה מקיימם, אם כי לא היה איכפת לו שאחרים מקיימים אותם; סח לי חסיד אחד, שהיה ממקורביו של הגאון באותן השנים שהיה דר בלנינגראד, שפעם אחת נכנס אצלו ביום ראשון של חג הסוכות קודם התפלה לברך על אתרוג שלו. אמר לו הגאון:

– הא לך האתרוג ומיניו לך לתוך הסוכה וברך עליהם.

שאלו החסיד:

– והרבי עצמו?

– אני, השיב לו, הנני 'יהודי פשוט'. אני ברכתי בבית".

סיפור זה סיפרתי לרבי, ושאלתי, איך יתיישב הסיפור עם דברי הרבי שנטילת הלולב בסוכה דווקא היא מיוסדת גם על נגלה שבתורה.

הרבי שמע את דברי, ותוך כדי חיוך אמר לי:

אספר לך סיפור אחר; חסידים, בתור דוגמא, כשרצו לתאר ולספר על אודות דקדוקיו והידוריו של ר' הלל, סיפרו, שכיון שהיה ר' הלל בכור, היה נוהג לפדות את עצמו פעמים רבות אצל כל כהן שהיה פוגש, על מנת לצאת מן הספק, שמא הכהן שפדאו אינו מיוחס.

כשסיפר לי יהודי אחד סיפור זה, פתחתי לו את הספר פלח הרימון, והראיתי לו בדף השער כיצד חותם ר' הלל את שמו: "הלל במוה"ר מאיר הלוי". ואם כן סיפור זה מופרך מכל וכל! אמר הרבי, ולא הוסיף.

כוונתו היתה לומר בספרו סיפור זה, שכיון שסיפורים מספרים ולא תמיד מדייקים בהם, אין להוכיח אפוא דבר מהסיפור אודות הראגוצ'ובי.

ואם כבר אתינן להכי, אוסיף כאן את מה שהמשיך לספר הרב זוין, מה שהיה לאחר שיצא את חדר הרבי. וכך הוא סיפר:

כשיצאתי את חדר קודשו של הרבי, עודני מהרהר בדברים ששמעתי זה עתה, עלתה בי לפתע השאלה על הקביעה הנחרצת של הרבי שהסיפור אודות ר' הלל מופרך מכל וכל; ומי אמר שר' הלל לא הסתפק גם בהיותו 'לוי'? והרי כשם שהסתפק במי שפדאו אם אכן

ואמירת "אמן יהא שמי' רבה" שלו – כמובא במאמרי הסידות גודל העילוי דאמירת אמן יש"ר של ר' נחום, עד כדי כך שהי' שמן בגופו מאמירת אמן יש"ר – כשלא יניחוהו להיכנס אפילו לתפילה אחת בלבד, יצטער ביותר ויבכה בדמעות שלישי, "חסידישע טרערען"...

ויתירה מזה – לא רק חסיד של ר' נחום, אלא גם איש פשוט ביותר, ואפילו איש מגושם, כשיראה שכל אנשי העיירה נכנסים לבית הכנסת לשמוע את תפלתו של הצדיק, והוא היחיד שאין מניחים לו להיכנס לביהכ"נ – יפגע עד עומק נשמתו!

וא"כ, כדי לעורר אצלו צער אמיתי על שאין לו אלפיים רובל (כדי שיבקש עשירות) – מספיקה עצם העובדה שר' נחום הגיע לעיירה והלך לאכסניה אחרת, ולכל היותר שנמנע ממנו לשמוע תפילה אחת של הצדיק, ותו לא מיד!

הרה"ח שמעון גאלדמאן

ולכן מסתבר לומר, שאף שתוכן הסיפור (התחלתו – שר' נחום התנה את אכסנייתו אצל החסיד בנתינת סכום גדול ביותר, וסיומו – ההסכרה שרצה לפעול אצלו שיבקש באמת על עשירות) הוא אמיתי, הרי בפרטי הסיפור נפל שיבוש וטעות וכו', ומסתמא המאורע דמציאות האוצר הי' בסמיכות זמן לבואו של ר' נחום, ואולי אפילו באותו יום, כך שלא הפסיד אלא שמיעת תפילה אחת וכיו"ב, ומיד לאחר זה שב ר' נחום להתאכסן אצל החסיד כדרכו בקודש מימים ימימה.

ואין לתמוה על כך שנפל שיבוש כזה – שהרי רואים במוחש שכאשר סיפור עובר מאיש לאיש, מנסה כל אחד להוסיף נופך משלו כדי "ליפות" את הסיפור, ובנדרו, שתוך כדי השתלשלות הסיפור ממקבל למקבל, ניתוסף בחומרת דבריו של ר' נחום (שהחסיד הנ"ל לא הי' נוכח כלל בתפילות ו"שולחנות" וכו' במשך כל ימי שבתו של ר' נחום בעיירה וכו') ע"י מקבלי הסיפור, שהחליטו ליפותו ע"י הוספה זו, מכיון שלא שמו לב שלא זו בלבד שאינם "מייפים" את הסיפור, אלא אדרבה וכו', עד כדי הטלת ספק באמיתותו של הסיפור, שהרי לא יעלה על הדעת לשבח את ר' נחום בכך שהחמיר בצערו של יהודי!...

3.

את הדברים הבאים שמעתי מפיו של הרב נחום זוין שיחי', נכדו של הרב שלמה יוסף זוין ע"ה, שהיה מוכה אותנו מפעם לפעם בניקורים ומסירת שיעורים, בימי שבתנו שבת קודש בישיבה בחיפה. וכך סיפר הרב נחום זוין:

באחת משנות לימודי בישיבה ב־770 אצל הרבי, הזדמן לי ללמוד פעם שיחה של הרבי על אודות מנהג החסידים ליטול את הלולב בסוכה קודם התפילה (על אף שמן הדין היה מקום לברך קודם

5. סיפור זה (כולל פירכתו) סיפר הרבי גם בסעודת יום אחרון של פסח תשכ"ח, לר' שניאור זלמן דוכמאן, בעמח"ס "לשמע אוזן", כאשר סיפר בסעודה סיפור שכנראה אינו מדויק. ולאחרי שסיפר לו הרבי את הסיפור הנזכר, אמר לו הרבי: "עליכם להדפיס סיפורים, אולם לא מסוג הנ"ל". מובא ב"המלך במסיבו" ח"א עמ' ריו.

פטור מלשלם" (בבא קמא קיח.). מכאן אתה למד, שאם עצם החיוב הוא ודאי, ורק היציאה מן החובה היא בספק – אזי יש מקום לשלם, אבל אם עצם החיוב הוא בספק – אזי אין צורך לשלם.

כך בנידון דידן: באם עצם החיוב להיפדות היה וודאי, והספק היה רק באם נפרה או לא – היה מקום לומר שיש להחמיר ולהוציא מידי הספק; אך באם עצם החיוב עומד בספק – כיון שהוא לוי – אזי אין מקום כלל להחמיר ולהוציא מידי הספק. מצאה חן בעיני, סיים ר' נחום את דבריו, תשובתו המופלאה של ר' שמואל, ובעיקר מכך שידע להמציאה לאלתר כמי שהיתה מונחת בכיסו.

הרב נחום ז'ין. כיום רבה של שכונת קרית אליהו, חיפה

כהן הוא אם לאו, ייתכן והסתפק גם על עובדת היותו לוי, ולכן פדה את עצמו על הספק. אך אני כבר הייתי בחוץ ולא יכולתי לשאול את הרבי.

ניגשתי עם שאלתי לאחד מגדולי זקני החסידים שהיו בי"ב 770 אותם ימים, אל הרב שמואל לויטין ע"ה, שהכיר את סבי ובעקבות כך היה לי קשר חם עמו. הרצתי בפניו את כל דברי הרבי אלי, ומה שיש בפי להקשות עליהם.

והנה הרב לויטין, להפתעתי הגמורה, בהבוקר מהיר ענני:

והלא משנה מפורשת היא: "האומר לחבירו הלוויתני ואיני יודע אם החזרתי לך – חייב לשלם, אבל אם אמר לו איני יודע אם הלוויתני –

<< המשך מעמוד 67

ומעצבת את הלך מחשבותינו ורגשותינו בהווה. באיזה אופן אנו מתייחסים במחשבתנו ובדיבורנו לביאת המשיח.

אילו אנו מתייחסים לביאת המשיח רק כנקודת הזמן בו אנו נתראה עם הרבי עלול להיווצר האבסורד שאנו מתגעגעים בכל נפשנו לרבי ואעפ"כ לא ברור לנו כיצד עלינו לחיות עם משיח. כך הגעגועים העזים לרבי מנותקים מן המשמעות וההקשר של התקופה בה אנו עומדים על סף הגאולה. ולכן חשוב כל כך להדגיש שההתגלות של הרבי וביאת המשיח אינם רק שני מאורעות שיתרחשו בנקודת זמן אחת, אלא הם בעצם מאורע אחד ממש, כי הרבי הוא מלך המשיח!

ואין הכוונה רק לניסוח ולדיבור, אלא לחשיבה והרגש בקו זה, לראות את תורתו של הרבי והוראותיו הרבים כיצד נקודתם הפנימית ההכנת העולם לגאולה, ולראות את ההתקשרות אליו ולימוד תורתנו וקיום הוראותיו בתור "קבלת פני משיח צדקנו".⁵

ולענ"ד זו אחת מהסיבות שדוקא לאחר התגברות ההעלם וההסתר בכ"ז אדר התחיל עיקר הקאך בנקודה זו. הכאב העצום של החסידים מההעלם והסתר בהמשך לתקופה של כל השיחות בעיני משיח עורר בהם את ההכרה שלא ניתן להפריד בין הרברים. ועל נקודה זו קיבלנו את עידודו הנמרץ של הרבי באותה תקופה, על כך שאנו כורכים את שני הרברים יחד, ומבטאים את הבקשה להתגלות של הרבי ואת הבקשה לביאת המשיח בתפלה אחת ונוסח אחד: "יחי אדונו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!"

והמקושרים לבחון מעמדו ומצבו בו, מעוררת ופועלת לסיים ולהשלים (גם מלשון שלימות) את כל מעשינו ועבודתינו".³

ועל זאת אמר הרבי בשי"ב בלק תנש"א, שבבדי להחזיר את ההכרה וההרגשה שאנו אכן עומדים על סף הגאולה – יש לעסוק בלימוד עניני הגאולה, שזוהי הדרך להחזיר את האמונה בביאת המשיח בפנימיות באופן מוחשי. ואז בצירוף שתי תנועות אלו יחד – הכאב והגעגועים עם האמונה המוחלטת והפנימית – הופכים הגעגועים לכוח מניע וממריץ,⁴ כך שכל חיינו ופעולותינו, החדורים גם כך בהתקשרות אל הרבי ובעגעועים אליו, יהיו בדרך ממילא גם חדורים ב"להביא לימות המשיח".

ההתגלות של הרבי וביאת המשיח הם דבר אחד

ולשלימות הרברים וחיידודן עוד נקודה אחת: גם לאחרי כל הנ"ל עלול להיות מצב שרגש הגעגועים, אל הרבי ולהתראות עם הרבי, וביאת המשיח – יישארו במובן מסוים שני ענינים. שכן העיקר הוא ההתראות עם הרבי שלנו, ורק שרבר זה יארע בביאת המשיח. וכך עיקר ההרגש ותשומת הלב מופנית אל נקודת ההתקשרות עם הרבי, ואילו ענין המשיח נותר מבודד כעוד "נושא" נלווה. ושוב הדרישה וההתעוררות הגדולה והקאך הגדול של הרבי בענין המשיח אינו מקבל את מקומו הראוי לו.

וכאן אנו שבים לעורר על חשיבות ההרגשה על ה"דער איז דער", שהרבי הוא מלך המשיח, לא רק כיריעת עובדה בעלמא השייכת אל העתיד, שבבוא העת יהי' זה הרבי, אלא כעובדה המשפיעה

5. בחלק מהקובצים שיוצאים לאור בשנים האחרונות יש מדור "התקשרות" ומדור נוסף "גאולה ומשיח". באחת הישיבות שהייתי לפני ג' תמוז במקום סדר גאולה ומשיח עשו סדר "התקשרות". וע"פ המבואר בפנים מובן שזה לא נכון. "התקשרות" ו"גאולה ומשיח" הם דבר אחד.

3. ש"פ וארא תנש"ב סי"א.
4. להעיר מהיום יום י"ב שבט: "השכל וההתפעלות שני עולמות הם: עולם קר ומיושב, ועולם רותח ומבוהל. וזאת היא עבודת האדם לחברם להיות לאחריים. ואז הבהלה נכפת לשאיפה, והשכל – למורה דרך בחיים של עבודה ופועל".

ר' אברהם פאריז

הננו להגיש בזאת לקהל הקוראים קוים לדמותו של חסיד. אין המטרה במדורנו זה לפרוש את יריעת חייו של החסיד אשר נכתב אודותיו, כי אם אדרבה – למקד. את הרעיון, את הנקודה, את התכונה ואת הציר אודותיו סבבו חייו. או אז יוכל הקורא 'לתפוס' את מהותו של חסיד, ולבוא ולומר אפשר שאעשה כן גם אני.

את עצמו הניח לפנייהם וכלא היה'.
ואמנם נכון הוא, זה היה ר' אברהם, ולזו הייתה שאיפתו ועבודתו כל חייו.

ומניין? שואלים כולם. מניין לקח, מה באר מצא וממנה שאב?

נהר שליו עבר תחת רגליו. נהר תומכי תמימים. בו מצא את שצמאה נפשו.

במה השתבחה תומכי תמימים? במה התהללה?

בית יוצר לענקי עולם. לאנשי החכמה והבינה. לדעה את האיל.

רבות מעלות לה. אך מעל כולן, ונובעת מכולן, מידת אמת ניצבת שם,

מידת רצינות פנימית השואבת לתוכה כל הבא בשעריה.

והוא ר' אברהם, שם נטבל ושם נשאב. שם הצטייר הוא כצורה היפה של ליובאוויטש.

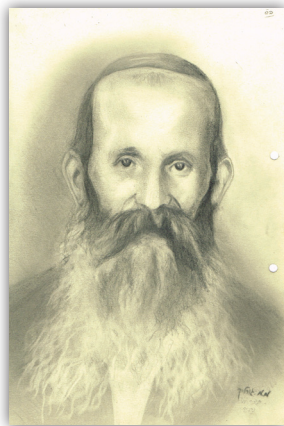
*

לא בדברים גדולים נמדרת היא האמת. לרוב בפעוטות, בדברים הקטנים, אך כשהאמת מאירה מיד 'ראה ונפל על פניו'.

כך, שגם מי שעדיין לא השיג את עומק לימוד החסידות, כי נער צעיר הוא וטרם הגיע להכרה שכלית ב'אמת ה' לעולם', יחוש הוא בתומכי תמימים רוח תמימה מנשבת.

כזה היה ר' אברהם, וכשהגיע לליובאוויטש, עוד קודם שלמד אורחות ודברי החסידות ביחסה לתפילה, התפלל ככוונה את תפילת 'שמונה עשרה' רק עד ברכת 'מגן אברהם' מכיוון שכך הלכה היא פסוקה.

חסיד אחד ששם עינו על ר' אברהם פנה לעברו בשאלת תמיהה 'וכי רק עד מגן אברהם מתפללים ותו לא?'. משפט פעוט זה, אינו משנה מי אמרו קטן או גדול, 'עובד' או שאינו, אמת יש בו ולכך סוחר הוא כל שומעו. ור' אברהם על עצמו כבר מעיד ש'מיט דעם ווארט לעב איך דעם גאנצן לעבן'.

נקודת האמת

כמה בחינות בחסיד. כמה מדרגות בחסיד.

כמה מעלות, לאלף ורבבה. כמה סגנונות, לאין סוף. לא הרי חסידי דורות הראשונים כחסידי דורות האחרונים.

אלו האחרונים עומדים בלבושי סחבות.

מתבייש הוא החסיד בתשבחות. מתבייש הוא במעלות.

כעני ורל הנושא בחובו פת חרבה, שואל הוא:

'וכי זו 'השכלה'? 'וכי זו 'עבודה'?

אף על פי כן, לכשתמצי לומר, בהורדת הסגנונות, בהפשטת לבושי צורות,

החסיד הגדול, וזה הפשוט – חומר אחד להם, חומר של חסיד.

ומהו 'חומר של חסיד'?

חסיד שונה הוא ב'הנחות' שלו.

'הנחה' בסיסית אצל חסיד היא 'שהוא לבדו ואין זולתו'.

חסיד חב"ד יודע 'הרגש אלוקי' מהו.

יודע הוא לחוש כיצד אלוקות היא האמת והיא הטוב. וזולתו אין.

ומה רבו מידות יודעי ידיעה זו, ומה מלאו לובשי הכרה זו,

מי בהעלם ומי בגילוי, מי בידיעה זו ומי בידיעה שונה,

בדרך זו או בדרך אחרת.

הצד השווה שבהם שלכולם ההנחה, שלכולם ההכרה, 'שהוא לבדו ואין זולתו'.

מחומר זה כנראה קורץ ומ'הנחה' זו צוירה דמותו של ר' אברהם פאריז.

והיה אם נשאל עובר-אורח 'הידעת את ר' אברהם?'

והיה אם 'כן' יענו, נשאלהו 'ותדע במה היה כוחו?'

או אז יגלנו: 'ר' אברהם רק מרבי וחסידות ידע,

בושה היא אמירה זו לגדולי החסידים, לאותם ענקים.
לפניהם, תאוות אכילה אינה קיימת, וחשיבה על כסף רחוקה כרחוק
העבירה.

אך אנו, על אדם ככל האדם שיחנו. כמוהו כל יושבי תבל.
ובשורה גדולה היא, ואולי מנפלאות הבריאה, שרוח גבורה בו נסוכה.
וכשמתלקחת בנפשו אש זרה, נושבת היא הרוח, ובקול גבורה
שורקת 'לא לנו היא'.
עד כי את האש כיבתה.

*

עם אותה הרוח ואותו האומץ, עשוי ללא חת, דבק במטרה הקדושה,
תוך תיעוב כל שמץ של ישות...

"כל אחד מאתנו, באופן אישי, צריך ללכת בתוקף ובגבורה,
ולחודות ולהלל לה' על-כך שהוא זכה להתקרב לליובאוויטש.
אבל שלא תצא מכך גאווה עצמית - שדווקא הוא יהיה בראש.
אדרבה, אצלנו צריכה להיות ההכרה שגם הקטן שבינינו
הוא עולם ומלואו, אבן מבהיק, יהלום ואור של ליובאוויטש,
שבהשוואה למעמדי ומצבי, הנה הוא הרבה יותר טוב ממני. ואם
כן, מדוע שדווקא אני אהיה בראש? שהוא יהיה בראש! אמנם,
אני אפעל בכל המאמצים והכוחות שלי, אבל שהוא יהיה בראש
זוהי ייקרא על שמו. באם ההנהגה אצלו איננה באופן כזה הרי זה
סימן של ליובאוויטש אינה יקרה אצלו, וכל כוונתו היא אך ורק
לטובתו האישית."

*

כבר בתחילה ידע רבי מהו.
תמונה הביט וראה בה מלך והדרו. מלכות ותפארתה.
בעיני רוחו כבר ראה את העולם. את ההעלם ואת המנוע מתדלדל,
נופל ודועך,
ורוחו של משיח, של הרבי, צפה, מגביהה ומרוממת,
והנה היא כבר מושלת בעולם.
כבר קמה לה הרירה. רירתו של מלך המלכים.

'את המשיח ראיתי ולגאולה לא זכיתי' אמר הוא סמוך לעזיבתו את
העולם.
ייחול ותקווה גדולה היו לו, ללבו. באמונה טהורה וזכה חיכה לבוא
הגאולה
וכוח רב בגופו ובעיקר בנפשו השקיע ר' אברהם בהחשת ביאתה
וגאולה
הכל ברור. ייעוד אחר יש לו בזה העולם.
ומה יש עוד בעולם? שואל הוא בשאלת תם.

(המכתבים והתוכן המובא בזאת - מתוך וע"פ הספר
"אחד היה אברהם" המתעד את קורות חייו ואוצר מכתביו).

*

כמה קטנה ופשוטה, היא האמת. לא רק לגדולים נועדה, לראשי העם
ושריו.

שייכת לכל. לפיקח ולסכל, לפשוט ולמורם.
אך דל כוחה, לא משכנעת ולא מפתה.
איי, וכמה גדולה היא, כי כשנכנסת,
כשלוקחת, לוקחת היא עד תום, ללא שיעור.
עד שנאמר 'אין פה אדם', הישות נעלמה. ואת כל כולה לקח הרעיון
הנעלה, האמת הקטנה.

ר' אברהם בהיכנסו להיכל, בהגיעו לליובאוויטש, בלומרו חסידות,
בשמיעת חסידים, בראיית רבי, נתפס הוא באמת והיא שאבה ממנו
את כל כולו.

מכתבים רבים כתב הוא. זרקור אור שלח לכל ירדיו ואוהביו.
מנסה לגעת בלב. ליטע אשל, אילן בריא הניצב וכל כולו אומר
'עומד אני'.

ורוחות העולם לא יזיווהו ממטרתו. מנקודת האמת.

ובעיניו מה היא:

"שהקב"ה בעצמו ירחם עלינו בולנו, שלא זו בלבד שנכיר,
אלא נתמסר לרצונו של כ"ק אדמו"ר שליט"א כמו המור לרוכב
עליו שאין לו שום דעה משלו, אלא רק כאשר הרוכב מותח את
המושבות לימין - הוא נוטה ימינה, לשמאל - הוא נוטה שמאלה.
אוי ריבונו של עולם, עזור לנו כבר, שנקלוצי זאת, שכל מטרת
הבריאה שלנו, והסיבה שלשמה ירדו נשמותינו היא אך ורק
למטרה זו, לעזור לבצע את רצונו של כ"ק אדמו"ר שליט"א.
מעבר לזה - אין לנו שום שייכות. לשום דבר."

*

ערנסקייט. אותה קונים, ועל ידה רוכשים.
עבודה רבה, אומץ וגבורה, ובעיקר תום לב, נדרשת לה.
והאיש ר' אברהם ידע זאת גם ידע.
ונתח כבר בגשם וברוח שילם בעד פיסת שייכות אמיתית.
מעשים קטנים, אמירות קטנות ומחשבות רגעיות, אלו מלמדים
הרבה על איש החיל.

'באחד מימי קטיף התפוזים, שח הוא פעם לפי תומו, התחשק
לי לאכול תפוז, ולכן, כל אותו החורף לא אכלתי שום תפוז'.
יום אחד והוא רוכב על אתונו נתקל ר' אברהם בשקית כבדה.
כשברק את תכולתה נדהם לראות שמלאה היא במטבעות זהב.
כעבור זמן סיפר שבשעה שגילה את האוצר 'חשבתו, שהקב"ה
זכני בכדי שאוכל להיות לעזר לבית רבי'. מתוך חשש שמא
אתפתה לקחת קצת גם לעצמי ומשפחתי (שהיה אז בכי רע)
הלכתי מיד לבנק והפקדתי את כל הסכום על חשבונו של הרבי'.

"האומנם ביינקט זיך אייך ניט"?!"

במאמרים הקודמים עסקנו בכמה נקודות כלליות השייכות לכותרת הכללית "לחיות עם משיח". ביארנו כי ביאת המשיח והגאולה הוא ענין כללי ופנימי ביותר, ויחד עם זאת דורש מאיתנו הרבי שנחי' ענין זה ושוה יהי' הכוח המניע העיקרי לכל עבודתנו ופעולותינו. הודגש באריכות שאין המדובר על פעולות גרידא להבאת הגאולה אלא ההרגשה העיקרית היא על הציפי' והגעגועים והזעקה על הגאולה, ענין של "אורות רתוהו", ויחד עם זאת יש לתרגם את הלהט הזה לפעולות מעשיות. ולסיום, ההרגשה שביאת המשיח איננה רק ענין בחסידות אלא מדובר על מאורע שיתרחש תיכף ומיד ממש כאן בעולם הזה הגשמי למטה מעשרה טפחים, והציפי' לגאולה באה לידי ביטוי בכך ש"מציירים" את המאורע והתרחשותו כדבר מוחשי וממשי, וזה סימן לכך שבאמת "חיים" את הנושא.

במאמרנו זה נעסוק במיוחד באופן הציפי' לגאולה כפי שהוא בתקופתנו במיוחד לאחר ג' תמוז – בסיבת הציפיה ובמהותה.

העיסוק בעניני משיח בתורה

בעצם מאמרים שכותרתם היא "לחיות עם משיח" צריכים לעסוק בביאור עניני משיח כפי שהם בתורה ובשיחות הרבי, שהרי זוהי הדרך שקבע הרבי עצמו, בשיחה בה הזכיר את הביטוי "לחיות עם הגאולה" – בש"פ בלק תנש"א – שהדרך לכך היא ע"י לימוד התורה בעניני הגאולה.

ואכן רבות יש ללבוש ולבאר בנושאים וענינים אלו, הן בעצם ענין הגאולה וביאת המשיח ע"פ נגלה וע"פ חסידות ובפרט לאור השיחות של הרבי, והן, ובתור ענין עיקרי, בהבנת התקופה המיוחדת בה אנו נמצאים עתה ברור האחרון לגלות והראשון לגאולה, ובדור זה גופא על סף הגאולה ממש, כפי שהענינים מדוברים ומבוארים בשיחות בפרט של השנים האחרונות. וכפי שאכן רואים שעצם העיסוק בענינים אלו, אף אם ע"פ השכלת הענין לא נכווין לגמרי אל האמת, הרי זה מוסיף בחיות בענין הגאולה, ובאמונה והבטחון בהתרחשותה והציפי' לקראתה.

השינוי ביחס למשיח בתקופה של ההעלם וההסתרה

אלא שטרם נתחיל לעסוק מעל במה זו ב"פרטים" של ענין זה והסתעפויותיו, אי אפשר מבלי להקדים עוד הקדמה כללית אחת, ששוב עם היותה לכאורה פשוטה וברורה, מכל מקום אין זה אומר שלא תהי' תועלת בלעורר ולהחד נקודה זו, ואדרבה, כשמעוררים ומחדדים דברים פשוטים התועלת העשוי' לצאת מכך היא גדולה מאוד.

הדברים מכוונים לשינוי שנעשה ביחס לנושא של הציפי' לביאת והתגלות המשיח דוקא בתקופה הכואבת שלאחרי כ"ז אדר

א' תשנ"ב, מאז לא יספנו עוד לשמוע שיחות מהרבי, וביתר שאר לאחרי ג' תמוז, מאז הסתלקותו של הרבי למראית עינינו, שבתקופה זו הציפי' לגאולה בקרב אנ"ש התעצמה בכפל כפליים כאשר היא מקבלת מימד מאוד אישי ומאוד בוער – הגעגועים והציפי' לראות ולשמוע את הרבי.

כל עוד זכינו לראות ולשמוע את הרבי הרי שהגילויים וההשפעות מהרבי מילאו וגרשו את חיינו ונפשנו ולא הי' קץ לאושרנו, ובמילא הדיבורים של הרבי שצריכים לזעוק על אריכות הגלות ולצפות ולייחל לגאולה לא התקבלו אצלנו בטבעיות ובפשטות. אמנם מכיוון שהרבי האט זיך געקאכט בענין זה כמובן שגם החסידים החזיקו אחריו, אבל כפי שהרבי התבטא בשיחת כ"ח ניסן תנש"א, הי' זה "מפני הציווי".

משא"כ לאחרי רדת עלינו ההעלם וההסתרה הנורא ואיננו זוכים עוד לראות ולשמוע את הרבי בחושינו הגשמיים הרי שאנו החסידים התחלנו לחוש את הכאב הצורב של אותו חושך הגלות, ואת לבנו ממלאים געגועים עזים לשוב ולהתראות עם הרבי, לשוב לימי האור, בהתגלותו בגאולה השלימה.

הציפי' לגאולה מתוך געגועים להתראות עם הרבי

ומכאן יוצא שכל השאלות והתהיות בנושא הזה, כגון כיצד ניתן לחיות עם משיח? כיצד ניתן להפוך את ביאת המשיח לכוח העיקרי שמדרבן אותי בכל עבודת ה', או בכל עבודת השליחות? – היו ראויות אולי להישאל בימי האור, כאשר ביאת המשיח היתה עוד "הוראה" בשיחות של הרבי, ואילו בתקופה זו, דוקא בגלל הכאב על ההסתרה והגעגועים העזים, הרי שהציפי' לגאולה אמורה להיות

אכן נתראה עם הרבי – גורמת שכל פעולותינו ייעשו מתוך חשק והתלהבות עצומים, ולא נחסוך מעצמינו כל מאמץ להביא את הגאולה. הרי המחשה ברורה כיצד צריך חסיד להיות עם משיח בתקופה כזו.

האמונה והציפי'

אלא שלשם כך לא מספיקים הגעגועים לבדם. המושג והרגש של "געגועים" יש והוא חל על העבר בלבד מבלי משמעות עתידית כלשהי, אדם רק מתגעגע ומתרפק על העבר המתוק והערב ומבכה על ההווה הכואב והמר. בכדי להפוך את הגעגועים לכוח ממריץ נדרשת האמונה כי אנו אכן עומדים להתראות עם הרבי בקרוב, בגאולה, ועלינו שלא לחסוך במאמצים להביא את הרגע המאושר הזה.

וזאת מרגיש ומבהיר הרבי במכתב הנ"ל: "וזה הרי דברים כפשוטם, לא על דרך הצחות". אין כאן איזה משאלת לב או חלום אלא כפשוטו.

ובלשון הרבי (בשיחות דוקא מהשנה האחרונה): "ובפשטות – שיהודי מאמין באמונה שלימה שמשיח צדקנו, מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כו", ובתור "משיח ודאי" – נכנס בעת ממש לבית הכנסת, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, הוא מוליך את כולם בתוך כלל ישראל לארץ הקודש לירושלים עיר הקודש להר הקודש לבית המקדש השלישי"².

"שהידיעה שתיכף ומיד נכנס ב"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (ביון ש"הקיצו ורננו שוכני עפ"י) ומביט על באו"א מהחסידים

באופן טבעי הנקודה המרכזית שאיתה חיים והציר המרכזי בכל הענינים ובכל הפעולות! הכל נעשה בכדי להביא את ההתגלות של הרבי בגאולה!

כאשר לומדים בשיחות הרבי שצריכים קאכן זיך בעניני משיח, וכל הפעולות שעושים צריכים להיות חדורים בנקודה של "קבלת פני משיח צדקנו" וכו' – הרברים צריכים להתקבל היום לא כדבר חידוש שיש "לדון" בו ולשאול איך ליישם אותו, אלא בפשיטות גמורה, שהרי אין תשוקה עזה יותר אצל חסיד מאשר להתראות עם הרבי!

וכפי שהרבי עצמו מבטא רגש זה בתקופה שלאחר ההסתלקות בשנת תש"י, באגרת מיום ט"ו טבת תשי"א: "ונא ונא להשתדל הוא וכל חבורתו תי' בכבוש של החוצה, ואם חסר לפי שעה די מוט על זה יתבוננו אז דאס האלט אפ די גאולה, תחיית המתים און צו זעה זיך מיטן רבי'ן דעם שווער מיטן רבי'ן זיין פאטער וכו' וכו', האומנם ביינקט זיך אייד ניט? והיש השתדלות שתקשה בעיניהם ובלבר שיגיעו לזה? און דאס איז דאך דברים כפשוטם, ניט על דרך הצחות".

[ונא ונא להשתדל הוא וכל חבורתו תי' בכבוש של החוצה, ואם חסר לפי שעה החשק והמרץ על זה יתבוננו שזה מעכב את הגאולה, תחיית המתים ולהתראות עם הרבי חמי ועם אביו וכו' וכו', האומנם אינכם מתגעגעים? והיש השתדלות שתקשה בעיניהם ובלבר שיגיעו לזה? וזה הרי דברים כפשוטם, לא על דרך הצחות".]

כלומר הצירוף של הגעגועים להתראות עם הרבי עם הידיעה שההוספה בפעולות המביאות את הגאולה יקרבו את הרגע הזה בו

¹ המשך בעמוד 63 <<

² ש"פ דברים תנש"א ס"ט.

1. אג"ק ח"ד ע' קכ.

הרב ישעיהו גולדברג, משפיע בישיבת חב"ד, רמת אביב

עבודת התפילה בדור השביעי

במאמרינו הקודמים התמקדנו בענין ההדרכה להתבוננות קודם התפילה ובעת התפילה. במאמרנו זה נעמוד מהו הצורך ומהו הכח המניע את ה'תמים' מן השורה – ואת כל אשר בשם תמים יקרא, להשקיע ב'עבודת התפילה' אף בדורנו 'דור השביעי' אשר לכאורה יש מקום לומר ש'עבודה' אחרת ודגשים אחרים נועדו לו.

מצבו ולדאוג לכך במשך ימי חייו ולא להיזכר בזה רק סמוך לפטירתו?!

על כך מבואר במאמר: ליהודי אין זמן מיותר לחשוב אודות עצמו. לכל יהודי ניתנו שליחות ותפקיד שהוא צריך למלא במשך ימי חייו בעולם הזה. בשביל שיוכל לבצע את השליחות נתנו לו את מספר הימים המסויים ואת הכוחות המדוייקים שדרושים בשביל לבצע את השליחות כראוי. מספר הכוחות והימים ניתנו לו במידה מדוייקת, לא פחות ולא יותר. כשהאדם עוצר וחושב אודות עצמו ולא אודות השליחות שמוטלת עליו, הרי זה על חשבון זמן יקר שאמור להיות מוקדש למילוי השליחות. לכן, איך יתכן שהאדם יעצור ויחשוב אודות עצמו ואודות הדרגות האישיות שלו בו בזמן שצריך לנצל את הרגעים האלה למילוי שליחותו בעולם!

רבן יוחנן בן זכאי, כל רגע היה עסוק ונתון לגמרי בעבודה ובשליחות שלו – לימוד התורה וקיום המצוות. הוא היה נתון בהתעסקות מלאה בביצוע שליחותו בעולם הזה שלא היה לו אף זמן לעצור ולהתעמק במחשבה אודות שלימותו הרוחנית האישית שלו, "וואס טוט זיך מיט אים" = מה נעשה עימו ומה מצבו בכלל.

רק סמוך לפטירתו, מתי שהוא היה בסיום שליחותו בעולם הזה, הוא יכל לעצור ולעסוק בחשבון נפש (חשבון צדק) אודות מציאותו שלו.

הרבי אומר באותו מאמר (בליקוטי שיחות הנ"ל): האופן הזה של מילוי השליחות, שלא לחשוב אודות עצמו אלא אך ורק אודות השליחות, זהו עניין עיקרי וכללי בעבודת ה' שדורשים מכל יהודי.

ובלשון המאמר 'לא תהי' משכלה' ה'תשי"ב: "ועל דרך מאמר רבן יוחנן בן זכאי איני יודע באיזו דרך מוליכין אותי, ומהביאורים בזה, שמצד גודל טרדתו במילוי שליחותו לא הי' לו פנאי לשים לב למדרגות שלו. והיינו שהוא טרוד ושקוע כל כך במילוי שליחותו בכל יום ובכל שעה ובכל רגע, שאינו יודע מה נעשה עם שכלו ומידותיו... כשהאדם מתבונן בכך שבכל רגע שאינו עוסק במילוי שליחותו הוא מורד במשלח, בקב"ה, זועק הוא: מה לי רצון, מה לי תענוג, מה לי אהבה, מה לי יראה (וואס מיר רצון, וואס מיר תענוג,

א. אופי העבודה בדור השביעי

זכות גדולה נפלה בחלקינו להיות שייכים לדור שהוא אחרון לגלות וראשון לגאולה. זכות נפלאה זו, טומנת בתוכה חובה ושליחות ממדרגה ראשונה אשר משנה את האופן והתוכן של עבודת ה' ובמובן מסוים לוקחת אותנו ממקום של עבודה אישית להתגייסות מוחלטת לשליחות הכללית. בדור השביעי, כל ענינו של יהודי, הינו להתמסר כל כולו להשלמת הכוונה העליונה, לסיים המשכת עיקר השכינה בתחתונים.

הרבי תובע שמציאותו של כל אחד תהיה 'פרצת', "אוועקלייגן זיך אויפן זייט" להניח את עצמו בצד ולהתמסר לעבודת ה'שליחות', להיות מציאות של 'שליח'.

הרבי מורה שלא להמתין עד שאתה תאחו בדברים בכל האמת, אלא לפעול באופן של 'לכתחילה אריבער', כלומר לפעול בכל העניינים מבלי להתפעל מכך שאתה עדיין עלול להיות שייך מפעם לפעם למטה מטה.

הרבי סיפר בכמה הזדמנויות את הסיפור אודות מענה אדמו"ר האמצעי לאותו חסיד שהתלונן שחזרת מאמרי חסידות ברבים גורמת לו ישות, אדמו"ר האמצעי אמר לו: "א ציבעלע זאל פון דיר ווערן אבער חסידות זאלסטו חזרין" (=בצל יהיה ממך, אבל חסידות אתה תאמר!) כלומר הכוונה העליונה צריכה להתבצע ועל כן מאמרי חסידות צריכים להיאמר בכל מקום שלשם אתה מגיע מבלי לתת להתחבטויות שיש לך בעבודת ה' לבלבל את העשייה בפועל.

במאמר ד"ה 'לא תהי' משכלה' ה'תשי"ב (מאמר זה מובא גם כשיחה בליקוטי שיחות חלק ט"ז, שיחה ד' לפרשת משפטים) הרבי מבאר את המסופר בגמרא על רבן יוחנן בן זכאי שבכה לפני פטירתו ואמר שאינו יודע באיזו דרך יוליכו אותו למעלה, האם בדרך של גן עדן או...

בנוסף לשאלה כיצד היה לו ספק ברבר, לא מובן מדוע זה הטריד אותו דוקא סמוך לפטירתו?

אם אכן יש לו ספק ברבר, הוא היה צריך לתת את דעתו אודות

וואס מיר אהבה, וואס מיר יראה) כלומר 'מה לי ולמחשבה אודות דרגות של שלימות בעבודת ה'?' כיצד יכול לחשוב על עניינים של מדרגות בה בשעה שצריך לעמוד על המשמר שלא יעבור אפילו רגע אחד במצב של מרידה במלכות ה' מצד החיסרון במילוי השליחות ברגע זה".

ב. מה מקומה של עבודת התפילה בדור השביעי?

התפילה, בתור אחד משלושת העמודים שעליהם העולם עומד, היא גם מהעמודים שעליהם עומד הדור השביעי.

בתפילה ישנם שני קצוות. מצד אחד תפילה היא תכלית הביטול, כעבדא קמיה מריה. יתירה מזו, שלימות התפילה על פי חסידות, היא כאשר

האדם הוא צינור לתפילה של עצם הנשמה ולתפילה של מעלה. זו המשמעות הפנימית של הפסוק ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך, השכינה אומרת את התפילה דרך פיך. כלומר מציאותו וישותו של האדם אינם תופסים מקום כלל.

מצד שני, עבודת התפילה קשורה דווקא עם מציאותו של האדם. בעבודת התפילה האדם לא יכול להתחמק מלתת את הדעת על מציאותו שלו. עבודת התפילה בדרך חסידות ה"ד דורשת מהמתפלל לפעול עם עצמו. בשביל להצליח להתפלל צריך לעסוק בהכנה לתפילה, צריך להתבונן וצריך למצוא את אותם עניינים שנוגעים לליבו של האדם.

במאמרי חסידות מוזכר ריבוי פעמים ההבדל שבין תורה ותפילה. על ידי התורה נעשית בעיקר הבאת והמשכת אלוקות מלמעלה למטה, אל תוך העולם. לעומתה, תפקידה של תפילה זה העלאת המציאות של התחנתונים מלמעלה למעלה מעלה. לכן התפילה צריכה להגיע מלמעלה, מהמציאות של האדם.

בשביל שההתבוננות באלוקות תפעל ותעורר את המידות שבלב לא מספיק שהאדם יתבונן בכך שאלוקות זה טוב, אלא הוא צריך להתבונן ולהרגיש עד כדי כמה אלוקות זה טוב לו.

התפילה נקראת 'עבודה שבלב'. לא עבודה שבמוח ולא עבודה שבמעשה אלא עבודה שבלב. לעורר את הלב ולעבור עם הלב. בכך שהאדם מכניס את ליבו לעבודת ה', הוא מכניס את המציאות שלו לעבודת ה'.

נכון, תפילה אמיתית היא שה'אני' שלי הופך ל'אין', אבל דבר זה עצמו נעשה מתוך כך שה'אני' של האדם מרגיש את ה'אין', את האלוקות, וממילא 'נמס' בהתפעלות ובהתרגשות שבתשוקה לאלוקות ושבשמחה באלוקות.

גם כשהתפילה היא ככליקוטי תורה על שיר השירים (דף ב'

ע"ב): "כשיתפלל האדם יגמור בליבו שלא הגוף פי' הנפש הבהמית היא המתפלל. רק, נפש חלק אלוה ממעל היא המתפלל והיא מדבר בו דברי התפילה וכל הענינים הנאמר בה. והוא לא יעשה דבר כי אם ישמיע לאזנו אל הרינה והתפילה אשר מזמרת ומשבחת... גם תפילה שכוון, שכל כולה ביטול ה'אני' הגשמי, היא באופן כזה שה'אני' של האדם מתרגש ומתפלל בחמימות בגלל המחשבה על שירת הנשמה שבתוכו.

מהדברים האמורים מובן שמציאותו של האדם היא חלק בלתי נפרד מעבודת התפילה. עיקר היגיעה בעבודת התפילה היא להביא את מציאותו של האדם לידי כך שהיא תהיה קרובה לתפילה. שהיא תצליח להתפלל, להתבונן, להתפעל בהתפעלות אלוקית ועד

שהתפילה תצליח 'להתפלל' דרכה.

כאשר מדובר אודות לימוד התורה ועשיית המצוות, קל לנו לראות אותם כחלק טבעי של ה'לכתחילה אריבער' של הדור השביעי. בשניהם בולטת האפשרות 'לדלג' מעל המציאות המבולבלת שלך ולבטל אותה בפני מה שצריך. בשניהם לא כל כך נוגע ברגע זה המצב הרוחני שלך. גם ביום שלא הצלחת לקום כמו בן אדם, אתה יכול לקפוץ ישר מהחדר בפנימיה אל החברותא שמחכה לך בזאל ולעלות להסעה שלוקחת אותך ל'מבצעים'. נכון, ודאי שבשלב מסויים המצב הרוחני של האדם משתקף בסייעתא דשמיא בלימוד התורה ובהצלחה במבצעים, אבל אין זה מונע מעשיית הרברים בהצלחה ברגע זה. לעיתים אף נדרשת סוג של 'חוצפה' שכוון.

בעבודת התפילה זה מעט שונה. מצד אחד גם בעבודה זו יש מקום ל'לכתחילה אריבער' וליציאה מעצמו, אבל זה באופן שונה. עבודת התפילה דורשת מהאדם להכיר את מקומו, לאיזו דרגה הוא שייך ולאיזו אינו שייך. איזו אריכות בתפילה נדרשת ממנו ואיזו אריכות איננה שייכת אליו.

נכון, בחור צריך היום לשכוח את עצמו בתפילה ולא לחכות לתאריך מיוחד. אבל לאחר מכן, על מנת שהוא יוכל להתמיד ביגיעה בתפילה לאורך זמן, הוא צריך לאט לאט להכיר את מקומו ולגלות את אופן התפילה שהוא יכול להחזיק בה מידי יום ביומו.

בדור השביעי, כשצריך 'להניח את עצמך על הצד' ולא לחשוב אודות עצמך, מאיזה מקום ניגשים אל החלק הזה של עבודת התפילה?

בלשון המאמר של הרבי (ר"ה 'ויגש אליו יהודה' ה'תשמ"ו): "ולכאורה צריך להבין, איך אפשר שתהיה עבודת ה' יחד עם עניין הביטול, דלכאורה ביטול ועבודה הם לא רק ב' דברים נפרדים אלא

בקונטרס ענינה של תורת החסידות הרבי אומר שזו פעולת תורת החסידות, שמונה אצל האדם בפשטות שחיים ללא שייכות לאלוקות אין זה חיים.

זו אחת הצורות שבהן חסיד, בדור השביעי, משתמש בכח של 'לכתחילה אריבער' בעבודת התפילה. הוא לא עושה חשבון האם הוא אוהו בעבודת התפילה באמת, הוא מתעקש על הסדר של הכנה לתפילה כי אחרת הוא אפילו לא כלי ריקן, הוא חתיכת עץ יבש. אצל חסידים תמיד היה מונח בפשטות שלא משנה באיזה ברוך הייתי שקוע בלילה הקודם, למחרת צריך להאריך בתפילה כמו בימים הטובים.

כשאדם שייך לתפילה, לעבודה שבלב, אזי הלב שלו לא שייך לתחתונות לחשבונות של פוליטיקה ותכונות.

כשאדם שייך לתפילה, להשתפכות הנפש לפני ה', אזי התמימות הבהירה של האמונה הפשוטה לא מתבלבלת מהארס שבקריאות הצינית של כל מיני 'חכמים בעיניהם'.

סיפר אחד החסידים, שבתקופה שלפני ג' תמוז, הוא נחשף לראשונה לדיבורים קרירים וציניים שהושמעו מפיהם של כמה ממכובדי אנ"ש כלפי האמונה הטהורה של החסידים. הוא נחרד וניגש אל ר' מענדל

פוטערפאס לשתף אותו בזעוועו. ר' מענדל נענה: "עס קומט פון השכלה אן עבודה" = זה מגיע מהשכלה בלי 'עבודה'.

בדרך הו, כשהתפילה איננה עניין של 'מותרות' ואיננה עניין של 'אחיזה במדרגה', אזי איננה דבר נפרד בפני עצמו. היא הנשמה שמחיה ונותנת כח לחסיד בעבודתו בהתמסרותו למילוי שליחותו בדור השביעי.

בשיחת י"ב תמוז ה'תשל"ז אמר הרבי: כאשר יהודי נמצא בד' אמות של תורה ותפילה, ועד למעמד ומצב של צדיק גמור, עובר ה' באהבה בתענוגים, ולפתע הוא תופס שהוא "יש מי שאוהב" הרי הוא נמצא במיצר הגדול ביותר...

על זה אומרים לו, שכאשר הוא קולט שמצבו הוא "יש מי שאוהב", והוא נמצא במיצר צריכה להיות אצלו תפילה באריכות.

ועל דרך זה כאשר יהודי עוסק בהפצת התורה והיהדות, עוסק במבצעים, והוא מצליח בכך, ע"פ תורה, הוא רואה פירות בעבודתו וכו' וכתוצאה מכך הוא נעשה "יש מי שמצליח", ואין כל צורך שהוא יביט במראה ויראה שהוא "יש מי שמצליח", אלא הוא חש בעצמו שהוא "יש מי שמצליח" - אומרים לו שעליו להתחיל להתפלל באריכות, זאת אומרת, צריך שיהיה אצלו לב נשבר, ועד שהוא יהיה "אויס מציאות".

הם הפכים זה מזה. דענין הביטול מורה שאינו מציאות כלל, משא"כ ענין העבודה תוכנו הוא שיש מציאות של אדם העובד, ועבודתו צריכה להיות בשלימות, בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מארך, היינו שיש לבבך ונפשך ומארך, ולא עוד אלא שיש כל לבבך וכל נפשך וכל מארך, ובוה צריכה להיות עבודת ה', דלכאורה זהו היפך ענין הביטול..."

ג. תפילה - כי לא שייך אחרת

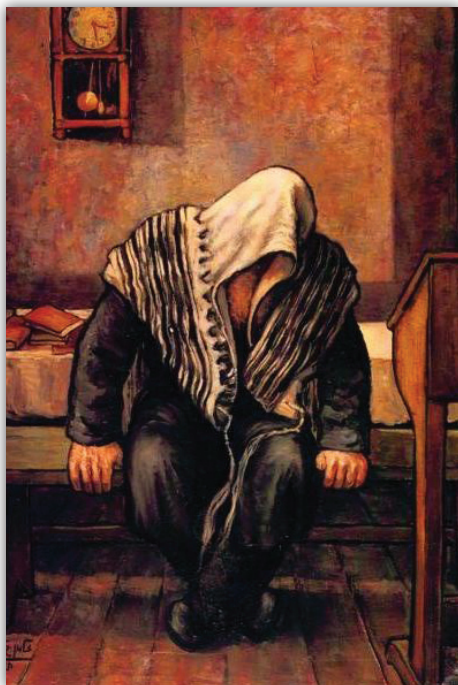
בשביל לגשת לעבודת ה' בתכלית הביטול, יש שתי דרכים.

דרך אחת היא בבחינת 'יהודא עילאה'. הידיעה שהמציאות שלי זו אלוקות. כלומר, יש לי מציאות, אבל היא בתכלית הביטול לאלוקות עד כדי כך שכל מציאותה זה אלוקות. גם כשאינני מרגיש זאת כל הזמן, חוץ מאלוקות אין לי מציאות אמיתית. לכן ממילא כשאני ניגש להתפלל יש לי רגש, יש לי שכל שמתבונן ולב שמתפעל אבל כל מציאותו של השכל זה ההתבוננות באלוקות וכל מציאותו של הלב זה ההתפעלות באלוקות.

בלשון המאמר (ר"ה 'ויגש אליו יהודה'): איך אפשר שתהיה עבודת ה' יחד עם עניין הביטול... אך הענין יובן עפ"י המבואר בהמשך תרס"ו במעלת עבודת עבד

בשלימות, ששלימות עבודתו היא כשבוטל לגמרי אל הארון, והיינו שיש לו תענוג ויש לו רצון ויש לו חב"ד שבראש ויש לו מדות שבלב ויש לו ג' הלוושים דמחשבה דיבור ומעשה, ומכל מקום כל ענינים אלו אינם של העבד אלא של הארון, שתענוג העבד הוא תענוג הארון ועל דרך זה בשאר הכוחות. היינו, דאף שבחיצוניות אפשר לחשוב שאלה הם כוחות העבד, מכל מקום בפנימיות ובאמיתית אינם אלא כוחות הארון. ומזה מובן שהביטול אינו בסתירה אל העבודה, כי אם אדרבה זהו שלימות הביטול...

דרך שנייה היא בבחינת 'יהודא תתאה'. האדם ניגש להתפלל מהמקום הפשוט שלו, הוא פשוט לא יכול אחרת, הוא חש שבלי תפילה הוא לא שייך לשום דבר. הוא רחוק מלהרגיש את המציאות שלו כמו שהיא מתוארת במאמר, שכל כולה ביטול לאלוקות. הוא מרגיש את הכבדות של הגוף ואת הרצון 'לרוץ הלאה' ללימוד התורה, התקדמות ב'מבצעים' ולהתחמק מלהיכנס לתוך התפילה. אבל הוא מתעקש לעצור את כל העניינים, כל פעם מחדש ולתת את עצמו להכנה לתפילה כי הוא מוכרח לחיות. הוא מפעיל את כח ה'קשה עורף' שלו, ואומר לעצמו שויהי מה, לא יתכן שיעבור יום או משך זמן מסויים בלי ללמוד חסידות, להתבונן ולעמוד לפני ה'. מונח אצלו בפשטות שלא מדובר ב'מותרות'. הוא לא ניגש ל'עבודה' ממקום שהוא רוצה לאחוזו בדרגה מסוימת אלא פשוט מדובר בעניין של חיים.

'עבודה' של תמים

לפנינו שיחה מיוחדת מעמיקה ומאלפת שקיימנו עם הרה"ח ר' חיים שלום שיחי' דייטש במיוחד עבור גליוננו, בנושא הנהגות והליכות בעבודת השם, שהן חלק מחייו של תמים כיום בתומכי תמימים. בשיחה זו ביקשנו לברר, ללבן ולחקור בכמה מאבני היסוד של עבודת השם בדורנו; זהו לא סוד, התחושה היא שלא הרי הרגשים בתומכי תמימים דהיום כהרי בתומכי תמימים דלפנים, ולא גזירה שווה יש, גם לא בנין אב. אולם, בשיחה שלפניכם תוכלו למצוא – מפי מי שינק מחסידיו של הדור הקודם, אך יודע גם נבכי הדור הזה – דרך והכוונה בעבודת השם כיום, אם לא כעין הפרט, לפחות כעין הכלל. המערכת

ה"בינוני". אפשר לומר שהיסוד של הדרך הזו, ובוה גם מתבטא החידוש שלה, הוא ה"התבוננות"; גם הדרך הארוכה וגם הדרך הקצרה המבוארות בתניא, שתיהן מבוססות על ה"התבוננות", כשעיקרה היא ההתבוננות שבזמן התפילה. היינו שבכוח ההתבוננות שבזמן התפילה יהיה מסוגל האדם לעמוד במשך כל היום בקיום המצוות ובשמירת המחשבה דיבור ומעשה שלו.

הרעיון הזה, שלהתבוננות בזמן מסוים ביום, יש כוח להשפיע על ההתנהגות של האדם (היינו על הלבושים שלו – מחשבה דיבור ומעשה) כולו, זה חידוש שלא היה קודם לכן. אולי בספרים זה הופיע כבר קודם לכן, אבל כדרך ב'עבודה' זה לא היה. [שמעתי פעם משהו שאמר בדרך חידוד, למה נקרא התניא ספר של בינונים, כי בינונים מלשון התבוננות].

ואת זה רואים בכל התניא, וגם בכל שאר מאמרי אדמו"ר הזקן, ב"ליקוטי תורה" וב"תורה אור", שאדמו"ר הזקן האמין בכוח של ה"התבוננות". וזה מה שאומר אדמו"ר הזקן בתניא שמוחו של האדם ברשותו, ויש לו הכוח והאפשרות להתבונן ככל אשר יחפוץ.

גם כשמתחיל אדמו"ר הזקן בפרק י"ח לדבר אל "אף מי שדעתו קצרה" ואין לו מוח בקרקרו, אשר הוא צריך לעורר את האהבה המסותרת וכוח המסירות נפש, גם אז מבאר אדמו"ר הזקן שהדרך לעורר את האהבה המסותרת היא – "התבוננות".

ועל ענין זה, על ה"התבוננות" – אומר אדמו"ר הזקן שזהו קרוב;

ספר התניא מורה דרך ברורה של עבודת ה', מידת הבינוני, שהיא מידת כל אדם ואחריה כל אדם ימשוך. לעתים קרובות קיימת תחושה שהמציאות הזו קצת רחוקה ממציאות החיים היום. האמנם "מידת כל אדם" להיות ששלושת לבושי הנפש שמהקליפה אינם גוברים על הנפש האלוקית לעולם? האמנם קרוב מאוד הנקל מאוד להיות המוח שליט על הלב וכל דבר רע אפילו רק בשעולה בכחשבתו מיד דוחהו בשתי ידיים? האם אכן קל להיות בינוני, גם כיום? זה בכלל משהו שאפשר לדרוש כיום מבחור בן הדור הזה? ואם זו בן דרישה גם כיום – נדמה שההרשיה הזו בשלה, שכן כמה 'בינוניים' ניתן למצוא כיום?

זו אכן שאלה קשה. קשה לענות עליה.

אבל, לפני כמה שנים, באחת ההודמנויות שהייתי בהאדיטש, התוועדנו שם מספר אנשים, ואחד הנוכחים העלה את אותה שאלה בערך. אני זוכר כיצד ניסח את השאלה, זה היה אולי עוד יותר קשה. הוא שאל – אדמו"ר הזקן אומר על הדרך שלו שזה "קרוב מאוד"; אך אם הסטטיסטיקה אומרת שרק אנשים בודדים הגיעו לזה, איך אפשר לקרוא לזה "קרוב מאוד"? וזו באמת שאלה קשה. אך אז, בהשגחה פרטית, ניתנה בראשי ובפי תשובה בדרך אפשר לשאלה הזו.

וכך הוא הענין, כמובן לפי עניות דעת:

אדמו"ר הזקן התווה דרך של עבודת השם בתניא, דרך של

ממושבת בדבר אחד, מה שאפיין את החסידים של פעם, כמסופר בספרי הסיפורים. זהו דבר שאפשר לדרוש כיום מבחורים, בדור שקשה להתרכז אפילו 5 דקות בדבר אחד מבלי להסיח את הדעת? בנוסף אחר, מהו הדרך הנכונה כיום של תפילה באריכות?

ענין זה, היינו תפילה באריכות אצל הבחורים, מאז ומעולם היה תפקידם של המשפיעים, ללמד איך להתפלל באריכות.

אני עוד זכיתי לקבל הדרכה מר' שלמה חיים, והוא פשוט היה מדריך באופן פרטי כל בחור. באופן כללי הוא היה מדבר על המעלה של תפילה באריכות בכל התוועדות ממש. אבל ההדרכה בפועל איך להגיע לזה, הוא היה מדריך באופן אישי. היו ניגשים אליו, והוא היה מדריך בפרטי פרטים.

הרב ישראל גרוסמן בזקנותו

תמצית ההדרכה של ר' שלמה חיים היתה בענין של ריכוז המחשבה, היינו להתבונן בריכוז בענין אחד מבלי להסיח דעת לדברים אחרים. והכל היה אצלו בדרך של אט אט ובשלבים. בתחילה הוא נתן רק חמש דקות, בהן התלמיד היה צריך לבחון את עצמו אם הוא הצליח להתרכז בהן ולא להסיח דעת. וכל עוד שלא היו חמש דקות בהן היה ריכוז המחשבה הוא לא היה עובר הלאה. עד כדי כך שהיו בחורים שישבו עם שעון לבדוק כמה דקות עברו שהם הצליחו להתרכז.

היה פעם בישיבה הראש ישיבה ר' ישראל גרוסמן. הוא היה חסיד קרלין, הוא ידע מה זה להתפלל בהתלהבות, אבל התבוננות זה לא היה הדרך אצלם. וכמו שהרבי הרש"ב אמר שלא מוצא חן בעיניו השלום שיש בין המשגיח של נגלה למשגיח של חסידות, הוא היה רב עם אלה שהיו עסוקים בתפילה כי זה הפריע לסדר נגלה שהוא היה אחראי עליו. פעם אחת הוא אמר – "לעצום את העיניים ולהסתכל בשעון כמה זמן עבר – זה נקרא להתבונן!"; אבל זו היתה ההוראה של ר' שלמה חיים, להסתכל אם עברו חמש דקות מבלי שהיתה הסחת דעת.

מעבר לזמן, גם במה לחשוב – בשלב הראשון הוא היה אומר לחשוב במאמר שלמדו באותו הזמן בשיעורים. לא במאמרים שהיו ידועים בתוכן של התבוננות, אלא דווקא במאמר שאותו לומדים; באותו הזמן למדנו אז בישיבה את ההמשך תש"ג. ההמשך הזה נחשב יותר להמשך של 'השכלה', ולא כל כך מדבר בעניינים של עבודה. והמעניין היה, שהוא הנחה אותנו איך להוציא נקודה של עבודה גם מאותם מאמרים של השכלה. אני זוכר כשהוא הדריך אותי, הוא לימד אותי גם מהו ה'בכך' שניתן להוציא מההמשך הזה. הוא אמר לי, שה'בכך' מהמאמרים האלו המדברים בענין הרצון למלוכה, וכל פרטי הדרגות בזה, רצון הקרום ורצון המוחלט, הוא – שכשרואים עד כמה עמוק הוא הרצון למלוכה אזי רואים עד כמה נוגע לקב"ה שאני יהיה עבד, ועד כמה הקבלת עול של האדם נוגע עד אין סוף אצל הקב"ה.

וענין נוסף, מעבר לזמן ומעבר לתוכן אודותו לחשוב, הוא גם

כשאתה שואל האם זהו קל לשמור על לבושי הנפש אשר מיד שעולה בהם רע "דוחה בשתי ידיים" – זהו בהחלט לא קל. אבל אדמו"ר הזקן האמין, שאם אדם יתבונן – וזה כן קרוב לכל אדם, בין אם התבוננות עמוקה לעורר אהבה ויראה שכליים, ובין אם התבוננות המעוררת רק את האהבה המסותרת – אזי יהיה לו את הכוח גם להיות שלם במחשבה דיבור ומעשה שלו.

אך עם זאת, באם תשאל, סוף סוף רק מעטים הצליחו להגיע לזה, אז כיצד אפשר לקרוא לזה "קרוב מאוד" – נכון, אמנם רק מעטים הגיעו לסוף הדרך, אך גם מי שלא הגיע לסוף הדרך עדיין זה נקרא שהוא הולך בדרכו של אדמו"ר הזקן.

ואמחיש זאת בדרך משל:

בירושלים יש רחוב שנקרא רחוב יפו. הרחוב הזה נקרא כך בגלל שזה היה הדרך להגיע ליפו. שמעתי שגם ביפו יש רחוב שנקרא ירושלים, משום שזה הדרך להגיע לירושלים.

כשאמרת את זה בהאדיטש, קם מישהו מרוסיה ואמר, שגם בעיירה שלו, עיירה קטנה

ומרוחקת, יש רחוב שנקרא רחוב מוסקבה, וזאת משום שזהו הדרך למוסקבה. יתירה מזו הוא אמר, לא רק שהרחוב הזה נקרא כך, אלא זהו רחוב של מוסקבה; הוא סיפר שכשהוא נוסע לשרה התעופה למשל, הנהג אומר לו שעדיף לנסוע ברחוב ההוא, על אף שהוא יותר ארוך, משום שאת התחזוקה של הרחוב ההוא מוסקבה מממנת, ואם למשל יש שלג, אזי זהו הרחוב הראשון שמפונה כי מוסקבה משלמת אזי יש מספיק פועלים שינקו את הכביש. זאת אומרת, שאם זוהי הדרך למוסקבה, אזי הדרך הזו שייכת למוסקבה ומוסקבה משלמת. נמצא, שמי שעולה על הדרך הזו, אפילו שהוא רחוק מאוד ממוסקבה, הוא כבר שייך למוסקבה.

לענייננו, מי שעולה על הדרך של תניא, על הדרך של ה"תבוננות", גם אם הוא עוד רחוק מלהיות בינוני ש"לא עבר עבירה מימיו", הוא כבר מאלה ששייכים לדרך של תניא, שעליה אומר אדמו"ר הזקן שהיא "קרוב מאוד". אז את הסטטיסטיקה לא צריך לחשב רק לפי אלה שהגיעו, אלא גם לפי כל אלה שנמצאים על הדרך; להגיע זה קשה, סוף סוף אדם נמשך בטבעו לחיי מנוחה ובורח מן ה'עבודה'. שהרי גם לפי אדמו"ר הזקן שזהו "קרוב מאוד" עדיין זה נקרא 'עבודה', וצריך להתייגע בזה. אך עם זאת, כל אחד שהולך בדרך של תניא, שעל ידי התבוננות הוא מצליח להירבק באלוקות ולהישמר קצת מענייני עוה"ז – זה גם בכוח הדרך של תניא, שכן בלי תניא גם את זה הוא לא היה יכול לעשות. ומה עוד, שסוף סוף, אם ימשיך ללכת בדרך זו ולא יניח לעצמו, מובטח לו שגם יגיע, שכן הדרך הזו מובילה בודאי אל ה"בינוני".

האם תפילה באריכות זה משהו השיוך לכל אחד, בקטן בגדול, או שיש גיל מסוים או מצב מסוים שרק אז שייך הדבר? תפילה באריכות ממש הרי דורשת ריכוז יוצא דופן ויכולת התבוננות

הנחה בתחילה באיזה אופן להתבונן; כשהרריך אותי הוא אמר לי בתחילה להתבונן רק באותיות הרב, היינו לא להתבונן בענין של המאמר, אלא לחשוב רק את האותיות של המאמר. ורק בשלב מאוחר יותר, כשהוא היה מוסיף גם קצת יותר זמן, הוא היה מאפשר לחשוב גם על התוכן של המאמר.

כדי להסביר לי את זה, הוא סיפר לי אז סיפור. שכשהרבי הקודם נכנס פעם לחזור בפני הרבי הרש"ב מאמר, לאחר החזרה אמר לו הרבי הרש"ב: "נו, און אין אייגענע אותיות" (נו, ובאותיות שלך). היינו שאחרי שחזורים את אותיות הרב, יש שלב שצריך לחזור גם באותיות שלך, היינו שאתה מוצא לתוכן של המאמר מילים ואותיות משלך כיצד להסביר לעצמך את הענין.

ורק בשלב מאוחר, אחרי הרבה זמן, הוא היה נותן לכל אחד מאמר מסוים לחשוב בעת ההתבוננות, שעוסק יותר בעניינים של עבודה. לי באופן אישי הוא נתן את המאמר "וילך איש מבית לוי" תרס"ו. מבחורים אחרים אני יודע שהוא נתן להם מאמרים אחרים.

דבר נוסף שהוא הרגיש לי אז בקשר לשלבים הראשונים של ההדרכה, שכל ההתבוננות הזו היא לא התבוננות ממש; התבוננות אמיתית היא שאחר כך מתפללים עם זה על ידי שמוצאים את התוכן של ההתבוננות בתוך התפילה. אך בשלבים הראשונים, גם אחרי ההתבוננות מתפללים רק בפירוש המילות, אבל עם זאת, כשמתפללים אפילו רק פירוש המילות אבל זה אחרי התבוננות, גם הפירוש המילות הם מאירים באופן אחר לגמרי. המילות נאמרות אז בחיות אחרת לגמרי.

בכל אופן הנקודה היא, שבענין של תפילה באריכות – לא יכולה להיות בזה הוראה כללית, כי אם ענין זה מסור אל המשפיעים, להרריך באופן אישי כל בחור באיזה אופן זה שייך אליו.

אגב, ביחידות הראשונה שהייתי אצל הרבי, בשנת תשכ"ט (או הייתי כבר אברך כי התחתנתי מאוד מוקדם, אך בהיותי צעיר מאוד נהגתי שם כאחד הבחורים), שאלתי את הרבי שאלות על תפילה. הרבי אז אמר לי, בין היתר, שבזה אין צורך לשאול "מעבר לים" אלא יש לשאול בזה את המשפיעים על אתר.

לפעמים ישנה תחושה שמתוך שמדגישים בעיקר את המעלה של תפילה באריכות, מזניחים קצת את המעלה של תפילה במנין. וכך יוצא לפעמים שבחור, גם כשהוא לא מתפלל באריכות, יכול להיות שהוא לא דווקא יעדיף תפילה במנין.

אחד הדברים שאני מתלהב מאוד לספר, הוא מה שנוכחתי לראות אצל ר' שלמה חיים; ר' שלמה חיים כידוע כל חייו התמסר לתפילה באריכות, יום יום, לא רק שבת, וכך גם היה מחנך את הבחורים. הוא היה מגיע לסדר חסידות בשיבה, לומר חסידות, לרוב היה

נשאר ללמוד גם בשעת התפילה, ולאחר התפילה בשיבה היה הולך הביתה ומתפלל עד השעות המאוחרות של היום.

אבל היו ימים שלא היה מתפלל באריכות. למשל יום שישי בבוקר, וגם בשבועות. לכאורה מאותה סיבה – שהוא היה ער בלילה שלפני כן (בכל ליל שישי הוא היה נשאר ער). אני חושב שהיתה לו בקשר לכך גם הוראה מהרבי. בכל אופן, באותן התפילות שלא היה מתפלל באריכות, היה ר' שלמה חיים מקפיד על מנין כמו בחור צעיר, היה מחפש להתחיל ולסיים בדיוק עם המנין. זו היתה הקפדה שאפשר היה לראות אותה בחוש. כמו כן מנחה ומעריב של כל יום, היה מחפש ומקפיד להתפלל דווקא במנין.

אני אוהב לספר את זה, משום שראיתי בחוש כיצד גם מי שתפילה באריכות היתה כל חייו, היה חשוב לו ויקר לו מאוד הענין של תפילה במנין. וכך ראינו אצל הרבה חסידים, מהו היוקר של תפילה במנין, כך שבדאי אפשר לומר שתפילה במנין היא חלק בלתי נפרד מההנהגה של חסידים, לא פחות מתפילה באריכות.

הרב חיים שלום דייטש

אגב, שאלה צדדית: מהו החיתר להתפלל שחרית אחרי הצות, במקרה שבחור באונס או ברצון לא התפלל עד אז?

מי אמר שיש חיתר? אני זוכר מקרה מסוים שבחורים התווערו בלילה בשיבה ולמחרת קמו מאוחר והתחילו להתפלל אחרי הצות. ר' שלמה חיים ראה את זה והוא התחיל לצעוק ככרוכיא, ממש צעקות נוראיות (בכלל ר' שלמה חיים היה צועק, לא כמו היום שיש מי שחושב שלצעוק זה לא יפה או לא מתאים...).

אני פעם מסרתי על זה שיעור בשיבה, ומסקנת הרברים היתה, שלהתחיל לפני הצות ולהמשיך לאחר מכן – יש פוסקים המתירים, אבל להתחיל אחר הצות – אין אף פוסק שמתיר. ולכן, בחור שמתחיל אחרי הצות להתפלל, השמו"ע חייב להיות עם מנחה (לגבי ברכות ק"ש יכול להיות חיתר, אבל לגבי שמו"ע אין שום חיתר).

ולימוד החסידות לפני הצות – יכול להיחשב כאילו שהתחילה התפילה לפני הצות?

תלוי איזה לימוד חסידות זה; היו וישנם חסידים שהתפללו כל יום מאוחר, אבל זה היה אחרי כמה שעות של לימוד חסידות, ולימוד חסידות כזה שאין לי ספק שהוא היה חלק מה'עבודה שלב' של התפילה. אבל על הרוב, לימוד החסידות הוא גם חלק מלימוד התורה ולא דווקא שהוא נעשה בהרגש חלק מהתפילה, ולכן קשה לסמוך על זה שלימוד החסידות שלפני הצות יתיר להתפלל אחר הצות. אני חושב שבאופן כללי אי אפשר לסמוך על זה, למעט יחיד סגולה.

בנוגע לשמירת המחשבה: ישנו מצב שהאדם בכלל לא שם לב למה שהוא חושב, כמו הביטוי בהלכה (לגבי כוונה בג' ראשונות), שאם פעם אחת לא כיוון כנראה גם פעם שניה ושלישית לא יכוון,

כלומר הוא בכלל לא אחוז בשום דבר. אז איך בכלל אפשר לשמור כך על המחשבה ממחשבות לא טובות?
דבר ראשון צריך להבהיר, שאי אפשר להיות חסיד בלי גדירת המחשבה. אין דבר כזה.

ישנה עצה הכתובה בספרים בנוגע לשמירת המחשבה, כאשר היא כבר נופלת בראש, והיא להעביר את המחשבה לדבר אחר; היינו שאם באות לאדם מחשבות שהוא אינו רוצה בהם, אזי על מנת להעבירם, יעביר את המחשבה להרהר בענין אחר וממילא תעבור המחשבה הלא טובה.

עצה זו היא טובה מאוד, אך רק למי שיש מוח בקרקרו, כך שגם היא כשלעצמה קשה לביצוע. ולכן, מה שחינכו המשפיעים תמיד – הוא לחקוק בראשו של האדם אותיות של תורה וחסידות. בעיקר המשפיעים היו מחנכים על לימוד תניא בעל פה, אבל לא רק. סיפרו לי תלמידים של ר' ניסן, שהיו שגור על לשונו כל תרס"ו בעל פה, על אותיותיו, וכך גם היה מחנך את התלמידים.

את ר' שלמה חיים ראו ברחוב כל הזמן עם שפתיים נעות (גם אצל הרבי ראו כך כל הזמן).

הוא היה משנן תניא. פעם אחת יצא לי לשמוע אותו, כשהוא הגיע ליישיבה בשעה מוקדמת, ועמדתי בחלון בקומה שמעל לכניסה, הוא דיבר קצת יותר בקול שכן אף אחד לא היה ברחוב באותה שעה, ושמעתי אותו חוזר תניא.

וכך היה הדרך של חסידים מאז ומעולם, שהראש תמיד מלא באותיות של תורה. והרבר מועיל בשתים; ראשית, יהיה אפשר גם ברחוב לעסוק בתורה על ידי חזרה בעל פה ולא יהיה מקום בראש לדברים אחרים, שנית, גם כאשר כבר נופלת בראש מחשבה שצריך להעביר אותה, הרבר יעשה בנקל יותר, שכן בזמן שלאדם חקוקות בראש אותיות של תורה יהיה לו קל יותר להעביר את המחשבה לדבר אחר, כיון שהוא לא צריך לחדש אצלו אותיות של מחשבה אחרת, אלא המחשבה האחרת כבר נמצאת אצלו בראש דרך אותן האותיות החקוקות אצלו.

כל זה הוא בנוגע לשעת מעשה, כשארם צריך להתגבר על מחשבה לא טובה שנופלת לו – זוהי העצה. אך האמת היא, ששמירת המחשבה אינה מתחילה כאשר נופלות בראש מחשבות לא טובות; זו עבודה שמתחילה הרבה קודם לזה.

ר' שלמה חיים אמר לנו פעם בשם הרבי הקודם, שמהיכן אדם יודע שהתשובה שלו היא בשלימות, אם הוא מסוגל להתפלל כל שמונה עשרה מבלי שייכנס לו הרהור אחר.

אמרה זו מלמדת שבכדי להתפלל שמונה עשרה שלם מבלי שייכנסו בראש באותו הזמן הרהורים אחרים, זה קשור עם לעשות תשובה. היינו שזה קשור עם עבודה פנימית.

מספרים שמישהו פעם בא להתלונן אצל הרבי שלו שיש לו מחשבות זרות באמצע התפילה, אמר לו הרבי – "אלה לא מחשבות זרות, אלא המחשבות שלך"; כשארם מהרהר במשך היום בכל מה

שיחפוץ, אפילו בדברים המותרים, אזי הרהורים האלו נדבקים בו. הרי כל המחשבות שאדם חושב אינן נעלמות לאחר הרהור בהן, אלא נשארות במחשבה, ואי אפשר שלא יתעוררו אצלו שוב אותן המחשבות, אפילו באמצע התפילה. ועל זה האמרה בשם הרבי הקודם, שאם אדם עושה תשובה בשלימות, אזי כל המחשבות שהיו לו בורחים ממנו, הראש נעשה נקי, וממילא הוא מסוגל להתפלל שמונה עשרה שלם מבלי שתיכנס אצלו מחשבה אחרת.

המשפיע ר' ניסן נעמענאווי בעת תפילה

על דרך זה יש מאמר בגמרא, שב'חורבה' נמצאות רוחות רעות; בחסידות מוכא הביטוי הזה בהקשר שאם האדם הוא בכחינת 'חורבה', אזי שולטים בו רוחות רעות. כתוב בדומה לזה ב'דרך חיים' – אני אמנם מכיר את האמרה הזו עוד לפני שלמדתי דרך חיים, מההתוועדות של ר' שלמה חיים, שהיה חוזר על זה ריבוי פעמים – ש'מפני הארת מלכות שמים האלוקית, בורחים הקליפות'. אם לאדם יש קבלת עול מלכות שמים – בורחים ממנו הקליפות.

היינו, שעצם היות האדם בכחינת 'חורבה', שהוא ריק מדברי תורה, וראשו משוטט בכל – לאו דווקא במחשבות אסורות, אלא אפילו בדברים המותרים, אלא שהם דברים בטלים – זה מביא עליו את כל הקליפות.

יש מאמר ב'דרך חיים', וגם את זה שמעתי מר' שלמה חיים ריבוי פעמים, ש'ריבוי דברים בטלים מביא לריבוי מחשבה זרות'. (חסידים היו אומרים את זה בראשיית ימות, ריבוי דב"ט מביא לריבוי מח"ו). ומבואר שם, שאם אדם יעשה חשבון על מעשיו, הוא יוכח שכל הנפילות שיש לו זה בגלל הדברים בטלים שלו.

ר' שלמה חיים, כשהיה מדבר איתנו על אתכפיא, הוא היה שם דגש גדול על אתכפיא בדיבור, היינו שלא לדבר דברים בטלים. ר' שלמה חיים סיפר לנו, שביחידות הראשונה שלו אצל הרבי הרש"ב, הרבי הרש"ב דיבר איתו על אתכפיא בדיבור. הרבי אז אמר לו שאתכפיא בדיבור מלבד שזה יעזור לו על העתיד זה יועיל לו גם לתיקון העבר.

יש גם מכתב חריף מאדמו"ר הזקן שלא לדבר כלל קודם התפילה; לפני שחרית לא לדבר כלל, וגם לפני מנחה ומעריב שלא לדבר זמן מה (כשעה) קודם התפילה. שכן דברים בטלים קודם התפילה מפריע לריכוז בתפילה. וזה אכן רואים בחוש, שאי אפשר להתפלל בריכוז המחשבה אם היו דברים בטלים קודם התפילה.

דברים בטלים יכולים לבוא לא רק בדיבור, אלא גם במחשבה. ואדרבה, במובן מסויים, דברים בטלים במחשבה גרועים מדברים בטלים בדיבור. ואם צריך להישמר מדיבור, על אחת כמה וכמה שצריך להישמר ממחשבה אודות דברים בטלים. כאמור, שכשארם ממלא את המחשבות שלו בדברים בטלים, ואינו גודר את מחשבתו במשך היום, אזי קשה להתפלל שמונה עשרה שלם מבלי שתיכנס מחשבה אחרת.

ידוע אצל חסידים שקריאת שמע שעל המיטה היא זמן של חשבון הנפש. מהי הדרך בזה כיום אצל בחורים? האם כל יום באריכות, או פעם בשבוע?
אספר לך סיפור, ששמעתי מבעל המעשה בעצמו:

היה בחור בישיבה, מהמחונכים החזקים של ר' שלמה חיים, שהיה מתפלל כל יום באריכות וכו'. אותו בחור היה חברות שלי והוא סיפר לי בעצמו מה שהיה לו כשהוא היה ביחידות אצל הרבי.

באחד החגים הוא נסע לרבי וזכה להיכנס ליחידות. על הפתק שהוא הגיש לרבי בכניסה ליחידות הוא כתב את כל סדר היום שלו, וגם שאל הרבה שאלות שהיו לו ב'עבודה'. בסוף הפתק הוא כתב, שהוא לפעמים נעשה מתוח ועצבני והוא מבקש ברכה להיפטר מזה.

מי שידוע, הסדר ביחידות היה, שתחילה היה הרבי קורא את הפתק שהגישו לו מהחל עד כלה, ולפעמים תוך כדי קריאה היה עושה סימנים עם העיפרון על הפתק, ולאחר שהיה גומר לקרוא את הכל היה מתחיל לענות על השאלות לפי הסדר, על ראשון ראשון וכו'. באותה היחידות הרבי קרא את כל הפתק, וכשהחל לענות הוא החל מהסוף דווקא. וכך אמר הרבי לאותו בחור: אתה כותב שאתה לעתים נעשה מתוח ועצבני. ומה חידוש בכך, והרי אתה כותב כאן שאתה עושה חשבון הנפש מידי יום, אז אין זה חידוש שאתה נעשה כך. חשבון הנפש לא צריך לעשות כל יום, אלא פעם בחודש ואולי פעם בשבוע.

והאמת היא, שיש על כך גם שיחה מפורשת מהרבי בשנים הראשונות; אינני זוכר בדיוק מתי זה היה, אך תוכן הרברים היה שאין להרבות בדברים המביאים את האדם לידי שפלות ומרירות. ואמר שם הרבי, שאם ישאל מישהו והרי כתוב בחסידות שצריך לעשות חשבון הנפש - צריך לומר לו שזה מגיע מהיצר הרע! כך הרבי אמר. אינני זוכר בדיוק את המראה מקום, אבל כך ראיתי.
אז רואים ברור, שחשבון הנפש שייך רק לעתים מזומנים, ואינו עניין לבכל יום.

אך איך צריכה להיות הקריאת שמע שעל המיטה בכל יום?
ר' שלמה חיים לימד אותנו שקריאת שמע שעל המיטה צריך להיות בפירוש המילות. זה העניין של קריאת שמע.
יתירה מזו, ר' שלמה חיים אמר לנו שקבלה היא, שמה שכתוב בפרק ז' בתניא, מה שאפשר לפעול על ידי קריאת שמע שעל המיטה "בכוונה עצומה", הכוונה לפירוש המילות.

ובאותם העתים המזומנים שצריך לערוך חשבון נפש, כיצד יש לעשות זאת? כיצד עורכים חשבון נפש?
אני יכול לומר לך בזה מה ששמעתי מר' שלמה חיים, איך שהוא חינך אותנו מה זה חשבון הנפש.

ר' שלמה חיים היה נוהג לדבר על זה בעיקר בזמנים כמו של אלול, שאז זהו זמן מיוחד של חשבון הנפש. אני זוכר שהוא היה חוזר על אמרה בשם הרבי הרש"ב, שחשבון הנפש צריך להיות מורכב משלשה חלקים: "ווי ס'איז דארף זיין, ווי ס'איז קען זיין, און ווי ס'איז בפועל" [איך שזה צריך להיות, איך שזה יכול להיות, ואיך שזה בפועל].

ור' שלמה חיים היה מסביר את האמרה (אולי כל ההסבר היה בשם הרבי הרש"ב); איך צריך להיות - היינו מצד האמת, ואיך יכול להיות - זו

המדרגה שהארם מעריך שהוא מסוגל האדם מצד עצמו להגיע אליה, ואיך זה בפועל - כמה הוא עושה בפועל מתוך מה שהוא העריך שהוא מסוגל לעשות. ואז שאל ר' שלמה חיים, לכאורה מספיק רק שני השלבים האחרונים, שכן בשביל מה הוא צריך לדעת איך צריך להיות מצד האמת, אם בסופו של דבר הוא מגיע למסקנה שמה שהוא יכול ומסוגל לעשות זה הרבה פחות מכך. והוא הסביר, בזמן שאדם יודע שמצד האמת הוא היה צריך להגיע להרבה יותר, ומה שהוא יכול ומסוגל לעשות זה הרבה פחות מכך, אז הרבה יותר יכאב לו כאשר הוא יתבונן שגם את מה שהוא מסוגל לעשות - שלאמיתו של דבר זה מעט מאוד ביחס למה שהיה צריך מצד האמת - הוא בפועל לא עושה.

האם צריך האדם בחשבון הנפש - בעיקר בחלק השלישי של "איך זה בפועל" - לזכור במחשבתו כל פרט ופרט ממעשיו ממה שעבר עליו, או שהכוונה היא יותר לחשבון נפש כללי, על כללות המצב בו נמצא האדם?

ראיתי פעם מכתב או שיחה של הרבי, שחשבון הנפש צריך להיות או לפי הסדר של מחשבה דיבור ומעשה, או לפי הסדר של תורה עבודה וגמילות חסדים. והיינו שיש עניין שהחשבון הנפש יהיה לא רק באופן כללי, אלא גם באופן פרטי.

ואם נחבר את שתי האמרות, אפשר לצייר ממש כיצד צריך להיות החשבון נפש:

נקח לדוגמא את החלק הראשון של "תורה"; תחילה חושבים איך צריך להיות העניין של תורה - לדעת את כל התורה כולה, לגמור את כל הש"ס, לא לבטל רגע מלימוד. אך מה אני באמת יכול - לגמור

המשפיע ר' שלמה חיים קסלמן

לפעמים תולים את זה במלחמה קדושה בעניינים של הרבי, אבל זה לא תמיד כך. לפעמים רואים בחוש שזה פשוט חוסר במידות טובות בין אדם לחבירו. איך זה הולך יהי? אולי זה משום שלא מספיק מדברים גם על מידות טובות בפשטות, על ענווה ועל שפלות, על אף שגם הם יסודות בחסידות ובדרכי החסידים.

מה אוכל לומר, אף אני בחלומי... גם בראשי מנקרת אותה שאלה. אין ספק שלא מספיק מדברים עם הבחורים על הנהגה חסידית בין אדם לחבירו. על הנהגה חסידית בין אדם למקום מדברים הרבה מאוד, אבל בין אדם לחבירו כנראה שלא מספיק. ה'ישות' זה אמנם הדבר שאנו נלחמים בו כל החיים, ולא תמיד מצליחים לוותר עליו, אבל בהחלט חסר דיבור מיוחד על איך אדם צריך לעבוד עם עצמו ולוותר על ה'ישות' שלו, לא רק בין אדם למקום אלא אף בין אדם לחבירו.

כשהייתי מגיד שיעור בשיבה, בכל קטע בגמרא שאפשר היה להכניס איזה לימוד על מידה טובה, הייתי משתדל לדבר ולהאריך בה. כשלמדנו למשל קידושין בשיבה, הרבה מהשיעורים היו על איך שלומדים מהגמרא הנהגה ראויה של שלום בית. וכן בשאר המסכתות.

לגבי מעשה בפועל, נראה לי שיש אכן צורך להתקין בשיבה שיעורים או התוועדות מיוחדות על הנושא של מידות טובות בין אדם לחבירו. ויש לי גם אסמכתא לכך:

שמעתי פעם סיפור מהרב חורקוב. הרב חורקוב מפעם לפעם היה נוהג לזמן אליו מנהלי מוסדות ועסקנים והיה מדבר איתם על התנהלות המוסד והיה לפעמים גם מוסר הוראות וכו'. פעם אחת הוא זימן אליו את אחד ממנהלי המוסדות בארה"ק, ובין היתר דיבר עמו על סדר הלימודים שיש במוסד, ואז שאל האם לומדים במוסד גם 'מוסר'. וכשהמנהל ענה שלומדים רק חסידות, אמר לו הרב חורקוב שיש להתקין בסדר הלימודים מפעם לפעם גם לימוד מוסר.

איך שאני מבין את ההוראה הזו, הכוונה בזה היא שעם לימוד החסידות חיים בענייני אלוקות, יחודא עילאה ויחודא תתאה, אבל לפעמים חסר המילים הפשוטות של הנהגה במידות טובות בין אדם לחבירו. וזה הכוונה בלימוד מוסר, היינו לחנך ולדבר במילים פשוטות ובאופן מודגש על הנהגות טובות ומידות טובות.

לסיום הייתי רוצה לשאול, בנוגע ליראת שמים. ואולי זו שאלה יותר לגבי יראת חטא; לפעמים נדמה שעל מה שחסיד, שגדל וינק וספג את כל האווירה של חסידות ותומכי תמימים, יצטרך לעבוד קשה כדי להשיג - ישנם יהודים פשוטים שיש להם זאת ללא יגיעה. אפשר למצוא אצל הרבה יהודים שאינם לומדים חסידות יראת שמים טבעית, ומאידך ניתן לראות יהודים שלומדים ועוסקים בחסידות ואין להם יראת שמים טבעית, אלא רק כזו שבאה בהרבה יגיעה ועם הרבה נפילות.

זו אכן שאלה שהיא יותר בנוגע ליראת חטא. ואת השאלה הזו ממש שואל אדמו"ר האמצעי בפרקים הראשונים של 'דרך חיים' (שער התשובה פרק ז).

וזה לשונו שם:

את כל הש"ס לאו דווקא, אבל לפחות לדעת את המסכת שלומדים בשיבה. ומה בפועל - אני יודע רק כמה דפים מהמסכת, וגם אותם אני לא בדיוק זוכר.

וכך גם בחלק של "עבודה"; איך צריך להיות הענין של העבודה - שתהיה אהבה כרשפי אש לאלוקות. לקיים את השבועה "תהי צדיק". [במאמר המוסגר, אני זוכר שר' שלמה חיים שאל בפרק ג' בתניא, איך זה שאדמו"ר הזקן כשהוא רק מתחיל לבאר את הכוחות של הנפש האלוקית הוא כבר מדבר על אהבה כרשפי אש, והרי זו הדרגה הגבוהה ביותר שבפרק נ' הוא כותב עליה שהיא "עולה על כולנה", או מה זה שייך לכל אחד. אלא שבתחילה אדמו"ר הזקן רוצה ללמד מה הכוחות האמתיים של הנפש האלוקית מצד עצמה, וזה שתהיה לה אפילו אהבה כרשפי אש, עם היות שבפועל אין זה בכוחות של כל אחד מצד הגוף והנפש הבהמית].

אך מה אני באמת יכול - יכול להיות שבכלל אהבה בהתגלות הלב אני לא מסוגל, אבל לפחות רגש כלשהו, משהו בתעלומות הלב, אך מה בפועל - גם זה אין, רק אהבה לעולם הזה.

כך גם בגמילות חסדים; מה צריך להיות - שלא אשאיר דבר אחד לעצמי. שכל הזמן אשוב כיצד לעשות טובות לשני. שמעתי על יהודי בירושלים, שבסוף כל יום הוא לא משאיר אצלו כסף בכיס או בבית, אם יש לו קצת כסף הוא מיד נותן את זה למישהו. אך מה אני יכול - לתת חומש, או עכ"פ מעשר, לעזור למישהו גם אם לא מעצמי אבל לפחות כשמבקשים ממני, ומה בפועל אני עושה!?

דבר נוסף שמעתי מר' שלמה חיים בקשר לחשבון הנפש:

הוא סיפר על אופן החשבון הנפש של אחד החסידים, אינני זוכר על מי הוא דיבר. הסדר בחשבון הנפש של אותו חסיד היה, שהיה אומר לעצמו בקול ובנעימה - "הנפש השנית בישראל היא חלק אלוקה ממעל ממש", והיה שותק לכמה דקות וחושב. ושוב היה אומר "הנפש השנית בישראל היא חלק אלוקה ממעל ממש", וכך היה חוזר מידי כמה זמן. ואחרי אריכות זמן היה אומר "נו, אז איזה בושא היא זו!" וכך היה נרדם.

מה שאני הבנתי מהסיפור הזה, שאצל חסידים עיקר האריכות בחשבון הנפש לא היה על נחיתות המצב שלי, אלא דווקא על גודל המעלה של הנשמה מצד עצמה, ולאן היא שייכת באמת, ומזה תבוא אחר כך בושא גדולה גם על המצב שלי. וזה אולי גם הביאור במה שאומרים שחודש אלול הוא חודש של חשבון הנפש, ולכאורה בשביל מה צריך חודש שלם, כמה זמן אפשר להאריך בחשבון הנפש, גם חשבון בסופו של דבר נגמר בפעם אחת. אלא שאם עיקר הדגש בחשבון הוא ההכרה בגודל המעלה של הנשמה, ובוה צריך להיות עיקר ההתבוננות, אזי אולי שלושים יום באמת לא כל כך מספיקים.

יוצא לפעמים לראות בחזר שהוא 'שפיץ חביד' בעבודה שלו ובהתמסרות לרבי, אבל בעניינים שבין אדם לחבירו הוא לא כל כך מצטיין. לחדד את השאלה אולי אנסה אותה בצורה קצת חריפה: רואים הרבה בחורים ואברכים שהתחנכו על התמסרות לרבי ויצאה לשליחות, ומוסרים את נפשם ורצונם כפשוטו למען הרבי, אבל פעמים רבות הם לא מצליחים להסתדר עם אדם שני.

"אנו רואים שיש אדם שהוא ירא חטא, וביראת אלוקים אין לו השגה במוח ולב תמיד . . שיראים לעשות איזה חטא ועון כחילול שבת וג"ע ושפיכות דמים, וגם לעשות עבירות קלות יראו לנפשם, וכזו נחשבו בליבם, ועכ"ז יראת אלוקים מעט מאוד בלבם . . אך

זה לא ימצא שיהיה יראת אלוקים ולא יהיה יראת חטא, דודאי יש בכלל מאתים מנה, ואנו רואים שאינו כן לפי ערך - היינו שיימצא איש ירא אלוקים בבחי' התפעלות יראה בתפילה וגם בכל עת מצוא בשעת הכושר, ואין בו יראת חטא כל כך, עד שיכול להקל ראש לפרקים ולבוא לירי פריקת עול בכמה דברים לא טובים . . ואיך אפשר שלא ימצא בו יראת חטא כל כך כדבעי ליה לפי ערך יראת אלוקים שבקרבו? וכל אדם יראה בנפשו ב' הפכים האלה בכל יום ממש, שבתפילה וכל עת שירצה יבוא בלבו התפעלות יראה ואהבה אלוקיים, ובמעט רגע ימצא עצמו ריקן מכל יראת חטא, שבאמת לא יועיל התפעלותו גם לעמוד לנגד איזה מדה רעה שבלבבו ככעס וגיאות וקמצנות ואכזריות, וכל שכן שלא יהיה בו פריקת עול בהרהורים לא טובים כו' (ובפרט בדור יתום כזה שנראה בעליל בכל אחד ואחד מיעוט יראת חטא ביותר, לכל מי שיש לו עיניים לראות, נערים וזקנים יחדיו

יכשלו בכל מכשול המסתעף מסיבת פריקת עול בבחינת קלות הלב ככל הנ"ל, ומחזיקים עצמם ליראי אלוקים בעבודה שבמוח ולב בכל עת מצוא. והאמת אתם - כי בכל אחד לפי ערכו ימצא בו יראת אלוקים . . אך זה רק לפרקים מיוחדים . . ורוב העתים איש לדרכו הולך אחר ההבל בכל עניני עולם הזה, יחוגו וינועו כשיכור ולא מייזן, וכל חכמתם ויראתם תתבלע כו'".

לתרץ את הענין הזה, מאריך אדמו"ר האמצעי לבאר החילוק שבין 'יראת אלוקים' ל'יראת חטא', ותוכן הדברים הוא, שיראת אלוקים הוא מה שבא מצד כוחו ועבודתו של האדם, בהתבוננותו לפי ערכו בהכרת הבורא, היינו שזו יראה הקשורה עם הכוחות הפנימיים

של האדם. ואילו יראת חטא הוא מה שבא לאדם מצד עצם נפשו הקשורה באלוקות, למעלה מהשכל וההכרה. ואם כן היראת חטא המצויה באדם, היא ממה שנתגלה אצלו מבחי' עצם נפשו. ולכן, החילוק בזה בין אדם לאדם הוא - כמה מאיר בו ההתקשרות עם האלוקות שבעצם נפשו. ואין לזה כל כך קשר להשגתו באלוקות.

וכיצד מעורר האדם את הטבע העצמי שבעצם נפשו מן ההעלם אל הגילוי, אומר אדמו"ר האמצעי כך: "והנה נקודת תעלומת הלב של כל אחד ואחד מישראל באהבה ויראה עצמית טבעית בנפשו, אינו בא מן ההעלם אל הגילוי רק בב' דברים: הא' - בתשובה, הב' - במעשים טובים".

נמצא שהדרך לעורר יראת חטא טבעית, הינה או בתשובה או בריבוי מעשים טובים. לא בלימוד. שכן לימוד קשור עם השכל של האדם, וכאן מדובר על לעורר את העצם של האדם.

כך ניתן לראות לעתים יהודי, שאין לו שום מושג והכרה בענין האלוקי של תורה, הוא מעולם לא למד פרק ה' בתניא ולא פרק כ"ג בתניא, ובכל זאת מרוב שהוא למד כל הרבה תורה, והירבה לומר לעצמו - תורה, תורה, תורה, וקדושת התורה - אף שאין לו השגה אמיתית בזה, הרי זה מצד עצם נפשו גילה בו קשר עצמי לתורה, עד שאין הוא יכול להינתק ממנה, אולי יותר ממי שלמד והבין והשיג את גודל מעלת לימוד התורה. וכך גם מי שהרגיל עצמו במעשים טובים, מצד עצם נפשו הרי יש בו יראה טבעית שלא לעשות אותם מעשים.

כך שריבוי מעשים טובים, וריבוי הימנעות מדברים לא טובים - מעורר באדם כוחות עצמיים של יראת שמים ויראת חטא. (אך אליבא דאמת, מבואר בדרך חיים שם, שבאם מעוררים יראת אלוקים אמיתית, אזי היא חייבת לכלול גם יראת חטא, שכן בכלל מאתיים מנה).

רך כקנה או קשה כארז?

ולכשתמצי לומר - נרמזו זה בדברי הברייתא, בה פותח רבינו הזקן את ה"תניא": "ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה הי' בעיניך כרשע"; הווה אומר: אולי אני טועה, אולי כל מה שאני מבין ומרגיש - אינני האמת, אינני מצד הקדושה.

כאשר מצייירים זאת - קל להתחבר. זהו ציור של חסיד אמת. "שפל רוח כפני פל אדם" (אבות ד, י). שומע משהו ממישהו והיחס שלו "מלמטה" למעלה, ללא תלות. ללא תלות במצבו ומעמדו של האומר, בכחינת "קבל האמת ממני שאמרתי" (הקדמת הרמב"ם לשמונה פרקים); ללא תלות בסגנונה ומהותה של האמירה, בכחינת "כל דבר ודבר שאדם רואה או שומע - הוא הוראת הנהגה בעבודת השם" (היום"ט אייר). זהו שינוי תפיסה, שמשנה את החיים.

באוויר נזרקים מילים, אם בשיעור, בהתוועדות, בשיח חברים, או בוויכוח רבתי שמתנהל לו ברמה. נוגע להם בעצם נפשם - לתמימים - רצונו של הרבי. האם רצונו בכחורים 'משכילים' או 'עובדים', 'ביטול'ניקעס' או 'מייבנים', 'בעלי-נגלה' או 'בעלי-חסידות' ועוד כהנה רבות כגישות חסידיות שונות ובשלל נושאים.

זה מביא הוכחה בכה, וזה מכריח דבריו בכה... ריח של אבק שריפה מתנדף באויר... 'הלא כה דברי כאש נאם ה' וגו'" (ירמיהו כג, כט).

וכפינה יושב לו תמים ומתלבט: האוון קולטת, והלב מגיב - בדרך ממילא. התגובה שלו היא דחיה. הרגשה שמה שדובר כאן אינו מתאים לדרכו ושיטתו. ומה עכשיו, בזה זה נגמר?!

האם להעמיד כל מילה שתבוא אח"כ במבחן:

זה מה"מתאים" - מקובל, לא - לא; או לאפשר לחרור את מערך ההגנה המחשבת, ולקלוט תוכן שמרתייע במבט ראשון? שמה גישה חסידית שונה משלי כדאית אף היא לשמוע? אולי איבנה גם אנוכי ממנה?!

האם לעמוד בעמדת ה"משפיע", שתפקידו להרוף את השלילי ולומר את הנכון ורק את הנכון לפי דעתו. לסנן ע"פ הכנתו את המידע המצטבר; או להעדיף את עמדת ה"מקבל", המבטל את דעתו ורצונו וקולט את הנאמר כפי שהוא - ושמה זהו הרצון?!

*

"כלי ריקן - מחזיק; מלא - אינו מחזיק" (ברכות מ, א). ומפרש הרבי: "מלא - מרצונות, אפילו מרצונות דקדושה; שזה הוא רוצה ללמוד, וזה אינו רוצה ללמוד... לפי שהוא מלא מרצונותיו, דזה רוצה וזה אינו רוצה, הנה אז אינו כלי קבול להולדה" (לא תהי' משכלה תשי"ב).

נו, זה פשוט. ביטול אצל חסידים - זהו בסיס. אם בחור מחליט לעצמו מה לקבל ומה לא - הרי שהוא מעצב לעצמו את השקפת עולמו. הכל מתבסס על רצונו. וכחסידיים כל נשכה, אשר "צד הקדושה אינו אלא השראה והמשכה מקדושתו של הקב"ה, ואין הקב"ה שורה אלא על דבר שבטל אצלו ית'" (תניא פ"ו). "רצון שלי" - איכס...

כאילו לומר: החסיד אוהו, שאינו אוהו. הוא אינו אוהו עדיין באמת. ההחלטות שלו אינן 'מוחלטות', ותמיד ישנה נתינת מקום לערעור.

רק רגע! "ענין העונה הוא לא שהעניו טועה בעצמו ואינו יודע את מעלותיו" (ר"ה ויהיו חיי שרה תשמ"א ס"ו).

חסיד אינו "עף ברוח" - רוח הזמן והמקום, ולא משנה את דעותיו בכל עת. יאמר כל משפיע: "דג מת ניכר בזרימתו בכיוון המים; דג חי שוחה נגד הזרם". אדרבה, "חסיד יוצר סביבה" (היום"ט ל' אדר"ד), תמיד יש לו משהו לומר, ועל כל דבר ב"עולם" - מיד יביע את דעתו של הרבי בנידון.

מכל מושפיעו של ר' מענדל'ל פוטערפאס ניתן לשמוע: "הוא הי' שולף", עונה במהירות על שאלות, וגם על אלו שלא נשאלו. לא הי' מקום להזיז אותו כמלא נימה מעמדתו. תיאורים אלו ואחרים, מתאימים גם למשפיעו - ר' זלמן-משה היצחקי.

ציטוט שמרבה להופיע בדבריו של הרבי הריי"ץ הוא: "חסידים דאך זיינען קלוג" [= חסידים הם הרי פקחים]. זהו "אָ ציור פון אַ חסיד", חריף וחד, אשר את תגובתו - אי אפשר לפספס. או בלשונו של הרז"א, על כך ש"אחד מתענוגיו הגדולים הוא להתוועד עם רש"ד", כיון ש"מילה שלו לא נשכחת במהרה" (דער לאנגער בריף). זהו תהליך שמתחיל בהרגל. מתחילים להתרגל?!

*

איך שלא יהיה, ומה שלא יורה המשפיע - שני צדדים יהיו למטבע...

ומה אתם חושבים?

לזכות
מרדכי וחיים עזר
ומשפ

